Giorgian Guțoiu

Geografia electorală:
Un studiu de caz al alegerilor locale și legislative din București în 2016

Presa Universitară Clujeană

GIORGIAN GUȚOIU

GEOGRAFIA ELECTORALĂ:

UN STUDIU DE CAZ AL ALEGERILOR LOCALE ȘI LEGISLATIVE DIN BUCUREȘTI ÎN 2016

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2021

Referenţi ştiinţifici:

Prof. univ. dr. Georgeta Ghebrea

Conf. univ. dr. Dragoș Dragoman

ISBN 978-606-37-1240-1

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro

Pentru Andreea și părinții mei

Cuprins

Lista tabelelor, figurilor și anexelor

Tabele

Figuri

Anexe

INTRODUCERE

Această carte reprezintă editarea tezei de doctorat în științe politice pe care am redactat-o între anii 2015–2018 și am susținut-o, sub aceeași denumire, în noiembrie 2018 la Universitatea din București. Cartea urmărește aceeași structură ca și teza originală, și păstrează majoritatea textului și a reprezentărilor grafice ale acesteia. Totuși, există și unele diferențe care țin de un proces de clarificare și rafinare conceptuală prin care textul a fost trecut în vederea publicării. De asemenea, din intenția de a transpune lucrarea într-o formă mai compactă, și lungimea cărții este mai mică decât cea a tezei. În unele locuri, am completat argumentele cu referințe mai noi sau actualizate. Această introducere are rolul de a prezenta contextul, problematica și scopul lucrării, conturând schematic și demersul din capitolele cărții.

La începutul anilor 2000, pe măsură ce lumea devenea tot mai urbanizată și globalizată se părea că stilul de viață al marilor orașe se va revărsa tot mai mult împrejur, ajungându-se în situația de a fi adoptat pe toată suprafața planetei. Teza globalizării anunța uniformizarea globală a unei culturi care era, în mod esențial, specifică aglomerațiilor urbane mari. Pentru politică, prognozele erau unele similare. În 2002, despre politica americană, se argumenta că extinderea rapidă și continuă a spațiilor metropolitane va duce la expansiunea valorilor sociale urbane și în teritoriile din jur și, în consecință, va servi la ancorarea, dacă nu definitivă, cel puțin pentru o perioadă lungă de timp a Partidului Democrat ca principala forță în democrația Statelor Unite (Judis și Teixeira 2002). De câteva decenii bune, Partidul Democrat își consolidase baza electorală în ariile metropolitane, identificându-se unor valori specifice marilor aglomerații urbane diverse din punct de vedere social. Prognoza spunea că majoritățile urbane cosmopolite urmau să exporte în jurul lor aceste valori și să le transforme într-un stil de viață standardizat. Astfel de perspective

păreau să se îndeplinească odată cu alegerea *democratului* Barack Obama. Însă, ultimul deceniu a propus pentru lumea vestică un scenariu complet diferit față de așteptări. Finalul recesiunii începută în 2008 va deschide o etapă a politicii radical-conflictuală și polarizată. În aproape toate democrațiile vestice, proiectul cultural al ultimelor decenii rezultat din conlucrarea regimului democratic și liberal și a economiei neoliberală și globalizată ajunge aprig contestat de mișcări populiste cu importante baze de susținere (Inglehart și Norris 2016). Politica se va alinia în funcție de raportări culturale și va conduce la poziționări extreme în mai toate țările occidentale. La rândul lor, societățile ajung să fie divizate pe o axă care opune, pe de-o parte, atitudini conservatoare, închise, protecționiste și de respingere, și pe de cealaltă parte, atitudine mai liberale, deschise și cosmopolite.

În mass-media, în discursul academic sau în cel al politicienilor întreaga opoziție este asimilată unui conflict dintre lumea urbană, a marilor orașe, și cea rurală. Transformări politice recente au accentuat importanța acestui clivaj, aducând-l sub o imensă atenție din partea mass-mediei sau a opiniei publice. Diferența dintre cele două spații este prezentată ca fundament pentru conflictul politic. Narațiunea opoziției dintre urban și rural vorbește despre o separare care desparte din plin pe dimensiuni politice, culturale, sociale sau economice. Polarizarea geografică în termeni ai dezvoltării economice a dus la transformări culturale majore în spațiile periferice și rurale, transformându-le în bazine ale mobilizării populiste (Cramer 2016). În discursurile politicienilor populiști, marile orașe sunt portretizate negativ ca mozaicuri sociale, copleșite de criminalitate, iresponsabile și neputincioase pentru a apăra individul și comunitatea (Wilkinson 2017). Elitele, ocupante ale marilor orașe, se identifică drept forțele transformării și progresului economic, social, cultural ori tehnologic, dar se disociază de atitudini și valori ale grupurilor existente în afara cercurilor lor, în timp ce locuitori ai comunităților mai mici sau dezavantajate se simt dați la o parte de către cei avuți și devin suspicioși relativ la stilul cultural sau politic pe care aceștia din urmă vor să îl impună ca o normă a progresului (Judis 2016).

Fără a ține seama de diferitele narațiuni care hiperbolizează diviziunea, și poate au contribuit inclusiv la crearea ei, realitatea empirică arată într-adevăr comportamente politice distincte între cele două spații. Opozițiile au determinat și importante evenimente și schimbări politice în lumea vestică a ultimilor ani. În Statele Unite, Scala și Johnston au explorat clivajul urban-rurală și au observat că baza Partidului Democrat este constituită din locuitorii marilor aglomerații urbane și ai suburbiilor înconjurătoare (Scala și Johnson 2017). Pe de altă parte, Republicanii găsesc mai multă susținere în localitățile mai puțin populate și, ca o regulă, îndepărtate de zonele metropolitane. Desigur, în politica americană, polarizarea geografică dintre urban și rural nu este una nouă, dar ea s-a accentuat masiv la alegerile prezidențiale din 2016. Candidatul *democrat,* Hillary Clinton nu a reușit performanțele anterioare ale lui Obama în localitățile puțin urbanizate sau rurale. Atare polarizări geografice există și în harta electorală a Marii Britanii. La referendumul din 2016 pentru calitatea de membru al țării în Uniunea Europeană, rezultatul neașteptat pentru părăsirea Uniunii a fost amplu portretizat în mass-media ca efect al structurării într-un clivaj urban–rural (Beckett 2016; BBC 2016). Un studiu ulterior a arătat că așezarea geografică la acest referendum a fost doar o etapă radicalizată dintr-o evoluție existentă de cel puțin un deceniu (Jennings și Stoker 2017). Ca și în Statele Unite, în Marea Britanie există atitudini politice conservatoare, protecționiste și naționaliste în localități mai puțin aglomerate și urbanizate, aflate la depărtare de spații metropolitane ca cele ale Londrei, Manchester sau Liverpool. Și mai recent, alegerile legislative din 2017 au arătat o continuare a creșterii polarizării geografice. În Franța, s-a arătat că marile orașe ale țării constituie bariere importante în calea ascensiunii Frontului Național, principalul partid de extremă dreapta al țării (Bussi, Fourquet și Colange 2012). La fel și în Olanda, unde Partidul pentru Libertate înregistrează cele mai mici scoruri ale sale în urbanul marei și se descurcă cel mai bine în zonele rurale sau în orașele mici (van Gent, Jansen și Smits 2013).

Asemenea separări există în majoritatea țărilor democratice de pe continentul european. Totuși, fiindcă e vorba despre evenimente recente, domeniul

încă rămâne complet și păstrează un semnificativ potențial pentru descoperiri. În Europa fostă comunistă, penuria studiilor care să documenteze transformările post-recesiune este și mai mare, dar similar democrațiilor din vestul Europei, discursurile din mass-media, ale cetățenilor sau elitelor politice recunosc deja clivajul dintre cele două lumi (Lyman 2016). În Europa centrală și de est, un clivaj urban-rural așezat similar principiilor care ghidează competiția vestică post-recesiune se dezvoltase încă din anii '90 (Bochsler și Gherghina 2008; Clem și Craumer 1998; Zarycki 2015). La acea vreme existau partide orientate spre spațiul occidental de dezvoltare care se descurcau mult mai bine în locurile urbane, în timp ce formațiunile conservatoare și naționaliste erau mai atractive mediilor rurale și defavorizate. Deși interesul academic pentru clivajul urban-rural a scăzut după primul deceniu post-comunist, opoziția se pare că s-a menținut relevantă pe toată durata perioadei, pentru ca în ultimii ani să cunoască un reviriment puternic.

Așadar, în democrațiile prezentului, comportamentele electorale se dezvoltă diferit în mediul urban față de cel rural. Însă, diviziunea între cele două spații nu este una categorică și tranșantă. Diferențe există și în interiorul urbanului. În fond, spațiul urban este deosebit de complicat și reprezintă de multe ori un adevărat mozaic social. Apoi, urbanul nu influențează comportamentele electorale doar ca factor al mărimii sale. O aglomerație urbană mare nu înseamnă neapărat și o majoritate decisivă a unor comportamente electorale specifice urbanului. Urbanul poate conta și altfel decât prin aglomerație și densitate pentru a dezvolta comportamente electorale specifice. Ca exemple pot da cazurile unor orașe universitare ca Oxford, Cambridge, Groningen sau Grenoble, care fac rabat de la regula orașelor mici susținătoare ale mișcărilor conservatoare și naționaliste. Urbanul este un spațiu complex în care diferite variabile acționează împreună pentru a influența comportamentele electorale. În ciuda excepționalismului politic care caracterizează urbanul și al însemnătății opoziției dintre spațiul urban și cel rural pentru schimbarea politică din democrațiile contemporane, puțină atenție a fost acordată înțelegerii proceselor empirice prin care urbanul ajunge într-adevăr să influențeze comportamentul

electoral. Studiile care au cercetat dimensiunea urban-rurală a competiției politice contemporane au făcut-o, în general, dezlipind contextul geografic din spațiul urban și integrându-l pe acesta din urmă într-un model statistic explicativ care spune puține sau deloc despre contextul local. Aceste studii omit și caracterul inerent conflictual și divers al spațiului urban capitalist. Orașele de astăzi reprezintă spațiile unor vaste mozaicuri de comportamente. Ca în orice spațiu geografic, un anume comportament poate prevala, dar pe lângă cel majoritar există și alte evoluții care merită o investigație științifică minuțioasă.

În ultimele decenii au existat studii care au arătat că în cadrul orașelor există opțiuni electorale cât mai diverse și polarizante (Walks 2004; O'Loughlin, Kolossov și Vendina 1997; Riviere 2012). Din nefericire, studiile citate mai sus nu acoperă și perioada recentă în care se vorbește despre excepționalismul politic al spațiului urban, ca factor determinant activ al competiției și schimbării politice în democrațiile contemporane. De asemenea, acestor studii le lipsesc descompuneri ale relației dintre comportamentul electoral și specificul urban și geografic în care comportamentele se dezvoltă. În general, studiile electorale urbane omit legătura dintre comportamentul electoral și contextul său, fiind propuse pentru a înțelege votul din orașe, mai degrabă, explicații *ad hoc* sau bazate pe modele statistice compoziționale complexe. Studiul unor procese contextuale este probabil să necesite mai mult decât o modelare statistică și, în schimb, să reclame și metode istorico-geografice ca studiul unor arhive sau analiza unor hărți (Agnew 1996). În situația unor comportamente electorale vădit specifice spațiilor urbane, consider că un potențial explicativ major se pierde din vedere atunci când tocmai contextul geografic și urban în care comportamentele se dezvoltă nu este analizat. Un context teoretizat ar putea ajuta la înțelegerea deciziei de vot din mai multe orașe, iar descoperiri dintr-un oraș oarecare ar putea contribui la un model explicativ mai bun pentru comportamentele dintr-un alt oraș. De asemenea, corpul de literatură preocupată de comportamentele electorale în orașe nu a produs o concluzie clară asupra legăturii dintre deciziile de vot și contextul geografic și urban.

Acesta este cadrul în care apare necesitatea cercetării de față. Contextul și problematica descrisă mai sus conduc la următoarea întrebare: *contează contextul geografic și cel urban pentru comportamentele electorale formate în orașe?* Studiul își propune ca scop cercetarea existenței unui efect de dependență al comportamentelor electorale din orașe față de contextul geografic și urban în care acestea se formează. Este important de menționat că scopul, la fel ca și ipoteza prezentată mai departe, urmărește relația dintre, pe de-o parte, comportamentul electoral, și pe de cealaltă parte, simultan, atât contextul geografic cât și cel urban. Două contexte sunt cercetate, anume cel geografic și cel urban. Însă, între acestea nu există o relație de excludere. Comportamentul electoral trebuie să depindă atât de geografie cât și de urban, mai specific, atât de elementele care le sunt comune, dar și de cele care sunt individuale fiecărui context. Teza va stabili precis relația dintre contextul geografic și spațiul urban, fiindcă cele două nu reprezintă aceeași chestiune, dar nici nu reprezintă două existențe distincte. În mod specific, demersul este plasat în câmpul de cercetare al geografiei electorale. Însă, într-un cadru mai extins, abordarea folosită reprezintă o sinteză din mai multe tradiții intelectuale, înglobând concepte și metodologii din domenii precum științele politice, sociologie, geografie umană, studii urbane, istorie sau econometria geografică.

Comportamentele electorale reprezintă pentru orice studiu electoral principala materie empirică de cercetat. În ceea ce privește lucrarea de față, pentru urmărirea scopului și testarea ipotezei am ales ca laborator alegerile locale și legislative din București în 2016. Opțiunea derivă direct din contextul și problematica descrisă în secțiunea anterioară. România și capitala ei, Bucureștiul, fac parte din lumea occidentală și globalizată, iar regimul politic românesc este o democrație liberală. Alegerile sunt recente și au fost caracterizate de o competiție politică similară celeia descrisă pentru democrațiile vestice. La alegerile românești din 2016 o tabără politică izolaționistă și conservatoare se opune uneia liberală și orientată către stilul de viață vestic. Bucureștiul este o aglomerație urbană similară celora pentru care am identificat excepționalismul electoral. Capitala României este integrată în economia

globalizată și se dezvoltă după principii generale care sunt specifice și altor orașe globalizate ca Londra, Paris sau New York.

Ipoteza de lucru este generată doar după ce literatura științifică de interes a fost parcursă, recenzată și neajunsurile din cadrul ei au fost identificate. Abia apoi, întrebarea de cercetare este finisată în concepte pregătite operaționalizării și testării empirice. Însă, ca și contextul, problematica sau întrebările de cercetare și ipoteza trebuie, cel puțin, menționată la începutul lucrării pentru a crea impresia panoptică care îi deschide cititorului drumul spre toate țesăturile complicate ale demersului științific. Ipoteza va fi testată pe studiul de caz, dar construcția ei este rezultatul cadrului extins al problematicii. Validarea ipotezei confirmă dependența comportamentelor electorale față de geografie și spațiul urban. Consecința nu este tocmai vizibilă din simpla citire a ipotezei. Așadar, câteva explicații au rolul de facilita înțelegerea. Ipoteza are următorul enunț: *într-un context geografic, interacțiunea simultană dintre variabilele socio-spațialul urban, partidele politice și mobilizarea electorală creează geografia electorală.*

Ipoteza nu are înscrisă în mod vădit relația dintre, pe de-o parte geografie și urban și, pe de cealaltă parte, comportamentele electorale. Însă, geografia electorală, sau altfel spus tiparele geografice de vot, așa cum sunt portretizate în teză, oferă vehiculul deconstrucției relației. Înțeleasă și ca sinonim spațiu sau loc, geografia o angajez ca un metaconcept care asigură o lentilă pentru descoperirea altor procese și a relațiilor dintre ele. Geografia este cea care oferă contextul. Geografia este construită social și înseamnă o sumă de procese care acționează la diferite scale geografice, simultan în timp și în spațiu. Ea asigură contextul pentru cotidianul individului, dar este în același timp și influențată de el. Este un spațiu viu, dinamic și în continuă transformare. Geografie înseamnă și spațiul fizic, dar și acesta capătă identitate în urma unor procese sociale.

Geografia și spațiul urban sunt cele două variabile față de care mă aștept ca decizia de vot să conteze. Dacă relația dintre vot și cele două variabile trebuie cercetată și descoperită, legătura creată între variabilele independente

este necesar a fi stabilită de la început. Spațiul urban este un context geografic și deține toate atributele spațiului geografic, dar spațiul urban nu poate exista înaintea celui geografic. Folosirea doar a contextului urban în cadrul cercetării ar fi omis tocmai fundamentul unei abordări care tratează un context geografic. Într-adevăr, problematica se referă la votul în orașe, iar o înclinare către o abordare contextuală care privea doar la contextul-spațiu urban ar fi putut părea intuitivă, dar ea ar fi trecut cu vederea însăși existența spațiului urban ca un context geografic. Din acest motiv, contextul geografic și spațiul urban sunt angajate împreună în cercetare. Urbanul este angajat în cercetare prin acomodarea a două caracteristici dominante ale sale. Este vorba despre natura intrinsec conflictuală a spațiului urban și proiectarea spațiului urban ca proces planetar. Comportamentele electorale din oraș ar trebui să fie dirijate de către spațiul social al diferențelor, al inegalităților și al manifestărilor de putere intrinsec urbanizării. A doua caracteristică este responsabilă pentru universalitatea descoperirilor. Toate locurile de pe suprafața planetei se caracterizează prin urbanizare (chiar dacă în diferite forme). Așa cum va reieși din primul capitol, prin urbanizare mă refer în mod explicit ca la un proces și nu ca la o titulatură nominală de tipul urban versus rural, oraș mare versus oraș mic sau metropolă versus oraş. Urbanizarea se identifică dincolo de logica binară dintre urban și rural. Așadar, fiindcă urbanul este un fenomen cu întindere globală, tipare și comportamente izolate în studiul de caz făcut pe București pot fi transmise prin inferențe și altor locuri de pe suprafața planetei.

Geografia electorală presupune existența unor variații geografice în comportamentele electorale. În ceea ce privește ipoteza, aceasta este interesată de elementele care construiesc tiparele geografice de vot. Schema celor trei variabile care duc la existența geografiei electorale, anume *socio-spațialul urban, partidele politice și mobilizarea electorală* este consecința aplicării unui model contextual geografic, fiindcă toate aceste trei variabile se întâlnesc în spațiul geografic social, relațional și dinamic. O simplă analiză a datelor electorale care ar fi observat tipare geografice de vot ar fi putut indica, de asemenea, influența geografiei asupra deciziilor de vot, dar aceasta ar fi fost

o ipoteză care nu ar fi putut spune prea multe despre procesele care fundamentează dependența. În schimb, acest model propune o deconstrucție a felului în care tiparele geografice se formează. Pentru ca ipoteza să fie validată, geografia electorală trebuie să dețină tipare care reprezintă consecința concomitentă a tuturor celor trei variabile. Socio-spațialul urban desemnează locurile urbane create prin influența simultană și reciprocă a socialului și al spațiului fizic. Un socio-spațial poate fi un cartier, o piață centrală, o stradă, o clădire, o rețea formată din colegi de serviciu împrăștiată geografic, ș.a. Toate socio-spațialurile dețin structuri, instituții și practici proprii și sunt capabile de a crea alte comportamente. Un socio-spațial urban deține inerent caracteristicile spațiului urban descris mai sus, anume diferențierea și planetarizarea. La momentul scrutinului, partidele politice sunt cele care oferă alegerea politică și gestionează circulația informației în spațiul geografic. Mobilizarea electorală face referire la simplul act de a vota, dar și la procesele care conduc acolo. Triada ieșită prin întâlnirea celor trei variabile în contextul geografic creează geografia electorală. Așadar, prin această schemă a construcției geografiei electorale este cercetată dependența deciziei de vot față de geografie și spațiul urban.

Secvența capitolelor urmărește procesul revelării geografiei electorale. În continuarea primului capitol dedicat preliminariilor teoretice, capitolul 2 operaționalizează socio-spațialul urban de interes, anume orașul București. Aici, argumentația va avea rolul de a descrie capitala României prin intermediul atributul determinant al oricărui spațiu urban, anume diferențierea sa interioară. Ulterior, este rândul variabilei politice de a fi operaționalizată. În capitolul 3 sunt prezentate partidele politice care au candidat la alegerile locale și legislative din București în 2016. Variabila este operaționalizată pe mai multe nivele, cu intenția de a obține o imagine cât mai complexă și multidimensională a competitorilor. Va fi descrisă poziția lor în sistemul de partide, sistemul în sine, un istoric al sistemului, cultura politică, specificul partidelor ca organizație și comportamentul la alegeri. De asemenea, este discutat și nivelul geografic ierarhic care prezintă relevanță pentru competiția politică

și mobilizarea din București. Pentru mobilizarea electorală nu este repartizat un capitol special. Variabila este operaționalizată implicit în capitolele 3 și 4, acolo unde rezultatele electorale din 2016 și istoricuri electorale sunt discutate. Triada o cercetez în capitolul 4. Datele electorale de la cele două alegeri, colectate la nivelul locațiilor de votare, sunt analizate cu instrumente de econometrie geografică pentru a identifica tipare geografice de vot. Pentru ca ipoteza să fie confirmată este necesar ca eventualele tipare geografice electorale descoperite să reflecte în spațiul geografic aceeași competiție care există la nivelul elitelor politice. Orașul București ar trebui să dețină hărți electorale în care spațiile geografice sunt contestate, cucerite, ocupate sau colonizate în acord cu evenimente din competiția politică de la nivelul elitelor politice, iar, în același timp, spațiile să contrasteze din perspectiva socio-spațialului. Ipoteza reprezintă mijlocul prin care se încearcă un răspuns la problematica și scopul cercetării. Dacă analiza datelor electorale confirmă că geografia electorală din București la alegerile locale și legislative în 2016 este rezultatul triadei atunci se poate oferi un răspuns la chestiunea dependenței deciziei de vot față de contextul geografic și urban. Capitolul 5 va discuta semnificațiile rezultatelor găsite în testarea ipotezei, plasându-le în contextul extins al problematicii și al scopului.

CAPITOLUL 1.
CADRUL TEORETIC

Primul capitol al cărții oferă cadrul teoretic al demersului empiric. Ipoteza de lucru, metodologia pentru testarea ei, tematicile de interes, operaționalizări sau chiar și planul de lucru curg ca o consecință a cadrului teoretic. Este o secvență logică specifică oricărui demers angajat în empiric. Cadrul teoretic așează punctul de plecare către munca empirică. Din acest motiv, această primă parte a tezei îndeplinește rolul tradițional al unui capitol consacrat discuțiilor despre teorie. Cadrul teoretic descris în acest capitol vizează abordarea contextuală propusă pentru înțelegerea deciziei de vot. Contextualitatea va fi discutată prin complexitatea relației pe care o conturează. În acest sens, voi construi câte o argumentație atât pentru contextul geografic, dar și pentru cel urban. De asemenea, teoretizarea merge și către relația dintre votant și cele două contexte. Elementele contextelor și relațiile ce se stabilesc între ele vor fi sondate ca urmare a efectului coroborat sau separat asupra comportamentului electoral.

Dependența comportamentului electoral față de contextul său geografic și urban implică existența unui efect contextual. Scopul tezei este căutarea acelei contextualități. Capitolul construiește un model contextual de înțelegere al votului. Contraponderea la o abordare contextuală, indiferent de natura contextului (conținutul său poate fi, pe lângă cel geografic sau urban, și psihologic, filosofic, cultural, istoric, ș.a.), o reprezintă perspectiva compozițională. Aceasta din urmă privește la atributele personale ale individului (clasă, etnie, religie, educație, ș.a.), le percepe ca singurele variabile care contează, iar un model statistic desăvârșit ar avea capacitatea de a reduce contextul la un simplu reziduu. Pe de altă parte, abordarea pe care o propun se delimitează și de perspectivele postmoderniste care interoghează cu scepticism orice lege generală

și topesc demersul științific într-o simplă iluzie. Față de acestea, abordarea pe care o propun nu este interesată de existența unei legi imuabile a influenței contextuale. Consider că abordarea contextuală nu o anulează pe cea compozițională. De fapt, cele două pot contribui împreună în modelele explicative.

Capitolul este secționat între trei părți. Într-o primă secțiune voi teoretiza contextul geografic. A doua secțiune discută contextul urban contemporan, A treia secțiune elaborează o critică a literaturii de geografie electorale, pe baza căreia este construit modelul teoretic pentru analiza comportamentelor electorale din București în 2016.

1.1. Teoretizarea contextului geografic pentru studiul politicului

Prezenta lucrare își propune să înțeleagă comportamentele politice prin intermediul contextului geografic. Această secțiune prezintă un cadru teoretic prin care contextul geografic poate îndeplini un rol de lentilă către înțelegerea unor procese socio-politice, un meta-concept în științele sociale. Geografia este tratată în literatura științifică drept obiect de studiu prin utilizarea a două concepte – *loc* și *spațiu*. Locul se referă fie la o adresă fizică și ocuparea materială, simbolică sau imaginară a acelei adrese. Spaţiului îi rămân descrieri generale care vorbesc mai curând despre ceea ce este delimitat (în afară/ în interiorul spațiului) și mai puțin de procesele care îl explică în interiorul sau exteriorul său. În intenția de a contura în acest studiu o abordare totală asupra geografiei voi angaja toate cele concepte (geografie, spațiu, loc) într-un discurs care folosește interschimbabil conceptele într-o acțiune părtinită evident de intenția de a sublinia necesitatea discutării atât a geografiei, a spațiului și a locului ca expresii ale aceluiași fenomen, anume contextul geografic. Conceptul de context geografic care se fundamentează pe literatura prezentată în această secțiune este unul deschis, fără intenții de primat asupra altor tipuri de explicații, fiindcă scopul teoretizării geografiei este doar acela de a construi o imagine multidimensională a spectrului schimbării în întregul țesut social (Smith 1987).

Conceptului de context geografic i-au fost atribuite mai multe sensuri în geografia umană ca urmare a diverselor ontologii create în disciplină. Nu există o accepțiune comună asupra conceptului poate și poziționării sale centrale în discursul geografic. În fond, geografia umană este studiul locurilor. În funcție de ontologii, Tim Cresswell (2004) identifica trei înțelegeri date conceptului:

1. *Descriptivismul*. Este strâns legat de ideea comună a unei lumi ca o colecţie de locuri, preocupat mai ales să descrie distinctivitatea şi particularitatea locurilor, avându-și originile în ceea ce se numeşte geografia regională pentru care regiunile sunt construcții unice şi omogene în structura lor internă. Această abordare reamintește despre o dihotomie cu tradiție în științele sociale – cea dintre universal şi particular. În geografia regională descriptivă, cunoaşterea este căutată prin descoperirea particularului, iar discursurile despre anumite locuri, unicităţile şi antagonismul lor faţă de alte locuri sunt preferabile în detrimentul unor teoretizări abstracte.
2. *Social-constructivismul*. Argumentează că specificitatea geografiilor este rezultatul macro și micro-proceselor care susţin existenţa locului respectiv, în general, folosit de şcolile de gândire ale marxismului, feminismului, poststructuralismului sau teoriei structurării. Recursivitatea dintre agenți, structuri și diferite contexte este cea care caracterizează geografia în construcția sa socială și leagă toate aceste școli de gândire.
3. *Fenomenologismul*. Spre deosebire de celelalte două, această abordare nu este interesată de caracteristicile individuale ale locurilor, și nici de forţele sociale responsabile. Viața umană este imperativ una trăită într-un loc, punând în discuție emoțiile, simțurile sau corpul. Metoda era inspirată din filosofiile fenomenologismului și existențialismului și venea în opoziție la pozitivismul şi revoluţia cantitativă dominante în științele sociale.

Teoretizarea spațiului geografic în științele sociale și umaniste apare abia în deceniile postbelice. La acea vreme, mai multe figuri fundamentale

în științele sociale și umaniste vor începe să abordeze spațiul geografic. Însă, până atunci, așa cum remarca Michel Foucault (1980), spațiul fusese înlăturat și devalorizat:

> *Spațiul era tratat ca fiind lipsit de viață, fix, nedialect ori imobil. În schimb, timpul era bogat, fecund, plin de viață și dialectic. Folosirea termenilor referitori la spațialitate părea să creeze impresia unei anti-istorii. Dacă cineva vorbea în termeni de spațiu, atunci însemna că era ostil istoriei. Însemna, așa cum discursul popular obișnuiește să o spună, că acel cineva „ar fi vrut să interzică istoria”. Ei nu înțelegeau că spațiul... însemna punerea în evidență a proceselor de putere (nu mai este necesar să spunem că aceste procese erau istorice).*

Sociologul și filosoful francez, Henri Lefebvre (1991) explica producerea spațiului de către societate ca dimensiune a vieții sociale, iar de aici și conotațiile sociale, politice, ecologice, economice, culturale ale spațiului geografic. Apropiați de ideile construcției sociale ale spațiului geografic și potențialul multidimensional al spațiului au fost și alți autori. Unele din aceste construcții conceptuale sunt explicate mai jos, ele fundamentând astăzi modul în care spațiul geografic este abordat în domenii ale geografiei umane, studiilor urbane sau geografiei politice.

Spațiul geografic primește atenție și datorită teoriei structurării a lui Anthony Giddens, care vorbește despre o paradigmă spațiu-timp, în care viața socială cotidiană este reprodusă de structuri și agenți ai socializării (Giddens 1984). Pentru geografie implicația era următoarea: în social existau acum procese dependente nu doar de timp, dar și de spațiu. Era un postulat al dualității structurii, dar era și un enunț care atrăgea atenție către necesitatea integrării geografiei în teoria socială. Giddens utiliza termenul de *local* pentru a face referire la spațiul geografic ca un decor pentru interacțiune, a cărei citire trebuia să integreze imperativ *contextualitatea* și *fixarea* în spațiu–timp.

Faptul că spațiul asigura un cadru dinamic al vieții sociale reprezenta o schimbare de paradigmă, iar treptat, către anii 80, în interiorul geografiei umane, care începuse să depășească faza dominantă a cantitativismului, apar teoretizări mai complexe ale spațiului. Geograful american Allan Pred (1981,

1984) va critica explicațiile lui Giddens pentru care spațiul era un decor înghețat ce oferă doar o contextualitate inertă pentru social. Locurile sunt conceptualizate de către Pred (1984) ca *reproduceri ale formelor sociale și culturale, iar formarea biografiilor și transformarea naturii se transpun continuu una în cealaltă în același moment în care activități specifice și relații de putere din spațiu-timp se suprapun în aceleași evenimente.* Locurile sunt încărcate de social și vii, dar sunt și interconectate unul cu celălalt prin practici asociate cu medierea dată de indivizi și instituții.

Mergând mai departe în spiritul teoretizărilor complexe ale spațiului, pentru geograful american Edward Soja (1989), locul geografic reprezintă o materializare și contextualizare a ființei sociale. Soja este unul dintre autorii decisivi în așa-numita *The spatial turn in social sciences*, o etapă a științelor sociale de astăzi în care spațiul geografic deține o atenție mult sporită față de ce se întâmplase până în anii 80. Reciprocitatea dintre spațiu și social, este teoretizată și operaționalizată la Soja într-un articol influent din 1980 intitulat *The Socio-Spatial Dialectic*. Dialectica socio-spațială pe care acesta o propune va fi ulterior preluată în toate științele sociale. Puternic influențat de Lefebvre, spațiul lui Soja nu mai este doar un context, ci devine chiar un produs al socialului (Soja 1996). Operaționalizarea angajată în demersul acestei cărți folosește socio-spațialul ca un instrument esențial de înțelegere a țesutului urban, pentru că, la rândul său, Soja și-a fundamentat teoriile pornind de la empiricul urban. Conceptul s-a râspândit prevalent în studiile urbane și de sociologie urbană pentru a descrie conlucrarea dintre spațiul construit (infrastructură, clădiri etc.) și socialul urban. Intenția lui Soja era aceea de reteoretiza relațiile dintre geografie, istorie și modernitate. Teoriile vor fi angajate empiric în studii făcute pe Los Angeles (Soja 1989, 1996). Deși munca sa a lărgit orizontul de înțelegere al geografiei și a stabilit un dialog între geografia umană și teoria socială, Soja a primit critici majore datorită fetiștizării structurilor și a ignorării individului. Geograful urban, Michael Dear (1990), spunea că prin cartea lui Soja din 1989 *potențialul magnific al postmodernismului a fost temperat de către disciplina structurală a gândirii*

marxiste, iar geograful Derek Gregory (1994) subliniază că descrierile lui Soja despre Los capitalului, și doar ocazional sunt întrerupte de prezențe umane.

Deși munca lui Soja servește la teoretizările și operaționalizările din cartea de față, consider că o atenție spre microcontexte și comportamente locale ale indivizilor este necesară pentru citirea socialului sau a politicului prin geografie. Pe lângă marile transformări ale istoriei și geografiei mai există și socio-spațialul creat local sau în micro-contexte. Socio-spațialul este influențat de procese locale care decurg din mai multe scale geografice: locale, regionale, naționale sau globale. Geografa britanică Doreen Massey a fost preocupată de această teoretizare, sintetizând teme ale puterii, relaţiilor, proceselor şi fluxurilor. Massey (1993, 1997) introduce noțiunea de *simț al locului (sense of place),* vorbind despre un spaţiu *global* şi *progresiv.* În *A Global Sense of Place,* Massey critică viziunile tradiţionale din interpretarea locurilor pentru că acestea erau înțelese ca ieșite din circulația globală, condamnate să rămână așa și asociate cu nostalgii și inerții. Contrar acestor perspective, Massey (1994, 2005) argumentează că locurile nu sunt atemporale sau aspațiale, și chiar dacă există o compresiune spațiu–timp, locurile sunt integrate în rețele sociale dense, sunt deschise, multiple și relaționale.

În scopul cercetării empiric, geograful politic John Agnew (2011) propune șase teze care ar trebui să ghideze procesul. Pe scurt, acestea sunt prezentate în continuare:

1. Este necesară o precauţie atunci când se realizează o definire a locurilor. Aici, Agnew revine la o clasificare făcută în 1987 despre abordările față de spațiul geografic care apar în literatura de specialitate. Prima dimensiune este aceea a locului ca punct în spaţiu în care sunt localizate activități sau obiecte. Această locaţie este legată de alte locaţii din spaţiu datorită interacţiunilor, mişcărilor sau difuziei dintre ele. Oraşele, spre exemplu, sunt privite de cele mai multe ori ca parte a unui sistem de locuri cu relaţii de mobilitate inerente între ele. A doua dimensiune vizează locul ca o serie decoruri pentru desfăşurarea activităţilor cotidiene. Aici locul nu mai este doar o adresă, existând acum

ca mediul vieţii sociale şi al ecologiei individului (locul de muncă, biserica, şcoala, casa, supermarket-urile, stadioanele, rețele socializare). A treia categorie este locul trăit și experimentat. Fiecare loc este deosebit şi în consecinţă unic. Un ataşament faţă de un loc este în fapt o relevare a simţului locului și reprezintă o precondiție pentru acţiuni colective.

2. Locurile nu sunt entităţi izolate cu graniţe fixe şi imuabile aşa cum sunt tratate în studiile regionale convenţionale. Aflate într-o lume în continuă globalizare, locurile sunt mai degrabă entităţi prinse în reţele complexe şi extensive economic, politic ori cultural. Această viziune cheamă la o gândire relaţională asupra locurilor.
3. Locurile sunt mobile și încărcate de mobilitate. Este o accepţiune în care mobilitatea nu perturbă locurile, aşa cum viziunea convenţională o percepe, ci este un element esenţial în procesul de actualizare al socialului în locul respectiv. Pentru anumite locuri precum punctele de întâlnire ale navetiştilor ori imigranţilor această caracteristică este şi mai pregnantă.
4. Locurile nu apar doar la nivel local sau regional. Ele sunt construite la mai multe scale. Localitatea, cartierul pot fi locuri, dar la fel de bine și statele, organismele transnaționale pot constitui locuri. Agnew subliniază că unicitatea locurilor este extrasă tocmai din conlucrarea proceselor de la mai multe scale, pentru că și cartierul este influențat de procese locale venite de la alte scale superior ierarhice.
5. Agnew aminteşte și chestiunea noilor tehnologii ale comunicării şi informaţiei. Despre acestea s-a considerat că ar diminua importanţa spaţiului fizic. Deşi comprimă distanţa spaţiului, reţelele pe care noile tehnologii le definesc sunt întotdeauna ancorate undeva în spaţiul fizic şi în imaginaţia socio-spaţială a cuiva. Aceste tehnologii nu creează lumi alternative sau paralele şi nici spaţii digitale rupte de realitatea socială făcând geografia irelevantă. De cele mai multe ori, ele acţionează chiar în sens contrar ajutând la dezvoltarea unor noi înţelesuri, dinamici şi structuri specifice pentru anumite locuri.

6. Locurile servesc şi ca zone de producere a cunoaşterii. Informaţia şi cunoaşterea există şi circulă în spaţiu, unele contexte geografice pot devenind centre de emergenţă a unor noi idei, care ulterior sunt propagate către alte locuri.

Agnew a creat acest model tocmai pentru ca progresele anterioare din literatura preocupată de aducerea spațiului în teoria socială să obțină și valorificare empirică. Descrierile pe care acesta le face locurile nu sunt foarte diferite față de cele enunțate deja. Cumva, Agnew elaborează unele noi direcții în acord cu ultimele transformări tehnologice sau determinate de globalizare. La fel ca și la Massey, pentru Agnew locurile sunt fluide, relaționale, mobile și locale și globale în același timp. Munca lui Agnew asupra spațiilor geografice este orientată prevalent către empiric, acolo unde locurile devin situri pentru descoperirea proceselor care sunt mediate și care mediază în contextele geografice de interes. Agnew deține și o contribuție importantă la îmbogățirea teoretică și metodologică în geografia electorală, pe care o amintesc mai departe în acest capitol.

Argumentele prezentate în această secţiune fundamentează metodologia pe care o folosesc în analiza geografiilor electorale din București. Geografia a fost conceptualizată în științele sociale în ultimele decenii ca un spațiu deschis, social construit, dinamic, multiscalar, relațional și revelat prin potențialul său politic prin progrese făcute în discipline ca geografia umană, sociologia, studiile urbane. Alegerile, comportamentele electorale, evenimentele politice, acțiunile partidelor, ale politicienilor sunt, la rândul, lor cuprinse în construcția locurilor geografice, le influențează dezvoltarea, se află în relații de reciprocitate cu procese socio-politice, culturale, economice, ecologice care creează spațiul geografic, iar interacțiuni între elemente specifice vieții politice precum comportamentul la vot și campania electorală se află într-o relație determinată de procesele contextului. Aceste argumente sunt dezvoltate ulterior în prezentul capitol, în secțiunea dedicată literaturii geografiei electorale.

1.2. Urbanul contemporan

Discuția din această secțiune conturează o descriere a spațiului urban, ce va reprezenta un fundament pentru analiza geografiilor electorale în contextul urban al Bucureştiului. În acest sens, argumentația merge pe două caracteristici majore ale urbanului de astăzi: 1) urbanizarea planetară complexă care nu se mai limitează strict la teritoriul administrativ propriu-zis al orașelor ci implică și procese urbane venite din alte spații geografice și 2) emergența spațiului urban ca loc al diferențelor, contrastelor și dezvoltării inegale. Din aceste atribute generale, reies și alte caracteristici specifice, discutate în această secțiune, dar și ulterior în carte.

În studiile urbane s-a conturat în ultimul deceniu o literatură care încearcă să captureze și să prezinte așa-numita urbanizare planetară, anume întinderea țesutului urban la nivelul întregului glob. Literatura asupra urbanizării planetare aflată într-o continuă creștere s-a constituit prevalent în deceniul trecut în jurul unor lucrări elaborate sau editate de către Neil Brenner sau alături colaboratorii săi apropiați (2014, 2015). Ideile nu erau noi, ci reprezentau o regândire și îmbogățire teoretică și empirică a unor teze formulate în secolul trecut de către Henri Lefebvre, cel care vorbise pentru prima dată în 1970 despre societatea complet urbanizată. Vocabularul este esențial în înțelegerea acestei urbanizări planetare, pentru că studiile se delimitează de conceptele de global și globalizare, care sunt asociate cu o fluiditate neîngrădită, pe când urbanizarea planetară se desfășoară fragmentar la nivel mondial (Arboleda 2020).

În principal, ceea ce caracterizează urbanul și etapa lui contemporană de întindere la scală planetară este constituția substanței sale prin procese. Urbanul, la rândul lui, este constituit de procesul de urbanizare rezultat din procese asociate urbanizării, precum industrializarea, circulația capitalului, politicile publice, planificarea spațiului, diviziunea muncii, tehnologizarea ș.a. O consecință este mutarea atenției dinspre formele nominale de așezare precum cele de oraș, metropolă, sub-urban ș.a. către procesul constitutiv al urbanului (Brenner și Schmid 2015, Merrifield 2014).

Urbanizarea contemporană depășește ceea ce în trecut imagina închiderea urbanului prin experiența unui fel urban de a trăi viața aflat în opoziție cu cel rural (Soja 2010, Merrifield 2011). Înțelegerea acestor constructe presupune o întoarcere la evoluții geo-istorice, iar conceptualizarea și operaționalizarea urbanului devine mutată dinspre selectarea sau delimitarea spațiului urban în raport cu alte spații non-urbane către un spațiu total, într-o nouă orientare a epistemologiei a urbanizării despre care Henri Lefebvre spunea că urbanul a ajuns la un nivel în care reușește să atragă în cadrul său tot ce planeta poate oferi în materie de capital, bogăție, populații și cultură ș.a., iar ca urmare a procesării acestora să creeze diferențele socio-spațiale (Merrifield 2006).

Tipologiile așezărilor cu caracter pretins urban diferă de la o țara la alte. Pentru cei care propun o nouă epistemologie a teoriei urbane aceste categorii sunt impedimente serioase în procesele de conceptualizare și de angajare empirică. În prezent, discursul asupra fenomenului urbanizării reproduce orientări conceptuale, imaginaruri geografice și reprezentări strategice care sunt asociate cu o metodologie urbană dezvoltată în anii postbelici și care privea la urbanizarea localităților ca la o funcție a mărimii populației sau a densitătății, iar statele-națiune erau evaluate în gradul lor de urbanizare prin procentul populației ce locuia în localități definite ca fiind urbane de către birocrațiile naționale (Brenner și Schmid 2014). Deși astfel de conceptualizări și angajări în empiric, precum modelul ecologic urban al Școlii de la Chicago, se pliau pe orașe din prima jumătate a secolului al XX lea, restructurarea urbană socio-spațială prin care planeta trece începând cu anii ’80, ca urmare a eșecurilor modelelor naționale de dezvoltare, a globalizării capitalului și a prăbușirii socialismului de stat, cheamă astfel la o regândire a urbanului și a urbanizării (Brenner 2019). Acest punct constituie și principala critică adusă acestui curent, din partea celora care văd urbanul încă explicat prevalent prin ideea de economie de aglomerație (Storper și Scott 2016).

Deși în demersul pe care îl realizez analiza datelor electorale va fi circumscrisă totuși unei unități administrative, procesele de urbanizare relevante

vor fi discutate prin legăturile lor cu alte spații care nu se limitează doar la suprafața orașului. Atenție sporită va fi dată evoluțiilor geo-istorice, sociale și economice implicate în urbanizarea Bucureștiului. Aceste opțiuni de arhitectură a demersului științific vor fi cristalizate pe măsură ce argumentele vor avansa, astfel că pentru moment consider că este necesar și suficient să subliniez că cercetarea pe care o propun se fundamentează pe aceste principii epistemologice asupra înțelegerii urbanului. Sub circumstanțele contemporane ale restructurării socio-spațiale în urban, astfel de trasee și propuneri epistemologice ajută la o revitalizare a teoriei urbane, care, în prezent, trece printr-o criză generată de dificultatea de a adapta vechile modele la noile obiecte de studiu.

Integrate în cadrul rețelei globale economice, orașele devin centre care polarizează în jurul lor. Ca spații ale aglomerației și concentrării activităților umane, orașele obțin relevanță politică, culturală, socială pentru alte orașe din cadrul rețelei (Scott et al. 2001). Orașele polarizează prin forța lor de atracție, dar la rândul lor devin polarizate de alte spații urbame. Prin aglomerarea urbană caracteristică lor, orașele-regiuni creează polarizare cel puțin prin două căi: (1) o cale economică, asociată cu ceea ce se numește economia de scară, prin ideea reducerii costurilor ce țin de timp și energie odată cu reducerea distanței, fiindcă a deține în apropiere capitalul uman sau resursele înseamnă inerent a reduce și costurile generate de producție; (2) intensificarea creativității și inovației în localitățile din apropiere, devenită posibilă odată cu schimbul de informație și învățare realizat simultan cu schimburi economice în interacțiunele dintre actori în cadrul orașului polarizator și orașele polarizate (Scott et al. 2001).

Literatura studiilor urbane vorbește despre polarizare și inegalitate nu doar între orașe, localități ci și în interiorul acestora. În cadrul tuturor orașelor aflate în prezent sub efectul constructiv și distructiv al capitalului cu circulație globală există o tendință continuă de diferențiere socio-spațială și de inegalitate, iar această influență este cu atât mai mare cu cât orașul este integrat global. În orașe, scopul circulației capitaliste este acela de a angaja urbanul ca un

spațiu pentru creștere economică generată de către piață și pentru practici consumeriste (Brenner și Theodore 2002). Zygmunt Bauman (2005) descria situația din urmă prin opunerea a două tipuri de personaje, în funcție de accesul la stilul de viață consumerist – *turiști* și *vagabonzi*. Cei din urmă, a căror prezență se află mereu în creștere, reprezintă categoria celora excluși de la experiența fantastică a consumului. Turistul este cel care colectează experiențele dorite și are posibilitatea de a trece de la o experiență la alta într-un ritm rapid pentru că spațiul și distanța reprezintă tot mai puțin un obstacol, în timp ce vagabondul se află în situația constrânsă de a nu-și putea urma dorințele, fiindcă el este *prins* în zone sărace și cu puține opțiuni.

Lefebvre și-a dezvoltat teoria socială ca o critică la adresa unui tip de oraș care corespundea mai degrabă nevoilor capitalismului decât nevoilor sociale (Stanek 2011). Fiind un loc intermediar între stat și societate, spațiul urban se creează simultan prin forța statului și a capitalului, dar în același timp el este și rezultatul practicilor spațiale ale indivizilor, întrucât spațiul însuși este un produs social (Lefebvre 1991). În consecință, urbanul reprezintă un spațiu social încărcat de politică, iar societatea trebuie să reclame urbanul pentru a putea crea spațiul fără intruziunea statului sau a pieții (Lefebvre 1968). Pentru că spațiul urban, atunci când este produs de către stat sau piață, transformă societatea într-un consumator al urbanului și o deposedează de rolul ei de producător, triumful cetățeanului se va realiza doar atunci când spațiul urban ajunge să se confunde cu spațiul social produs de către indivizi. Societatea deține acest drept de crea spațiul, care este un drept la centralitate (Merrifield 2006), surplus (împotriva sărăciei) și împotriva segregării (Kipfer, Parastou și Thorben 2012).

Tiparele de inegalitate și diferențiere socio-spațială prezintă o oarecare regularitate de la un oraș la un altul. În societățile bazate pe competiția economică, venitul personal este poate cel mai bun indicator pentru a releva aceste diferențe, dar el are implicații și în altele, precum educația, ocupația, puterea de cumpărare, prețul locuințelor, formarea atitudinilor, relațiile de putere. Inegalitățile pot să apară la nivel micro, de exemplu în cadrul aceluiași

cartier sau chiar la nivelul unei singure străzi, dar pot apărea și la un nivel macro în interiorul orașelor, cu o zonă centrală dominată de sărăcie, în timp ce restul teritoriului să fie populat de locuințe cu preț ridicat. Există tipare geodemografice evidente în cadrul orașelor datorită predispoziției grupurilor demografice de a ocupa anumite tipuri de locuințe. În general, populațiile îmbătrânite se găsesc în zonele cu o densitate rezidențială scăzută, care de multe ori se află în zonele centrale ale orașelor. Familiile ce au copii de vârstă școlară se regăsesc majoritar în zonele cu densitate rezidențială ridicată, anume în apartamente de blocuri.

La un prim nivel, cartea investighează rolul spațiului geografic pentru comportamentele electorale. Un interes mult mai specific care ghidează demersul este examinarea unei anume forme de geografie, anume spațiul urban, și importanța acesteia pentru vot. În această secțiune am prezentat două elemente majore urbanului contemporan – urbanizarea planetară și inegalitatea (contrastele socio-spațiale) – argumentele prezentate în restul cărții ne vor arăta cum aceste elemente contează și pentru comportamentele de vot revelate în geografia electorală.

1.3. Geografia electorală

Conturarea cadrului teoretic continuă cu descrierea domeniului în care este plasată lucrarea – geografia electorală. Domeniul oferă instrumentele necesare pentru a înțelege comportamentul electoral în contextul său geografic și urban. Secțiunea discută critic literatura de geografie electorală abordând teme precum delimitarea domeniului față de discursul comun și abordări de geografie electorală preocupate sau lipsite de preocupare pentru teoretizarea și metodologia contextului geografic. Demersul propus în această carte se fundamentează direct pe tradiția geografiei electorale preocupată de contextul geografic, dar nu exclude progrese venite dinspre cealaltă abordare. Pe parcurs, vor fi menționate instrumentele angajate în cercetarea ipotezei. Enunțul acesteia se conturează deductiv către finalul secțiunii.

Disciplina științifică a geografiei electorale s-a dezvoltat în epoca post-belică adunând progrese făcute atât de geografi, politologi cât și sociologi. Ultimele două decenii au adus înmulțirea analizelor de geografie electorale în mediul mass-mediei, mai cu seamă al internetului, datorită dezvoltării Sistemelor Informatice Geografice, a programelor pentru vizualizarea datelor, care au făcut ca analizele să nu mai fie apanajul doar al geografilor sau cartografilor din instituțiile academice. Site-urile de știri sau blogurile internetului abundă în analize postelectorale în care datele sunt prezentate sub forma hărţilor. În acest cadru, hărţile electorale pot pătrunde mult mai uşor în discursul public despre politică. Un exemplu de discurs care a incorporat progresele din geografia electorală se regăseşte în Statele Unite. Recent aici s-a consolidat atât în mass-media cât şi în comunităţile academice practica marcării pe hartă a circumscripţiilor favorabile republicanilor cu culoarea roşie şi pe cele favorabile democraţilor cu cea albastră. Deși un beneficiu rezultă din conștientizarea rolului pe care geografia îl deține în studiul electoral, acestor analize le lipsesc instrumentele științifice și teoretice pentru a înțelege temeinic procesele care conduc spre acele rezultate electorale.

Domeniul științific academic al geografiei electorale a produs un volum substanțial de lucrări pe tematici diverse: (1) organizarea spațială a alegerilor, (2) variații spațiale în tiparele de vot, (3) influențele spațiului și ale mediului asupra tiparelor de vot, (4) tipare spațiale ale reprezentării, (5) variații spațiale în distribuția puterii și implementarea politicilor (Johnston și Pattie 2004). Spațialitatea votului este și tema generală a prezentei lucrări. Studiile de geografie a votului sunt cele mai râspândite și i-au preocupat permanent pe geografii electorali. Geografia votului înseamnă studiul comportamentelor electorale sau a alegerilor într-un context geografic, dar o mare parte a literaturii nu oferă atenție teoretizării contextului și a înțelegerii felului în care votul poate să depinde de acesta. Modelul pe care îl propun este construit prevalent pe studii preocupate de teoretizarea contextului geografic, dar în același timp sunt luate în considerare și lucrări fără această componentă, dar care realizează contribuții importante prin îmbogățirea metodologică și empirică.

Secțiunea continuă cu o prezentare cronologică, geografică și tematică a studiilor de geografie electorale.

La nivel mondial, originile geografiei electorale se pot identifica la începuturile secolului al XX-lea. Cea mai importantă contribuție din această perioadă este cea a lui Andre Siegfried, cunoscut de-altfel și ca *părintele geografiei electorale* (Johnston și Taylor 1979). Studiile sale reprezintă o incursiune în tiparele de vot la nivelul ecologiilor politice (Siegfried 1913; 1949). Preocuparea lui Siegfried se înscria în geografia regională și era aceea de a identifica opiniile publice și atitudinile politice specifice regiunilor, căutând corelații între aspecte geografice (tipul solului, peisajul agrar, tipurile și distribuția locuințelor, izolarea teritoriului), stratificarea socială, orientarea religioasă, memoria politică locală, structura populației (raportul dintre populația autohtonă și cea imigrantă) și vot. Specifică perioadei de până la revoluția cantitativă, geografia electorală regională era preocupată de identificarea determinismului ecologic. Totuși, începuse să se contureze și potențialul pe care geografia electorală l-ar deține dacă ar accepta un rol integrativ și ar abandona determinismul geografic (Billet 1958).

La mijlocul secolului al XX-lea, studiul geografiei electorale presupunea compararea hărţilor. Într-un articol din 1959, John Prescott chema către înnoirea disciplinei. Intenția nu era aceea de a modifica paradigma de gândire, ci îmbogățirea metodologică bazată pe instrumente statistice, păstrând principiile generale, dar adăugând mai multă rigoare cercetării. Era perioada în care luase avânt revoluţia cantitativă. În perioada dintre 1960 şi până în anii 1980 geografii electorali erau practicieni importanţi în aplicarea tehnicilor cantitative şi cartografice în studiul datelor electorale.

În studiul geografiei electorale, revoluţia cantitativă propunea o trecere de la descriptivism către empiricism orientat spre găsirea legilor care să explice spaţiul geografic şi nu numai. Sub tutela empiricismului geografia electorală aspira la ştiinţificitate. Adoptarea modelelor statistice urma să stea la baza noii paradigme din geografia umană, anume ştiinţa spaţială. Metodele statistice adoptate se încadrau într-o paletă largă: statistici descriptive, inferenţiale, modele

deterministice, modele care cuantificau difuzia în spaţiu sau modele care calculau probabilitatea de interacţiune în spaţiu ş.a. Analiza spațială alături de instrumentele statistice domină studiile de geografie electorală până spre sfârşitul anilor ’70 (Woolstencroft 1980). Metoda comparării hărților nu este înlăturată de progresele din statistică, iar tehnica rămâne în continuare folosită în geografia electorală (Prescott 1959; Lewis 1965). În această perioadă, geografia electorală devine mult mai populară în lumea anglo-americană. Dacă în Franța se păstra tradiția regionalismului, în lumea anglo-americană geografia electorală era dominată de cantitivism, metodologii, analize spațiale și variabile sociale, economice sau demografice pentru explicarea votului în ecologii. În anii ’80 când teoria socială, chestiuni ale identității culturale și ale puterii ajung centrale în disciplina geografică iar geografia electorală își pierde considerabil din popularitate. Încă din deceniul anterior se punea în discuție relevanța studiilor de caz lipsite de teorie socială și universalitate (Rowley 1969). Geografia electorală cantitativă ajunsese la saturație și avea nevoie de un nou imbold.

Geografia votului i-a preocupat și pe unele figuri centrale ale sociologiei politice postbelice. Aceste studii de geografie politică și a votului se înscrie mai curând în abordarea compozițională a comportamentului electoral, în care contextul este redus la o listă de variabile, fără încercări de a teoretiza social contextul geografic. Studiile lui Rokkan și Lipset (1967) despre clivaje pot fi încadrate și în categoria geografiei politice fiindcă referințele la teritorii și spații geografice abundă în modelele celor doi. Teoria clivajelor sociale postulează un electorat național și uniform creat în urma revoluției industriale și a modernizării în care geografia votului devine o geografie a claselor sociale (sau a variabilelor socio-economice). Eventualele tipare geografice care apar în structurarea votului sunt tratate ca excepții de la norma națională. În aceeași categorie a studiului electoral sociologic cu referințe la teritorii și spații geografice putem plasa și lucrările de înțelegere a volatilității și dinamicității electorale ale lui Mattei Dogan și Daniel Derivty (1988) în Franța și David Butler și Daniel Stokes (1974) în Anglia.

În România, geografia electorală s-a dezvoltat abia după 1989. Regimul democratic a oferit nu doar libertatea de studiu, dar și un obiect de analiză. Studiile apărute în primele două decenii sunt prezentate cuprinzător și corect într-un articol al lui Aurelian Giugăl din 2013. Principalele lucrări de geografie a votului românesc din această perioadă sunt realizate de Voicu Bodocan (2001), Remus Crețan (2006) și Alexandru Ilieș (1998). Giugăl concluziona în articolul său că, după două decenii, studiul geografic al votului în România încă necesita noi dezvoltări. Un progres în această direcție a fost apariția în 2014 la Iași a unui Atlas electoral al României anilor 1990–2009. În ultimul deceniu, apar mai multe lucrări de geografie electorală românească preocupate de geografia votului, la nivel național (Giugăl, Johnston și Constantinescu 2011; Guțoiu 2020a), regional (Giugăl 2013b; Guțoiu 2014), local (Guțoiu 2019), dar și în probleme de geografie a sistemului electoral (Giugăl et al. 2017).

Ultimele decenii au adus și o îmbogățire teoretică și metodologică a geografiei electorale la nivel mondial. Geografia electorală s-a dezvoltat decenii bune în perioada postbelică în interiorul disciplinei geografice. Dacă în ultimele două decenii situația s-a balansat, iar politologii își aduc un aport important la dezvoltarea sub-disciplinei, până prin anii ’80, geografia electorală era dependentă de ceea ce se întâmpla în interiorul disciplinei geografice. Revoluția cantitativă care transformase scrierea geografiei începusă să își piardă din putere încă din ’70. Trendul cantitivismului este tot mai mult înlocuit de abordări culturale, critice, sociale sau poststructuraliste. În anii ’80, geografia producea un corp de lucrări complet distinct față de cel al anilor ’50 și ’60. Acum, geografii erau interesați de angajarea socială a muncii lor. Între timp, geografia electorală încremenită în vechile practici ale empiricismului dominant (Shelley, Johnston și Taylor 1990) și obsesiei pentru metodologii și instrumente statistice (Agnew 1990), geografia electorală intră într-un con de umbră pentru cei care îi asigurau debitul creației, geografii. Situația se modifică, mai ales începând cu anii ’90, iar unele transformări vor curprinde și sub-disciplina (Leib și Quinton 2011). Geografia electorală devine tot mai atentă la problemele sociale, chestiuni de putere, identitate și ajunge să integreze teorii sociale ale

spațiului geografic. Disciplina va primi tot multă atenție și dinspre alte domenii decât geografia, mai ales dinspre științele politice. Chiar și cu aceste transformări, în prezent disciplina este încă majoritar cantitivistă și lipsită de preocupările teoretice solide. Următoarele discuții din secțiune vizează în mod direct transformările ultimelor decenii, cele care constituie în mod direct și fundația pentru propriul demers.

Kevin Cox se confundă cu primul efort sistematic de a înțelege și teoretiza contextul geografic al votantului. Munca de pionierat a acestuia a constat într-o încercare susţinută de a aduce fundaţii teoretice şi raţionale prin punerea în discuţie a conceptelor de spaţiu şi loc. La acea vreme, geografia încă era puternic cantitativă. Își publică cea mai importantă contribuţie a sa la geografia electorală în 1969 în primul număr al *Progress in Geography.* Cox propunea o perspectivă care să privească votul prin plasarea votantului în ceea ce el numea contextul spaţial. Geograful sintetizează dezvoltări din sociologia politică atentă la contextul votanţilor, alături de progrese din studiul difuziei informaţiei în cadrul reţelelor. Spaţiul era citit prin distanţa care îi era inerentă în structurarea sa, în timp ce votantul se afla sub probabilitatea ca anumite fluxuri de informaţii din acest spaţiu să îi influenţeze decizia de vot. Decizia de vot nu era dependentă doar de poziția individului în societate (modelul normei naționale), dar de asemenea de factori locali, precum contextul politic din cartier, de la locul de muncă, conversațiile cu vecinii sau sentimentul general politic dintr-o localitate (Pattie și Johnston 2003). Eseul lui Cox a sintetizat descoperiri făcute în tradiția sondajelor sociale de opinie și le-a adus către o audiență geografică, de asemenea, contribuind la inițierea unei agende în studiile electorale interesată de circulația informației politice relevante la o micro-scală (Archer și Shelley 1986). Cox avea să renunțe relativ rapid la preocupările de geografie electorală, dar aproape de 1980 disciplina cunoaște noi progrese.

Încă de la sfârșitul anilor ’70, geograful britanic Ron Johnston, cel mai prolific autor de geografie electorală, începuse deja să publice constant pe subiect. În geografia electorală britanică, el va răspândi o practică a echipelor

interdisciplinare de cercetare. Aproape în întregime, lucrările sale reprezintă rodul colaborării cu alți geografi, politologi, statisticieni sau sociologi. Johnston se identifică cu întreaga tradiție intelectuală dezvoltată în geografia electorală britanică preocupată pentru contextul geografic. Munca robustă a lui Johnston și a colaboratorilor săi în geografia electorală se ramifică în trei categorii: 1) influența contextului în geografia votului, 2) geografia sistemelor electorale și 3) decupaje geografice ale circumscripțiilor electorale. Ca alți corifei ai geografiei electorale, și Ron Johnston a fost interesat de a descoperi rolul geografiei pentru decizia de vot, dar el a abandonat încă de timpuriu ideea unui determinism exclusiv geografic pentru decizia de vot.

Rolul contextului pentru decizia de vot a fost izolat de către Johnston prin așa-numitul *efect al vecinătății*, prin care comportamentul electoral al individului este influențat de întâmplări din proximitate. Conceptul a fost popularizat de către Ron Johnston și Peter Taylor într-o lucrare din 1979, dar el a fost introdus prima oară de Cox în *The Voting Decision in a Spatial Context*. Efectul era descris de către Cox ca un proces intrinsec al conversațiilor pe care individul le producea în contextul său. Ulterior, în studiile electorale britanice, efectul a început să fie folosit pentru a descrie orice influență a contextului geografic asupra deciziei de vot. Faptul că votul în anumite localități era influențat mai mult de raportul dezechilibrat de putere dintre partide la nivel local decât de statutul socio-economic al individului, era pentru Johnston o dimensiune importantă a efectului vecinătății. Clivajul de clasă, puternic în politica britanică postbelică, varia local în funcție de geografie (Johnston et al. 2007).

Acestor variații locale în comportamentele electorale, Johnston, alături de colaboratorii săi, le va dedica mai bine de trei decenii de publicații continue. Căutarea explicațiilor efective pentru existența efectului vecinătății a produs, iarăși, mai multe ramificații. Eforturile pentru a găsi mecanismele creatoare ale efectului au mers către trei direcții: 1) interacțiuni sociale, 2) campanii electorale 3) contextul economic.

Preocuparea pentru rolul interacțiunilor sociale în decizia de vot nu era o noutate. În Marea Britanie, rolul interacțiunii sociale fusese identificat anterior de Miller (1977) care arătase că britanicii obișnuiau să meargă la urne alături de persoanele cu care comunicau cel mai des despre politică. În Statele Unite, chestiunea interacțiunilor și a rețelelor sociale primise o atenție mult mai solidă (Huckfeldt și Sprague 1995). Munca lui Johnston a fost de a re-actualiza un câmp de cercetare aducând modelarea interacțiunilor socială determinate de proximate geografică (Pattie și Johnston 1999; 2000; 2008). Concluziile mergeau către ideea că la baza relației de dependență a votului față de interacțiuni se află geografia rețelelor sociale.

Mai departe, într-o epocă a comunicării naționale în masă, activismul local al membrilor de partid sau a voluntarilor, pe durata campaniilor electorale, a fost descris și el ca o variabilă importantă în formarea efectului vecinătății. Johnston și colegii săi au arătat că impactul activismului electoral local este o consecință directă și proporțională a muncii și resurselor financiare investite de către partide (Pattie et al. 1994). Datorită contagiunii sociale, efectele pozitive unei campanii locale se revarsă și în zonele adiacente celeia în care activismul electoral a fost întreprins. Într-un sistem electoral majoritar, ca cel britanic, partidele sunt conștiente de dimensiunea strategică a campaniei locale și, în consecință, cheltuiesc mai mult în circumscripțiile în care calculul victoriei este incert (Pattie și Johnston 2003). Ca urmare a activismului local, informația politică circulă sporește bagajul de cunoștințe pe care individul îl are despre competiția din circumscripția sa (Pattie și Johnston 2004). Informațiile politice locale sunt produse de activism electoral, dar campania electorală este la rândul ei influențată de comunicarea politică din context. Partidele își pot modifica strategia de campanie ca urmare a informației produse de surse locale, ca de exemplu, un sondaj de opinie preelectorală (Hartman, Pattie și Johnston 2017).

Interesul pentru rolul contextului economiei în decizia de vot apăruse în contextul politicii contemporane în care identificarea partizană a scăzut, iar votanții judecau partidele și în funcție de competența profesională. Apoi, economia contemporană are și ea propriile fluctuații în timp și spațiu. Studiile

făcute de Johnston alături de colaboratorul său apropiat, Charles Pattie (1989; 1999; 2001) au arătat importanța contextului economic pentru geografia votului. Cei doi au arătat că nu este vorba despre un context precis, ci acesta era un construct subiectiv al votanților și varia între scalele geografice.

Johnston s-a distanțat de modelele ecologice și a folosit prevalent analize făcute pe seama unor sondaje de opinie. El a continuat fidel pe traseul stabilit de Kevin Cox, fiind interesat, mai degrabă, de condițiile din apropierea individului. Interacțiunea socială, activismul local al partidelor sau contextul economic local reprezintă instanțe ale unor procese desfășurate la microscale. Procese mai cuprinzătoare, dincolo de cadrul local sau național, nu sunt combătute de Johnston ca fiind irelevante, dar eforturi nu sunt investite în disecarea și înțelegerea lor. Ca o demarcație evidentă, metoda pe care o propun oferă atenție tuturor scalelor relevante la nivelul cărora pot acționa procese față de care comportamentul electoral este dependent. În funcție de structurarea contextului, ponderile pe care localul, naționalul sau globalul le dețin pot fi semnificativ apropiate. Aproape paralele cu studiile lui Johnston și ale colegilor, în America, în jurul lui John Agnew, se dezvolta o abordare inspirată din teoretizarea multirelațională și multiscalară de la local la global a spațiului geografic, ce mărea perspectiva spațială dincolo de microcontextul individului pe care îl regăsim la Johnston. Aceasta va oferi principalul resort pe care fundamentez metoda de explorare a comportamentelor electorale în context geografic.

Înainte de a intra în amănuntul dezvoltărilor inițiate de Agnew este necesară o precizare. În mod comun, geografia electorală americană este cunoscută prin volumul de analize cantitative și cartografice care descriu rezultatele la nivelul colegiilor electorale. Partidele sunt, în general, portretizate ca mobilizând mai degrabă state, colorate în albastru sau roșu, mai degrabă decât indivizi. Prevalent ateoretică, această abordare nu explică amănunțit motivele variațiilor. Geografia electorală americană preocupată de context este diferită față de tradiția ateoretică, chiar dacă va continua cu analize făcute pe date electorale culese la nivelul ecologiilor politice. Contribuțiile solide pe care

Agnew le-a adus în geografia electorală se întind pe mai bine de două decenii (1987; 1996; 2008). Agnew este simptomatic pentru un set de practici în geografia electorală fundamentate pe două elemente. Într-o primă instanță, este vorba despre o abordare teoretizată asupra contextului, subliniindu-se o imaginație geografică, alături de altele, istorice și sociale. Apoi, instrumentarul static pentru analiza datelor care folosește stastică spațială (geografică) și în GIS.

Agnew voia să înnoiască geografia electorală și să o alinieze la dezbaterile contemporane din științele sociale. Din acest motiv, Agnew (1990), făcea o critică literaturii și identifica mai multe probleme: 1) geografia, în rarele dăți când este implicată în discuții, este deobicei propusă ca un fenomen secundar care apare doar ca urmare a altor procese; 2) există o credinţă că descoperirile empirice sunt auto-suficiente şi vorbesc de la sine; 3) domină o obsesie faţă de metodologii, alăturată unei teoretizări marginalizată până la neimportanță. Pentru Agnew, aceste probleme s-ar rezolva doar prin aducerea teoretizărilor și metodologiilor din geografia contemporană. În articolul său din 1990, Agnew oferă o etapizare a perspectivelor din geografia electorale de până atunci (Tabelul 1). Spre deosebire de acestea, Agnew va propune o nouă abordare.

Tabelul 1. Evoluția cercetării
în geografia electorală – Etape istorice după Agnew (1990)

	Perioada	Perspectiva	Premisele perspectivei
I	1965–1972	Modernizare-naționalizare	Naționalizarea comportamentelor politice și drumul către un consens politic național; efecte ale contagiunii și fluxului național de informații
II	1972–1974	Demografie și bunăstare socială	Efecte ale distribuției grupurilor sociale și accesul la bunuri și servicii publice
III	1974–1979	Dezvoltare inegală	Relații între centru și periferie; dezvoltări economice distincte și diviziuni geografice ale muncii
IV	1979–1989	Microsociologii locale	Cotidianul în contexte economice, sociale, culturale sau politice locale; socializare în contexte locale; particularități istorice ale locurilor; organizații locale ale partidelor

Perspectiva naționalizării spune că, odată cu trecerea timpului, comportamentele politice ajung național-uniforme ca urmare a comunicării în masă. Contagiunea socială locală nu ar face altceva decât să sporească o normă națională. În practică, s-a dovedit că variațiile spațiale încă apar. Comunicarea în masă a produs teme de interes național, dar contextele locale au continuat să își păstreze rolul mediator și să genereze sinteze proprii. Mult mai recent, tehnologiile digitale au accentuat discrepanțele geografice în vot prin menținerea grupurilor sociale distanțate fizic. Deși în geografia electorală chestiunea dezvoltării inegale a pierdut din atenție, în știința politică și în sociologia politică problema se menține de actualitate. La fel se întâmplă și cu chestiunile legate de structurile demografice. În ceea ce privește accesul la bunuri și servicii publice, interesul științific s-a diminuat și pe fondul micșorării funcțiilor sociale ale statului, în contextul economiei globalizate și neoliberale. În perspectiva microsociologiilor locale, comportamentul politic al individului este influențat de contextul local în care socializează. Contextul local mai influențează și prin particularitatea istorică a locului, însă, fără socializare activă în contextul respectiv, indivizii nu devin influențați.

Agnew folosește modelul microsociologiilor locale atunci când își construiește propria perspectivă contextuală. Adevăratul context, spune acesta, nu trebuie limitat la efectul vecinătății și al grupului social din care individul face parte. Agnew propune un model în care contextul geografic intermediază mediile sociale ori politice, precum locul de muncă, spațiul de locuit, partide sau organizații politice, religioase, conflicte sociale, instituții locale, între individ și construcția deciziei de vot (Agnew 1986, 1997). Există multe procese care pot influența votul, dar toate dețin o spațialitate intrinsecă prin care acționează. Contextul nu se limitează doar la o micro-scală. Procesele pot influența la diferite nivele: local, regional, național, global, sau între acestea. Din sinteza tuturor acestora, emană comportamentul politic. Experiența determinismului nu poate fi izolată la o singură adresă fizică. Întreaga construcție a lui Agnew este o încercare de a extinde perspectiva potențialității geografice în studiul electoral prin aducerea unei scale locale, regionale, naționale sau globale și

a unei existențe geografice intrinseci tuturor proceselor care determină votul. Totuși, și la Agnew, la fel ca și la Johnston, deși preocuparea contextuală este esențială demersului lor în geografia electorală, un model de conceptual și operaționalizat efectiv pentru testarea efectului contextual nu este dezvoltat suficient. Studiile nu vor produce o concluzie finală asupra contextualității în geografia electorală.

În cazul studiilor lui Agnew (1987; 1996; 2008), în contextualitatea geografiei asupra comportamentului electoral, partidele politice au o funcție esențial. Spațialitatea este inerentă procesului activ de influență pe care partidele politice îl exercită asupra deciziei de vot. Comportamentele electorale nu preexistă partidelor politice. Este vorba despre o influență contiguă geografic, fiindcă scăderea atașamentului și identificării partizane resimțite în toate democrațiile contra-balansează cu sensibilitatea crescândă a votantului la stimuli instabili și dinamici din contextul spațial al individului. Partidele politice aduc în discuție și chestiunea statalității. Relația statului cu societatea devine de interes în chestiunea electorală, fiindcă partidele, cele care gestionează oferta electorală, reprezintă, de fapt, un canal intermediar între stat și societate. Partidele politice relevante, cele care ajung să ocupe funcțiile publice, sunt active în a gestiona interese dinspre societate către stat, și invers. Agnew argumentează că distincția dintre partide de masă și cele de patronaj nu mai este de actualitate. epoca partidelor de masă a apus, iar votanții judecă partidele mai curând prin capacitatea acestora din urmă de a îndeplini așteptări și a recompensa votanți cu politici favorabile. Partidele sunt influențate de spațialitate atunci când își construiesc politicile electorale și suborganizațiile ierarhice în funcție de organizarea teritorială a statului. Societatea și statul variază la nivel geografic. Relația statului cu societatea este, iarăși, supusă variației geografiei. Partidele care direcționează eficient resurse dinspre stat către societate vor determina o geografie electorală a aspirațiilor care va relua diferențele din societate. Apoi, competiția politică, la fel ca și geografia, este dinamică și supusă permanent schimbărilor în spațiu și timp. Partidele politice

se realiniează în context geografic, își dispută teritorii, contestă spații ale concurenței și colonizează locuri în care câștigă simpatii.

În studiile empirice făcute pe Italia, Agnew și colaboratorul său Shin (2011) folosesc metodologie statistică special concepută pentru tipul de perspectivă geografică pe care cei doi îl propun. Instrumentele statistice folosite în prezenta carte sunt direct tributare metodelor acestora. Cei doi nu vor insista asupra inovării în instrumentarul statistic, preferând să preia unelte deja sancționate în spațiul american al sub-disciplinei (O'Loughlin, Flint și Anselin statistice o voi face în capitolul dedicat 1994; O'Loughlin, Kolossov și Vendina 1997). Detalierea instrumentelor analizei.

La zece ani după critica lui Agnew, disciplina primește noi contribuții importante din partea lui geografului american Colin Flint. Acesta observa că situația geografiei electorale nu se schimbase prea mult, ci din contra, disciplina devenise chiar izolată și inadecvată (Taylor și Flint 2000). Eforturile sale intelectuale de la începutul carierei, se vor concentra pe înnoirea teoretică și metodologică a disciplinei. În 2000, Flint va publica un articol care reprezintă contribuția majoră a acestuia, prin care aduce un cadru teoretic pentru analiza empirică a alegerilor, într-o perspectivă ce vede alegerile drept o instanță a construcției sociale a geografiei. În acest articol, Flint va propune un model de interpretare a geografiei electorale care, sub o formă ușor regândită problematicii din prezenta carte și îmbogățită prin cadrul teoretic descris până acum, va constitui modelul de analiză. Mergând mai departe pe contribuția lui Agnew, Flint încerca să lege partea teoretică cu cea empirică, contribuind la procesul de operaționalizare. Flint oferă o rafinare conceptuală legăturii dintre spațiu și politică, facilitând operaționalizarea. Instrumentarul statistic folosit este același ca la Agnew. În construcția modelului contextual geografic în geografia electorală, Flint merge pe ideile lui Allan Pred și Nigel Thrift, un alt geograf american important, și Agnew.

De la Pred, el va prelua construcția istorică, politică, socială și relațională a geografiei. Orice acțiune într-un context geografic este consecința unor relații de putere și a îmbinării a patru elemente: informație, instituție, ideologie și

predispoziție. Comportamentul politic în context geografic ar fi consecința acestor structurări. Între ele, elementele creează o relație de recursivitate. Ideologiile leagă indivizii în cadrul unor sisteme, creează predispoziţii, şi tot ele declanşează acţiuni sociale. Ideologia este transmisă individului prin cadrul instituţional. Felul în care relaţiile de putere se structurează în cadrul anumitor locuri creează cadre instituţionale diferite. Partidele politice sunt instituţii pe care le regăsim în toate democrațiile liberale și care contribuie la conturarea ideologiilor. Alături de acestea, și alte instituții contează (biserica, sindicatele, locul de muncă, cluburi, ş,a.). Predispoziţia este cea care combină ideologia, instituţiile şi cunoaşterea cu rezultatul acţiunilor politice.

De la Thrift, Flint preia modelul celor trei dimensiuni ale acțiunii sociale în context geografic – informația disponibilă, sociabilitatea și formarea personalității. Construcția acțiunii în context a lui Thrift întărește potențialul teoretizării făcute de Pred fiindcă îi oferă și un substrat pentru dezvăluirea empirică. Dimensiunile lucrează, de fapt, prin confluență pentru a crea capacitatea pentru conflict. Chestiunea politică este finalitatea contextului geografic. La Thrift ea este explicitată prin conflictualitate. Flint identifică legăturile dintre modelul lui Thrift și cel al lui Pred. Două elemente ale triadei lui Thrift se găsesc și în contextul lui Pred, anume informația disponibilă și formarea personalității reprezentând informația, respectiv predispoziția. Sociabilitatea creează rețelele sociale prin care ideologia și informația curg către individ pentru a-i dezvolta personalitatea. Ideologia acționează ca liant în structurarea nodurilor. Deși prezentate separat, toate aceste trei dimensiuni evidențiate de Thrift acționează prin recursivitate și se influențează reciproc. Sinteza oferă un traseu pentru studiul diferitelor comportamente politice în contextul geografic.

Flint argumentează că o instanță a acestei construcții este și geografia electorală. Adaptarea modelului lui Thrift, potențat cu împrumutul de la contextul lui Pred, descrie o geografie electorală care, defapt, prin tiparele sale electorale în spațiu reprezintă un comportament politic direcționat către schimbare politică și conflict politic în context geografic. Așadar, geografia electorală ar reprezenta un conflict politic a cărei existență nu poate fi disociată de contextul

geografic, fiindcă cel din urmă condiționează și determină conflictualitatea prin natura sa. Modelul propus de Flint sugerează că geografia electorală transpune comportamente electorale cu manifestări spațiale. Însă, existența unor variații geografice nu este suficientă pentru a izola o influență a geografiei asupra comportamentului electoral. Confluența celor trei elemente identificate la Thrift trebuie să existe și să genereze tipare electorale conflictuale și dinamice în acțiunea lor de schimbare politică. Flint adaptează fiecare dimensiune, plasând-o într-o triadă care generează geografia electorală în context geografic. Acest model fundamentează analiza datelor electorale pe care o fac ulterior în carte.

Pentru început, am să mă refer individual la fiecare variabilă din modelul lui Flint, pentru ca apoi să discut în detaliu ceea ce le caracterizează individual, dar și în relațiile de recursivitate create între ele. În modelul adaptat de Flint, *partidele politice* țin locul informației disponibile. Sociabilitatea este înlocuită de contextul confruntării electorale, numită *loc* de către Flint, dar adaptată demersului meu cu traducerea de *socio-spațial* fiindcă surprinde mai bine recursivitatea dintre cotidianul individului și structuri și pe aceea dintre social și fizic. Formarea personalității este angajată ca *mobilizarea electorală (a votantului)*. Ca și în modelul sintetizat între Thrift și Pred, și în situația triadei geografiei electorale, ideologia trece prin toate legăturile și relațiile, structurându-le. Discuția care urmează se fundamentează pe argumente elaborate de Flint în articolul din 2000, și îmbogățite cu explicații suplimentare pentru lucrarea de față.

Continuitatea cu munca lui Agnew este vizibilă și prin accentul pus pe partide. Partidele trimit mesaje politice și ideologice către indivizi în contexte socio-spațiale dinamice. Devine importantă este și penetrarea pe care mesajul o face, care trimite către multiplicitatea mesajelor și a cunoștințelor, care pornesc nu doar de la un singur partid, și multitudinea de grupuri și indivizi în rol de destinatari. O astfel de penetrare va fi mereu parțială și dinamică, fiindcă ea este contextuală și intervine în relații de concurență cu alte mesaje dinspre alte partide, precum și cu relațiile pe care acestea din urmă le dobândesc cu destinatarii. Într-un context dinamic, unele mesaje sunt dezvoltate și de cetățeni,

fiind apoi preluate sau nu de partide. În final, partidele gestionează oferta electorală, chiar dacă drumul către aceasta este unul plin de relații recursive cu alte variabile. Informațiile pot fi necunoscute, neînțelese, ascunse, nediscutate sau distorsionate. Apoi, partidele gestionează doar mesaje care au înțeles pentru electorat. Situația implică un determinism al limbajului și practicilor locale care oferă cadrul pentru descifrarea informației în contextul respectiv. Este important de menționat definiția oferită limbajului, discursului sau cunoașterii aici. În geografia electorală, studiile lui Johnston au indicat mai multe posibilități prin care contextul local imediat votantului interacționează cu alte variabile politice (partidele, conversațiile politice, campania electorală, ș.a.) pentru a crea comportamente locale specifice.

Într-o abordare contextuală, mobilizarea electorală discutată ca o instanță a formării personalității implică un proces de internalizare sau interiorizare a relațiilor sociale pe care individul le dezvoltă în contextul său social. Thrift sugerează și că procesul de formare al personalității și de acțiune include acele acțiuni pe care Giddens le-a izolat ca inerente oricărui individ: inconștiența, conștiența practică și conștiența reflexivă (Giddens 1979). Mobilizarea electorală apare în toate cele trei ipostaze. Votul și cercetarea rezultatelor reprezintă doar finalul celor trei posibilități, dar geograful electoral trebuie să ia în seamă și contextul în care mobilizarea ajunge să prindă contur. Decizia de vot este o opțiune individuală, dar motivată de constrângeri contextuale, astfel încât cercetăroul trebuie să își extindă instrumentele dincolo de simpla modelare statistică a rezultatelor, și să aducă în interpretări și contextul de interes (Flint 2000).

Cealaltă variabilă a triadei – *localul* în textul lui Flint – definește socio-spațialul cotidianului în care indivizii primesc mesajul dinspre partid, dar și socio-spațialul competiției politice în care partidele își construiesc mesajul și îl folosesc pentru mobilizare. Indivizii construiesc socio-spațialul prin simpla natură socială și politică a ființei umane. Acțiunea socială cotidiană determină asupra spațiului fizic o apropiere emoțională și un atașament al individului. Cotidianul leagă individul de socio-spațialul pe care îl produce zilnic. Chiar

dacă activitatea la nivel organizațional al partidului politic nu corespunde neapărat cotidianului individului, fiindcă formațiunea nu conduce acțiuni locale în cartierul votantului sau nu realizează întâlniri personale între politicieni și indivizi, totuși partidele dirijează mesaje și acțiuni electorale care intră în contact cu norme, practici, credințe, tradiții sau înțelesuri ale socio-spațialului ocupat de cetățeni. Socio-spațialul deține și o grilă a conflictelor între grupurile sociale ce îl constituie. Predispoziția spre mobilizare a unor grupuri vine și ca urmare a raporturilor dintre grupuri, dintre partide și grupuri, dar și dintre partide prin referire la poziționarea față de grupuri. Este aceeași chestiune a penetrării mesajului și a multiplicității discutată mai sus. Pentru partide, penetrarea poate fi în multe locuri ale socio-spațialului una deosebit de mică. Variabiala aceasta a triadei geografiei electorale are cel mai ridicat potențial de politizare și radicalizare. Pentru o mare parte din indivizi sau grupuri, cotidianul nu este conflictual, iar dezbaterea politică lipsește, acesta nu este și cazul spațiilor încărcate puternic de urbanizare – cum este Bucureștiul.

Pentru variabila socio-spațială, citirea prin caracterul de urbanizare este imperativă. Evident, aceasta implică o regândire parțială a schemei lui Flint. În fond, scopul tezei este de a testa dependența comportamentului electorală față de simultanul contextului geografic și a spațiului urban. Chestiunea urbanului este esențială adaptării schemei lui Flint la demersul pe care îl propun. În câmpul geografiei electorale există puține resurse teoretice despre cum conceptual și operațional spațiul urban ar trebui adus în studiul geografic al votului. În general, studiile electorale care discută geografia votului sunt mai degrabă exploratorii și chiar dacă accentuează mozaicul electoral al orașului avânsând ca explicație un substrat socio-spațial, ele nu utilizează și un registru teoretic al urbanului (Charney și Malkinson 2015; Weaver 2014; OLoughlin, Kolossov și Vendina 1997). Urbanizarea acaparează socio-spațialul locului și îi oferă acestuia atributele specifice sale. Fiindcă urbanizarea este un proces, în mod inerent, un grad sporit de urbanizare aduce o transformare cotidiană mai mare către specificul urban. În demersul pe care îl realizez, comportamentele electorale care mă interesează sunt acelea ale marilor

orașe, așadar, încărcate de urbanizare puternică. Bucureștiul, alegerea pentru studiul de caz, reprezintă un astfel de sit, cu urbanizare sporită. În consecință, elementul socio-spațial în triada geografiei electorale trebuie discutat prin referire la spațiul urban, așa cum l-am discutat în prima parte a acestui capitol. Modelul lui Flint, regândit prin aducerea urbanului este arătat în Figura 1.

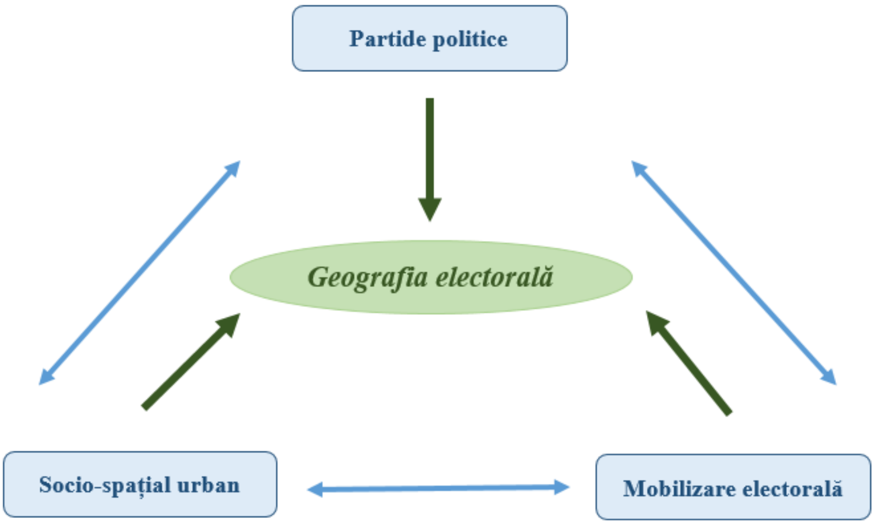

Figura 1. Modelul geografiei electorale în context geografic

Competiția politică a partidelor nu se desfășoară într-un context rupt de cel în care urbanul evoluează. Atât competiția politică în democrațiile liberale, cât și viața orașului, se desfășoară în contextul globalizării. Atunci când acceptăm că orașele de astăzi sunt rezultate ale circulației globale, găsim coordonate comune pentru ambele elemente care alcătuiesc triada geografiei electorale. Este adevărat că, în contextul politic de azi, statul și elitele politice contează mai puțin pentru planificarea orașelor. La nivel mondial, în secolul al XX-lea, până către anii 80, peisajul fizic sau social al orașelor depindea foarte mult de politicile statului sau ale autorităților municipale. Astăzi, acest raport s-a schimbat. Politica nu mai transformă complet orașele. Orașul evoluează mai detașat decât în trecut față de politică, care continuă să prezinte relevanță dar prin dialectica economiei politice.

În urma acestor discuții teoretice în disciplina geografiei electorale, am izolat un model teoretic pe care îl voi operaționaliza cu rolul de a verifica existența unei relații de dependență a comportamentului electoral față de concursul simultan al contextului geografic și al spațiului urban. Modelul se plasează în câmpul geografiei electorale preocupată de teoretizarea contextului geografic și, în consecință, acumulează progresele esențiale făcute în domeniu. De asemenea, oferind și o regândire a geografiei electorale ca un conflict în spațiul geografic, sporit și prin aducerea potențialului politic al spațiului urban. Demersul poate fi cuprins în ipoteza de lucru următoare: *într-un context geografic, interacțiunea simultană dintre variabilele socio-spațialul urban, partidele politice și mobilizarea electorală creează geografia electorală.*

Fiindcă modelul presupune relații de recursivitate și dependență între variabilele care fac scopul studiului, testarea și confirmarea lui în tărâmul empiric vor oferi, de fapt, un răspuns la întrebarea dependenței votului față de geografie și urban. Restul tezei are rolul de a operaționaliza modelul și a-l testa empiric. Fiindcă ipoteza este consecința modelului triadei geografiei electorale, și aranjarea materiei în următoarele capitole empirice este o consecință a felului în care modelul se structurează. Ipoteza este testată prin operaționalizarea modelului pe materia empirică a alegerilor locale și legislative din București în 2016. În mare parte, fiecare capitol deține o calitate de sine-stătătoare, reprezentând o verigă în lanțul general al demersului. Este o consecință a structurării ipotezei în concepte bine definite și cu potențial de a fi operaționalizate individual: geografie electorală, socio-spațial urban, partide politice, mobilizare electorală. În fond, sunt aceleași elemente ale modelului triadei. Fiecare variabilă inclusă în model deține o operaționalizare și o metodologie proprie. Așadar, nu există o metodologie universală care să traverseze întregul demers în etapele sale de operaționalizare și testare empirică. Din acest motiv, detalieri metodologice asupra angajării variabilelor în tărâmul empiric vor fi făcute în capitolele următoare, odată cu revelarea empirică treptată a triadei geografiei electorale. Testarea efectivă a ipotezei este realizată în următoarele trei capitole. În continuarea acestora, un alt capitol vorbește critic

despre rezultate. În mare parte, cele trei capitole sunt organizate în funcție de structura modelului. În capitolul al II-lea voi discuta socio-spațialul urban al Bucureștiului. Al III-lea capitol găzduiește discuția despre partidele politice și contextul politic al alegerilor locale și legislative din 2016. În final, geografia electorală construită prin cele trei variabile este revelată în al IV-lea capitol, care implică analiza geografică a datelor electorale, acolo unde este discutată și mobilizarea electorală, atât la aceste alegeri, dar și în contextul istoricului electoral bucureștean.

CAPITOLUL 2.
CONTRASTE SOCIO-SPAȚIALE ÎN BUCUREȘTI

În continuarea cadrului teoretic, acolo unde am construit modelul de analiză pe care îl aplic pe alegerile locale și legislative din București în 2016, în actualul capitol voi dezvolta o argumentație în scopul descifrării socio-spațialului urban bucureștean, acesta fiind una din cele trei variabile care, conform ipotezei, construiesc geografia electorală. Harta locurilor din oraș și a diferențelor dintre ele ar trebui să se reflecte în tiparele geografice de vot pe care le voi identifica în capitolul al IV-lea, al analizei geografice a datelor electorale.

Socio-spațialul de interes este acela al anului 2016, dar argumentația va susținută prin analize istorico-geografice. Trecutul este adus pentru înțelegerea prezentului. Perspectiva contextului geografic cheamă alături de analiza geografică și pe cea diacronică. Diferențele sociale ale geografiei prezentului pot fi înțelese cel mai bine analizând relaționările sociale și straturile de geografie dezvoltate în context geoistoric. Pentru fiecare etapă istorică, discuția este orientată către acele evoluții care își păstrează relevanța pentru orașul de astăzi. De asemenea, fiindcă aspecte istorico-geografice sunt uneori complet anulate de evoluții ulterioare, discuția va ocoli acele spații fizice până la momentul în care ele devin încărcate de semnificație pentru prezent. Această grijă pentru conturarea prezentului face ca referiri la socio-spațialul din trecut să fie făcute deseori cu repere din prezent, denumiri actuale ale străzilor vor fi preferate în defavoarea celor anterioare.

În mod deosebit, locuințele și geografia lor vor fi folosite ca lentilă pentru înțelegerea socio-spațialului. Mai mult decât oricare alt loc dintr-o așezare umană, ele îmbină spațialul (construcția fizică), socialul (individul și

acțiunea lui) și relația dintre ele. Un alt argument în favoarea utilizării locuințelor ca substitut pentru variabile compoziționale (statut socio-economic, demografic) este acela al tiparelor geografice electorale conturate pe seama teritoriilor arondate secțiilor. Acestea sunt constituie ca o sumă de adrese fizice a locuințelor a indivizilor care își exercită opțiunea electorală. Filtrajul social în aceste locuințe se realizează în funcție de mai mulți factori specifici etapelor istorice de dezvoltare.

Fiecare etapă istorică o voi prezenta prin elementele ei specifice și prin aportul pe care îl deține la socio-spațialul prezentului – perioada de până la 1920 atunci când se formează orașul istoric (al prezentului) și se delimitează periferiile; 2) 1920–1948 (prevalent anii interbelici) – Bucureștiul începe să se diferențieze în interiorul său prin consolidarea poziției centrale a orașului istoric, față de care se dezvoltă sectorial periferiile; 3) 1948–1989 – orașul este reconstruit în proporție de o treime în zona centrală, iar pe mari porțiuni din periferii sunt construite ansambluri de blocuri pentru a acomoda populația integrată în procesul masiv de urbanizare și industrializare direcționat de către stat; 4) după 1990 – orașul nu se mărește semnificativ ca suprafață sau populație, dar se integrează puternic în economia de piață globalizată și neoliberală, ceea ce va presupune pentru socio-spațial accentuarea unor diferențe deja existente, dar și crearea altora noi. Fiecare etapă istorică deține propriile caracteristici prin care marchează evoluția socio-spațialului.

Materia este organizată în două secțiuni. Pentru început, voi face o prezentare evoluției generale a orașului, stabilind caracteristicile care definesc fiecare etapă istorică. Nucleul capitolului îl constituie a doua secțiune, care găzduiește evoluția istorico-geografică a socio-spațialului bucureștean.

2.1. Tipare generale ale evoluției Bucureștiului

În secolul al XIV-lea pe spațiul ocupat astăzi de oraș se instalează capitala statului medieval Valahia dezvoltându-se aici principalul centru politic și militar. Bucureștiul se afla la încrucișarea mai multor drumuri comerciale

care vor favoriza dezvoltarea unui târg în centrul așezării. Locul acestui târg împreună cu curtea domnească reprezintă vatra de la care așezarea se va dezvolta radial în secolele următoare, adăugându-i-se mai multe așezari rurale, dar și două noi târguri (Giurescu 1966). În primele secole, Bucureștiul va avea o dispoziție similară altor orașe medievale europene: curte domnească, târg și periferii. Începând cu mijlocul secolului al XVIII–lea, descompunerea sistemului feudal pe teritoriul țării va spori și diversifica activitățile economice desfășurate în București. Din estimările vremii, Bucureștiul avea aproape 80.000 locuitori aproape de anul 1800. În această epocă de extindere a capitalei, țara era plasată în spațiul cultural oriental, astfel că întreaga epocă va fi una de acomodare a unor obiceiuri orientale (grecești, turcești) în societatea bucureșteană (Giurescu 1966). Bucureștiul va intra în secolul al XIX-lea semănând mai curând cu un mare târg oriental.

Odată cu secolul al XIX-lea, Bucureștiul se va dezvolta după un model vestic. Acomodarea alertă a obiceiurilor occidentale va însemna apariția unui contrast puternic în societatea Bucureștiului, între formele de înnoire specifice modelului occidental și fondul, în continuare, de factură orientală (Majuru 2007). În București, cel mai dezvoltat economic și populat oraș al țării, astfel de evoluții vor fi mai pronunțate decât în alte orașe. Statutul de capitală al țării făcea ca evenimentele politice majore și contextul internațional să influențeze cu efect imediat dezvoltarea orașului. O ocupație militară rusească a Bucureștiului și a țării va aduce în 1831 un prim model elaborat de organizare și eficientizare al administrației naționale și locale. În anii 1859–1862 principatul Valahiei se unește cu cel al Moldovei punând bazele statului-național român. Bucureștiul devine acum capitala unui stat dublat ca suprafață. Caracterul anterior de târg economic este depășit și înlocuit de un centru urban dezvoltat prin mai multe funcții, dar și cu periferii extinse. Orașul va polariza amplu în jurul său și se va transforma într-un loc de imigrație dinspre zonele rurale, dar și dinspre spațiile urbane mici. Sfârșitul secolului găsește Bucureștiul capitala unui stat proaspăt independent aflat în procesul de creare, consolidare și modernizare după modelul occidental. În demografia orașului, perioada marchează o creștere

masivă a numărului de locuitori. Creșterea populației de la 58.794 în 1831 la 276.178 în 1899 (Millea 1933) se datorează migrației și extinderii teritoriului administrativ al orașului într-o măsură mult mai mare decât sporului natural al populației (Mihăilescu 2003). În consecință, și ponderea populației capitalei din totalul întregii țări crește de la 3% în 1860 până la 4,7% în 1912. Orașul atrage și segmente importante de populație străină. La 1899 ponderea populației alogen în București era una majoră – 35%. Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea în evoluția Bucureștiului se deschisese o perioadă de dependență față de statutul de capitală al statului modern român. În secolul următor relația de dependență și rolul ei se vor accentua continuu.

În anii interbelici, după o scurtă etapă de recuperare e distrugerilor cauzate de război, întreaga Europa va cunoaște o creștere economică bazată în mod deosebit de industrializare și creșterea consumului (Aldcroft și Morewood 2013). Acum, Bucureștiul era capitala unei țări a cărei suprafață și populație se dublaseră iarăși. Pentru integrarea noilor teritorii alipite după război, decizia conducătorilor va fi aceea de a continua sub o formă accentuată modelul centralismului politic și administrativ. Centralismul statal plasa Bucureștiul într-o poziție privilegiată față de alte orașe din țară. Perioada interbelică aduce evoluții importante în capitală. În 1918, Bucureștiul era reședința a 382.853 de persoane. După război, creșterea este impresionantă. În 1930, se ajunge la 639.040 de locuitori, iar în 1941 la 992.536 de locuitori. Suprafața orașului va crește și ea, de la 56 km² în 1918 până la 78 km² în 1938. Bucureștiul era de departe cea mai populată localitate a țării. Grupurile etnice non-românești rămân în continuare semnificative – 23% în 1930. Criza financiară mondială va avea doar un efect de încetinire a creșterii.

Capitala ajunge supra-populată și se va confrunta cu o criză a locuințelor. Totuși, în scurt timp, impasul este depășit, fiindcă pentru orașul aflat în plin avânt economic, construcția de noi locuințe era la îndemână. În 1929, 34% dintre locuințele construite în România se aflau în București. În 1934 procentul este și mai ridicat, 40%. Comparativ, pentru acest an, următorul oraș era Timișoara cu o pondere de doar 7%. Prețul ridicat ale terenurilor în

capitală va impune o creştere a locuinţelor colective pe verticală. Din totalul locuinţelor colective cu trei sau mai multe apartamente, ridicate în 1934 în România, 81% dintre acestea se aflau în Bucureşti. Creşterea constantă a aglomeraţiei bucureştene impusese tot mai mult această soluţie. 16% din fondul de locuinţe construit în acel an era reprezentat de astfel de locuinţe colective. Acestea se construiau prevalent în stilul modernist Bauhaus şi erau o dovadă a existenţei Bucureştiului într-un spaţiu vestic de dezvoltare.

Începutul războiului mondial oprește dezvoltarea. Orașul este supus unor bombardamente în 1944, dar distrugerile sunt mai degrabă localizate și nu aduc o reconstrucție majoră, cum a fost în orașe precum Varșovia, Koln, Leipzig. În Bucureşti, remodelarea centrului va începe abia spre anii '80, dar fără legătură cu distrugerile din timpul războiului. Anii postbelici sunt martorii transformării regimului politic din România într-o copie a celuia sovietic. Urbanizarea și industrializarea masivă ghidată de stat, vor supune Bucureștiul la transformări fără precedent până atunci. Capitala țării era laboratorul principal în care puterea politică își aplica modelele vizionare, iar potențialul pentru transformare era aproape nemărginit.

Viziunea orașului socialist a ieșit din modelele orașelor industriale ale secolului al XIX-lea, maximizând urbanizarea, haussmanizarea și industrializarea. Populația orașelor din țară va crește de la 23% în 1948 până la 44% în 1977. La căderea regimului, ponderea urbanului din totalul populației o depășise pe cea a ruralului. Acesta este contextul general în care populația capitalei se dublează de la 1.025.180 (1948) până la 2.067.545 (1992). Industrializarea bazată pe întreprinderi mari crease premisele creșterii orașelor. Dacă în 1938 existau 46.000 de muncitori în industriile bucureștene, în 1970 numărul lor ajunge la 297.000 (Mihăilescu 2003). Suprafața orașului crește si ea până la 230 km^2. Orașul încorporase fostele sate de la periferie. În regimul de inspirație sovietică, orașul este subsumat ideologiei oficiale, considerat un tot unitar și un instrument al unei economii incorporatoare (Kotkin 1997). Însă, orașele trebuiau transformate și pentru că păstrau vizibilă moștenirea burgheză. Pentru capitala statului, această moștenire era cu atât mai nepotrivită.

Prin planificare atentă condusă de către stat, societatea trebuia uniformizată. Spațiile locative erau, acum, în proprietatea statului și intrau într-un proces de redistribuire. Arhitectura avea rolul de a favoriza spațiul public și pe cel colectiv în defavoarea celui privat.

Perioada anilor 1965–1989, în care Nicolae Ceaușescu a fost liderul autocratic al partidului și statului comunist, a însemnat pentru regimul politic o continuă accentuare a unui tip de conducere caracterizat prin național-comunism, stalinism și cult al personalității (Tismăneanu 2005). În anii '80, autocratismul va influența profund socio-spațialul orașului. Planificarea țesutului urban bucureștean devine sinonimă cu voința liderului partidului. Orașul intră într-un proces de reconstrucție care va intra aminti de o istorie europeană modernă a transfigurării urbanului de către puterea politică autocratică și nemărginită, pentru care centrul orașului servește creării efectului vizual al măreției și supremației puterii politice așa cum s-a întâmplat și în Paris, Berlin, Roma sau Moscova (Cavalcanti 1997).

După 1989, România începe tranziția către economia de piață și modelul politic de democrație liberală. Spre deosebire de alte țări europene foste comuniste, în România reintegrarea în economia globală a durat mai mult pentru că și reformele adoptate de către elitele politice au fost unele graduale. Nivelul Produsului Intern Brut al țării va ajunge abia în anul 2000 la nivelul pe care îl avea în 1989, în timp ce inflația va alterna perioadele de scădere cu perioade de creștere pe toată durata anilor '90. Perioada anilor 2000–2008 va aduce o creștere continuă și va însemna o etapă de stabilizare a economiei românești în cadrul celei globale. Din totalul PIB, ponderea serviciilor va crește semnificativ în acești ani. Criza financiară mondială va încetini creșterea.

Perioada postcomunistă aduce și o nouă etapă demografică. Populația țării intră pe un trend descendent continuu. O scădere de 2.688.394 este înregistrată între anii cuprinși de recensămintele din 1992 și 2011, determinată de emigrație și spor natural negativ. Pe lângă evoluția generală a populației de la nivelul național, relevante sunt și traseele locale, fiindcă marile orașe își măresc ponderea din totalul populației țării. Ponderea populației Bucureștiului

din totalul național crește de la 9,1% în 1992 la 9,4% în 2011, iar cea a Ilfovului de la 1,3% la 1,9%. Totuși, ponderea acestora deține o creștere sporită abia după 2000 – creșterii economice țării în cadrul economiei globalizate. Situația nu diferă de cea din Uniunea Europeană, unde, de asemenea, rata cea mai mare de creștere este înregistrată de marile aglomerații urbane (Eurostat 2016). Evoluțiile indică procesul global de urbanizare și polarizare în jurul marilor aglomerații urbane. Bucureștiul își mărește ponderea, iar creșterea capitalei se revarsă și în vecinătate în județul Ilfov, singurul județ care crește în populație după 1990. Mai mult, pe teritoriul UE, Ilfov are cea mai mare creștere a populației dintre toate unitățile NUTS 3 care au o populație între 250.000 și 499.999 de locuitori (Eurostat 2016). Urbanizarea atrage după sine mai multă urbanizare, astfel că, tendința de polarizare în jurul aglomerațiilor urbane majore devine firească. Ponderea Bucureștiului din PIB-ul național crește de la 15% în 1995 la 24% în 2016.

Pe lângă contextul economic al prezentului și factorii istorici locali contează. În România, sistemul centralizat de organizare al început încă dinainte de 1948, dar continuat sub o formă mult accentuată în anii socialismului de stat, a creat condițiile pentru creșterea disparităților sub economia de piață dintre București și toate celelalte așezări urbane din țară. În sistemul circulației internaționale a capitalului există locuri de atracție a investițiilor. Fiind cea mai conectată localitate a României la economia globală, Bucureștiul atrage majoritatea angajaților (cu cele mai mari, dar și cele mai mici salarii – raportat la nivel național).

În București, toate aceste evoluții economice au venit simultan cu restructurări ale sectoarelor de activitate (Figura 2). După 1989 are loc o dezindustrializare masivă a fostelor mari situri industriale bucureștene. Simultan, activitățile comerciale, la fel ca și cele turistice sunt în creștere. Sub presiunea cerinței de noi spații rezidențiale, comerciale sau pentru servicii, suprafața clădită a orașului se află în extindere, astfel că și sectoarele de construcții și tranzacții imobiliare se extind. În apropiere, în județul Ilfov, structura profesională se schimbă considerabil odată cu diminuarea ponderii ocupării în

agricultură. În secțiunea următoare, vom observa felurile în care transformările economice au influențat dezvoltarea socio-spațialului bucureștean.

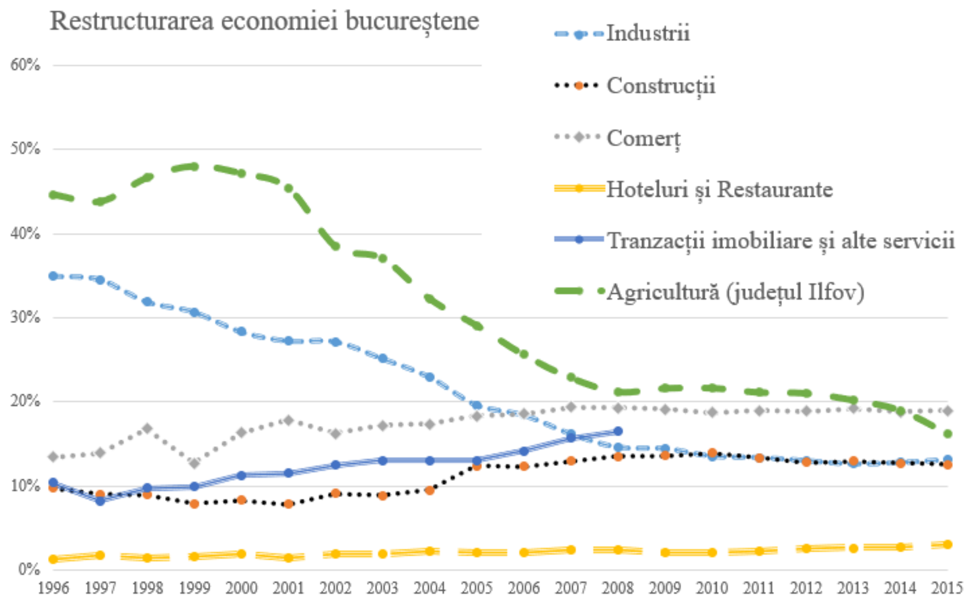

Figura 2. Restructurarea economiei bucureștene.
Ponderea sectoarelor de activitate din totalul populației civile ocupate
Sursa: INSSE, Prelucrare autor

Comparativ cu anii socialismului de stat, diferența majoră în regimul de dezvoltare post-1989 o constituie retragerea statului (instituții centrale sau administrații locale) din planificarea țesutului urban. Orașul se dezvoltă în contemporaneitate sub forța capitalismului, iar instituțiile statului intervin puțin pentru protejarea anumitor grupuri sau pentru a organiza peisajul fizic al orașului. Dezvoltarea rezidențială în anii 90 este una lentă. În plus, în comparație cu etape anterioare, orașul se va opri din expansiunea teritorială. Suprafața capitalei se păstrează la 228 km², atât cât avea și în 1989. Poziția detașată a muncipalității și lipsa unor reglementări urbanistice cuprinzătoare vor face ca o problemă recurentă în istoria Bucureștiului anterior socialismului de stat să reapară, anume construcțiile la limita legalității. După primul deceniu de tranziție, și în mod deosebit după intrarea țării în Uniunea Europeană, municipalitatea

bucureșteană, ca și alte municipalități din țară, va renunța parțial la pasivitate și se va implica în politici prevalent de infrastructură majoră și remodelarea a spațiilor publice, fără însă să se preocupe semnificativ și de probleme sociale și grupuri vulnerabile (Ion 2014). Policitile urbane care au apărut în România ultimul deceniu au fost fragmentate, incoerente în multe domenii esențiale, dar au fost, în general, dominate de măsuri de creștere orientate către centrele urbane majore ale țării (Stănuș, Pop și Dragoman 2021).

2.2. Socio-spațialul Bucureștiului. O expunere istorico-geografică a contrastelor din oraș

Înțelegerea socio-spațialului bucureștean de astăzi necesită o perspectivă istorică prin care dezvoltarea orașului este analizată prin perspectiva contextuală a epocii respective. O astfel de abordare este importantă pentru că Bucureștiul de astăzi este consecința unor dezvoltări istorice, dintre care cele mai importante probabil fiind cele din epoca socialismului de stat. Contrastele socio-spațiale ale Bucureștiului contemporan pot fi înțelese doar prin perspectivele contextuale istorico-geografice care și-au adus contribuția la crearea urbanului de astăzi.

Până la mijlocul secolului al XIX-lea, Bucureștiul a fost rezultatul extinderii unui târg economic prin continuă atragere în jurul său de populații. Înainte de acest secol, în centrul așezării, curtea medievală a domnitorului și teritoriile din jurul ei, ocupate de curțile nobilimii, erau deja abandonate pentru a face loc activităților comerciale în continuă dezvoltare. Părăsind vatra așezării, nobilimea își va construi casele în apropierea vechii cetăți, la nord, la sud și la est, fără însă a urmări anumite tipare preferențiale de așezare, lăsând aria cea mai veche destinată exclusiv activităților economice. În jurul târgului economic se solidifică treptat mai multe concentrări de populații așezate în cartiere mărginașe sau centrale, prevalent în funcție de categoriile profesionale, de clasă sau etnie. Cartierele erau cunoscute în vremea respectivă ca *mahalale* și existau atât pentru nobilime, cât și grupurile sărace. Bucureștiul se dezvoltase radial

pornind de la vatra așezării. Ca puncte de atracție economică, pe lângă *Târgul din Interior,* aflat în centrul așezării, mai exista și *Târgul din Afară*, așezat pe un teritoriu la nord-est de centru, dar care a fost mutat continuu la marginea Bucureştiului pe măsură ce localitatea se extindea. La limita localității existau drumuri circulare de margine, mutate mai la exterior odată cu mărirea orașului. Drumurile erau echivalente ale zidurilor de apărare ale burgurilor medievale vest-europene. Conform planurilor edilitare redactate în perioada 1846–1852 (Borroczyn 1852), Bucureștiul era delimitat de următoarele drumuri (după denumirile lor actuale): Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Bravu, Laborator, Lânăriei, Șerban Vodă, Viilor, Tudor Vladimirescu, Panduri, Geniului, Grozăvești, Orhideelor și Nicolae Titulescu. Acesta era teritoriul administrativ al așezării, la care voi face referire în continuare ca *orașul* istoric. Aceste drumuri vor fi ultimele care se vor construi cu rol de centură, pentru că, din secolul următor, orașul va urma o dezvoltare sectorială. Periferiile se aflau dincolo de centură.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, la nivel socio-spațial, Bucureștiul se caracteriza prin inegalitate și diferențe. Peisajul era un efect al opoziției între cartiere bogate și alte sărace, iar de multe palatele moderne ale nobilimii se învecinau cu locuințele sărăcăcioase ale micii burghezii. Fiindcă Bucureștiul și-a extins treptat suprafața prin înglobarea satelor din jur, în interiorul orașului se vor păstra tradiții de construire și obiceiuri de locuire specifice lumii rurale. Forma predominantă de locuire în Bucureşti era aceea în case cu grădini și curți, contribuind la un puternic aspect rural al orașului.

Terenul construit și folosit pentru funcții rezidențiale nu era distribuit în mod egal pe suprafața localității. Zonele aglomerate de construcții rezidențiale contrastau întinsele maidane. În partea vestică, deși administrativ orașul se întindea până la Grozăvești-Basarab, ultima arteră circulată intens și cu funcție rezidențială se afla în zona Parcului Operei de astăzi. Industrializarea va moderniza această zonă, dar teritoriul va fi acoperit în întregime de construcții abia după 1920. La fel, și zona sudică era puțin construită la mijlocul secolului. Aici, orașul era dezvoltat rezidențial prevalent pe traseul unor axe

importante (Calea Rahovei, strada 11 iunie, Calea Șerban Vodă). Către zona sud-estică, caracterul rural era întărit de locuințele sărăcăcioase și desele culturi agricole. În estul orașul, funcția rezidențială era mai întinsă și depășea centura de la Mihai Bravu. Pentru nobilime și burghezie, nordul era cel mai atractiv (zona Calea Victoriei, Herăstrău). Aici, se aflau Palatul Domnesc, casele nobilimii din cărămidă cu ale lor curți și grădini, dar care, erau, ca și în alte locuri din oraș, alăturate caselor sărăcăcioase și cu aspect semi-rural. Zona periferică era exclusiv agricolă și rurală. Mulți dintre bucureștei își câștigau traiul în livezile și grădinile de aici.

La începutul noului secol, în București vor apărea definite și cele trei zone structurale și funcționale specifice urbanului industrializat de la vremea respectivă: centrul, cartierele rezidențiale și periferia (Burgess 1984). Centrul își contura tot mai mult zona comercială și cu edificii publice, iar filtrajul social în cartiere le făcea să se uniformizeze tot mai mult. Locuințele precare încep să dispară din zona centrală, iar cei mai înstăriți se grupează geografic. Sistematizările vor apărea doar în zonele centrale. *Mahalaua* nu mai însemna doar un cartier oarecare al orașului și devine sinonimă, în schimb, cu viața la periferia Bucureștiului, aflată în opoziție cu traiul după standarde occidentale din centru. În 1894, Bucureștiul își extinsese perimetrul administrativ dincolo de șoselele amintite mai sus. Spațiile industriale care vor apărea în cartierele rezidențiale, o vor face înlocuind vechile funcționalități agricole. Industrii vor apărea la periferie și în afara Bucureștiului epocii, anume în sud-vest (Gara Filaret, Panduri, Arsenalul Armatei), nord-vest (Grozăvești-Gara de Nord), în nord-est (Calea Moșilor spre ieșirea din oraș, mai multe mori dincolo de centură), sud-est (mai multe tăbăcării și uzina metalurgică Lemaitre). În condițiile unor contraste crescânde și pe fondul creșterii populației, statul va interveni pentru a îmbunătăți calitatea habitatului pentru categorii profesionale aflate în creștere și necesare modernizării statului: muncitori industriali și funcționari birocratici. Practica va fi aceea a construirii de locuințe sociale unifamiliale (în proporție foarte mică și locuințe colective) de calitate bună pe terenuri parcelate. Primele

ansambluri vor fi construite în perioada 1908–1915 în zone periferice precum Belvedere-Grant, Strada Lupeasca și în zona Parcului Carol-Filaret.

Bucureștiul era un oraș divers etnic, fără însă ca diversitatea să conducă spre segregări etnice. Conform recensământului de la 1899, în centrul orașului, acolo unde se concentrau spațiile comerciale, ponderea străinilor o depășea pe cea a românilor. De asemenea, pe principalele axe radiale, segmentele etnice non-românești erau prevalente. Cei care predominau erau, în general, evreii și cei veniți din Austro-Ungaria. Proporția românilor crește pe măsură ce ne depărtăm de centrul orașului, aceștia fiind majoritari în cartierele industriale.

În perioada interbelică, socio-spațialul bucureștean se va dezvolta sub impactul creșterii demografice a orașului, a transformării acestuia într-un centru industrial dezvoltat și a racordării la principiile urbanismului modern, în timp ce distincțiile de funcționalitate între centrul și periferia geografică se vor păstra. În 1927, se adoptă o lege administrativă care creează nivelul administrativ de comună urbană sau rurală. Apare comuna urbană București, cuprinzând orașul București și încă 13 comune suburbane, care ulterior după 1948, parțial sau în întregime vor fi alipite capitalei.

Pe durata celor două decenii se va construi intensiv și extensiv: clădiri rezidențiale, spații cu funcții industriale, publice, comerciale sau cu destinații culturale. Foste grădini și curți din zona intermediară vor fi parcelate, iar pe noile locuri se vor ridica locuințe pentru a acomoda surplusul de populație. Situația va crea contraste arhitecturale, învecinând locuințe de tipul caselor cu parter și curte alături de blocuri moderniste. Constructorii mergeau și pe ideea de costuri cât mai mici (Ciortan 1932). Terenurile în zona centrală și intermediară deveniseră prea scumpe pentru a continua sistemul locuințelor unifamiliale cu parter și spațiu verde. În orașul istoric, se vor construi prevalent blocuri moderniste sau vile în stiluri neo-clasiciste. Acolo unde reamenajările teritoriale nu vor interveni pentru construcția edificiilor publice, realizarea unor parcelări sau tăierea unor noi bulevarde, contrastele create de existența caselor semi-rurale în apropierea vilelor scumpe se vor menține. Arterele radiale își păstreaza importanța. Pe întinsul acestora se vor construi locuințe

colective în stil modernist cu spații comerciale la parter. Omogenitatea va fi obținută în noile parcuri de vile și cartiere muncitorești ridicate în apropierea obiectivelor industriale. Schimbările se petrec rapid, dar transformările nu sunt complete, astfel că alături de noile construcții moderniste vor coexista și clădiri semi-rurale sau vile ale fostei clase nobiliare.

La periferie se construiesc noi cartiere rezidențiale și spații industriale. Noile construcții vor fi ridicate prevalent în jumătatea nordică, creând cartiere diferențiate. În zona sudică, ca și în cea estică, domină spațiile industriale majore, depozitele, antrepozitele sau casele rurale. La nord, se conturează cartiere în apropierea șoselelor radiale: Calea Griviței, Șoseaua Kiseleff, Calea Moșilor. În nord-vest, se vor așeza prevalent micii funcționari și lucrătorii sistemului feroviar național. Pentru această periferie, la fel ca și în alte margini ale capitalei, utilitățile și conforturile urbanismului modern nu vor ajunge decât abia după 1948. Pe bulevardul Ion Mihalache se continuă parcelările din perioada antebelică, luând naștere acum adevărate cartiere. În nordul orașului, dincolo de șoseaua de centură, fosta periferie agricolă se dezvoltase diferit. Aici predomină, în schimb, parcurile cu vile și zonele amenajate pentru agrement. Cartierele muncitorești se continuă spre est, unde se dezvoltă ansambluri ad hoc de locuințe muncitorești în preajma unor obiective industriale. Aici exista o gară, depozite și antrepozite ce serveau halele Obor și mai multe fabrici, centrale termice. La sud de Șoseaua Iancului, se ridică două cartiere de vile: Vatra Luminoasă și parcelarea Călărașilor. Construcțiile erau majoritatea vile cu un etaj sau case cu parter. În sud și sud-est, dincolo de granița orașului, funcționa uzina Malaxa, principalul sit al industriei grele din Bucureștiul interbelic. Cu excepția uzinei, teritoriul era mai degrabă ruralizat. Periferia sud-vestică găzduia cartiere muncitorești și un spațiu industrial ajuns la o dezvoltare relativ mare. Dincolo de limita administrativă, dar lipite de oraș, se aflau locuințele semi-rurale ale satelor de la marginea capitalei. Către vest, zona dincolo de Șoseaua Grozăvești și la sud de Dâmbovița rămâne în continuare slab dezvoltată rezidențial.

Orașul se aliniază la principiile urbanismului modern, dar dezvoltarea este făcută cu variații geografice. În Bucureștiul anului 1948, doar 47% din

locuințe aveau confortul modern al apei curente și doar 57% erau legate la rețeaua de canalizare (Mihăilescu 2003). Confortul urbanismului modern intervenea în Bucureștiul vremii ca o altă formă de diferențiere. Apoi, cartierele de vile separau elitele bucureștene de restul locuitorilor. Periferiile îmbină spații industriale cu cartiere muncitorești și locuințe mai degrabă rurale. Orașul central reprezenta un peisaj distinct, asemănător orașelor vestice. În comparație cu orașul istoric, dar și pentru standardele vremii, periferiile bucureștene erau sărace. Intervenția socială a statului nu schimbă sitUția prea mult. Deși se construiesc mai multe locuințe sociale, acestea sunt relativ scumpe pentru muncitori și micii funcționari, și sunt, mai curând, accesibile clasei de mijloc.

După 1948, transformarea Bucureștiului se accelerează la un nivel fără precedent până atunci. Arii vaste ale orașului vor fi reconstruite. Dezvoltări istorice locale sunt oprite și eliminate complet. Se construiește masiv și pe teritorii libere. România devenise un stat inspirat de socialismul sovietic, iar orașul-capitală era principalul laborator pentru noul proiect politic.

Două etape majore se disting în evoluția țesutului urban bucureștean pentru perioada 1948–1989:

1. *Etapa stalinistă (anii ’50)*. Aceasta a durat aproximativ până la finalul anilor ’50 și a fost caracterizată de lipsa unor proiecte de transformare majoră a orașului. Parțial, erau continuate și politici ale regimului anterior. Planificatorii păstrează principiul orașului-grădină și realizează parcelări pentru locuințe muncitorești la periferii sub forma unor case-tip (strada Apusului, zona Colentina, zona Bucureștii-Noi). Arhitectura este inspirată prevalent de modelele sovietice. Se construiesc cvartale (Vatra Luminoasă, Bucureștii Noi, Ferentari, Cățelu), cartiere (Floreasca) sau ansambluri de-a lungul străzilor (Ion Câmpineanu). Plombe, constând în blocuri, se ridică pe diverse terenuri libere. Locuințele sunt realizate din materiale calitative, iar fațadele sunt ornamentate moderat.
2. *Etapa industrializării și urbanizării accentuate (anii ’60 –1989).* Spre sfârșitul anilor ’50, opțiunile pentru stiluri arhitecturale sunt înlocuite cu motivații practice ale planificării urbanistice. Industrializarea și

creșterea demografică devin politici oficiale și principale ale statului, iar orașul devine subsumat în întregime planului politic. Procesele creează un deficit de locuințe pe fondul migrației dinspre zonele rurale către centrul amplu industrializat. Mari ansambluri de locuințe intervin ca soluție optimă pentru facilitatea urbanizării și a industrializării. Materialele de construcție sunt ieftine, se renunță la fațade și cosmetizarea lor, iar spațiul locativ se reduce comparativ cu anii '50. Se construiește masiv sub ghidarea standardizării. De multe ori, deși ansamblurile de locuit erau finalizate după planuri inițiale, peste ani, alte blocuri erau ridicate în același complex pentru a acoperi deficitul constant.

În general, locuințele colective vor fi construite în următoarele trei situații: de-a lungul arterelor importante, sub formă de cvartale sau grupate în ansambluri după principiile microraionului (Drumul Taberei, Titan–Balta Albă). De-a lungul arterelor radiale istorice sau a șoselelor de centură, blocurile aveau și centre comerciale la parter. Magazinele alimentare de la parter trebuiau să înlocuiască vechile piețe agro-alimentare de cartier, și să ancoreze cotidianul și necesarul cotidianului în blocul de locuințe colective. Pe arterele radiale, micile ateliere individuale de manufactură de la parterul blocului amintesc de o perioadă a regimului anterior. Transformarea socialistă preluase practici mai vechi, pe care le-a incorporat temporar în noua formă.

Marile ansambluri rezidențiale se vor construi în zonele periferice. În orașul istoric, arterele radiale sunt reconstruite și ocupate cu blocuri înalte. Însă, ca și în cazul marilor ansambluri, de multe ori transformarea nu va fi completă. Atunci când existența regimului se va încheie, în multe locuri ale orașului central vor coexista locuințe colective înalte în apropierea unui țesut urban pre1948 al locuințelor unifamiliale. Fostele puncte industriale se păstrează și se extind, iar acestora li se adaugă altele și mai mari în zonele periferice. La periferie, acolo unde planificarea nu intervine, specificul semi-rural al locuințelor unifamiliale se păstrează. Cartiere uriașe de blocuri precum Drumul Taberei sau Titan–Balta Albă vor fi construite aproape în întregime după ideea microraionului care trebuia să ofere locuitorilor săi toate serviciile moderne

urbane, să creeze legături comunitare și să ducă spre uniformizare (Maxim 2009).

Pe lângă etapele temporale descrise mai sus, transformările dețin și două tipare geografice majore. Periferia și orașul istoric se vor dezvolta distinct. Zona exterioară periferică (cu excepția spațiului nordic) va fi planificată prevalent ca spațiu al industriilor, cartierelor de muncitori sau al categoriilor profesionale implicate direct în procesele de dezvoltare (tehnicieni, profesioniști). Intenția era de a elimina vechile contraste centru-periferie prin îmbunătățirea calității vieții și în zonele periferice. În opoziție cu zona periferică, în mare parte orașul istoric își va păstra aspectul până spre anii ’80, atunci când partea centrală și sudică vor fi amplu reconstruite pentru a servi voinței politică. Însă, în timp, calitatea construcțiilor și socialul din zona centrală se modifică, odată ce foștii locuitori vor fi alungați sau nevoiți să subdivizioneze locuințele și să trăiască în condiții de aglomerare cu locatari impuși de regim. Tabelul 2 rezumă transformările din această epocă pe zone geografice cu specific de similaritate (rezidențială, istorică, industrială), folosind o clasificare a zonelor propusă de Mihăilescu.

Tabelul 2. Transformări în Bucureștiul socialist pe zone specifice

Localizare (toponimice)	Transformări
Nord-est (Colentina, Pantelimon)	Locuințe colective se vor construi de-a lungul arterelor importante (Ștefan cel Mare, Colentina, Pantelimon). Spații rurale limitrofe sunt sistematizate și se ridică blocuri. Rămân parcurile de vile din zona vestică. Funcționalitățile anterioare industriale, comerciale se continuă.
Est (Titan–Balta Albă)	Zonă semi-rurală acum reconstruită aproape complet cu specific industrial și rezidențial cu densitate mare. Calitate mai ridicată a construcțiilor rezidențiale pe principiul microraionului. Situată pe importanta axă Vest-Est a orașului.
Sud-est (Berceni)	Specific industrial și rezidențial (cartiere de blocuri) dominant. Se păstrează locuințe unifamiliale semi-rurale în Apărătorii Patriei și vile aproape de Tineretului.

Sud (Giurgiului)	Locuințele colective sunt ridicate mai ales pe locul unor terenuri agricole. Sunt construite situri industriale. Se păstrează zone întinse din fosta structură semi-rurală a caselor cu grădini sau curți, piața agro-alimentară.
Sud-vest (Filaret, Rahova, Ferentari)	Se extinde funcția industrială interbelică. Se mențin țesuturi semi-rurale în Rahova, Ferentari, întrepătrunse cu noile blocuri. Areale clădite cu blocuri, mai ales în apropiere de situri industriale. Calitate mai scăzută a blocurilor.
Vest (Drumul Taberei, Militari)	Zonă semi-rurală și agricolă acum reconstruită aproape complet cu specific industrial și rezidențial cu densitate mare. Situată pe importanta axă Vest-Est a orașului.
Nord-vest (Crângași, Grivița)	Se mărește caracterul industrial deja existent în Grivița. Se dezvoltă rezidențial, se construiesc cartiere noi de blocuri, dar se păstrează și vechi zone cu locuințe unifamiliare atât mai precare cât și mai bogate.
Nord (Kiseleff)	Caracterul dominant de agrement și parcuri de vile rămâne aproape neatins de sistematizare.
Central (Orașul istoric)	Se reconstruiesc arterele majore. Reconstrucția central-sudică a vechiului oraș prin clădiri rezidențiale, de stat și spații publice vaste.

Politica oficială a regimului era aceea de uniformizare a socio-spațialului. În practică, Bucureștiul deși poate părea un monolit monoton datorită întinselor cartiere de blocuri gri, uniformizarea dorită de regim era departe de a fi atinsă. Diferențele se mențineau în multe locuri. Regimul păstrează un rol important orașului istoric datorită centralității geografice a acestuia. Remodelarea spațiului central în favoarea simbolismului politic anula orice nevoi urbane sau sociale ale populației din orașul istoric. Noul bulevard (Victoria Socialismului – acum, Bulevardul Unirii) care mergea la Casa Republicii nu era destinat bucureștenilor obișnuiți, fiindcă traficul și locuirea acestuia erau rezervate doar nomenclaturii de la vârful regimului. Remodelarea fizică a spațiului transformase centrul orașului istoric într-o mare de șantiere deschise. Rupte de țesutul lor istoric, locuințe ale fostului țesut urban continuau să existe punctual. Acestea ca și restul locuințelor din orașul vechi erau neglijate de planificarea regimului. La periferii, uniformizarea căutată de regim nu va fi realizată. Dezvoltările

sectoriale creaseră diferențe între cartierele Bucureștiului. Noilor discrepanțe li se adăugau cele vechi, ale straturilor socio-spațiale incorporate parțial în noul oraș. În plus, exista și o practică a atribuirii preferențiale de locuințe de către stat. Reorganizarea administrativ-teritorială a orașului din 1979, care se menține pe aceleași contururi și în 2016, cu cele șase sectoare, va încerca să reducă diferențele din periferii și dintre acestea și orașul istoric, prin gruparea împreună a unor arii cu funcționalități mult diferite. Cele șase noi diviziuni (*sectoare*) erau plănuite să contribuie la uniformizarea orașului. Spre exemplu, aria rezidențială a elitelor din Kiseleff este grupată sub aceeași diviziune cu aria industrială și rezidențială muncitorească din Grivița. După 1989, noua etapă istorică a Bucureștiului va amplifica diferențele create în socialismul de stat. La acestea mai vechi, se vor adăuga și unele recente.

În Bucureștiul anului 2016 predominau locuințele construite în epoca socialismului de stat. La acestea se adăugau și evoluții recente post-1989, intrate împreună în filtrajul social făcut sub economia de piață liberă. Locuințele finalizate după 1992 adună doar 11% din totalul celor 854.879 de locuințe existente la finalul lui 2015. În primii ani de după 1989 încă se încheiau șantierele deschise în timpul regimului anterior. Aceasta va fi marea parte a fondului de locuințe construite imediat după 1989. Locuințele proiectate în ultimele trei decenii, sunt în general realizate cu un spațiu locativ suficient, marcând o distanțare față de spațiile de locuit restrânse proiectate între 1960 și 1989. Dacă în 1990, ponderea locuințelor cu o singură cameră reprezenta 19% din totalul locuințelor construite, în 2000 frecvența acestora scade la 11%. Pentru aceeași perioadă structura locuințelor cu patru camere crește de la 10% la 12%. Locuințele finalizate în 2015 și având o singură cameră constituie 22% din totalul fondului, cele cu două camere – 43%, trei camere – 25%, patru camere – 5% și cele cu cinci sau mai multe – 5%. Însă, locuințele din 2015 reprezintă doar 1% din fondul total, astfel că spațiul fizic continuă să influențeze prezentul mai ales prin istoria sa.

La 2016 aproximativ 80% din fondul de locuințe este reprezentat de construcțiile ridicate între 1948 și 1989. Etapa istorică a socialismului de stat

domină fondul fizic al Bucureștiului, însă predominant în zona intermediară. În zona orașului istoric și spațiile intermediare între centru și periferie, predomină construcții din perioada pre1948. Țesutul istoric continuă să existe și în al treilea deceniu, dar el este treptat înlocuit, remodelat sau recondiționat pentru noi sau vechi funcționalități, determinat și de gentrificarea orașului (Guțoiu 2020b). Orașul istoric dezvoltă în toată această perioadă ample contraste socio-spațiale ca urmare a evoluțiilor discontinue din țesuturile sale.

Dincolo de spațiul central, se dezvăluie marile ansambluri de locuințe colective ale epocii socialiste. Către locuințele din fostul țesut semi-rural al periferiilor confortul urbanismului modern va ajunge în întregime abia în anii 2000. Între timp, blocurile de la periferii, multe de o calitate precară, vor intra într-un proces de degradare. Ridicarea construcțiilor (case unifamiliale sau blocuri) în primul deceniu este una lentă. Numărul de locuințe livrate anual din fonduri private va crește în anii 2000, odată cu introducerea creditului ipotecar, de la 718 locuințe în 2000 la 2913 în 2008 și la 4448 în 2015. Treptat, va scădea și suprafața locuibilă a noilor case, ca o consecință a aglomerării pieței imobiliare bucureștene și creșterii cerinței pentru noi locuințe. Așadar, pentru anii de mai sus, suprafața locuibilă medie a construcțiilor era de 91, 75 respectiv 44 mp. Spre comparație, cele aproximativ 370 de locuințe sociale construite de către stat între 2003–2008 aveau o suprafață medie locuibilă de 30 mp.

Marile ansambluri rezidențiale ale anilor ’60 și ’70 au fost realizate în apropierea obiectivelor industriale pentru a găzdui muncitorii, dar în același timp ele au fost imaginate și ca locuri de realizare a unei societăți uniformizate. Regimul urmărea diversitatea în cadrul asamblurilor, și, cu excepția elitelor regimului, majoritatea grupurilor socio-profesionale locuiau în blocuri. Însă, dintre toate grupurile, prevalau categoriile muncitorești. Diversitatea socialului din interiorul blocului o însoțea pe cea a ansamblurilor. Blocurile erau spații eterogene și diverse prin dimensiunile, formele sau calitatea imobilelor. Din aceste motive, locuințele colective nu pot fi tratate în mod unitar. În anii socialismului, infrastructura de transport și alte servicii ale urbanismului modern

erau planificate pentru a fi aduse noilor ansambluri pe măsură ce construcțiile se finalizau. Însă, uneori, lipsa resurselor a făcut ca planul să nu se realizeze la momentul respectiv pentru multe blocuri sau cartiere și nici ulterior în primii ani de după 1989. Această situație, sub economia de piață a contribuit în actuala epocă la o diferențiere între ansambluri și crearea unor zone centrale și periferice (non-geografice) în interiorul ansamblurilor. Filtrajul social al epocii capitaliste se realizează ca urmare a diferențierilor dintre blocurile socialiste ale Bucureștiului.

La periferii, în privința accesului la utilitățile urbanismului modern (canalizare, drumuri asfaltate, igienizare, transport public), locuințele auto-construite și unifamiliale sunt dezavantajate față de ansamblurile colective. Rețeaua de metrou a orașului aduce o exemplificare folositoare. Transportul subteran fusese construit și planificat aproape în întregime în anii socialismului și avea sarcina de a servi, înainte de toate, marile ansambluri de locuințe colective ale periferiilor industriale. Ulterior, tot în anii socialismului, rețeaua s-a extins construindu-se către centru și nord. În circulația liberă a economiei de piață, periferiile lipsite de utilitatea transportului subteran vor ajunge marginalizate. Este o categorie în care multe din spațiile extinse ale orașului se înscriu la 2016 (Drumul Taberei, Ghencea, Giurgiului, Colentina, Andronache, Rahova sau Ferentari). Pe lângă chestiunea rețelei de metrou care integrează sau marginalizează teritoriile orașului, economia de piață cu circulația liberă a capitalului și cultura consumului oferă mai mulți factori activi în filtrajul social (alte infrastructuri majore, mall-uri, stadioane, parcuri de agrement, centre comerciale, hypermarket-uri).

Evoluțiile într-un oraș, care funcționează sub logica economiei de piață integrată la nivel global, produc inerent diferențe și inegalități socio-spațiale. În București, astfel de efecte au fost sporite de moștenirea venită din timpul socialismului de stat și, mai apoi, de procesul restructurării economice. Un studiu realizat asupra segregărilor socio-economice și spațiale în București, luând ca reper date de la recensămintele naționale din 1992 și 2002, a găsit puține indicii ale unei creșteri a segregării socio-economice din acea perioadă

(Marcinczak et al. 2014). Situația diferă față de alte țări precum Polonia sau Cehia, unde tranziția spre economia de piață a fost mult mai rapidă. Chiar dacă transformările primului deceniu post-1989 nu erau radicale, Bucureștiul ieșise, oricum, din anii socialismului ca un oraș contrastant. Studiul citat mai sus a arătat că, între 1992 și 2002, evoluțiile din București se aseamănă în structurarea socio-economică cu alte capitale mari ale Europei, prin faptul că ele implică o creștere a profesionalizării, aflată în opoziție cu evoluții divergente față de orașele periferice ale sistemului național. În anii '90, deși orașul nu ajunge segregat prin tipare majore, acum încep să prindă contur și să se consolideze anumite trasee de migrație în cadrul orașului, prin care grupurile sociale marginalizate se concentrează în zonele periferice ale Bucureștiului (Giurgiului, Ferentari, Rahova, Giulești, Bucureștii-Noi, Vitan, Sălăjan, Colentina-Andronache) sau în porțiunile degradate ale orașului istoric. După primul deceniu, prefacerile se grăbesc și se radicalizează. Dezindustrializarea va crea spații intravilane, care își vor găsi rapid o nouă destinație sub presiunile migrației rezidențiale, a sectorului de servicii sau a spațiilor de consum. În alte locuri, foste clădiri comerciale socialiste sunt transformate în mall-uri. Alte situri industriale vor rămâne abandonate sau parțial dezafectate. Acestora li se adaugă fostele șantiere rămase neterminate în anii socialismului.

Ultimul deceniu arată diferențe socio-spațiale accentuate. Folosind datele recensământului din 2011, Armaș și Graviș (2016) au elaborat o hartă a vulnerabiliății. Tiparele se suprapun peste etapele istorice ale straturilor orașului. Cu o vulnerabilitate foarte scăzută se dezvăluie întreaga arie periferică nordică a Kiseleffului, orașul istoric (inclusiv partea reclădită în socialism), periferia sud-estică (zona Văcărești, Berceni – locuințele colective și locuințe unifamiliale din fostul țesut sub-urban al comunei Șerban-Vodă), iar către vest, marginea cartierelor Militari și Ghencea (recladită după 2000). Cele mai mici scoruri ale vulnerabilității există în Cotroceni, Primăverii sau Herăstrău. În opoziție cu aceste locuri se află zonele cu vulnerabilitate ridicată sau foarte ridicată ale periferiilor aglomerate socialiste sau ale locuințelor suburbane (Rahova–Ferentari, porțiuni din Militari-Drumul Taberei, Girgiului, porțiuni

din cartierul Titan–Balta Albă, fosta zonă industrială Faur, Pantelimon, Colentina, Andronache, Giulești, parțial Bucureștii-Noi).

Bucureștiul devine cuprins în forța dezvoltării grăbite a capitalismului anilor 2000. Astfel, odată cu restituirea proprietăților de stat către persoane private, prețul terenurilor, până atunci neimportant în timpul socialismului de stat, devine un indicator în descifrarea tendințelor de evoluție socio-spațială. Spațialitatea valorii terenurilor în 2006 (Rufat și Suditu 2008) se suprapunea prevalent peste harta vulnerabilității descrisă mai sus. În general, prețuri scăzute se găsesc în geografiile care concentrează marginalii. Valoarea terenurilor este ridicată în orașul istoric și la nord de acesta, având cele mai ridicate prețuri pe axa nord–sud – Cotroceni, Piața Unirii, Bulevardul Unirii, sectorul de circulație între Piața Unirii și Piața Victoriei, în parcurile de vile din apropierea Kiseleff și în apropierea lacurilor artificiale din zonă. Valoarea scade gradual către periferii.

Odată cu restructurarea economică, activități comerciale, servicii sau industrii devin relocate dinspre orașul istoric greu accesibil pentru traficul de mașini către zone periferice conectate la segmentele importante de infrastuctură prin care orașul este legat de regiune. Procesul se numește expansiune urbană (*urban sprawl)*, este specific orașelor capitaliste vestice dezvoltate spațial pe baza automobilelor personale, iar în București a luat amploare după anul 2000 (Suditu 2009). Periferiile neclădite ale orașului primesc funcții comerciale, rezidențiale. Principalele expansiuni se desfășoară în est (în continuarea Bulevardului Theodor Pallady), în vest (în continuarea Bulevardului Iuliu Maniu), în nord (în legătură cu Șoseaua București-Ploiești) și în nord-est (în continuarea Șoselei Colentina). Fiecare zonă se va dezvolta cu propriile trăsături funcționale. Ansambluri de cartiere cu blocuri sau vile se ridică în zona vestică dincolo de cartierele Drumul Taberei sau Militari, pe foste terenuri agricole. La fel, după modelul orașelor vestice, Bucureștiul va avea un centru principal de afaceri (*Central Business District*) în partea nordică și central-nordică (Guțoiu 2020b). Nordul își continuă dezvoltarea interbelică ca zonă rezidențială destinată elitelor. Aici se vor construi mai multe ansambluri de

comunități închise (*gated communities)* locuite în mari proporții și de către expatriați. Dezvoltarea spațiului clădit va fi una caracterizată de fragmentare, inegalitate și incoerență (Ianoș et al. 2016).

Orașul istoric rămâne principalul spațiu politic, administrativ și cultural al Bucureștiului. Piața Universității în centrul orașului va căpăta semnificație simbolică politic ca spațiu al memoriei rezistenței față de regimul totalitar și al culturii protestului (Gussi 2002). Funcții comerciale se păstrează în acest spațiu. În țesutul istoric nealterat de sistematizarea din anii ’80, clădiri uni-familiale (în special vilele) și blocuri de joasă înălțime sunt remodelate de gentrificare, un fenomen specific orașelor globale contemporane (Lees, Slater și Wyly 2008). Clădirile semi-părăsite și aflate în stare avansată de degradare completează peisajul orașului istoric. Perioada tranziției va contribui la concentrarea populațiilor defavorizate în case degradate din orașul istoric. Aici, populația este prevalent îmbătrânită, zona este vulnerabilă din prisma funcționalităților, iar clădirile sunt majoritatea expuse riscurilor seismice (Rufat 2009). Astfel de contraste vor fi accentuate și de politicile incoerente duse de municipalitate (Ianoș, Sorensen și Merciu 2017).

Sub economia de piață integrată global și sub economia politică neoliberală, contrastele socio-spațiale ale Bucureștiului se vor accentua. Însă, în general, marile tipare se vor menține pe un strat fizic existent anterior. Transformări de amploare nici nu puteau avea loc de vreme ce fondul rezidențial construit după 1992 reprezintă mai puțin de 10% din locuințele orașului.

CAPITOLUL 3.
COMPETIȚIA POLITICĂ LA ALEGERILE LOCALE ȘI LEGISLATIVE DIN BUCUREȘTI ÎN 2016

Partidele politice și, parțial, mobilizarea electorală la alegerile locale și legislative din 2016 în București sunt descrise în acest capitol, cu rolul de a continua operaționalizarea modelului triadei geografiei electorale. Partidele politice sunt operaționalizate drept candidații de la alegerile de interes. Pentru aceste partide voi explora geografiile electorale. Mobilizarea electorală este înțeleasă ca decizia de vot. Această variabilă o voi discuta și în capitolul următor, în cadrul istoricului electoral din București și în pregătirea datelor electorale pentru analiza statistică geografică. Spre deosebire de variabila socio-spațialului, cele ale partidelor politice și mobilizării dețin referințe comune, în câmpul competiției politice. Mobilizarea electorală este făcută pentru candidați – partidele politice. Opțiunea electorală nu precede existența și comportamentul partidelor. De asemenea, ambele sunt create într-un cadru comun al competiției politice. Aceste alăturări și referințe comune facilitează și impun discutarea împreună contextuală a variabilelor. Așadar, anumite secțiuni ale capitolului vor oferi un cadru de înțelegere atât pentru partidele politice cât și pentru mobilizarea electorală. Cea mai mare parte a argumentației din cadrul capitolului va fi angajată în operaționalizarea partidelor politice. În capitolul următor, geografiile electorale ar trebui să urmeze conflicte și tipare vizibile în comportamentul partidelor reflectate în acest capitol. Prin urmare, perspectivei individuale asupra partidelor îi este alăturată și analiza partidelor în cadrul competiției, cu scopul de a înțelege dinamicile de relaționare ale partidelor în sistem. La partidele politice și candidatul independent pe care îi voi analiza

în geografiile electorale voi face trimiteri folosind termenul generic de *actor*. Opțiunea simplifică înțelegerea textului.

Prima secțiune a capitolului dezvoltă un cadru pentru înțelegerea competiției politice și a actorilor. Materia are un caracter eclectic. Voi vorbi despre regimul politic românesc, specificul partidelor și reglementarea cursei electorale. Arhitectura instituțională a regimului politic românesc acționează ca un factor esențial în dezvoltarea competiției politice românești. De-a lungul vremii, în sistemul politic românesc, relațiile instituționale dintre puterile statului au fost, în dese rânduri, incapabile de a se stabiliza în anumite tipare. Crizele politice care s-au născut din pricina blocajelor instituționale au oferit substitute generoase în locul unei competiții politice doctrinare. Alteori, osatura regimului a condus spre personalizarea politicii. Mai departe, explic evoluția în timp a sistemului de partide. Pentru acesta, explicațiile surprind pentru o traiectorie deosebit de fluidă, dar totuși stabilă către concentrare și cartelizare. Argumentația va arăta cum partidele politice au marginalizat reprezentarea politică a societății în favoarea unui alt scop de primă importanță. Menținerea în parlament și accesul la resursele statului devin chintesența păstrării în viață a partidului. Mobilizarea electorală se află în legătură cu organizarea și comportamentul partidelor. Având funcții de reprezentare precare, rolul partidelor ajunge pus la îndoială de societate. În exercițiul electoral, partidele vor mobiliza consistent prin practici de patronaj, personalizare a competiției, polarizare a spectrului politic și conjucturi. În discuție sunt aduse și relația partidelor cu teritoriul și scala geografică. Argumentația urmărește identificarea contextului politic relevant pentru competiția din București. Spre finalul primei secțiuni, prezint reglementarea competiției electorale – mandatele pentru care se concurează, sistemul de vot utilizat și legislația electorală.

A doua secțiune a capitolului pătrunde în competiția politică și mobilizarea electorală de la alegerile locale și legislative din București în 2016. Pentru a confirma ipoteza demersului, geografiile electorale explorate ar trebui să urmeze tiparele competiției politice descrise aici. Materia o împart în două subsecțiuni. Pentru început, voi dezvolta o narațiune unde urmăresc evoluția sistemului de

partide. Discuția are rol de cadru pentru a înțelege evenimentele electorale din 2016. Transformările sunt redate din 1989 și până la 2016, inclusiv. Imaginea conturată va fi cea a unui sistem stabil care merge către concentrare, dar în același timp deosebit de fluid. Pe toată durata, competiția politică este lipsită de substanță doctrinară. Momentele originare ale nașterii sistemului sau a partidelor vor reapărea continuu ca laitmotiv al competiției. De multe ori, competiția ajunge dirijată de antagonisme conjucturale. Argumentația va descrie conflicte, coaliții, alianțe, guvernări, alegeri și restructurări ale partidelor pentru întreaga perioadă de interes. Subsecțiunea este lungă și detaliază evoluția cronologică. Opțiunea pentru explicații întinse, preferate unor discuții concentrate, este motivată de ponderea pe care acest context istoric îl păstrează în competiția politică românească din 2016. Acestei narațiuni îi urmează prezentarea actorilor și rezultatelor din 2016. Este important de menționat că rezultatele nu vor fi prezentate în acest capitol printr-o perspectivă geografică, ci doar sub forma unor statistici descriptive agregate pentru nivelul național, București și sectoarele sale. Profunzimea și întinderea explicațiilor sunt proporționale cu ponderea pe care actorii și-au construit-o prin rezultatele alegerilor. Mențiuni vor fi făcute la evenimente relevante de pe durata întregului an 2016, fără a delimita precis perioada campaniei electorale drept un moment cu relevanță robustă pentru înțelegerea alegerilor. Campaniile electorale din preajma alegerilor vor fi suficient de anoste, fade și fără impact pentru a orienta cadrul analitic asupra întregului an și asupra unui context istoric mai extins. Accentul va fi pus pe retorici, raportări la alți actori, cadre și notabili locali, imagistică, ideologii, profilul electoratului și rezultatele din alegeri.

Selecția actorilor pentru explorarea geografiilor electorale am făcut-o după următoarele criterii – la alegerile legislative au obținut cel puțin 1% în București (votul dat la Camera Deputaților) sau au participat la alegerile locale din București la cursa pentru forul deliberativ al municipiului (Consiliul General). Pentru alegerile locale nu am inclus și UDMR (partidul etnicilor maghiari). Scorul pe care UDMR îl obține la Consiliul General este unul nesemnificativ (0,2%). De asemenea, partidul nici nu înscrie candidaturi pentru celelalte

scrutinuri din capitală. Majoritatea actorilor sunt analizați în ambele alegeri: PSD (la locale în alianță cu UNPR), USB/USR, PNL, PMP, ALDE, PER, PRU. Alți actori sunt explorați doar într-o singură competiție: PDS (CG), PNTCD (CG), ANR (CD), PRM (CD), Th. Paleologu (candidat independent – CD). Anexa 1 detaliază abrevierile actorilor sau a altor instituții.

3.1. Cadrul competiției politice de la alegerile locale și legislative din 2016

3.1.1. Regimul politic românesc. Arhitectură instituțională și conflicte politice

După renunțarea la regimul comunist, elitele politice românești au dedicat primii doi ani de după 1989 construcției instituționale a noului stat. Trecerea la un regim democratic nu s-a făcut peste noapte, ci s-a realizat mai degrabă gradual. Principial, noua constituție adoptată în 1992, trebuia să marcheze botezul democratic. Însă, practica politică a vremii amâna constant momentul transformării depline. Alegerile organizate în 1990 și 1992 validaseră puterea grupării politice care în 1989 se afla în fruntea schimbării de regim. De aceea, când gruparea va pierde alegerile în 1996, în politica românească se va discuta despre o nouă revoluție, una *electorală* de data aceasta (Crăiuțu 2002). În acest climat politic al primilor ani, atunci când puterea era deținută dominant de către o grupare politică ruptă din fostul partid comunist, a fost trasat modul de funcționare al regimului.

Regimul politic românesc este descris în constituția adoptată în 1992 și reprezintă un amestec *sui generis* de elemente ale semi-prezidențialismului și parlamentarismului. În practică, regimul constituit nu va reuși niciodată să balanseze între cele două tipologii. Opțiunea pentru semi-prezidențialism caracterizează în general regimurile politice din țările europene ex-comuniste (Naumescu 2004), dar în România, unde experiența anterioară consemnase un regim prezidențial cu manifestare sultanistică și patrimonială (Linz și Stepan 1996), decizia constituționaliștilor a fost de a construi un regim care

să îndepărteze președintele de o potențială preeminență asupra legislativului. Pe de altă parte, nici regimul parlamentar pur nu era văzut drept o opțiune, din pricina legitimității pe care gruparea politică din fruntea statului o reclama și care avea ca poziție centrală figura omului politic Ion Iliescu, fost membru în nomenclatura comunistă și președinte după 1989 cu trei mandate.

Președintele deține legitimitatea alegerii prin vot direct de către cetățeni, dar acesta nu poate dizolva legislativul, decât dacă parlamentul eșuează în a propune un candidat pentru poziția de prim-ministru. Schema este complicată de dualismul executivului, care este împărțit între președinte și primul-ministru. Legitimității președintelui se contrapune cea a primului-ministru, obținută în parlament prin consens politic. Conform constituției, președintele deține un rol de mediator între diversele forțe politice. De asemenea, președintele statului nu poate fi membru al niciunui partid politic. Acesta renunță la afilierea partizană odată ce își începe mandatul. Însă, în practică, alegerea la urne a președintului sancționează o opțiune politică. Până acum niciun candidat independent nu a fost ales pentru funcția de președinte. În atare condiții, coabitarea poate deveni necesară în relația dintre președinte și prim-ministru. Crizele constituționale majore care au apărut, au fost în legătură cu instituția președintelui.

Acest regim eclectic propune un parlament bicameral cu puține diferențe între cele două adunări. Camera Deputaților și Senatul sunt alese după aceeași lege electorală, în aceleași circumscripții electorale și dețin aceleași atribute și structură organizatorică. Egalitarismul celor două camere accentuează funcț-ionarea înceată a unei instituții (Preda și Soare 2008). Personalizarea puterii politice și legitimitatea prin vot direct a președintelui a antrenat parlamentul în conflicte instituționale între executiv și legislativ. Astfel de situații antagonice au fost recurente în momentele de coabitare. În ultimul deceniu a existat o tendință continuă de preeminență a guvernului asupra legislativului. În acest sistem politic românesc, unde cultura politică a oferit opoziții doctrinare fade, iar consensul politic dintre partide a fost preferat unor competiții polarizante ideologic, crizele constituționale și eșecul regimului de a se stabiliza au jucat rolul de factor esențial în alinierile sistemului de partide.

3.1.2. Partidele politice românești. Caracteristici

Încă de la începuturile sale, sistemul de partide românesc s-a aflat sub o permanentă transformare (Preda 2013). La începutul anilor 1990, sistemul s-a aflat sub dominația unui singur partid. În scurt timp, apoi, s-a trecut în 1992 către un model multipartidist și fără partid dominant. Situația a continuat până în 2000, când se trece la un sistem multipartidist cu partid dominant. Alegerile din 2004 și 2008 păstrează multipartidismul, dar dispare partidul dominant. Momentul electoral din 2012 aduce dominația alianței USL, asemuind sistemul creat după aceste alegeri cu acela reieșit la alegerile din 1990. Spre finalul ciclului electoral 2012–2016, sistemul se reconfigurează către un bi-partidism imperfect. Alături de aceste fluidități, se remarcă și tendința sistemului de a se stabiliza prin limitarea numărului efectiv de partide de la 5–6 în anii 90 la 3 partide în ultimul deceniu (Preda 2013).

Continuitatea și stabilitatea sistemului de partide, în contextul fluidității sistemice, aduce în discuție felul în care partidele au reușit să își conserve puterea politică. Vorbind despre sistemul românesc de partide, Daniel Barbu folosește conceptul de *partitocrație* pentru a se referi la o practică de guvernare în care partidele politice controlează printr-un monopol resursele statului (Barbu 2004). Într-un astfel de regim de economie politică, activități publice și private devin dependente de favoruri partizane pentru accesul la favoruri, resurse financiare sau locuri de muncă. Pentru a ajunge în poziții de acces la resurse statului și pentru a-și păstra privilegiile, partidele românești importante vor trece prin *cartelizare*, proces prin care organizațiile devin dependente de resursele statului (Katz și Mair 1995). Relația cu statul devine cea care gestionează strategiile partidelor. În România, încercările de cartelizare se pot observa prin analiza evoluției legislației pentru finanțarea partidelor și cea pentru înființarea de noi partide, ambele favorabile partidelor consolidate (Mateescu 2013). Partidele românești au ocupat poziția centrală în competiția politică, gestionând agenda politică și direcționând-o către o mobilizare electorală,

nu atât în scopul obținerii legitimării din partea societății, cât mai degrabă pentru menținerea (sau captarea) pozițiilor în stat (Soare 2014).

În ritualul politic românesc, alegerile locale sunt organizate în același an cu alegerile legislative, cu câteva luni înaintea acestora. Alegerile locale sunt o radiografie a puterii pe care partidul o deține la nivel național (Dragoman și Gheorghiță 2017) și de cele mai multe ori, pentru partide, alegerile locale au fost un predictor esențial al scorului de la legislative, datorită proximității temporale și a importanței cadrelor locale în mobilizare (Stănescu 2014). Într-o competiție politică ca cea românească în care doctrinele nu dețin poziția centrală, patronajul intervine la multe scale geografice pentru a realiza mobilizări electorale, fiind întreținut de partide. Acesta nu se limitează la primarul localității, ci este specific și consiliilor locale, județene sau a altor instituții. Conștiente de rolul pe care îl dețin în mobilizarea electorală, cadrele locale ale partidelor sunt vocale în cerințele de recompensare a propriilor comunități prin resurse naționale (Ionașcu 2012). Partidele devin intermediari între societate și stat, canalizând resurse dinspre centru către periferie, recompensând anumite comunități, astfel încât geografia electorală ajunge semnificativ transformată într-o geografie a *cine ce primește* (Agnew și Shin 2008).

Pentru partidele românești, argumente decisive în recrutarea pentru funcții publice naționale sunt, cu o pondere accentuată, resursele economice, ceea ce marginalizează recrutarea în funcție de loialități, vechime în organizație sau atașament doctrinar (Iancu 2015). Promovarea unor oameni de afaceri sau a unor manageri din domeniul privat, și a grupurilor din jurul acestora, slăbește relația dintre organizația centrală și cele locale (Ștefan și Grecu 2014), unde, în mod tradițional, atașamentul doctrinar sau vechimea în partid sunt mai importante (Conway și Feigert 1968). Semnificativă pentru comportamentul la urne al cetățenilor este și alterarea funcției de reprezentare, fiindcă și sancționarea reprezentanților pentru derapajele politice (corupție, rătăciri ideologice, scandaluri) revine aproape exclusiv în controlul organizației centrale a partidului (Iancu 2015). Funcția efectivă de reprezentare a celor aleși este și mai mult complicată și pusă la îndoială de către electorat datorită migrației

interpartizane, care trage după sine scăderea credibilității față de activitatea legislativului național, partidelor sau politicienilor (Gherghina 2014a). În legislatura 2008–2012, migrația interpartizană reușea pentru prima dată să schimbe raportul de forțe creat și negociat imediat după scrutin (Gorovei 2012). Situațiile acestea slăbesc identificarea partizană și sporesc volatilitatea electorală (Gherghina 2014b). Mobilizarea electorală este influențată și de firava competiție doctrinară și personalizarea excesivă a politicii (Gheorghiță 2014). Asupra chestiunii doctrinare voi stărui mai departe în acest capitol, atunci când voi relata evoluțiile din sistemul politic. Relativ la personalizarea politicii, deși la alegerile din 2016 se manifestă la un nivel mai redus față de momente electorale precedente, ea există ca o constantă a politicii românești (Tănăsescu 2015).

Partidele românești își găsesc baza electorală tot mai fragilă, apatică și amorfă, ca urmare a substituției competiției doctrinare veritabile, ceea ce a accentuat de-a lungul anilor scăderea încrederii dinspre electoral. Însă, în acest peisaj al slăbirii identificării partizane, elitele politice vor avea grijă, de fiecare dată, ca la finalul ciclurilor electorale să se regăsească în poziții definite în sistemul politic, chiar dacă această poziționare evocă, mai curând, conjucturi decât trecuturi și doctrine.

Partidele politice acționează prin relație cu dimensiuni geografice precum teritoriul, având strategii particulare pentru politica națională sau cea locală. Datorită diferențelor istorice, schemele de interpretare ale teritorialității puterii politice din democrațiile vestice (Caramani 2004) nu sunt aplicabile și statelor foste comuniste (Bochsler 2010; Tiemann 2012). În România, regimul politic ultracentralizat totalitar a urmat unei perioade în care elitele politice interbelice foloseau deja centralismul pentru a unifica și uniformiza națiunea și teritoriul (Livezeanu 1998). Preocupări de centralizare a puterii vor continua și după 1989, chiar dacă vor fi introduse unele forme de guvernare democratică locală, care nu existaseră până atunci în statul românesc. În regimul politic românesc contemporan, puterea politică este centralizată și naționalizată, dar ea coexistă cu o autonomie a politicii locale în anumite cadre și limite puse în acord cu puterea centrală.

Reducerea treptată a numărului efectiv de partide nu a cuprins doar palierul național, ci s-a manifestat și în competiția locală (Ciobanu 2013). Cu timpul, aceleași partide care triumfau în alegerile legislative au acaparat și competițiile locale. Așa cum am vorbit deja, pentru alegerile legislative, rezultatul din competițiile locale și județene reprezintă un predictor veritabil. La nivel local se transpun conflicte politice existente la nivel central. Însă, peisajul este unul mai complex, fiindcă alianțe și coaliții dezvoltate la nivel central nu își găsesc neapărat relevanța și în politica locală, acolo unde interese și opțiuni structurează sisteme și relații uneori diferite față de cele de pe palierul național. Totuși, aceleași partide politice dețin ponderile decisive în competiția locală și cea națională. Competiția locală se duce între notabili locali din tabere politice sancționate la nivel național și capabile în a distribui resurse centrale.

Pe parcursul celor trei decenii, partidele parlamentare importante își extind puterea la nivelul întregului teritoriu. Lărgirea puterii politice pe întregul teritoriu este în general discutată de literatura partidelor politice folosindu-se terminologia de *naționalizarea partidului/ sistemului de partide*. Naționalizarea partidelor atrage după sine și naționalizarea sistemului. În continuare, voi discuta naționalizarea sistemului, pe care o folosesc ca variabilă independentă în explicarea preeminenței politicii naționale asupra celeia locale. Literatura tratează amplu un anume tip de naționalizare al sistemului, numită *statică* și operaționalizată prin analiza omogenizării spațiale la nivel național a scorurilor din alegerile legislative (Caramani 2004; Bochsler 2010; Tiemann 2012). O naționalizare statică ridicată implică omogeneitate crescută a puterii politice la nivelul teritoriului. Eu voi prezenta o distincție a tipurilor de naționalizare, care deosebește pe lângă cea statică, și o a doua categorie de naționalizare, una dinamică, care presupune evoluții temporale proporționale în scorurile teritoriale ale partidelor (Morgenstern, Swindle și Castagnola 2009). În mod general, naționalizarea dinamică este definită prin rata cu care evenimente naționale se reflectă în votul partidului din diferitele regiuni ale țării.

Naționalizarea statică a sistemului românesc a crescut consistent abia după un deceniu și jumătate. În anii '90, puterea politică a partidelor românești era una regionalizată și cu un grad de naționalizare sub media fostelor țări comuniste (Bochsler și Gherghina 2008). Într-un sistem de partide naționalizat, ca cel românesc, candidații la legislative sunt relativ necunoscuți, iar temele de campanie sunt direcționate mai mult către lideri executivi și imaginea națională a partidului. Temele de campanie pentru un partid naționalizat capătă relevanță națională, iar teme de interes locale sunt ignorate (Jones și Mainwaring 2003). Naționalizarea dinamică implică evoluții proporționale în scorurile electorale și nu atrage, în mod firesc, o modificare a naționalizării statice a partidului, fiindcă partidul crește (sau scade) echilibrat atât în bastioanele sale, dar și în locurile unde, în mod tradițional, evoluează slab. Cu toate acestea, deși nu este necesară o legătură cauzală între ele, naționalizarea dinamică a partidelor poate determina, cu timpul, o creștere în gradul de naționalizare statică a sistemului de partide (Bochsler și Gherghina 2008). În ciuda restructurărilor continue din interiorul sistemului românesc de partide, care îngreunează urmărirea unei evoluții pentru aceiași actori pe termen îndelungat, istoricul electoral relevă evoluții prevalent proporționale pentru partidele importante (Giugăl, Johnston și Constantinescu 2011). Naționalizarea statică și cea dinamică, ambele în creștere de-a lungul timpului, au făcut ca, în geografia electorală națională, clivajele teritoriale majore ale anilor '90, cele care opuneau principalele regiuni cultural-istorice ale țării, anume Transilvania și Vechiul Regat, să piardă treptat din semnificație, dând naștere unei geografii electoraeă care gestionează simultan direcții naționale și bastioane locale.

Politica românească se structurează la nivel local păstrând un rol important pentru cadrelor. Rețelele de patronaj se structurează în teritoriu ca urmare a activității acestora. Acolo unde vorbim de comune sau orașe mici, cadrele de partid sau notabili locali se angajează activ în procesul de mobilizare pentru partid. În astfel de locuri, mai mult decât atașamentul partizan, personalitățile marcante sunt cele care propulsează mobilizarea electorală. În mobilizarea locală făcută prin patronaj, cei mai importanți sunt deținătorii mandatelor în

administrația publică locală (primari sau consilieri). Aceștia sunt purtători ai capitalului politic, dar reprezintă și noduri în lanțul de distribuție al resurselor dinspre centru către periferie. Însă, legăturile cadrelor cu partidele sunt slabe. Din acest motiv, partidele se vor angaja continuu, după anii '90, la extinderea puterii lor politice pe întregul teritoriu, fiindcă fragilitatea acestor structuri implică găsirea unor mecanisme de siguranță.

Caracteristicile prezentate în această secțiune reprezintă descrieri generale ale partidelor românești, așa cum s-au structurat ele în ultimele trei decenii. Despre felul precis în caracteristicile se dezvoltă la alegerile locale și legislative din București în 2016 vom discuta în cea de-a doua parte a capitolului.

3.1.3. Regulile curselor electorale din 2016

Administrațiile publice locale în principalele subdiviziuni teritorial-administrative ale țării sunt conduse de un primar general și un consiliu general (municipiul București), un primar și un consiliu local (sectoarele Bucureștiului, restul municipiilor, orașele și comunele), un președinte de consiliu județean și un consiliu județean (cele 41 de județe). În 2016 au fost organizate alegeri locale pe 5 iunie cu titulatura *Alegeri pentru Autoritățile Administrației Publice Locale* și alegeri pentru forul legislativ al țării pe 11 decembrie cu titulatura *Alegeri pentru Camera Deputaților și Senat*. Scrutinele sunt organizate la intervale de 4 ani, la expirarea mandatelor. În București, alegerile locale s-au organizat pentru un mandat de primar al capitalei, 55 de mandate de consilier al capitalei, șase mandate de primar al sectorului și un total de 166 mandate de consilier (31 mandate în sectorul trei și câte 27 pentru fiecare din celelalte cinci sectoare). La 11 decembrie, s-au ținut alegerile legislative, cele două camere ale parlamentului național. Într-un for cu 465 de mandate, circumscripția electorală a capitalei este reprezentată în Parlament prin 29 mandate de deputat și 13 de senator. Sistemul electoral face, însă, ca voturile exprimate într-o circumscripție să intre într-un proces de redistribuire și ajung să conteze pentru atribuirea de mandate în alte circumscripții.

La alegerile locale, mandatul de primar este dat candidatului care a obținut cele mai multe voturi, printr-un sistem electoral care folosește pluralitatea (majoritatea simplă) pentru a desemna câștigătorul în urma unui singur tur de scrutin. Pentru atribuirea mandatelor de consilieri locali (în cazul Bucureștiului: consilieri ai municipiului și consilieri ai sectorului) a fost utilizat un sistem electoral proporțional, ajustat cu un prag de 5% din totalul voturilor valabil exprimate in circumscripția respectivă. În cazul alianțelor, pragul diferă în funcție de numărul membrilor: 7 și 8% pentru doi și trei membri. Circumscripțiile sunt *locale* (localitățile și cele șase sectoare ale capitalei) și *județene* (cele 41 de județe și municipiul București). Pentru aceste mandate au concurat (conform definiției legii): candidați independenți, partide politice, alianțe politice sau electorale și organizații ale cetățenilor aparținând minorităților naționale. În a doua parte a capitolului, pentru a facilita cursivitatea textului, voi folosi conceptul general de *actor* – cu referire la actor politic – reprezentând toate formele de organizații politice enunțate mai sus.

Pentru atribuirea mandatelor de parlamentar s-a utilizat, de asemenea, un sistem electoral proporțional. Pragul electoral a fost de 5% pentru partide și organizații, și cu posibilitatea de a crește până la 10% pentru alianțe, în funcție de numărul de membri. Circumscripții electorale au fost organizate la nivelul județelor, a municipiului București și în afara graniței. În fiecare circumscripție, partidele politice, alianțele sau organizațiile minorităților au depus liste de candidați. Sistemul proporțional de transformare a voturilor atribuie listelor de partid mandate, care sunt ulterior distribuite în cadrul listei. Este probabil ca pragul electoral ridicat pentru alianțe să fi descurajat intrarea partidelor în competiția electorală sub forma unor alianțe. A fost pentru prima oară în istoria post-1989, când la alegerile legislative nu s-a înscris nicio alianță a partidelor politice. Situația este un alt exemplu al mersului către concentrare și cartelizare al sistemului.

La scrutinele din 2016, campaniile electorale au fost purtate diferit față de alegerile trecute. Pentru a depăși vicii de corupție electorală ale partidelor, un nou cadru legal a fost stabilit pentru alegerile din 2016. Legislatorii au

urmărit ajustarea unei egalități de șansă în campania electorală (relativă la partidele mari și cele mici), precum și organizarea unui control sporit al autorităților statale asupra finanțării partidelor politice (Buti și Radu 2016). Fiindcă reglementarea a vizat în mod deosebit aspecte ale campaniei electorale stradale și suma de bani ce putea fi cheltuită de candidați, campania electorală pentru ambele alegeri a fost descrisă în mass-media ca fiind anostă, austeră sau absentă (Digi24.ro 2016). Reglementările au restrâns opțiunile partidelor de a desfășura acțiuni de promovare electorală. Deși până acum nu s-au făcut studii care să contabilizeze precis efectul campanilor din 2016 asupra electoratului, comparativ cu alegerile precedente, o decreștere semnificativă a comunicării politice în preajma alegerilor din acest an a existat. În ceea ce privește evenimentele relevante pentru înțelegerea sistemului de partide și poziția partidelor în alegeri despre care voi vorbi în subcapitolul următor, această importanță scăzută a campaniei electorale și a evenimentelor din timpul ei impune necesitatea extinderii analizei la nivelul unei perioade mai îndelungate decât aceea a campaniei electorală (limitată la 30 de zile înainte de ziua votului). De altfel, partidele au desfășurat acțiuni de promovare în perioada precampaniei electorale.

3.2. Partidele politice la alegerile locale și legislative din București în 2016

3.2.1. Evoluții ale sistemului politic românesc între 1989–2016. Conflicte, alegeri și realinieri

La ieșirea de sub dominația partidului unic comunist, politica românească se va restructura într-un sistem, care, în primii ani, părea să urmeze un model autohton și *sui-generis,* pe care elitele conducătoare ale vremii îl numeau democrație românească orginală, unitară și centralizată (Iliescu 1995), dar care semăna mai mult cu o autocrație plebiscitară. În România, în comparație cu țări ca Cehoslovacia, Polonia sau Ungaria, comunismul dur și stalinist al fostului regim împiedicase existența unor opoziții și alternative, altele decât

cele din interiorul nomenclaturii (Ekiert 1996). Când regimul partidului-stat a fost desființat în 1989, monopolul politic a fost preluat de către un grup eterogen, dar numeros, al cărui singur liant era o apartenență la structurile politice, economice sau administrative ale vechiului regim. Aceștia se vor organiza în februarie 1990 în partid politic, cu denumirea sugestivă de Frontul Salvării Naționale. În mai 1990, primele teste electorale ilustrează dominația exclusivă a FSN – 66% din voturi la parlamentare, și 85% la prezidențiale prin candidatul Ion Iliescu. Opoziția la FSN era făcută de PNL și PNTCD. Cele două formațiuni se considerau urmașele partidelor interbelice omonime, dar totalitarismul dezmembrase orice structură organizatorică anterioară, așa încât la momentul reînființării după 1989, PNL și PNTCD erau mai degrabă un grup de foști politicieni interbelici și simpatizanți ai acestora. La alegerile din 1990, PNL și PNTCD vor aduna cumulat mai puțin de 10% din voturi. Totuși, condițiile în care au fost organizate alegerile nu le conferă decât parțial statutul de scrutin liber. Partidul se va afla la guvernare (sub această formulă sau partener dominant în coaliție) din 1990 și până în 1996. Aceștia sunt anii de început ai tranziției postcomuniste.

Anii '90 au fost marcați de existența unei pleiade de partide în competiția electorală. Însă, partidele care au apărut nu traduceau clivaje structurale ale societății. Sistemul era dominat cu autoritate de către FSN. Treptat, partidele istorice își măresc capacitățile și încep să exercite o opoziție reală la partidul dominant. Toate partidele erau organizații create de sus în jos, lipsindu-le identitatea doctrinară și vocația reprezentării. Partidele nu vor încerca să adopte modele de coerență doctrinară inspirate din partidele democrațiilor vestice. În schimb, ceea ce se dezvoltă în politica românească a vremii este o opoziție între două tabere ce evocă raportări la trecutul comunist.

Deși această opoziție nu traduce conflicte societale structurale după modelul vestic și nu îndeplinește o definiție tare a clivajelor politice (Preda și Soare 2008), antagonismul asupra trecutului comunist se pivotează la momentul fondator al politicii românești de după 1989 ca principalul conflict politic și, în consecință, el este esențial în citirea întregii structurări viitoare a sistemului

(Gussi 2011). Relevanța clivajului pentru studiul electoral de față este sporită de organizarea partidelor de sus în jos, care, prin elitele lor și în lipsa unor falii majore în societate, impun un conflict politic și o agendă electorală care evocă ostilități personale între *foști comuniști* sau *anticomuniști*. Conflictul opune partidele continuatoare a moștenirii național-comuniste (PDSR/ PSM/ PRM/ PUNR) (Pop-Elecheș 2008) și opoziția auto-proclamată democratică (PNL/ PNTCD).

În ciuda deselor schimbări de nume și de organizare, FSN/ FDSN/ PDSR/ PSD rămâne coagulat până către 2004, în jurul personalității carismatice a lui Ion Iliescu (Ciornei 2004). În acel an, Iliescu își încheia ultimul mandat prezidențial. Un fost membru în nomenclatura vechiului regim, acesta reprezenta un arhetip pentru cadrele partidului și pentru imaginea politică a formațiunii, care s-a erijat cu succes în timpul tranziției ca o castă *postnomenclaturistă*, deținătoare a *științei* exercitării puterii politice datorită experienței birocratice și tehnocratice pe care a dobândit-o înainte de 1989 (Barbu 2004). Acum se inaugurează o practică ce se va continua și la două decenii după 1989. Ca singură opțiune pentru câștigarea alegerilor în fața puternicului PDSR/PSD, celelalte partide se coalizează în alianțe. O cultură politică impregnată cu o mentalitate de tipul *noi* versus *ei* se edificaă pentru a produce un pluralism polarizat și marcat de o incompatibilă opoziție bilaterală, promovându-se un stil politic aparte, cu tendințe centrifuge și intolerante în care un partid politic apare în centrul tuturor discursurilor (partidul lui Iliescu) (Crăiuțu).

Opoziția va câștiga alegerile din 1996 și va guverna până la finalul ciclului electoral în 2000. Cele două partide istorice erau membre în coaliția de guvernare, iar mandatul de președinte fusese câștigat de candidatul pe care l-au susținut. Fiindcă PNL și PNTCD nu dețineau majoritatea care să le permită să guverneze singure, de-a lungul acestor ani, mai multe coaliții de guvernare vor fi schimbate, adăugându-se partidelor istorice și alte formațiuni (PD, PSDR, UDMR). Deși, pe plan internațional România va avansa în integrarea la NATO și Uniunea Europeană, în plan intern perioada 1996–2000 este marcată de instabilitate socială, economică și politică.

Un amplu vot de protest lovește partidele de guvernare, iar în 2000 are loc o nouă alternanță la putere. PDSR, câștigă alegerile legislative cu o majoritate ce îi permite o guvernare liniștită în coaliție. Prezidențialele sunt câștigate iarăși de Iliescu. Votul de protest afectase partidele care au guvernat anterior. La Camera Deputaților, PNL obține 7%, la fel și PD, dar PNTCD care va concura în alianță nu va reuși să treacă pragul electoral. Declinul acestora pe fondul nemulțumirilor făcuse loc pentru renașterea populismului și naționalismului, întruchipat de PRM, care va obține 20% (al doilea partid la alegerile legislative). La aceste alegeri, partidul lui Iliescu renunță la retorica naționalistă și xenofobă promovată în primul deceniu.

Perioada deschide schimbări de retorică mult mai aproape de centru. Tendința va cuprinde toate partidele principale. Transformările au loc pe fondul procesului de integrare al României în Uniunea Europeană. Se formase un consens la nivelul opiniei publice și al elitelor '90, pentru integrarea rapidă a țării la UE. În 2002, Consiliul European propune anul 2007 pentru aderarea României și Bulgariei. Negocierele începuseră încă din 2000, iar elitele românești sperau să fie incluse în valul de aderare din 2004. Însă, România trebuia să îndeplinească standardele impuse de Uniune, astfel că termenul fusese împins până în 2007. În toată această perioadă, reforme vor avea loc în toate domeniile pentru a grăbi alinierea la cerințe. Partidele vor trece printr-un proces de europenizare, ceea ce presupune o acțiune de emulație a formațiunilor partizane din țară față de familiile politice din Uniune, prin care primele ajung să importe modele în retorică, doctrină, politici, organizație ș.a.. În cadrul sistemului nu se creează un clivaj care să opună susținătorii integrării împotriva euroscepticilor. Deși partidele adoptă modele doctrinare inspirate din partidele politice vestice și se înscriu în organizații internaționale, ca Internaționala Socialistă sau în familii politice europene, acestea nu vor deveni copii ale partidelor vestice, iar comportamente inspirate de modele ideologice vestice nu vor reformula comportamentele partidelor decât la nivel declarativ (Preda 2006). Centrul politic obține o forță de atracție mai mare, dar asta mai curând datorită ștergerii unor retorici stridente ale decadei de tranziție ca urmare a

adoptării consensului, și mai puțin ca efect al europenizării. Datorită gravitării spre centru, cartelizarea sistemului se va accentua în această perioadă (Innes 2002). În contextul acestor indistincții, competiția politică se personalizează tot mai mult. După aderare, acomodarea centrului în această perioadă a fost mai cu seamă un compromis temporar făcut de elitele politice. Treptat, vor avea loc sforțări ale partidelor pentru individualizare în cadrul sistemului. Ca o constantă, acestea se intensifică în perioada alegerilor.

Deși în timpul guvernării 2000–2004, partidul lui Iliescu adoptă o poziție pro-europeană, renunță la discursul naționalist și îmbrățișează economia de piață, corupția stridentă și lipsa de transparență de la toate nivelele de conducere îi vor aduce înfrângerea la următoarele alegeri. Acestea vor deveni teme predilecte în campania electorală împotriva PSD. Ca și în 1996 și 2000, în 2004 sunt organizate alegeri pe care partidul aflat la guvernare le va pierde. Afla în fruntea alianței electorale DA, formată din PD și PNL, Traian Băsescu reia teme anti-corupție care au avut succes și la alegeri anterioare. Acesta câștigă mandatul de președinte, în fața candidatului PSD, iar alianța DA obține 31% din voturi pentru legislativ, cu 6% mai puțin decât alianța formată din PSD și PUR, dar suficient pentru PNL și PD să strângă o majoritate parlamentară. Un politician carismatic, Băsescu reușește să catalizeze la aceste alegeri un important entuziasm reformist. Confruntarea politică este transformată de către Băsescu într-un conflict de tipul *eu versus ei*, iar alianța DA reia un discurs împotriva partidului dominant, care a fost caracteristic și Convenției în anii ’90. Alianţa DA se constituia ca un front împotriva autoritarismului PSD, iar organizaţiile civice, care susţineau CDR, vor sprijini Alianţa DA și vor înscrie competiţia electorală într-un soi de confruntare între anticomunişti şi ex-comunişti (Gussi 2011).

Parcursul alianței DA va fi marcat de instabilitate. Partenerilor le lipsea unitatea si coerența ideologică, iar liantul era mai degrabă dorința de a înlătura PSD de la guvernare. La scurt timp după alegeri, între PD și PNL va începe o cursă pentru putere și pentru moştenirea Alianței. Sistemul se va restructura din nou într-o perioadă scurtă de timp. În 2005, PD renunță la ideologia de

centru-stângă și trece la o ideologie populară de centru-dreaptă, pe o nișă ideologică neocupată în politica românească a vremii. Astfel, partidul iese din Internaționala Socialistă și se înscrie în familia popularilor europeni (PPE). Invocând acum un discurs de centru-dreapta, PD devine pretendent nu doar la moștenirea electorală a Alianței, dar și la capitalizarea moștenirilor anticomuniste ale Convenției din anii ’90. Competiția politică se personalizează între Traian Băsescu, președintele țării și susținut de către PD, și Călin Popescu-Tăriceanu, primul-ministru și președintele PNL. În ciuda încercărilor PD de a păstra ca încă relevant vechiul clivaj *foști comuniști* versus *anticomuniști*, sistemul se va restructura într-un tip de opoziție personalizată care îl opune pe Traian Băsescu și PD împotriva celorlalte partide (Pavel 2010). La finalul lui 2006, o grupare apropiată de Băsescu se rupe din PNL și se organizează într-un nou partid – PLD, în timp ce conducerea PNL practică o apropiere tot mai solidă față de PSD.

În 2007, parteneriatul de guvernare dintre PNL și PD se încheie, atunci când guvernul cade în urma unei moțiuni de cenzură, iar noul guvern, condus tot de Popescu-Tăriceanu, se va forma doar din PNL și partidul etnicilor maghiari (UDMR), și va fi susținut în parlament de mai multe formațiuni opozante lui Traian Băsescu și PD, anume PSD, PUR, PRM. Noua majoritate parlamentară suspendă președintele invocând mai multe încălcări ale Constituției de către acesta: absența poziției de echidistante față de partidele politice, abuzul de putere și implicarea activă în detrimentul rolului de mediator cerut de constituție, influențarea mersului legislativului și a cabinetului și instigarea opiniei publice împotriva instituțiilor statului (Gherghina și Mișcoiu 2013). Acesta rămâne suspendat până la organizarea referendumului asupra demiterii lui. Rezultatele referendumului ținut în mai 2007 îl mențin pe Băsescu în funcție..

Primele alegeri pentru Parlamentul European, organizate în noiembrie 2007, vor sancționa popularitatea Partidului Democrat. Acesta obține 29% din voturi, PSD adună 23%, PNL 13%, iar PLD 8%. O lună mai târziu PD fuzionează cu PLD și creează un nou partid, PDL, afiliat ca și PD la PPE și la Internaționala Centristă. La alegerile legislative din toamna lui 2008, PSD,

în alianță cu PC (redenumit din PUR), obține 33% din voturi, PDL 32%, PNL 19%, iar UDMR 6% (Camera Deputaților). După aceste alegeri, sistemul se structurează spre unul imperfect cu două partide și jumătate. În această perioadă, PDL apare ca al doilea partid major al sistemului, alături de PSD. Emergența PDL ca partid major nu este întâmplătoare sau conjucturală, ci apare pe fondul istoriei partidului, care s-a rupt alături de PDSR din trunchiul comun al FSN, dar, spre deosebire de partidul lui Iliescu, primul preluase și structura organizațională a Frontului (Ciornei 2004).

Cum PSD nu mai guvernase din 2004, campania electorală nu mai putea fi concentrată pe discursul anti-corupție și cel anti-PSD. PDL se transformă într-o formațiune catch-all, capitalizând intens și electoratul președintelui Traian Băsescu, care prin retorica lui încerca să capteze tot mai multe pături sociale (Feșnic 2011). O nouă etapă în depășirea clivajului originar dintre PSD și celelalte partide este făcută după alegerile legislative, atunci când noul guvern instituit avea în componență doar cele două partide majore, PDL și PSD. Guvernul era condus de către Emil Boc, președinte al PDL și apropiat de Traian Băsescu. Criza financiară se simțea deja și în România, iar acest guvern era văzut de partenerii din coaliție ca un compromis național. Situația economică și probabilitatea unor instabilități sociale erau invocate ca argumente decisive în constituirea unui guvern susținut de o majoritate parlamentară solidă. Raportul de forțe din 2008 se păstrează și în 2009. Alegerile pentru Parlamentul European arată PSD și PDL ca două partide apropiate ca putere. Primul obține 31% din voturi (în alianță cu PC), iar celălalt adună 30%. Național Liberalii se mențin la o pondere similară ca în 2007–2008, anume 15%. Coaliția dintre PDL și PSD va fi de scurtă durată. Tensiuni între parteneri au caracterizat întreaga durată a mandatului acestui guvern, dar, în preajma alegerilor prezidențiale din noiembrie 2009 (turul I), ele se vor accentua și vor duce la ieșirea social-democraților de la guvernare. Guvernul va funcționa în continuare, până la finalul lunii decembrie, ca minoritar și având în componență doar membri ai PDL.

Alegerile prezidențiale din 2009 îl vor opune din nou în turul secund, ca și în 2004, pe Traian Băsescu, care va candida pentru al doilea mandat, susținut de către PDL, în fața unui candidat al PSD, Mircea Geoană. În primul tur, Băsescu obținuse 32%, Geoană 31%, iar Crin Antonescu, președintele PNL, 20%. În turul secund, candidatul PSD va încerca să micșoreze șansa lui Băsescu de a crește în logica vechiului clivaj *PSD* versus *anti-PSD*. Legitimitate morală era cautată și pentru justificarea relațiilor apropiate dintre PSD și PNL. Astfel, înainte de votul din turul secund au loc acorduri scrise între PNL, PSD şi PNTCD prin care partidele istorice salutau noua orientarea occidentală a PSD şi anunţau depăşirea clivajului anilor '90.

În 2009, Băsescu evoca un discurs populist și evoca un capital politic care se fundamenta pe un istoric al opoziției acestuia față de PSD. Retorica sa îi va aduce voturi care în mod tradițional erau captate de partidul succesor sau de partide populiste. Băsescu va capitaliza și din succesul electoral al PDL în 2008. De altfel, între acești ani, 2007–2009, sistemul păstrează un raport constant de forțe între partidele parlamentare importante: PSD, PDL și PNL. La alegerile prezidențiale, în primul tur, marea majoritate a votului se explică prin comportamente electorale regăsite și la alegerile locale din 2008 (Jula 2010). La limită, cu doar 50,34% din voturi, Băsescu va câștiga aceste alegeri pentru încă un mandat de 5 ani. Este important de discutat acest patrimoniu pe care Băsescu l-a reprezentat, fiindcă el va fi relevant și în alegerile următoare. Acesta a păstrat semnificativă opoziția tradițională dintre PSD și celelalte partide, dar pe durata celor două mandate de președinte, Băsescu își va crea și propria sa moștenire politică.

Mai multe evenimente marcante și de interes pentru felul în care sistemul politic se va structura ulterior se vor întâmpla în timpul acestui al doilea mandat. În primii ani, Băsescu va colabora într-o relație foarte apropiată cu guvernul Boc 2. Cabinetul era alcătuit prevalent din membrii PDL. Alți parteneri minori în coaliția de guvernare au fost UDMR și UNPR. Partidul din urmă se formase în 2010, în parlament, după ce, în anii precedenți, parlamentari

de la PNL, PSD și PC se desprinseseră din partidele lor din pricina simpatiilor față de Băsescu.

Guvernul va funcționa pe toată durata mandatului, până în februarie 2012, în timpul recesiunii economice. Situația economică și politică se înrăutățește atunci când în Europa se extinde criza datoriilor suverane. Politicile guvernului se vor transforma în răspuns la efectele acestei crize, iar măsuri de austeritate sunt luate pentru a reduce deficitul bugetului de stat. Strategia conducătorilori a fost de a îmbraca aceste măsuri într-o retorică a imperativului reformării instituțiilor statului, văzute ca o birocrație extinsă peste măsură și coruptă. PDL va reclama o coerență doctrinară de centru-dreapta pentru amplele politici pe care le va implemente și va continua discursul anti-corupție instrumentat împotriva PSD.

Competiția politică în această perioadă se menține personalizată. Se va continua o opoziție la Băsescu și a partidului său. Cu PSD, PNL și PC ca parteneri, aceasta se va formaliza în 2011 într-o alianță politică parlamentară și preelectorală. Uniunea Social Liberală reunea doctrinar partide ce reclamau centru-stânga (PSD și UNPR, acesta din urmă doar în 2012) și centru-dreapta (PNL și PC), dar opoziția față de PDL constituia *la raison d'être* al alianței. Deși sistemul de partide mergea în direcția instituționalizării pe fondul unei creșteri a predictibilității și continuității electorale, din perspectiva doctrinară întregul sistem era mai degrabă fluid și firav ideologic (Gherghina și Jiglău 2011; Soare et al. 2013).

La începutul lui 2012 au loc primele proteste de stradă în București, dintr-o serie de mișcări ce aveau să continue și în anii următori. Rolul simbolic al acestora era de necontestat într-o țară care, de la finalul tranziției, nu mai trăise proteste sociale de amploare. Piața Universității, locul acestor protestelor, avea o încărcătură simbolică proprie ca *lieu de mémoire* în Revoluția de la 1989 și în protestele anticomuniste din anii ’90. Îndreptate împotriva guvernului și a măsurilor de austeritate, protestele vor avea rezultatul căutat și vor provoca demisia primului-ministru și a cabinetului său. Un alt guvern în aceeași componență politică, dar condus de Răzvan-Ungureanu, un politician neafiliat,

dar apropiat de Băsescu, este instalat. Existența acestuia va fi de scurtă durată, pentru că, în luna mai, la doar trei luni de la învestitură, acesta este demis de Parlament. În schimb se formează un guvern din membrii alianței USL și condus de Victor Ponta, președintele PSD. Nemulțumirea societății față de fosta guvernare va fi confirmată la alegerile locale și legislative din 2012.

Alegerile locale din iunie 2012 reprezintă încă o etapă în procesul de cartelizare al sistemului – 90% din mandatele de primari sau consilieri locali sunt câștigate de partidele parlamentare. Alianța anti-austeritate USL, obține jumătate din mandate. PDL va pierde aproximativ jumătate din cele 30% mandate obținute la alegerile din 2008. La fel ca PNTCD în 2000, și PDL este acum lovit de un vot economic și de protest, doar că, aflați într-un sistem mult mai instituționalizat decât cel din prima decadă post-1989, Democrat Liberalii vor obține un scor care să le asigure continuitatea parlamentară. Al treilea actor la aceste alegeri a fost PP-DD, un partid înființat în 2011, cu orientare populistă, născut pe fondul contextului social instabil al recesiunii, dar înscris într-un tipar al partidelor populiste din spațiul fost comunist, conduse de un lider carismatic, cu un discurs agresiv împotriva elitelor politice portretizate ca incompentente, cu o rețea organizațională slabă și cu o ideologie fluidă (Gherghina și Mișcoiu 2014). Până la alegerile din 2016, PP-DD se va dezmembra, iar membrii săi vor migra în celelalte partide. Prezența partidului este una meteorică, dar emergența lui ajută la conturarea imaginii generale de nemulțumire a societății de la acea vreme.

Între aceste alegeri și cele legislative din decembrie, un alt eveniment major marchează anul 2012. Pentru a doua oară, Traian Băsescu este suspendat din funcția de președinte. Procedura este declanșată din nou ca urmare a unui conflict personalizat și instituționalizat între ramurile executivului și între președinte și parlament (Gherghina și Mișcoiu 2013). Ca și în 2007, principalii parteneri în gruparea anti-președinte sunt PSD, PNL și PC. USL se afla la guvernare cu un cabinet condus de președintele PSD, Victor Ponta, și care în parlament era susținut de majoritate confortabilă. Propunerea pentru suspendare făcea referire explicită la Traian Băsescu ca un președinte care submina

constant primul-ministru. Președintele era acuzat că, pe durata guvernărilor Boc și Ungureanu, dar și în timpul coabitării, ar fi îndeplinit, *de facto,* rolul de președinte al PDL. Spre deosebire de 2007, acum, situația era una mult mai conflictuală, iar USL, bazându-se pe masivul sprijin electoral, va împinge agenda referendumului în speranța demiterii președintelui. În campanie, USL va cere cetățenilor să voteze împotriva *dictatorului*. În schimb, Băsescu își va ironiza adversarii și va relua tema anti-corupției. La referendum, 87% vor alege demiterea lui Băsescu, dar prezența de 46% va face ca rezultatul scrutinului să fie invalidat. În perioada următoare, cele 7.403.836 de voturi în favoarea demiterii, vor fi invocate constant de către USL ca argument pentru legitimarea puterii lor într-un context al conflictelor dintre instituții care vor continua până la finalul mandatului lui Băsescu în 2014.

Alegerile legislative produc o victorie decisivă pentru USL, care obține 58% și 60% din mandate (CD, S). Între timp, după alegerile din iunie, la USL aderă și UNPR, care la alegerile locale făcuse parte din mai multe alianțe electorale alături de PDL. Acesta din urmă, membru în ARD, o alianță electorală de tip umbrelă, auto-identificată de centru-dreapta, va continua performanța slabă de la alegerile locale din vară. ARD era apropiată de, acum, nepopularul Traian Băsescu și aduna pe lângă PDL și alte partide mai mici non-parlamentare, ca PNTCD, FC (condus de Răzvan-Ungureanu) și PNR. Toate acestea invocau o ideologie conservatoare și creștin-democrată, dar aceasta era ambiguă și reprezenta o abatere de la moștenirea politică centristă a PDL (PD) din perioada 2004–2009. În același timp, partidul era în continuare identificat negativ cu Băsescu și măsurile de austeritate. ARD obține 17% din mandate, iar PP-DD 15%.

În campanie, actorii se vor întrece în promisiuni economice nerealiste. Campania va fi denunțată în presă ca fiind cea mai anostă după 1989, iar USL și ARD vor fi criticate pentru ajutorul informal pe care și l-au acordat, pentru ca fiecare să-și păstreze reprezentarea parlamentară. Temele majore de campanie au fost mai mult contextuale, însă ele invocau o deja tradiție a competiților. Principala dimensiune a conflictului a fost cea legată de austeritate și

politica externă (Burean, Jiglău și Bădescu 2013). A doua plasează partidele într-o opoziție dintre conservatori și reformiști. A treia dimensiune, parțial suprapusă cu prima, este creată de poziția față de protecția socială, mai exact sistemul public de pensii și salarii. Ca parte a ambiguităților ideologice ale partidelor românești, PNL, care se orienta tot mai mult spre spectrul politic de stânga prin protecționismul social și poziția față de instituțiile financiare internaționale, va fi în continuare considerat un partid cu poziție de dreapta de către susținătorii săi. Alegerile vor marca și o creștere în importanță a eurosceptice, deși niciunul din actori nu vor adopta vădit poziția.

Proteste de stradă au loc și în 2013, în București, dar și în restul țării, împotriva corupției politicienilor și a exploatării miniere de la Roșia Montană. Contestarea nu este îndreptată împotriva unui partid anume, ci întreaga clasa politică românească este pusă la îndoială. În București, protestele se țin în Piața Universității și reclamă spațiul anterior al mișcărilor anticomuniste. Tineri sau persoane de vârstă medie cu statut educațional ridicat reprezintă segmentul socio-demografic dominant al mișcării. Rețelele de socializare prin internet vor fi folosite ca mijloc în mobilizare.

Până în 2014, sistemul de partide se restructurează iarăși. După eșecul din alegeri, PDL alege o nouă conducere. Aceasta va urma o politică de distanțare față de Traian Băsescu. Aripa apropiată acestuia va părăsi partidul, organizându-se într-un nou partid – PMP. Rațiunea de a fi a USL se pierde pe măsură ce PDL se distanțează de Băsescu iar mizele electorale din 2014 se apropie. Conflictele din interiorul coaliției escaladează. În februarie 2014, PNL va părăsi alianța și guvernarea. PSD va rămâne să guverneze alături de PC, UNPR și UDMR.

Alegeri pentru Parlamentul European sunt organizate în mai 2014. PSD, în alianță cu PC și UNPR, se menține la vârf și obține 38% din voturi. PNL revine la scorul din 2009 și adună 15%. PDL continuă să scadă și ajunge la 12%. PMP obține 6%, PP-DD scade până la 4%, iar FC ia doar 3%. Totuși, spre deosebire de alegerile din 2009, contextul în care acestea vor fi organizate

va fi unul mult mai conflictual și polarizant. În consecință, și prezența la vot va crește, de la 28% (2009) până la 32%.

Alegerile prezidențiale din toamna lui 2014 au fost ultimele organizate înaintea celora de interes din 2016. Performanțele de la alegerile pentru PE erau un bun predictor pentru un posibil scenariu al prezidențialelor. În perspectiva unei victorii decisive a candidatului PSD, Victor Ponta, liderii PNL și PDL vor coaliza pentru a construi un front comun *de dreapta.* Antonescu demisionează din PNL imediat după rezultatul de la europarlamentare, iar partidul face un prim pas spre apropierea de PDL, atunci când trece la familia politică europeană a popularilor. PNL, PDL și FC vor susține în comun candidatura lui Klaus Iohannis, noul lider al Național Liberalilor. Popescu-Tăriceanu, în continuare apropiat de PSD, și ieșit din PNL la momentul disoluției USL, va profita de contextul personalizat al alegerilor pentru a-și înființa propriul său partid, poziționat ca liberal – PLR. Trecerea PNL la populari facilita această retorică pentru Popescu-Tăriceanu.

Turul secund îi opune pe Klaus Iohannis (PNL+PDL+FC) și Victor Ponta (PSD+UNPR+PC). Relativ la prezențele din perioada 2000–2009, mobilizarea în acest tur este una masivă (65%). Motivul îl reprezintă creșterea în susținere pe care Iohannis o reușește între cele două tururi. Iohannis va câștiga aceste alegeri cu 54% și confirma încă o dată slăbiciunea la urne a candidatului PSD în fața unui front comun format din mai multe partide. Cu o experiență de mai bine de un deceniu ca primar al unui oraș important din Transilvania, Iohannis își crease un capital politic de luptător împotriva elitelor tradiționale și tributar imaginii sale de politician aflat în afara cercurilor politice corupte din București. Platforma doctrinară a acestuia se fundamenta pe un liberalism-conservator, iar poziția față de trecutul comunist era tranșantă. Acesta se declara un anticomunist convins și își exprima tristețea pentru faptul că mulți români încă erau nostalgici după vechiul regim (Iohannis 2014). În politica externă, orientarea sa vestică venea iarăși în conturarea unui profil anti-PSD. Ponta va avea o campanie cu accente naționaliste, bazată pe emoție și va încerca să-l apropie pe Iohannis de Băsescu, la acel moment lipsit de

fostul suport electoral, dar încă reprezentând o imagine a opoziției anti-PSD. Alegerile au marcat o creștere în importanță a retoricilor legate de identitate naționala și culturală a românilor. Ponta făcuse referințe negative referitoare la un alt candidat la președinție, Monica Macovei, insinuând că aceasta și-ar fi denaturat etnia română prin convertirea la greco-catolicism și prin crezul său politic laic (Activenews 2014).

PSD se va menține la guvernare alături de ALDE (apărut prin fuziunea PLR cu PC) și UNPR până în toamna lui 2015. Întregul an va fi marcat de retorica luptei împotriva corupției. În capitală, trei din cei șapte primari aleși ajung să fie cercetați și/sau arestați pentru fapte de corupție. Cel mai important scandal îl viza chiar pe primarul capitalei, Sorin Oprescu, care fusese reținut de către DNA, autoritatea națională anti-corupție. În octombrie, proteste de stradă au loc în București după ce un polițist își pierde viața în timp ce servea în coloana oficială a ministrului de interne, Gabriel Oprea (UNPR). Retoricile sunt îndreptate împotriva unei clase politice portretizată ca elitistă, privilegiată și coruptă. Cercetările și arestările făcute de către DNA în ultimii ani în rândul unor politicieni de la vârf intensificaseră atitudinile negative față de corupție și sistemul politic.

Cel mai marcant eveniment va apărea pe 30 octombrie, atunci când zeci de persoane își vor pierde viața sau vor fi grav rănite în incendiul dintr-un club de noapte din București. Câteva zeci de mii de persoane ies în stradă ca semn de omagiu pentru victime și pentru a învinui corupția guvernării și a elitei politice văzute ca responsabilele morale și directe pentru accident. *Corupția ucide* devine un slogan preferat al mulțimii. Primarul sectorului 4, unde a avut loc accidentul, demisionează în câteva zile. În aceeași zi, pe 4 noiembrie, Victor Ponta renunță la guvernare și o soluție de compromis este aleasă pentru a calma presiunile dinspre societate. Noul guvern este condus de Dacian Cioloș, un fost comisar european al Agriculturii, și prezentat ca fiind constituit din tehnocrați neafiliați. O agendă politică neutră este propusă și apreciată pentru seriozitate de către ambele tabere. Scopul asumat va fi cel de reformare prin debirocratizare și transparentizare a instituțiilor. Chestiuni de moralitate sunt însușite de către

un guvern care se percepe ca emanație a cerințelor exprimate în protestele de stradă. La învestitură, PSD va încerca să minimalizeze rolul moralității în chestiunea guvernului, și va acorda primat criteriilor economice, într-o încercare de ieșire de pe falia clivajului moralității și corupției (Hotnews 2015). Protestele își confirmau rolul de factor al schimbării la vârful politicii românești.

La nivel mondial, anul 2016 a consemnat, ca niciodată în ultimele decenii, ascensiunea unor politicieni și partide cu platforme populiste și naționaliste în state cu democrații consolidate ca Statele Unite, Marea Britanie, Olanda, Austria sau Franța. În aceste țări, tipare istorice ale competiției politice deveniseră dintr-o dată contestate și alterate. Două evenimente se distanțează ca majore. În mai, a existat votul pozitiv în referendumul pentru ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană. La finalul anului, în noiembrie, Donald Trump câștiga alegerile prezidențiale din SUA cu o platformă ce îmbina resentimente rasiale, intoleranță față de multiculturalism, izolaționism, nostalgii, teamă de străini, sexism și simpatii pentru o politică autoritară (Norris 2017). În general, ceea ce explică aceste evoluții este dezamăgirea față de partidele tradiționale și regimul democratic și rezultatul unor reacții culturale față de transformări recente, în contextul lumii de azi, unde discuțiile stridente sunt pe teme culturale, în legătură cu chestiuni precum imigrația, terorismul islamist, avortul, căsătoriile între aceleași sexe, identitățile fluide ale genurilor și opun grupe de vârstă mai înaintate și slab educate cu categorii tinere, postmaterialiste, educate și susținătoare a unor progrese continue pe aceste agende (Inglehart și Norris 2016; 2017; Marks et al. 2017). Platformele partizane care au emers pentru a proteja interese ale unor clase *aflate sub opresiunea postmaterialismului agresiv* sau cele care au apărut împotriva instituțiilor politice corupte, ale globalizării și guvernanței transnaționale sunt tratate ca un fenomen singular, indiferent de auto-identificarea lor la stânga sau dreapta, acestea fiind descrise printr-un clivaj emergent în lumea vestică care opune globalismul împotriva izolaționismului naționalist și conservator social (Marks et al. 2017). Fenomenul anti-democratic din Europa Vestică și din Statele Unite este însoțit de o creștere a practicilor politici iliberale la nivel guvernamental în Europa de

Est, în fostele țări-satelit ale URSS (Dawson și Hanley 2016). Evoluțiile din această regiune se deosebesc față de cele vest-europene, acolo unde contestarea democrației se află mai mult la nivel atitudinal.

Alegerile locale și legislative din 2016 vor oferi o imagine de continuitate, în acord cu evoluții pe care sistemul politic românesc le urma de mai mulți ani. Scrutinele marchează consolidarea puterii parlamentare a partidelor tradiționale din politica românească. Două treimi din mandatele de parlamentar vor fi obținute de PSD și PNL. Era o restaurație după un experiment de *tehnocrație* și *apolitism* care a durat aproape un an. După alegerile legislative, în ianuarie 2017, se va instala un guvern politic format din PSD și ALDE. Însă, acestei imagini a restaurației trebuie să îi fie alipită și cea a unei mobilizări electorale situate în apropierea celui mai scăzut nivel de după 1989. 39% a fost prezența la alegerile legislative din 2016. Procentul este similar celui din 2008. La locale, prezența a fost de 48% – un nou record negativ. Restaurația după guvernarea tehnocrată este însoțită de o scădere generală a identificării partizane față de partidele tradiționale românești. Această neîncredere se transmite și către vot ca instrument al schimbării politice. În ultimii 5 ani, două guverne reieșite din vot și negocieri în parlament sunt dărâmate ca urmare a protestelor de stradă. O parte a nemulțumirilor împotriva clasei politice se vor regăsi în votul pentru USB/USR – singurul actor nou intrat în sistem.

În spațiul public, prima jumătate a anului a fost dominată, în multe momente, de preeminența discuțiilor despre corupție și reformare a elitelor politice. Competiția electorală devenise marginalizată. În București, cinci din cei șapte primari aleși în 2012 au demisionat în urma unor scandaluri de corupție, arestărilor sau urmărilor penale. Tema stridentă a momentului face aluzii la reformarea partidelor, dar ea va fi evitată pe cât posibil de partidele tradiționale, și va ajunge să conteze destul de puțin în rezultatul general al alegerilor locale. Într-un sondaj făcut la începutul anului, partidele politice erau asociate cu termeni precum *hoți, furt, escrocherie, corupție* și *mită* (IRES 2016a). În același sondaj, 73% din respondenți aveau o părere proastă sau foarte proastă despre partide.

Situația cu un guvern neafiliat politic făcea dificilă și identificarea partidelor de la *putere* sau din *opoziție*. Nu mai exista acum nici coluziunile pe marile teme de interes, pentru simplul motiv că acestea lipsesc. Întreaga atmosferă care înconjoară alegerile locale este una de ambiguitate și slabă competitivitate. Nici personalizarea anilor trecuți nu mai există acum. Noile reglementări electorale, despre care am discutat mai sus, nu făceau altceva decât să intensifice echivocurile. Campania electorală a fost una anostă, iar sistemul electoral cu alegerea primarilor prin majoritate simplă a orientat partidele către căutarea unui *statu quo*. Valurile protestatare care s-au văzut pe străzile din București în anii din urmă nu vor aduce schimbări la nivel național. Slaba excepție o va face capitala, prin emergența unui partid nou, USB, care obține un scor ce-l clasifica în partid de putere medie. Însă, chiar și în București, un oraș în mod tradițional anti-PSD cele șapte primării și majoritatea (simplă) în toate consiliile va fi câștigată de PSD, care va concura ca și în alte scrutine alături de un partid de tip balama, de data asta UNPR. Discuțiile mai detaliate asupra campaniei electorale, retoricile fiecărui partid și pozițiile în sistem fac obiectul secțiunii următoare. Sistemul electoral la primării favoriza partidele care aveau o structură organizatorică cât mai închegată la nivelul teritoriului național. În acest context, PSD, care avea 1632 de primari în funcție se prefigura deja ca învingător în fața PNL care avea 1059 de mandate (Expert Forum 2016). Celelalte partide erau mult în spate – ALDE 62 mandate, UNPR 61, iar UDMR 202.

PSD își va crea în presă și în opinia publică o imagine de opoziție față de guvernarea tehnocrată pentru a se poziționa în opoziție și a împiedica coagularea unor fronturi tradiționale împotriva clasei politice, printr-un tip de vot anti-PSD, deja comun în politica românească. Guvernul Cioloș era văzut ca apropiat de PNL. Totuși, nici acest partid nu va ezita în a critica guvernul pe care îl va acuza deseori ca prea temător în lupta cu PSD. PNL va face presiuni constante asupra guvernului pentru modificarea sistemului electoral într-unul cu alegerea primarului prin majoritate absolută. Ezitările lui Cioloș din această direcție erau evocate de PNL ca necinstite față de voința populară

anti-PSD care a cerut acest guvern după accidentul de la Colectiv. Președintele Iohannis, ales din partea PNL, va fi distant și se va feri din a mobiliza electoratul partidului. Poziția PSD va fi una, în general, redus conflictuală, încercând să păstreze un *statu quo*. PNL va avea poziții ambigue și oscilante și va trimite multe mesaje confuze către electorat. Pentru PNL, în București, situația va fi și mai complicată datorită USB, partid condus de Nicușor Dan, un activist în protejarea patrimoniului istoric al orașului, care mai concurase la Primăria Generală și în trecut. USB invoca un discurs coerent împotriva elitei politice și politicianismului și se va erija în apărători ai vocilor anti-PSD, care, potrivit acestora, nu mai găseau reprezentare în politica românească fiindcă PNL devenise parte a clasei politice corupte.

Sistemul electoral va face ca diferența din votul popular între PSD și PNL să fie departe de cea reprezentând mandatele câștigate. În competiția pentru primării, PSD obține 39% din voturi și 53% din mandate, iar PNL adună 32% și 33%. Celelalte partide sunt foarte departe de performanțele celor două. ALDE obține 6% din mandate, PMP 4%, iar UNPR 3%. În București, între PSD (în alianță cu UNPR) și PNL se interpune USB. La cursa pentru Consiliul General, PSD+UNPR obține 40%, USB 25%, iar PNL doar 13%. Apariția USB în competiția din capitală face ca, aici, scorul PNL să scadă cu mai mult de jumătate față de media națională. USB capitalizează în București dintr-un electorat care, în lipsa sa, ar fi votat pentru PNL, perceput ca opoziția la PSD.

Organizate la câteva luni de la alegerile locale, cele legislative din decembrie nu vor aduce schimbări majore. Traseele în care competiția se desfășoară erau deja săpate. Efectul va fi vizibil în mobilizarea electorală redusă. Teme care s-au aflat în dezbatere la alegerile locale se vor continua și spre finalul anului electoral, dar la intensități ceva mai stridente. Pe de-o parte, acestea vor fi mai strident invocate de către partide, dar rezultatul de la alegerile locale care sancționaseră un *statu quo* al partidelor tradiționale, printr-o mobilizare electorală redusă, aruncase în desuetudine încrederea în exercițiul votului. Protestele de stradă din 2015, ca și cele din anii anteriori, mizau pe cerințe de reformare ale elitelor, însă primul moment electoral din

2016 a arătat spațiul mic de manevră pe care politica românească îl poate oferi electoratului. Aceste atitudini împotriva clasei politice își vor găsi puține vehicule de exprimare și vor face ca alte retorici să primeze și să mobilizeze electoral. Actorii se vor angaja în mobilizări pe clivaje favorabile și vor încerca minimalizarea celorlalte care puteau antrena taberele adverse. Spațiul electoral românesc căpătase o obișnuință în a pune fiecare moment electoral sub cheia schimbării, a reformării și a înnoirii, dar acum, la alegerile legislative, aceste speranțe erau în mare parte anulate de exercițiul electoral anterior, din iunie.

Alegerile legislative vor aduce o resurgență a temelor naționaliste, la o intensitate neobișnuită pentru perioada de după 2000. Accente în acest sens, apăruseră deja încă din 2012, iar alegerile prezidențiale din 2014 și cele locale din 2016 le observaseră în creștere, dar rezultatele de la referendumul pentru ieșirea Marii Britanii din UE și victoria lui Donald Trump la prezidențialele americane, puneau într-o perspectivă favorabilă pentru publicul român alternativa naționalismului și patriotismului economic, ca opoziții la calea *acum defunctă* a democrației liberale și a UE. În România, aceste retorici nu vor apărea într-un vid politic. Fluiditatea sistemului românesc surprinsă în această narațiune a coexistat cu o stabilitate indiscutabilă, astfel că la momentul anului 2016, aceste discursuri nu vor rearanja sistemul de partide, ci îl vor păstra în vechea sa matcă, ba chiar întărind-o.

Ca și în anii ’90, atare retorici nu se vor concentra într-un singur partid, ci vor fi exploatate de mai mulți actori. Variația în forme și intensități este indiscutabilă, dar va exista pentru a sublinia amploarea fenomenului. Temele preferate nu vor fi neapărat originale, vor avea un conținut al manifestărilor din Europa Vestică sau din SUA, dar vor găsi o formă care se va potrivi și scenariului românesc, invocându-se lupte împotriva globalismului, multiculturalismului, capitalismului (global). Atare practici discursive deveniseră comune în Estul Europei. Discursul împotriva guvernului Cioloș sau împotriva președintelui Iohannis va invoca atare argumente. Acestora li se reproșa că ar înfățișa *interese străine* împotriva *capitalului românesc.* În mod final, aceste luări de poziții trebuiau să legitimeze purtărorii lor, contribuind la identificarea

în sistem și antrenarea electorală. Cu anumite variații, actori ca PSD, ALDE, PMP, PRU se vor angaja în astfel de retorici. Discursul naționalist va fi asociat celui legat de corupție. Pe o falie vor fi globaliștii apărători ai anti-corupției și, pe cealaltă falie, naționaliștii promotori ai anti-anti-corupției. Ca în alte momente ale politicii românești de după 1989, trecutul și prezentul vor conlucra la legitimarea unor teme și păstrarea intactă a unor trasee de competiție consacrată, fiindcă acest clivaj va ascunde în sâmburele său moștenirea clivajului originar al anilor '90 dintre *foștii comuniști* și *anticomuniștii*. Secțiunea în care voi discuta individual actorii de la aceste alegeri va aduce mai multă perspectivă și înțelegere asupra acestei problematici la alegerile 2016.

După rezultatele din iunie, alegerile legislative anunțau PSD drept un câștigător detașat. Singura necunoscută rămânea locul pe care USR, fostul USB, acum cu vocație națională, urma să îl ocupe. La locale, în București, întrecuse PNL, dar la nivel național îi lipseau resursele necesare pentru o mobilizare de amploare. Cu câteva luni înainte de alegeri, PSD avea o imagine de învingător și o prezență în administrațiile locale care să îl facă indiscutabil favorit. În aceste condiții, în lunile premergătoare, principalul adversar al acestuia, PNL, va face foarte puține pentru a-și mobiliza electoratul. Pentru acesta, la alegerile locale, deși diferența în votul popular la locale nu a fost una disproporționată față de PSD, eșecul din capitală, unde USB, un nou înființat partid, fără organizarea și tradiția PNL-ului, îi contestase poziția ca al doilea partid al politicii românești. PNL era trimis, acum, într-o criză de legitimitate ce se prefigura deja de ceva luni. În București, mai mult decât în altă parte din țară, atitudini împotriva elitelor politice, poziționau USB/USR în fruntea luptei anti-PSD, în defavoarea PNL. Astfel, la alegerile legislative, în capitala țării, ierarhia de la locale dintre cele două partide va fi menținută. Campania electorală va fi una anostă și ambiguă pentru majoritatea partidelor și nu va schimba prognozele rezultatelor. Partidele vor mobiliza pe temele prezentate, dar o vor face cu știința locului pe care îl vor ocupa în clasamentul final. Mobilizarea electorală nu se va duce mai departe de nucleele dure de susținere. Spre exemplu, în capitală, pentru cele trei partide, PSD, USB/USR

și PNL diferențele dintre scorurile la Consiliul General și Camera Deputaților vor fi statistic nesemnificative, având valori ca 2,2%, 0,2% și 1,1%.

Rezultatele scrutinului din 11 decembrie 2016 au consolidat partidele tradiționale și au dat unuia dintre acestea un rol de predominanță în cadrul sistemului. Conștient de victoria decisivă, PSD nu va mai candida în alianță. Ecartul dintre acesta și celelalte partide va fi masiv. PSD va obține 45% din voturi, PNL își va păstra poziția secundă la nivel național și va strânge 20%, USR adună 9%, UDMR 6%, ALDE 6%, iar PMP 5% (votul la CD). Acestea vor fi partidele care vor trece pragul electoral și vor obține mandate. În analiza geografiilor electorale, pe lângă acestea vor mai fi incluși și actorii care au obținut mai mult de un procent în București, tot la Camera Deputaților – le enumer mai jos. În capitală, ierarhia confirmă de asemenea un PSD dominant, dar pozițiile PNL și cele ale USR sunt inversate. PSD adună 38%, USR 25%, PNL 12%, PMP 7%, ALDE 6%, PRU 3%, ANR 2%, candidatul independent Th. Paleologu 1%, PRM 1%, PER 1% (votul la CD).

În ultimii ani, în România, au apărut tot mai multe cerințe de reformare a clasei politice. Însă, atare deziderate nu erau ubicue în toată societatea. Ele au fost exprimate în protestele de stradă de după 2012, care, în general, făceau opoziție față de partidele tradiționale. Ulterior, ele au fost preluate în spațiul public și mediatizate intens și transmise ca imperative agendei partidelor. Scrutinele din 2016 au arătat că astfel de atitudini erau mai ales incidentale în societatățile urbane și nu exprimau un consens. Cu un electorat dezinteresat și apatic, partidele tradiționale își vor consolida puterea, mobilizând doar acolo unde le-a fost mai la îndemână și lăsând largi porțiuni din societate nereprezentate. Cerințele de reformare a partidelor nu au avut ecou, iar alegerile din 11 decembrie 2016 au produs o rată de schimbare a cadrelor parlamentare de 60%, o diferență nesemnificativă statistic față de cota de 57% din 2012 (Buti și Radu 2016). De altfel, înnoirea a fost chiar mai mare în PSD, partidul asociat chintesențial cu regimul politic postcomunist, decât în PNL. Pentru PSD rata de realegere a cadrelor a fost de 40% (CD) și 48% (S), față 48% și 53% pentru PNL.

În secțiunea următoare, voi elabora discuțiile despre poziționarea actorilor în cadrul sistemului politic în anul electoral 2016, pentru a contura, în mod final, dinamicile și relațiile dintre aceștia și a desăvârși instrumentele prin care voi da înțeles geografiilor electorale sondate în capitolele următoare. Fluiditatea și stabilitatea care și-au adus contribuția la evoluția sistemului de partide românesc de după 1989 au impus o atare perspectivă analitică diacronică, în care transformările și constantele au fost citite ca fiind chintesențiale în înțelegerea anului electoral 2016. La mai bine de două decenii de la fondarea regimului politic românesc, memoria unor falii din trecut păstrează încă o relevanță deosebită în priceperea competiției electorale. Această narațiune extinsă asupra evoluției politicii românești este parte intrinsecă a înțelegerii politicii din 2016.

3.2.2. Competiția la alegerile din 2016. Discuție orientată către partide

Partidul Social Democrat – PSD

PSD a ieșit în urma scrutinelor din 2016 drept partidul dominant al politicii românești. Poziția nu este una străină pentru PSD, care este principalul succesor al fostului partid comunist și principal continuitor al organizației umbrelă FSN care dominase începutul anilor 90. Partidul a guvernat cel mai mult și reprezintă, alături de PNL, unul din partidele tradiționale ale sistemului politic românesc de după 1989. Anii ’90 au cunoscut o puternică polarizare a sistemului, în care *foștii comuniști* se opuneau *anticomunismului politic*. Terminologiile erau invocate în mod deosebit de către adversarii partidului dominant. De-a lungul a mai bine de două decenii de regim democratic, PSD a ieșit din marea parte a scrutinelor ca un învingător detașat, situație recurentă atunci când nu a existat o coalizare a adversarilor pe acest clivaj fondator. Situația s-a repetat și la alegerile din 2016.

În anii ’90, PSD a exploatat retorici naționaliste și xenofobe și a instrumentat constant legăturile afective ale societății românești cu trecutul. Perspectiva

aderării țării la Uniunea Europeană și în NATO a produs unele schimbări în retorica partidului. Discursul devine mai orientat spre centru, iar fostul naționalism al anilor '90 dispare. Unii lideri ai partidului, vor încerca să schimbe imaginea partidului asociat cu trecutul comunist. Victor Ponta se descria în 2012, drept primul-ministru european cu cele mai multe politici în favoarea mediului de afaceri. Rolul doctrinei social-democrată va fi întotdeauna neclar în comportamentul partidului.

Partidul reușește să mobilizeze prin rețelele sale de cadre și notabili locali, dar și printr-o imagine bine închegată. Partidul a obținut scorurile mari întotdeauna în rural și în urbanul mic, mijlociu, în rândul grupurilor sociale dezavantajate (Mitulescu 2009). De obicei, și prezența a fost mai ridicată în aceste medii. Situații contrare au apărut atunci când a existat o amplă mobilizare împotriva PSD, dar la alegerile din 2016, astfel de mobilizări au lipsit. În capitală, la alegerile locale, PSD+UNPR vor crea o bază electorală formată din persoane mai vârstnice. Electoratul Gabrielei Firea, candidatul PSD+UNPR la Primăria Generală, acesta este format majoritar, în proporție de 49%, de persoane cu trecute de 60 de ani (vezi Anexa 2). Dintre primii trei candidați clasați la PG, ponderea celora cu studii superioare finalizate este cea mai mică în cazul candidatului PSD+UNPR – 32%. Faptul că partidul se bazează pe antrenarea nucleelor electorale tradiționale este confirmat de procentajul de 51% al celora care își conturaseră opțiunea pentru Gabriela Firea încă dinaintea campaniei electorale. Ponderea este mai mare decât la candidații USB și PNL.

La alegerile locale, în București, PSD+UNPR vor extrage din moștenirea USL din 2012 și vor exploata bazele de susținere create de-a lungul vremii în sectoare pentru partid sau pentru cadre locale. În 2012, la PG câștigase independentul Sorin Oprescu, susținut de către USL. În sectorul 5, odată cu alegerile din 2000, PSD prin primarul Marian Vanghelie reales constant, avea deja o lungă tradiție de domnie. La alegerile din 2016 acesta părăsește PSD pentru a-și crea propriul partid. O situație similară de tradiție exista și în sectorul 2, unde tot din 2000 mandatul de primar al sectorului se afla la Neculai Onțanu, fost membru în PSD, dar la momentul 2016 aflându-se în UNPR. În

sectorul 3, Robert Negoiță din PSD câștigase în 2012 primul mandat la primăria sectorului, după două mandate consecutive ale unui membru PDL, dar susținerea pe care și-o va crea în sector îl vor face pe acesta candidatul PSD+UNPR cu cel mai mare scor primăriile capitalei în 2016. În sectorul 4, din 2008, primar era un politician membru PC, dar, în preajma anului 2016, acesta va trece la UNPR. Doar sectoarele 1 și 6 nu aveau o tradiție în acest sens. Faptul că majoritatea acestor primari demisionaseră în urma unor scandaluri de corupție, iar unii se aflau chiar în arest, va conta puțin în rezultatul final al alegerilor. De altfel, se crease o indisctincție pe această chestiune față de celălalt partid mare, PNL, care la rândul său avea în 2016 fostul primar al sectorului 1 arestat pentru corupție.

În acest context, sistemul electoral cu alegerea primarilor într-un singur tur proiecta alianța dintre PSD+UNPR drept principala favorită a localelor în București. Campania electorală și precampania va fi folosită de către PSD+ UNPR în direcția menținerii unui *statu quo* și a evitării antrenării într-un front comun anti-PSD. Firea, va menține consecvent un comportament puțin conflictual și ferit de dezbateri majore, invocând în campanie mai curând teme administrative decât politice. Celelalte partidele care au susținut o retorică anti-PSD, ca PNL, USB sau PMP nu vor găsi consensul pentru a construi o opoziție comună, ci vor intra într-un proces de canibalizare pe electoratul tradițional anti-PSD.

În spațiul public național, PSD va fi destul de prezent în această perioadă, poziționându-se în opoziție la guvernul Cioloș și președintele Iohannis, portretizați ca apărători ai intereselor PNL. Strategia avea scopul de a preîntâmpina coalizări împotriva partidului, întorcând tema anti-corupției în favoarea, prin discursuri de victimizare în fața autoritarismului și abuzului instituțiilor statului. DNA era portretizată ca o instituție pornită să distrugă PSD. La vârful său și prin teritoriu, rândurile partidului erau puternic atinse de arestări și scandaluri de corupție.

Succesul de la alegerile locale punea PSD într-o poziție de forță pentru imediat următoarele alegeri legislative. Cu perspectiva unei opoziții în

continuare fragmentată, PSD va profita de avansul luat în iunie și va încerca să-și maximizeze performanța. Retorici conflictuale de la începutul anului, precum cele anti-anti-corupție, anti-Cioloș, anti-Iohannis se vor păstra, însă într-o formă mai radicalizată, iar acestora li se vor alipi și altele. Președintele țării anunțase că nu îl va nominaliza pe liderul PSD, Liviu Dragnea, pentru mandatul de prim-ministru, indiferent de majoritatea decisivă pe care PSD o va obține în alegerile legislative, datorită condamnării penale cu suspendare pe care acesta o avea la activ. Personalizarea va fi una redusă, iar liderii partidului vor lipsi de pe afișe. PSD va duce o retorică naționalistă împotriva oponenților politici principali, PNL și USR, care vor fi asemuiți puterii, sub o etichetă generalistă de reprezentanți ai unor interese străine, care acționează în detrimentul interesului economic și cultural național. Discursuri negative erau îndreptate și împotriva globalizării sau a Uniunii Europene. Anti-occidentalismul devenea sinonim cu anti-PNL și anti-USR. Acestea, ca și altele, reprezintă în general teme venite dinspre curentul internațional izolaționist și conservator. Bunăoară, partidul se va poziționa împotriva căsătoriilor persoanelor de același sex și pentru înscrierea în Constituție a definiției familiei ca o uniune doar între indivizi de sex diferit. La acestea se adăugau mari promisiuni economice.

În ambele alegeri, imaginea partidului va fi una bine coagulată, păstrându-se puncte pivotale din imaginea tradițională a PSD, însă vor fi și încercări de ieșire din logica clivajului istoric prin victimizarea partidului. PSD a încercat să își mobilizeze propriul electorat, dar a făcut-o prin evitarea unor drumuri ce mergeau în trecut în direcția unor concentrări electorale împotriva sa. PSD câștigă detașat ambele alegeri și se întoarce la finalul anului într-o poziție obișnuită de partid dominant în multipartidismul românesc.

Uniunea Salvați Bucureștiul/Uniunea Salvați România – USB/USR

Uniunea Salvați Bucureștiul/ Uniunea Salvați România va intra în sistemul politic românesc cu o putere importantă, fără să fi avut anterior un trecut de

partid parlamentar. Partidul apăruse în iulie 2015 cu aspirații regionale. La alegerile locale din 2016, USB depunea candidaturi doar în București. Succesul de la aceste alegeri a oferit imboldul transformării partidului într-unul național. La finalul anului electoral, USR va intra în Parlament, și va ajunge a treia forță, contribuind la reîntoarcerea sistemului de partide către o configurație multipartidistă.

Partidului îi lipsea o istorie la nivel național, dar în București, acesta se identifica și se fundamenta pe capitalul politic al președintelui său, Nicușor Dan. Acesta din urmă, candidase ca independent în 2012 pentru mandatul de Primar General, luând 8% din voturi. În trecut, programul electoral al acestuia se fundamentase exclusiv pe măsuri care să aducă urbanismul occidental în capitală, însă, la alegerile locale din 2016, strategia se modifică amplu, iar partidul intră din plin în competiția politică și își construiește o poziționare prin delimitări stridente față de alți actori. Însă, partidul nu reclamă nicio ideologie, ba din contră anunță că este transideologic și transpolitic. USB/USR se va poziționa împotriva elitelor politice românești tradiționale mobilizând teme electorale populiste (Dragoman 2020). În campania pentru localele din București, Nicușor Dan anunța *salvarea Bucureștiului de politicieni*. Lipsindu-le rețelele de cadre și notabili locali care alcătuiesc structura unui partid în teritoriu, USB/USR se va baza mult pe mobilizări făcute în online. Fluiditatea și informalitatea acestui mediu făceau ca asemenea strategii să fie în acord cu viziunea partidului pentru o politică transparentă și apropiată de cetățeni. Numele formațiunii amintește de mai multe inițiative civice din ultimii ani pentru salvarea patrimoniului cultural sau ecologic, precum Salvați Delta, Uniți Salvăm Roșia Montană, Salvați Vama Veche. Asemănările nu sunt întâmplătoare fiindcă liderul USB/USR are propriul său trecut de activist în salvarea patrimoniului istoric arhitectural al Bucureștiului. Nicușor Dan va candida la alegerile pentru Primăria Generală și va acționa ca o locomotivă pentru partidul său.

Baza electoratului este una tânără. 51% dintre votanții lui Nicușor Dan au între 18 și 39 de ani. Cei trecuți de 50 de ani reprezintă 26%, semnificativ

mai puțin decât cei 49% din electoratul lui Firea. În privința educației, ponderea cea mai mare o au cei care au absolvit o instituție de învățământ superior – 71%. La alegerile legislative, partidul se descurcă mai bine în orașe decât în rural – 13% vs. 3%. Electoratul are caracteristici socio-demografice și economice în opoziție față de PSD. Acesta din urmă, adună 52% în mediile rurale și 42% în cele urbane. La alegerile legislative, Bucureștiul va avea cea mai mare pondere în votul național al USR – 29%. Comparativ, pentru PSD ponderea va fi de 9%, iar PNL 6%. Partidul își depășește caracterul regional, dar este vorba despre o naționalizare parțială, pentru că USR rămâne în continuare tributar bazei sale electorale din București și afișează o discrepanță majoră între susținerea din mediile urbane și cea din rural. USB/USR își conturase o imagine de partid al marilor orașe.

În ciuda anti-politicianismului și a evocării depășirii doctrinelor clasice, USB/USR va dobândi o poziționare precisă în sistemul de partide românesc. În mod obișnuit, în discursurile din spațiul public s-a consolidat o opoziție între stânga și dreapta, asumată de principalele partide de pe cele două falii, dar aceasta evocă mai curând clivajul tradițional dintre PSD ca partid dominant și opoziția concentrată la acesta, de-a lungul vremii grupată în mai mulți actori, PNTCD, PNL, CDR, DA, PDL, PMP ș.a. Partidele își asumă etichete doctrinare și se înscriu în familii politice europene în acord cu acestea, dar practica lor politică tradează mai degrabă un amestec ideologic sau raportări la conjuncturi. În acest sens, USB/USR își va contura o imagine de actor împotriva clasei politice, dar mai ales în opoziție cu PSD.

Competiția pentru mandatul de Primar General va fi monopolizată de lupta dintre candidatul USB și cel al PNL pentru ocuparea electoratului anti-PSD. Atât dinspre USB, cât și dinspre PNL vor fi presiuni pentru renunțarea candidaturii celuilalt, miza fiind crearea unui front comun împotriva lui Firea, dată câștigătoare de sondajele preelectorale. Nicușor Dan va refuza să sprijine candidatul PNL, Cătălin Predoiu, pentru primăria orașului, evocând o responsabilitate față de electoratul anti-PSD, care fiind eminamente și unul împotriva clasei politice, s-a conturat în unele segmente ale sale și împotriva PNL. La

alegerile pentru primăria sectorului 1, diferența între candidatul PSD+UNPR și cel al USB, va fi una mică, de doar 2%. Partidul va reclama fraudarea votului de către PSD în secțiile unde USB nu avea observatori și va cere o nouă numărătoare a voturilor în acest sector. Retorica USB/USR gravitează în jurul raporturilor față de PSD. USB/USR va acuza PNL pentru lipsa de reformism, corupția, clientelismul acestuia și pentru inexistenței unei opoziții clare la PSD.

USR apare ca partid nou în vara lui 2016, dar este defapt USB sub o nouă denumire. Strategiile electorale se păstrează. Fără a dispune de o organizare teritorială națională bine închegată, USR va amplifica expunerea mediatică. Ca și în cazul celorlalte partide, retorici prezente la alegerile locale vor fi intensificate și instrumentate mult mai eficient în cazul alegerilor legislative. Maniheismul va domina discursul USR asupra politicii românești. La poziționarea USR în sistem vor contribui și discursurile negative venite dinspre adversari. Pentru a descrie noul partid aceștia vor prefera etichete precum *anti-români, anti-patrioți, străini*. Partidul va încerca o apropiere față de primul-ministru, evocând un liant în intenția ambelor părți de a reforma politica românească. USR anunță că nu va face coaliții postelectorale cu niciun alt partid, decât în perspectiva unui nou guvern Cioloș. De altfel, trei membri ai guvernului vor candida la legislative pe liste ale USR. Capitalul politic al primului-ministru va fi curtat atât de USR cât și de PNL, ambele încercând atragerea acestuia fie ca membru de partid, fie ca viitor prim-ministru. În acest context, USR va avea mai multe discursuri negative față de PNL, o dată pentru a se poziționa în fața acestuia pentru electoratul anti-PSD, dar și pentru moștenirea electorală a lui Dacian Cioloș, care era eminamente una împotriva clasei politice.

USB/USR se va poziționa în cadrul sistemul împotriva PSD, pe clivajul tradițional al politicii românești. Pe același culoar se va poziționa și PNL, dar evoluții recente ale acestui partid au dus la descântarea unor segmente ale electoratului anti-PSD față de PNL și la trecerea acestuia ca parte a regimului politic postcomunist. Campania negativă împotriva PNL va fi cealaltă componentă a retoricii USB/USR.

Partidul Național Liberal – PNL

PNL, alături de PSD, este unul din partidele parlamentare tradiționale ale democrației românești de după 1989. A fost înființat în 1990 ca un continuator al fostului PNL din perioada monarhiei. Se refondează în anii '90 în jurul unor foști membri ai PNL pre-1948, și se va identifica, alături de PNTCD, cu anticomunismul politic. După 2000, formațiunea va avea traiectorii complicate, dar va rămâne până în 2016 marcată de momentul originar al anticomunismului. Am descris anterior diversele alianțe și coaliții pe care partidul le-a avut cu PSD după 2004.

Pe durata președinției lui Băsescu, PNL va încerca alături de PSD o depășire a clivajului istoric. Ieșirea lui Băsescu din centrul gravitațional al politicii va duce și la dispariția competiției personalizate pe care acesta o antrenase, astfel că sistemul va merge spre o revenire către clivajul tradițional. Pentru a realiza o contra-pondere cu succes la PSD, partidul va fuziona prin absorbție cu PDL în 2014. Procesul va contribui, însă, la creșterea ambiguității PNL, fiindcă partenerul de fuziune ajunsese să fie considerat parte a regimului politic postcomunist, iar anti-pesedismul ce îl caracteriza în trecut se pierduse și mai mult odată cu ruperea legăturilor cu Traian Băsescu. La momentul fuziunii, atât PDL, cât și PNL se aflau în criză de legitimitate. După fuziune, partidul păstrează un executiv dual până la finalul lui 2016, cu Alina Gorghiu președinte din PNL și Vasile Blaga din PDL. Ideea unei fuziuni incompatibile va contribui la ambiguitatea pe care partidul o va afișa pe tot parcursul lui 2016. Partidul va încerca să mobilizeze împotriva PSD, dar va fi contestat în aceste acțiuni de către USB/USR.

Schimbările de identitate și alianțe ale PNL și PDL nu puteau rămâne fără efect. Transformările sunt lizibile în evoluțiile electoratelor. Electoratele alianțelor CDR și DA în care PNL candidase în 1996 și 2004 și electoratul partidului în 2000 erau mai ales urbane, dar situația se schimbă la alegerile din 2008 când PNL adună 21% în rural față de 17% în urban (Guțoiu 2020a). Tradițional, opoziția anti-PSD era în mod esențial urbană, performanțele

electorale erau mai bune în orașe decât la sate, iar ceea ce provoca mobilizarea era polarizarea. Pătrunderea PNL prin intermediul cadrelor (primari) în anumite medii, care în anii ’90 erau inaccesibile partidului (rural sau medii urbane mici), arată transformarea partidul și a politicilor sale electorale (Giugăl și Costinescu 2020). În același timp, imaginea acestuia este mutată mai înspre centru și detașată de retorica anti-PSD, devenind astfel mai frecventabilă pentru electoratul acestor locuri. La alegerile din 2016, simpatiile pentru PNL înclină către o concentrare în mediile rurale – 22% față de 18% în urban. Electoratul PNL își conturează coordonatele între cel al USB/USR și cel al PSD, dar cu o apropiere față de primul. La alegerile locale din 2016, pentru candidatul PNL la primăria Bucureştiului, Cătălin Predoiu, 46% din mențiunile de vot aparţin celora trecuți de 50 ani, o pondere mai mare decât la Nicușor Dan (26%), dar mai mică decât la Gabriela Firea (68%). De asemenea, pentru Predoiu, ponderea celora cu studii superioare finalizate se află la mijloc între statisticile pentru Firea și Dan.

PNL va fi în 2016 un partid care nu își găsește busola. În București, ambiguitățile și stângăciile partidului vor fi și mai prezente. Pe durata a mai puțin de un an înainte de alegerile locale, PNL va propune, pe rând, trei candidați pentru primăria orașului, pentru ca, în final, să se decidă asupra celui de-al patrulea, Cătălin Predoiu, abia cu două luni înainte de scrutin. La două dintre candidaturi se va renunța în urma unor scandaluri de corupție. Deși atare acuzații intrau în dezacord cu retorica reformismului și a anti-corupției, mult mai simptomatică pentru criza de legitimitate a partidului va fi cea de-a treia candidatură. După două candidaturi retrase, PNL îl va propune pe Marian Munteanu, o figură activă în anii ’90 și cu un crez politic ultra-naționist și conservator, pentru a candida la primăria capitalei, chiar dacă acesta nu era membru al partidului. În cele din urmă, partidul îi va retrage candidatura, însă doar ca urmare a contestărilor puternice ale unor organizații prodemocratice. Munteanu va profita de moment pentru a-și forma propria construcție politică, Alianța Noastră România, în jurul personalitatății sale. Retorica naționalistă devenise în 2016 sinonimă cu anti-occidentalismul, însă acesta era incompatibil

cu anti-pesedismul. În sectorul 1, acolo unde, de-obicei, votul anti-PSD este cel mai ridicat dintre toate sectoarele, primarul aflat în exercitarea mandatului, membru al PNL, era arestat în martie 2016 pentru acuzații de mită. Pentru PNL, aceste evenimente stau mărturie asupra incapacității partidului de a se poziționa în sistem și de a putea mobiliza împotriva PSD. Emergența USB ca actor mult mai credibil pe această falie complica și mai mult lucrurile pentru PNL.

PNL fuzionase cu PDL pentru a se constitui într-un partid mare, care să realizeze o contrapondere eficientă la PSD. Alegerile prezidențiale din 2014 arătase că acest lucru poate fi posibil cu o mobilizare temeinică. Din această perspectivă, alegerile locale din București în 2016 vor fi o impresionantă deziluzie. PNL va pierde toate cele șapte primării ale orașului în favoarea PSD. Pe lângă asta, partidul era acum contestat cu succes pe falia anti-PSD de către un nou actor. Popularitatea PNL se va diminua continuu în 2015 și 2016, după ce atinsese un vârf imediat după prezidențialele din 2014. Intențiile de vot pentru PNL la legislative vor scădea de la 44% în februarie 2015 (România Liberă 2015) la 25% în septembrie 2016 (Adevărul 2016). Scăderea este continuă și în 2016. PNL va obține la legislative 20% din voturi (la CD), cu aproximativ 10% mai puțin decât adunase la alegerile locale (CG).

După alegerile locale, PNL va încerca o regrupare și mobilizare în jurul poziționării anti-PSD. Însă, partidul era într-o criză de legitimitate, iar ultimele luni nu făcuseră decât să o accentueze. În septembrie, Vasile Blaga, va demisiona din fruntea partidului, la scurt timp după ce fusese pus sub control judiciar ca urmare a unor acuzații de trafic de influență. În aceste circumstanțe, conducerea PNL va încerca o apropiere față de primul-ministru. Intențiile erau asemătoare cu cele ale USR. Totuși, în prima jumătate a anului, partidul acuzase guvernul că se abate de la drumul reformismului și că are o poziție prea favorabilă PSD (Grecu 2016). PNL făcuse presiuni asupra guvernului pentru modificarea legislației electorale, prin renunțarea la alegerea primarilor într-un singur tur și trecerea la un sistem cu majoritate absolută în două tururi. O atare modificare ar fi defavorizat partidul cel mai bine cotat. Președintele

Iohannis renunță la neutralitate și îl invită pe Cioloș să-și asume public o guvernare postelectorală în fruntea unei coaliții conduse de PNL. În final, o tabără anti-PSD organizată ca un front comun din PNL și USR nu se va forma. Cele două partide vor evita să legitimeze un viitor parteneriat împotriva PSD, chiar dacă ambele susțineau aceeași nominalizare pentru prim-ministru. În consecință, PNL va oscila continuu între a plasa în centrul strategiei electorale imaginea lui Cioloș sau cea a partidului. Chiar dacă în lunile premergătoare scrutinului, primul-ministru trimisese mai multe semnale către această direcție, el își va asuma abia cu câteva zile înainte de alegeri o poziție de conducător al unei viitoare coaliții PNL-USR. În general, situația s-a caracterizat printr-o serie continuă de tergiversări până la momentul scrutinului.

PNL va avea o poziționare ambiguă. Partidul va înclina mai mult spre anti-pesedismul istoric, dar va fi deraiat constant de la acest traseu. Scandaluri de corupție, ezitări, lipsa de unitate din partid și simpatii pentru conservatorismul naționalist vor acționa ca o forță centrifugă asupra dorinței partidului de a se așeza anti-PSD. Dacă această strategie era dorită pentru succesul electoral sau reprezenta o autentică cultură politică a membrilor de partid reprezintă o altă discuție. Date fiind desele colaborări și coluziuni dintre PNL/PDL cu PSD, explicația mai plauzibilă ar fi aceea a mizei electorale. Există posibilitatea ca parte din electoratul la care partidul aspira să fi înțeles această situație, generând eșecurile de la alegerile locale și legislative. Deprivat de largi porțiuni din potențialul electoral anti-PSD, PNL se va găsi în situația de a compensa prin mobilizarea mai degrabă incidentală, prin istorii de simpatii locale și influență a cadrelor. Fuziunea cu PDL favoriza această ultimă opțiune.

Partidul Mișcarea Populară – PMP

Partidul a apărut recent în sistemul politic românesc. Formațiunea a fost înființată în ianuarie 2014 ca partid parlamentar, de foști membri PDL, susținători ai președintelui Băsescu, față de care noua conducere a partidului se distanțaseră. În toată această perioadă, puterea partidului va fi una mică, iar PMP nu va face parte din nicio coaliție guvernamentală. PMP asumă o

doctrină de centru-dreapta și face parte din familia politică a popularilor europeni. În practică, partidul este tributar capitalului politic al lui Băsescu. După terminarea mandatului de președinte al țării, acesta devenise liderul formal al partidului. La alegerile prezidențiale din 2014, candidatul PMP, Elena Udrea, propunea o platformă prin care să se continue moștenirea politică a lui Băsescu și a guvernărilor PDL. PMP va alterna strategiile de tip catch-all cu discursuri împotriva PSD și a clasei politice. Băsescu, pe durata președinției, își va crea un capital politic centrat în jurul personalității sale carismatice și a conflictelor cu PSD. În București, acestora li se adăugau și o istorie ca primar al orașului între 2000 și 2004. La legislative, partidul se va descurca ușor mai bine în mediul urban, unde adună 6% din voturi, comparativ cu cele 4% din rural.

La locale, partidul se va clasa al patrulea în București, înaintea lui ALDE, de care a fost depășit la nivel național. Performanța electorală de la alegerile locale va fi ușor îmbunătățită la legislative, pentru că partidul va fuziona, în iulie, prin absorbție cu UNPR. Cele 5,3% din voturi pe care le obține în decembrie, îi vor permite acestuia să intre în noua legislatură. Prognozele făcute pe scorurile obținute la alegerile locale lăsau PMP în afara parlamentului. La alegerile locale, în București, partidul nu va încerca să mobilizeze mai mult decât prin imboldul imaginii sale. La momentul fuziunii, puterea electorală a celor două partide se afla undeva la nivel de paritate. Atașamentele partizane ale electoratului UNPR față de propriul partid erau discutabile, dar formațiunea reușea să mobilizeze cu ajutorul cadrelor. Ideologic, partidul evoca o orientare de centru-stânga. PMP avea o imagine politică relativ închegată, centrată pe capitalul lui Băsescu. Chiar dacă PMP își va păstra identitatea și simbolistica după fuziune, la nivel organizațional procedura se va realiza prin criterii de egalitate între cei doi parteneri.

La alegerile legislative, partidul își menține poziția anti-PSD, dar se va orienta spre retorici anti-anti-corupție, naționaliste și anti-globalizare. Intensitatea acestora nu va fi la fel de stridentă ca în cazul PSD, dar acestea vor fi, în orice caz, prezente. Atare discursuri intrau în conflict cu unele dimensiuni

ale anticomunismului politic, pe care liderul partidului îl instrumentase în trecut. Partidul ajunge mai prezent pe falia pro-naționalistă decât alte partide anti-PSD, fiind un susținător al unirii cu Republic Moldova.

Alianța Liberalilor și Democraților – ALDE

ALDE, ca și PMP, deține o putere politică ce înscrie formațiunea în categoria partidelor-balama. Dacă PMP nu a îndeplinit niciodată acest potențial, ALDE s-a aflat la guvernare în 2015 în guvernul Ponta. Partidul s-a înființat în acel an în interiorul parlamentului și evocă o altă dimensiune conflictuală decât cea principală a politicii românești. ALDE se consideră a fi singurul partid românesc cu doctrină liberală autentică și este membru în familia politică europeană a liberarilor, de altfel și principala inspirație pentru numele formațiunii. În clivajul istoric dintre PSD și celelalte partide, ALDE se situează pe prima falie, ceea ce face ca partidul să aibă un spațiu pentru mobilizare relativ redus, fiindcă marile mobilizări au fost fie împotriva PSD (sau a clasei politice – vot de protest), fie pentru PSD sau, pentru o scurtă perioadă de timp, în favoarea lui Traian Băsescu și a PDL (2008–2009). Explicația pentru aceste poziționări se găsește în trecutul partidului, anterior formării sale.

ALDE s-a format ca partid prin fuziunea dintre PLR și PC. Din acel moment, partidul a păstrat un executiv dual, cu președinții Călin Popescu-Tăriceanu (PLR) și Daniel Constantin (PC). PLR reprezintă o aripă apropiată de PSD, desprinsă din PNL, atunci când acesta din urmă a părăsit USL. Colaborarea dintre această aripă, atunci în fruntea PNL, și PC datează din primul mandat al lui Traian Băsescu, când, alături de PSD, constituiau opoziția la președinte și partidul prezidențial (PDL). Începând cu alegerile legislative din 2004, PC va concura în toate scrutinele viitoare în alianță cu PSD. În 2012, PC făcea parte din USL. În 2008, atunci când partidul a participat de sine la alegerile locale, acesta a obținut doar 3% din voturi la consiliile județene. Partidul reclama o identitate conservatoare, de centru-dreapta, iar potențialul său a fost întotdeauna mărit de președintele său fondator, Dan Voiculescu, om de afaceri prosper și mogul media. Partidul va fi consecvent

în orientările sale. Astfel că, în 2006 acesta fuziona cu PUNR, un partid ultra-naționalist deosebit de prezent în anii ’90. Capitalul politic al PLR gravita în jurul liderului său, Popescu-Tăriceanu, care obținuse popularitate în timpul mandatului de prim-ministru în perioada creșterii economice dintre anii 2004–2008 și se poziționase în sistem ca un oponent vehement al lui Traian Băsescu și PDL. Personalitatea acestuia era cea care întruchipa traversarea clivajului istoric. Această moștenire se va transmite și asupra ALDE, care, în urma restructurărilor din sistem, se va poziționa alături de PSD și împotriva, în mod deosebit a PNL, care absorbise structurile PDL.

Partidul va reclama voturi din partea unui electorat liberal, fost anti-comunist politic (anti-PSD), dar care, în urma unui conflict personalizat între Tăriceanu și Băsescu, se va orienta împotriva moștenirii politice a celuia din urmă, devenită sinonimă cu anticomunismul instrumentat împotriva PSD. ALDE devine așadar concurent pe o porțiune din societate pe care mai există și PNL, USB/USR și PMP. Geografia electorală ar trebui să identifice în București o colonizare a spațiului anti-PSD de către acest partid.

Partidul va avea o perfomanță consecventă în alegerile din 2016. Atât la nivel național, cât și în București, ALDE obține 6% atât la consiliile județene, cât și la legislative. Situația este simptomatică pentru efectul redus al campaniei partidului care nu mobilizează dincolo de nucleul său electoral. De altfel, Popescu-Tăriceanu criticase amplu legislația electorală, pe motiv că noua reglementare a campaniei dezavantajează partidele mici și le deprivează de, oricum, puținele mijloace de competiție pe care le au. La legislative, ALDE adună în urban ușor mai multe voturi decât în rural, dar diferența este minoră, anume 6% față de 5%. Partidul mobilizează prevalent prin imaginea liberală și este orientat din această cauză către un public mai educat. Totuși, la legislative, în satele centre de comună, ALDE a strâns ușor mai puține voturi decât în satele aparținătoare, anume 4,5% față de 6,5% (IRES 2016c). Acest din urmă mediu este segmentul cel mai favorabil în voturile pentru PSD și există posibilitatea ca mobilizarea pentru partidul dominant să fi acționat și către ALDE. În consecință, voturile către acest partid au o distribuție în formă de

U, în ceea ce privește relația cu urbanitatea, fiindcă imaginea liberală face ca partidul să fie mai atractiv pe măsură ce gradul de urbanizare al localității crește, dar apropierea în sistem alături de PSD, îi sporește performanțele în mediile tradiționale ale acestuia din urmă, care sunt, în general, cele slab urbanizate. Apropierea între cele două merge în ambele direcții, fiindcă la alegerile locale, în București, simpatizanții ALDE (votanți cu acest partid la CG), vor alege în proporție de 29% la PG pe Gabriela Firea, și nu pe Daniel Barbu, candidatul ALDE (IRES 2016b). Ponderile sunt mai mari decât în cazul transferurilor făcute de simpatizanții PNL sau PMP către candidatul USB. În pregătirea pentru alegerile legislative ALDE se va ralia tot mai mult la retorici susținute și de către PSD, precum anti-anti-corupția, anti-Cioloș, anti-Iohannis și anti-globalizare.

ALDE se poziționează ca alternativă la PNL, pentru același electorat. Din acest motiv, și posibilitățile de mobilizare și polarizare sunt reduse pentru acest partid. Apropierea de PSD și intrarea pe falia acestuia în clivajul istoric permit ALDE să capitalizeze și în medii favorabile partidului dominant.

Partidul România Unită – PRU

Acest partid, ca și următorii actori ce vor fi prezentați, nu va depăși pragul electoral în alegerile legislative. PRU, deschide o discuție în care vor fi descriși actori cu putere mică sau nesemnificativă în politica națională. La alegerile legislative, în București și la nivel național partidul obține doar 3%. La alegerile locale, partidul depune candidaturi pentru consiliile județene în doar 21 de județe (inclusiv București) și obține în total 1% din voturi. La consiliul capitalei, partidul realizează un scor apropiat – 2%.

Formațiunea se va remarca prin retoricile sale și mult mai puțin prin numărul de voturi. Partidul se înființase recent, în 2015, la inițiativa lui Bogdan Diaconu, un deputat PSD. Acesta devine liderul noului partid, iar la alegerile locale va fi candidatul partidului pentru mandatul de primar al capitalei. PRU va promova un discurs ultra-naționalist, xenofob, conservator, împotriva globalizării și a alianțelor geopolitice nord-atlantice, și în favoarea unui

protecționism economic. Acestea sunt temele folosite și de PSD, dar ele vor fi instrumentate la o intensitate mult sporită de către PRU. Ca intenție, partidul își propusese să unească sub umbrela sa toate celelalte formațiuni ultra-naționaliste.

Partidul Ecologist Român

PER s-a înființat în 1990 și a participat la fiecare test electoral legislativ. În anii ’90 a participat în cadrul CDR, dar nu a reușit niciodată să depășească un statut de partid minor sau nesemnificativ la nivel național. În anii ’90, PER a avut o mână de reprezentanți în forul parlamentar, dar începând cu alegerile din 2000, partidul nu mai depășește pragul electoral. În 2016, acesta obține 1% din voturi la ambele alegeri (CJ și CD). În București, scorul este nesemnificativ mai ridicat la locale, anume 2% (CG), iar la legislative 1% (CD). Partidul obține totuși 8 mandate la consiliile județene, și, deși nu înscrie candidaturi în fiecare județ, formațiunea reușește să mobilizeze și prin notabili locali, nu doar prin imagine. Astfel, în sectorul 2 al capitalei, candidatul partidului la primăria sectorului, Dumitru Pelican, realizează o mobilizare peste media de la nivelul orașului. Acesta obține 14% la primăria sectorului, iar partidul său obține 6% la consiliul sectorului. La celelalte consilii de sector, scorul partidului nu depășește 3%. După 1989, doctrina verde a fost invocată de mai mulți actori, dar toți aceștia vor păstra roluri mai degrabă nesemnificative la nivel național.

Partidul Dreptății Sociale – PDS

Geografia electorală a PDS o voi analiza doar la alegerile locale. La scrutinul din decembrie, partidul nu depune candidaturi. Singurele mandate obținute de partid la nivel național vor fi 8 fotolii de consilier local. Dintre acestea, 3 sunt în București. În capitală, partidul obține 2% la CG. Alte candidaturi pentru consilieri județeni vor fi depuse doar într-un singur județ. Aproape întreaga performanță a PDS la aceste alegeri se concentrează în capitală. Partidul va mobiliza aici prin forța personalității politice a lui Marian

Vanghelie. În 2015, acesta părăsește PSD și primăria sectorului 5, în urma unor acuzații de corupție. Vanghelie era primarul acestui sector încă din 2000, având cea mai lungă continuitate dintre toți primarii capitalei de după 1989. PDS propune o doctrină social-democrată, dar va mobiliza în special prin personalitatea lui Vanghelie, care va deveni și lider al partidului. Partidul se înființase în 2011 din foști membri PSD de rang secund și va mai participa la alegeri doar în 2014, când, la prezidențiale, candidatul independent susținut de acest partid, Th. Meleșcanu, obține 1%. În 2016, Vanghelie va candida pentru un nou mandat de primar al sectorului 5, dar va pierde după ce obține doar 21% din voturi. Ceilalți cinci candidați ai partidului la primăriile sectoarelor nu vor obține mai mult de 1%. La consiliul sectorului 5, PDS strânge singurele mandate din București. Având trecutul îndelungat al lui Vanghelie în PSD, dar și a altor membri de partid, cum e și cazul candidatului la PG, și cu o doctrină anunțată de centru-stânga, PDS va încerca să atragă susținere pe un spațiu electoral dominat de PSD.

Alianța Noastră România – ANR

ANR va fi înființat în august 2016 de către Marian Munteanu. Acesta va profita de imboldul obținut prin nominalizarea la cursa pentru primăria Bucureștiului și își va forma propria formațiune politică. Munteanu a fost o figură politică prezentă în anii ’90 prin anticomunismul său. Spre deosebire de anticomunismul politic, retorica lui Munteanu avea o dimensiune naționalistă și ortodoxă majoră. Acestea se vor transmite și partidului său. ANR reclamă un discurs bazat pe naționalism, patriotism economic, conservatorism și valori creștin-ortodoxe. Partidul respinge populismul și își reclamă o coerență ideologică, sub umbrela unei doctrine auto-intitulată *național-democrată.* Sentimente împotriva întregii clasei politice, anticomunismul și lipsa unor discursuri anti-anti-corupție, distanțează acest partid față de PRU, celălalt partid naționalist. La nivel național, partidul va obține doar 1% la alegerile legislative (CD). În București, scorul va fi, nesemnificativ, ușor mai ridicat – 2%.

Theodor Paleologu – Candidat Independent

Theodor Paleologu este singurul candidat independent pentru care voi analiza geografia electorală. Acesta va candida în circumscripția electorală din București pentru un mandat de deputat. Paleologu a servit ca ministrul al culturii pentru scurtă durată în timpul guvernului Boc și a deținut două mandate de deputat între 2008 și 2016. Cariera politică îl va purta prin PDL, PMP și PNL. În iunie 2016 este exclus din PNL și va candida ca independent. Paleologu evocă o identitate liberală și conservatoare, și a reacționat împotriva conducerii partidului său, atunci când acesta l-a nominalizat pe Munteanu la alegerile pentru PG. În decembrie va strânge doar 1% din voturi exprimate în București, insuficient pentru a obține mandatul de deputat.

Partidul România Mare – PRM

PRM va participa atât la alegerile locale, cât și la cele legislative, dar geografia electorală o voi analiza doar la Camera Deputaților. Candidaturi la alegerile locale din București vor fi depuse doar la competițiile pentru consiliile a trei sectoare. La alegerile locale, partidul adună, la nivel național, 141 de mandate de consilieri locali. Din totalul mandatelor, ponderea acestora este nesemnificativă, anume 0,4%. La CJ, partidul nu obține niciun mandat. În București, la alegerile legislative, PRM strânge 1% din voturi (CD). Aceeași pondere o realizează și la nivel național.

Așa cum reiese din aceste performanțe, puterea partidului, la momentul 2016, este una nesemnificativă în politica națională. PRM se înființase în 1990, dar ultimele mandate parlamentare le va obține în 2004. Partidul s-a aflat la apogeul puterii sale în anii ’90 și începutul anilor 2000, atunci când imaginea formațiunii era intrinsec legată de cea a liderului său, Vadim-Tudor. Partidul obține 4% în 1996, 19% în 2000 și 13% în 2004 (CD). Puterea partidului va scade odată cu europenizarea sistemului de partide, fiindcă PRM s-a remarcat de-a lungul istoriei sale prin poziționarea ultra-naționalistă, xenofobă și cea a cultivării nostalgiei față de național-comunism. PRM va fi mai apropiat de PSD și se va opune anticomunismului sau retoricii anti-PSD.

De altfel, partidul reclamă o doctrină de centru-stânga. Este important de notat că o orientare de centru-stânga va fi evocată și de PSD, un alt partid care va cultiva nostalgia față de vechiul regim.

Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat – PNTCD

PNTCD va depune candidaturi doar la alegerile locale. Rezultatul îl clasează, însă, în rândul partidelor nesemnificative în politica națională. La CJ nu obține niciun mandat, iar cele obținute la CL au o pondere de doar 0,3%. În București, partidul candidează doar la CG și PG. La CG scorul este de 1%. Aceste performanțe contrastează cu rolul partidului din anii ’90. Atunci, acesta era principala opoziție față de partidul succesor dominant. PNTCD s-a aflat la guvernare între 1996 și 2000, ca principal partid în cadrul unei mari coaliții. Votul economic de protest din 2000 scoate partidul din parlament și din politica națională. Partidul reclamă o ideologie de centru-dreapta, creștin-democrată, liberală și conservatoare, dar ceea ce caracterizează formațiunea este anticomunismul politic din anii ’90. Ieșirea din politica națională a însemnat simultan și ieșirea partidului de pe această falie.

CAPITOLUL 4.
ANALIZA GEOGRAFICĂ A DATELOR ELECTORALE

Drumul testării ipotezei de lucru își găsește finalitatea în acest capitol. Triada geografiei electorale va fi explorată și supusă verificării la alegerile locale și legislative din București în 2016.

Ipoteza de lucru afirmă că geografia electorală este construită simultan și prin relații de recursivitate de către trei variabile: socio-spațialul urban, partidele politice și mobilizarea electorală. În continuarea operaționalizării celor trei variabile care construiesc triada, acum, în acest capitol, demersul implică explorarea și identificarea geografiilor electorale pentru partidele de interes, vizualizarea dinamicilor care se stabilesc între acestea sau în interiorul lor și interpretarea tiparelor prin prisma concursului celor trei variabile. Toate acestea reprezintă etape inerente testării ipotezei. Însă, secvențele nu sunt oglindite în structura capitolului. Din acest motiv, clarificări sunt necesare pentru a înțelege întocmai evoluția argumentației capitolului și legătura acesteia cu testarea ipotezei.

În prima secțiune, voi discuta istoricul electoral în București la alegerile din perioada 1992–2012. Abordarea nu manipulează dimensiunea geografică a contextului și deține doar un rol în înțelegerea aprofundată a mobilizării electorale făcute în 2016. Spre deosebire de explorarea geografiilor electorale făcută la nivelul locațiilor de votare, istoricul electoral discută mobilizarea doar la nivel agregat pentru întregul oraș și pentru sectoarele acestuia. Următoarea secțiune descrie prelucrările și uneltele statistice pe care le folosesc pentru analiza geografică a datelor electorale. Analiza geografică a datelor electorale se află la fundamentul explorării și analizei tiparelor geografice de vot. În continuare, se ivește nucleul capitolului. Geografiile electorale de la alegerile

locale și legislative sunt tratate distinct în două secțiuni. Aici, geografiile electorale sunt explorate, identificate, deconstruite și interpretate pentru a vizualiza rolul triadei. În final, pe baza argumentațiilor dezvoltate în aceste două subcapitole, ipoteza va fi confirmată sau respinsă. Cercetarea alegerilor locale deține un caracter explorator sporit față de cea pentru alegerile legislative. Din acest motiv, la alegerile locale căutarea și interpretarea geografiilor electorale este făcută secvențial pentru fiecare actor. Discutarea geografiilor electorale începe cu un prim-plan al celora create la vârful competiției. La alegerile legislative, geografiile electorale sunt căutate și interpretate pe seama descoperirilor făcute la alegerile locale. Pentru aceste alegeri legislative, caracterul explorator secvențial orientat pe fiecare actor este înlocuit parțial cu o abordare dirijată de instrumentarul statistic, împărțită în măsurători globale la nivelul întregului oraș și măsurători locale în interiorul Bucureştiului. Orientări distincte sunt aplicate celor două alegeri în intenția de a facilita argumentația. Opțiunea permite evitarea unor concluzii redunante inerente în tratatea unor procese care, din pricina durabilității asociate oricărui socio-spațialul și a perioadei scurte de timp între cele două alegeri, nu dețin o dinamică ridicată pentru un timp așa de scurt. Capitolul se încheie cu enunțuri legate de confirmarea sau infirmarea ipotezei de lucru.

4.1. Istoric electoral în Bucureşti. Rezultate la alegerile locale și legislative în perioada 1992–2012

Viața politică românească a anilor ‘90 se arăta ca terenul unor confruntări ce reușeau să polarizeze strident societatea. Taberele politice ieșite din evenimentele Revoluției, și imediat următoare ei, vor domina competiția politică a acestor ani. Conflictul dintre așa-numiții *foștii-comuniști* și *anticomuniști* va caracteriza evoluția politică. Sub diverse forme, această poziționare a elitelor în cadrul sistemului se va continua cu o relevanță solidă până în 2016. Polarizarea politică a fost cea mai puternică în anii ‘90. La scrutinele care vor urma, inclusiv în 2016, mobilizarea electorală nu va mai atinge același nivel.

În București, alegerile locale și legislative din 1992 și 1996 aduceau victorii decisive pentru CDR. Și la nivel național, alegerile din 1996 erau un succes general pentru CDR. În acel an, alianța câștiga cele mai multe mandate la alegerile locale și legislative, precum și mandatul de președinte. În 1992, în București, *anticomuniștii* strângeau mai multe voturi decât partidul succesor chiar dacă acesta din urmă avea să câștige la nivel național toate alegerile din acel an. În 1992, alianța obține toate cele șapte mandate de primari, pluralități sau majorități absolute în consilii. La alegerile locale din 1996, CDR obține iarași o victorie solidă. Șase mandate de primari sunt câștigate – fără sectorul 1 unde triumfă un candidat independent. În consilii, alianța câștigă pluralități în toate cazurile. Tot în București, în 1992, la alegerile legislative, CDR obține 33% din voturi față de cele 26% ale FDSN. În 1996, pe fondul votului de protest masiv față de PDSR, diferența era și mai mare – alianța strângea 47% din voturi, iar PDSR 16%. Exista o constantă a succeselor CDR în București.

În acei ani, Bucureștiul era locul marilor proteste împotriva partidului succesor. Tot aici avuseseră loc evenimente principale ale Revoluției. Bazinul electoral din care CDR extrăgea voturi era numeros în capitală, dar legăturile CDR cu electoratul erau firave. Formațiunea nu dispunea de organizații locale solide. Mobilizarea se făcea prevalent ca rezultat al unor atitudini de opoziție față de partidul succesor. Erau aceleași atitudini care prevalau și în celelalte medii urbane mari din țară. CDR obținea, de departe, cele mai bune scoruri în orașe. În condițiile lipsei unor structuri teritoriale puternice, CDR mobiliza ca urmare a campaniei naționale de comunicare, astfel că performanța alianței evolua decisiv ca o funcție a gradului de urbanizare a localităților. Ancorarea slabă în societatea bucureșteană a partidelor care formau alianța avea consecințe și asupra vieții politice din oraș. Din cele șase mandate de primar câștigate de CDR în 1996, în nicio situație nu a existat o realegere. De asemenea, doar într-un singur caz, învingătorul va fi de la același partid care câștigase mandatul și în 1992. Motorul succesului CDR în București îl reprezentau existența, aici, a unor atitudini puternice împotriva partidului succesor, consolidarea acestei alianțe la nivelul politicii naționale ca principala opoziție față

de FSN/FDSN/PDSR și conflictualitatea majoră ce caracteriza competiția dintre cele două tabere politice.

În 2000, CDR va fi lovit de un puternic vot de protest. Din alianță nu mai făceau parte PNL și PSDR. Opoziția anti-PDSR era fragmentată și lipsită de popularitate. Pe acest eșechier mai exista și PD. Lipsa unor structuri locale puternice pentru partidele anticomunismului politic va face ca alternanța să aibă la nivelul local aceeași intensitate ca la acela național. Astfel, în București, PDSR va obține pluralități în toate consiliile și cele șase mandate de primari de sector. Doar mandatul de primar general al orașului îi va lipsi PDSR pentru a putea vorbi de o victorie decisivă, acesta fiind obținut candidatul PD, Traian Băsescu, la limită cu 50,5% în turul secund. La alegerile locale din 2000, PNL și PNȚCD pierd toate mandatele de primari.

Dezamăgirea față de administrațiile acestora și față de guvernările CDR din perioada 1996–2000 vor face ca prezența la vot să scadă masiv la alegerile din 2000. La Consiliul General, prezența scade de la 51% până la 37%. Pentru alegerile legislative, desfășurarea simultană cu cele prezidențiale, va face ca scăderea să fie una mai redusă – de la 72% la 64%. PDSR, acum în alianță cu PSDR și PUR, va obține și la alegerile legislative și cele prezidențiale prima poziție în ierarhia bucureștenilor. În continuare, față de nivelul național, în București, mobilizarea partidelor care se opuneau alianței formate de partidul succesor era încă una mai ridicată. Însă, rezultatele acestor formațiuni păleau în comparație cu cele obținute la alegerile din 1992 și 1996. În același timp, PDSR își sporește major performanța. Spre exemplu, la CG, acest partid crește de la 18% la 42%. Nu doar scăderea prezenței la vot explică această evoluție, fiindcă numărul de opțiuni crește și el de la 144.146 până la 257.603. Este vorba despre o întoarcere completă a pendulului electoratului, fiindcă PDSR obține, în 2000, un scor apropiat de acela al CDR în 1996, anume 42% (CG). Victoria PDSR din 2000 este o reluare a unui vot negativ care a acționat și în 1996. PDSR realizează o mobilizare solidă a electoratului său, dar capitalizează și de pe urma votului de protest adresat împotriva CDR și PNL.

Alegerile din 2004 marchează primele consecvențe în preferințele electorale ale Bucureștiului. Desigur, și în anii ’90, alegerile au returnat consecutiv Convenția drept câștigătoare, dar atașamentul față de aceasta era mai degrabă unul negativ exprimat prin opoziția față de partidul succesor. Abia la alegerile locale din 2004, apar și primii candidați realeași pentru al doilea mandat de primar – Neculai Onțanu (PSD, sectorul 2) și Marian Vanghelie (PSD, sectorul 5), Traian Băsescu (PD – alianța DA, primăria capitalei). Strategia utilizată de către PSD era una diferită față de cea a Convenției. Aceasta din urmă, propusese în 1996, alți candidați decât aceia care au câștigat alegerile în 1992. Intenția PSD era aceea de a crea loialități locale, astfel că, în 2004, în toate sectoarele, vor candida câștigătorii mandatelor din 2000. Doar doi dintre aceștia vor câștiga, fiindcă la alegerile din 2004 reapare alternanța făcută împotriva partidului succesor. De data aceasta, în rolul Convenției se afla Alianța DA, formată din PNL și PD.

O polarizare ce amintește de conflictele anilor ’90 reapare, crescând și prezența la vot la 44% față de 37% în 2000 (CG). Era însă mai mică considerabil față de decada anterioară. La Consiliul General, victoria DA este una convingătoare – 51% vs. 31% ale PSD. Procentele sunt mult mai ridicate față de cele regăsite în ierarhiile alegerilor trecute din pricina concentrării și stabilizării sistemului național de partide. Aceste scoruri vor fi reluate, prevalent, și la nivelul sectoarelor. În sectoarele 1, 3, 4 și 6 va avea loc deja clasica alternanță față de partidul aflat la guvernare, cu un vot negativ sporit și de atitudinile și polarizarea împotriva PSD, specifică Bucureștiului. Sectoarele 2 și 5 vor inaugura o istorie a loialităților față de PSD și notabilii locali ai acestui partid, anume Onțanu și Vanghelie. Dacă în celelalte sectoare există o ierarhie cu DA detașat în frunte, în aceste două sectoare, PSD va câștiga mandatul de primar al sectorului, iar la competiția pentru consiliul sectoarelor ecartul față de Alianță va fi mai mic decât acela de la celelalte alegeri (PG sau CG). Se creează anumite loialități locale în sectoare, dar acestea se limitează, însă, la nivelul competiției din acea unitate administrativă și dețin, mai degrabă, un caracter personal. La alegerile legislative, DA adună

47%, iar PSD+PUR strânge 30% (CD). Scorurile sunt deosebit de apropiate de acelea sancționate la alegerile locale. În București, aceste alegeri reiau scenarii ale primei decade, dar la nivel național alternanța nu repetă ierarhia din 1996 fiindcă PSD își va păstra statutul de partid major și va obține la aceste alegeri mai multe voturi decât Alianța DA – 37% vs. 31%. Bucureștiul, ca și alte mari centre urbane din țară, își confirmă o predispoziție a unui vot împotriva PSD. Fiindcă este vorba despre alți actori decât în 1992 sau 1996 care realizează opoziția cu succes la partidul succesor, concluzia trimite către o simpatie construită prin coordonate prevalent negative și, din acest motiv, descriu acest vot ca unul împotriva PSD.

Alegerile din 2008 marchează un moment al ieșirii din logica vechii opoziții față de partidul succesor. Un prim motiv pentru această depășire, îl constituia pierderea de către PSD a statutului de singurul partid major din politica românească. Acum, și PDL se înscria în acest rol. În al doilea rând, competiția politică devenise tot mai acomodată la centru și dominată de personalizare. În al treilea rând, în 2008, lipseau și premisele unui vot negativ. În consecință, slaba polarizare va genera și o scădere în mobilizare. Însă, este vorba despre o descreștere doar ușor semnificativă la nivel național, anume de la 54% la 49% (CJ și CG). În capitala țării, un oraș în care mobilizarea se făcea angrenată de vechea opoziție dintre PSD și celelalte partide și era deosebit de sensibilă la un vot negativ de protest, noua competiție politică acomodată la centru și dominată de personalizare va genera o scădere majoră a prezenței. Doar 31% se vor prezenta la urne la aceste alegeri locale (CG). Aceste alegeri propun și cea mai mare diferență dintre prezența la vot înregistrată la nivel național și cea din București.

Loialitățile identificate anterioare vor fi întărite la alegerile din 2008. Cinci primari ai sectoarelor sunt realeși. Excepție face sectorul 4, unde, mandatul este câștigat de Cristian Popescu, membru în PC. Bucureștiul este la nivelul sectoarelor un tablou cu diverse culori. De asemenea, mandatul de primar nu mai venea simultan cu pluralitatea în consiliul sectorului. Spre exemplu, în sectorul 1, mandatul de primar este câștigat de Andrei Chiliman,

de la PNL, însă, deși acesta obține cele mai multe voturi în primul tur, anume 36%, partidul său se va clasa abia al treilea în competiția pentru consiliul sectorului, cu doar 22%. În acest sector, la CS se reia votul de la CG, cu PDL în fruntea ierarhiei, urmat de PSD. În sectorul 2, PSD câștigă mandatul de primar al sectorului, dar obține și pluralitate în Consiliul sectorului. Însă, și în acest sector la CG partidul care obține pluralitate este PDL. Sectorul 3 aduce victorii pe linie pentru PDL. La primăria sectorului, candidatul partidului, Liviu Negoiță, este reconfirmat cu o majoritate calificată încă din primul tur. La Consiliul sectorului, PDL strânge 55% din voturi. În sectorul 4, victoria la PS aparține candidatului PC, dar pluralitatea în consiliul sectorului este obținută de PDL cu 27%, urmat de PSD cu 23% și apoi PC cu 14%. În sectorul 5, PSD obține mandatul de primar al sectorului și pluralitatea în consiliu. Însă, ierarhia este iarăși inversată la nivelul competiției pentru întreaga capitală, fiindcă la CG, PDL obține pluralitatea cu 29%, în comparație cu cele 24% adunate la CS. Situația în sectorul 6 este similară sectorului 3, însă, cu un PDL ceva mai slab în ecartul față de celelalte partide. Analiza votului la primăria capitalei întărește ipoteza consolidării loialităților în politica bucureșteană. În toate sectoarele, turul secund al alegerilor este câștigat de Sorin Oprescu, candidatul PDSR/PSD în 2000 și 2004, dar care a concurat ca independent la aceste alegeri. La Consiliul General al orașului, victoria aparține PDL cu 37%, urmat de PSD cu 24% și PNL cu 12%.

Alegerile din 2008 surprind un peisaj foarte divers, din care se pot extrage câteva concluzii. Dincolo de loialitățile personale sau cele relative la partide la nivelul sectoarelor, există o înclinare a electoratului către PDL. Aceasta poate avea rădăcini în simpatiile anterioare pentru Traian Băsescu sau în opoziția făcută de acesta (și partidul său) la PSD. PDL câștigă pluralitatea la Consiliul General, însă pierde competiția pentru primăria orașului în fața unui candidat susținut în turul secund de către PSD. La nivelul sectoarelor se creează direcții de susținere partizană, determinată de loialitatea față de primarul sectorului, vizibile în votul de la alegerile legislative. PDL va obține mai mult voturi decât PSD, 38% vs 33%, dar scorul partidului va

varia semnificativ la nivelul sectoarelor. Analiza abaterii standard la nivelul sectoarelor este simptomatică în acest sens, pentru a înțelege ponderea pe care loialitățile create în sectoare o capătă în comportamentele electorale bucureștene și la alegerile legislative. Pentru CDR, în 1996, abaterea era de 2, pentru PDSR, în 2000, avea o valoare de 0,8, pentru Alianța DA, ea crește la 3, dar pentru PDL în 2008 ajunge până la 7,6.

Mobilizarea crește în 2012 pe seama unui vot de protest împotriva PDL. La alegerile locale ea atinge nivelurile anilor 1996 și 2004, cu 56% la nivel național și 46% în București (CJ și CG). Alegerile vor însemna victorii răsunătoare pentru USL. Alianța câștigă mandate de primari în sectoarele 1, 3, 4, 5 și 6. În sectoarele 3 și 6, foștii primari de la PDL pierd alegeri la diferențe mari. În sectorul 2, mandatul este câștigat iarași de Onțanu, dar acesta făcea parte acum din UNPR. La primăria orașului, Oprescu obține un al doilea mandat, iarăși drept candidat independent susținut de către PSD, acum în USL. Un nou sistem electoral era utilizat pentru alegerea primarilor. Cel în două tururi este înlocuit cu unul majoritar într-un singur tur. Totuși, în București, acesta nu influențează competiția, fiindcă victoriile sunt obținute, cu excepția sectorului 2, cu majorități absolute. Este vorba despre scoruri care se transpun și în competițiile pentru consilii. Astfel, la Consiliul General, USL strânge 56% din voturi, PDL 17%, iar PPDD 10%. Majorități absolute sunt obținute și la nivelul sectoarelor, cu excepția sectorului 2, acolo unde loialitatea față de Onțanu produce un scor semnificativ pentru partidul său (15%). În acest sector, USL obține o pluralitate cu 46%. Deși USL obține victorie zdrobitoare, PDL nu va avea soarta CDR din 2000. De altfel, și structura sistemului era alta în 2012, fiind mult mai cartelizat. În 2012, puteam vorbi deja de partidele tradiționale ale politicii românești, iar PDL era unul dintre acestea. În București, de-a lungul anilor se crease și loialități față de acest partid. PDL obținea cel mai bun scor în sectorul 3.

La alegerile legislative, ierarhia și raportul de forțe se păstrează. UNPR se alătură USL, iar PDL formează ARD, alături de PNȚCD, FC și PNR. Competiția se polarizează și mai mult între cei doi actori. În București, spre

exemplu, acești doi actori vor cumula 85% din voturile exprimate. Pentru fiecare are loc o creștere a performanței față de alegerile locale. USL ajunge la 64%, iar PDL strânge 21%, în creștere cu 8%, respectiv 4% (CD față de CG). Spre deosebire de toate alegerile locale sau de cele legislative din 2008, aceste alegeri parlamentare din 2008 surprind pentru București o prezență la vot apropiată de nivelul național. În 2012, la aceste alegeri legislative acționează puternic votul negativ, la fel ca și un clivaj trunchiat anti-PSD. Personalizarea se afla și ea la un nivel redus față de 2008, iar competiția cunoștea o distanțare față de centru.

Analiza diacronică asupra alegerilor locale și legislative din București în perioada 1992–2012 relevă o corespondență majoră între politica bucureșteană și ceea ce se întâmplă la nivelul național. La vârful lor, aceste două paliere, cu excepția anului 2012, au propus aceeași câștigători, chiar dacă la nivelul național această victorie nu s-a tradus mereu prin cel mai mare număr de mandate obținut ci uneori prin coaliții postelectorale. Aceleași partide dețin ponderile majore atât la nivel național cât și în București. Palierul central și național al politicii românești se identifică cu cel bucureștean. Până în 2016 în capitala României nu au existat partide regionale. În 2015, atunci când USB, un astfel de partid regional, lua naștere în București, acesta nu va rămâne decât pentru un an la acest statut, fiindcă în 2016, la câteva luni de la succesul din alegerile locale, își va asuma aspirații de cucerire a puterii la nivelul superior politic și se va transforma într-un partid național. Prin aceste cauze, despre București se poate vorbi ca un frontispiciu pentru politica națională. Citite în cheia potrivită, evenimentele din capitală pot asigura o dimensiune mare a procesului de înțelegere al politicii naționale.

Simultan cu aceste potriviri față de politica națională, în București se vor crea de-a lungul timpului mai multe loitalități partizane sau strict personale îndreptate către anumiți politicieni locali din sectoare. Toate cele șase subdiviziuni ale orașului vor urma acest traseu, chiar dacă cu diferite intensități și preferințe partizane. În mod final, aceste preferințe devin partizane chiar dacă ele sunt la bază create față de politicieni locali fiindcă ele se observă în

ierarhia și a altor alegeri decât acelea în care candidează politicienii preferați. Analiza noastră a arătat întocmai cum acestea urmează o evoluție în timp și cum pivotează în funcție de evenimentele palierului național al politicii. Este o pivotare cu un spațiu tot mai redus de mișcare fiindcă de-a lungul anilor, loialitățile devin tot mai solide și cu o pondere care crește constant în importanță. De-asemenea, acestea sunt influențate de evenimente de pe plan național, precum cartelizarea sistemului de partide. Introducerea sistemului electoral de alegere a primarilor cu majoritate simplă într-un singur tur a contribuit și ea la cartelizare, la continuarea și întărirea loialităților. Geografia electorală bucureșteană se conturează în timp tot mai mult cu o geografie a unei economii politice. Alegerile din 2016 se vor desfășura în acest context, influențate de astfel de evoluții, și la rândul lor cu un rol decisiv în perpetuarea tiparelor.

4.2. Instrumente statistice pentru geografia electorală

În analizele statistice pentru cercetarea geografiilor electorale din București voi utiliza scorurile obținute de candidați, transformate în procente, la nivelul locațiilor de votare. Demersul pe care îl propun caută un micronivel de analiză, însă aceste locații nu reprezintă prima formă de agregare a voturilor. Locațiile sunt o etapă de operaționalizare și însumează rezultate de la nivelul secțiilor de votare. Numărul de secții și locații este același pentru ambele alegeri – 1252 secții și 278 locații. Locațiile reprezintă imobilele în care s-a exprimat votul (Anexa 3). În fiecare locație s-a exprimat votul pentru cel puțin una din cele 1252 de secții. Scorurile agregate la nivelul unei locații reprezintă însumarea voturilor exprimate în secțiile de votare ale căror urne au fost găzduite în imobilul respectiv. Secțiile de votare sunt organizate la nivelul sectoarelor orașului, astfel că teritoriul arondat acestora nu depășește granița administrativă dintre sectoare. Locațiile urmează aceste reguli și nu cumulează rezultate decât dintr-un singur sector al orașului. În planul geografic al bazei, locațiile sunt înregistrate ca puncte. Toate analizele statistice spațiale vor fi utilizate cu software-ul gratuit GeoDa, versiunea 1.12.1.47 apărută în noiembrie 2017 (geodacenter.github.io).

Instrumentarul statistic, pe care îl voi folosi, se fundamentează, în mod deosebit, pe unelte econometrice geografice. Întrebuințarea acestora va fi precedată de analize non-spațiale bazate pe instrumente tradiționale și comune, precum statisticile descriptive (media, abaterea standard) sau corelațiile bivariate Pearson. Acestea vor deschide explorarea geografiei. Statiscile geografice reprezintă o reconsiderare a instrumentelor non-spațiale prin acomodarea teoretică și practică a existenței dependenței între observații, determinată de apropierea acestora în planul geografic. Înainte de a detalia instrumentarul statistic, voi mai vorbi despre o altă tehnică pe care o voi folosi în explorarea geografiilor electorale. Este vorba despre hărți semi-reale pentru vizualizarea rezultatelor de la nivelul celor 278 locații. Reprezentarea pe care acestea o fac spațiului geografic este una semi-reală pentru că decupajele cartografiate nu reprezintă teritoriul arondat secțiilor de votare din acel imobil, ci reprezintă rezultatul unui algoritm matematic, numit diagrama Voronoi, prin care, pornindu-se de la distanța dintre puncte dintr-un plan, se ajunge la secționarea întregului areal într-un număr de poligoane corespunzând numărului de puncte. Fiindcă este vorba despre o reprezentare semi-reală a spațiului geografic, conturul planului nu va urmări granițele întocmai ale orașului, ci va fi trasat aproximativ. Hărțile vor fi utilizate pentru reprezentarea geografică semi-reală a variabilelor prin afișarea unor cuantile ale distribuției valorilor. Una din legile geografiei este aceea că *toate obiectele se corelează între ele, însă obiectele apropiate în spațiu sunt mai corelate decât cele îndepărtate* (Tobler 1970). Instrumente statistice diverse au fost dezvoltate pentru a cerceta dimensiunea geografică a statisticii (Cliff și Ord 1973; Griffith 1987; Anselin 1998). În această categorie se înscriu și instrumentele folosite în acest demers.

Există două fenomene principale care oferă spațiului geografic caracterul său deosebit și care impun existența unor instrumente particulare – dependența geografică (*spatial dependence)* și eterogenitatea geografică (*spatial heterogenity*). Dependența geografică, cunoscută și ca autocorelare spațială, există atunci când valoarea unei variabile dintr-un anume loc este influențată de valoarea învecinată a aceleași variabile. Acest fenomen subliniază că,

anumite evoluții dintr-un spațiu nu sunt cauzate neapărat de aceeași factori care acționează independent în fiecare arie ci de către procese de difuzie (O'Loughlin și Anselin 1992). Prezența dependenței geografice ilustrează difuzia organizației partidelor politice de-a lungul spațiului, care creează contextul geografic în care mobilizarea votanților se întâmplă (Flint 1998). Performanța unui partid nu este doar efectul concentrării unor variabile sociale sau economice într-un loc, ci este și rezultatul scorurilor aceluiași partid în vecinătate. Campaniile electorale desfășurate pe teren, reprezintă iarăși o sursă de dependență geografică în performanța unui candidat, fiindcă postere, afișe sau alte materiale de propagandă electorală pot influența un alt votant decât acela din arealul în care aceste obiecte au fost dispuse (Cutts et al. 2014). Eterogenitatea geografică se referă la variația din relațiile dintre variabile în cadrul spațiului geografic. Variabile socio-economice pot influența diferit decizia de vot în funcție de diferitele locuri. Atare relații instabile vorbesc despre existența unor structurări geografice manifestate prevalent la nivele regionale. Eterogenitatea geografică este responsabilă pentru existența diferențelor regionale în mobilizarea electorală. Italia este descrisă ca un spațiu în care eterogenitatea geografică acționează masiv, țara fiind tăiată de un puternic clivaj geografic între nord și sud.

Evoluțiile din domeniul sistemelor informaționale geografice au extins potențialul analizelor geografice. Astfel de programe informatice gestionează date localizate într-un plan geografic. Atribute și valori atașate acestor locații sporesc posibilitățile de analiză. Progresele din SIG au făcut ca datele geografice să poată fi manipulate la un nivel ce nu ar putea fi atins cu pachetele de programe pentru analize statistice standard (precum SPSS, R sau SAS) (Murayama și Thapa 2011). Programul pe care îl voi utiliza în explorarea geografiilor electorale, GeoDa, este o astfel de resursă informatică, fiind dezvoltat de către Luc Anselin (alături de colegii săi), unul din figurile importante ale econometriei geografice. Trei instrumente de statistică geografică voi folosi în acest capitol pentru a explora setul de date electorale – Indicele Moran, Indicatori Locali de Asociere Spațială (*Local Indicators of Spatial*

Association – LISA) și o regresie liniară a celor mai mici pătrate. Aceasta din urmă se califică în categorie prin modelarea unei variabile independente ca rezultată din matricea spațială a relațiilor dintre observații. Toate acestea reprezintă statistici inferențiale.

Indicele Moran evaluează gradul autocorelării spațiale dintr-un set de date cu caracter geografic și măsoară similaritatea dintre observațiile apropiate geografic (Moran 1950). Statistica pe care o folosesc reprezintă o interpretare a indicatorului original făcută de Luc Anselin (1996) pe care acesta a integrat-o în GeoDa. Indicele Moran dezvoltat de către Anselin reprezintă pentru fiecare variabilă un coeficient al regresiei vecinătăților standardizate asupra variabilei standardizate. Panta liniei de regresie creată în norul de puncte reprezintă Indicele Moran. La rândul lor, norii de puncte reprezintă o sursă de manipulare și reprezentare deosebit de valoroasă pentru a vizualiza relațiile din spațiul geografic. În anexele de la finalul lucrării, Indicii Moran sunt prezentați alături de norii de puncte. Formula Indicelui prelucrează valori într-o locație aflată în centru, și altele constituind vecinătatea acesteia. Pentru calcularea valorilor din vecinătatea fiecărei observații se utilizează o matrice spațială care descrie relațiile de vecinătate din planul geografic. În construcția vecinătății utilizăm o definiție a contiguității, numită *queen* care identifică drept vecin toate observațiile care o înconjoară pe cea centrală. Denumirea este relevantă pentru procesul în sine, fiindcă este analogică mutărilor din jocul de șah ale piesei *regină*.

Statistica oferă o măsurătoare globală pentru întregul set de date, cu valori cuprinse între –1 (autocorelare negativă) și 1 (pozitivă). Autocorelarea pozitivă înseamnă concentrarea geografică a valorilor variabilei, iar autocorelarea negativă la –1 indică o dispersie geografică perfectă în distribuția variabilei. De asemenea, fiindcă indicele reprezintă de fapt panta liniei de regresie, valoarea de 1 a coeficientului vorbește despre valori care sunt prognozate în întregime de valori din vecinătate. Lipsa oricărui tip de autocorelare, valori apropiate de 0, înseamnă tipare geografice întâmplătoare. Indicele Moran este o statistică inferențială. GeoDa propune un test pentru verificarea ipotezei

nule a lipsei autocorelării. Programul realizează acest test printr-o serie de permutări. Fiecare locație și observație sunt transferate în locuri din planul respectiv, iar statistica este recalculată de fiecare dată, creându-se o distribuție a statisticii în cadrul ipotezei nule. Programul informatic returnează un scor z ale cărui valori plasate între –1,96 și 1,96 indică lipsa autocorelării și acceptarea ipotezei nule. Pentru toate variabilele investigate în acest studiu, ipoteza nulă a lipsei autocorelării va fi respinsă, după teste cu 999 permutări. Existența autocorelării spațiale pozitive în setul de date electorale arată concentrarea geografică a unor comportamente electorale similare. Motivele pentru care aceste concentrări se formează reprezintă o altă discuție, pe care coeficientul Moran în sine nu o explică. Autocorelarea spațială pozitivă arată doar gradul în care susținerea pentru un partid se concentrează spațial în București, direcționată de alte fenomene (de ex. grupuri de susținători, rețele locale de suport, concentrări ale unor variabile socio-demografice care explică votul pentru un candidat, decupaje părtinitoare ale teritoriului etc.). Indicele descrie o structură geografică globală care servește ca reper de comparație cu alte geografii ale altor candidați sau cu distribuții ale unor variabile sociale sau economice.

Intenția demersului este de a analiza evoluții geografice și din perspectiva cronologică, între alegerile locale și cele legislative. Pentru a surprinde eficient complexitatea corelării spațio-temporale voi utiliza un model de regresie liniară a celor mai mici pătrate derivată din norul de puncte Moran. Prin această metodă, propusă de Anselin și colegii săi, se corectează simultan corelarea temporală *in-situ*, dar și cea spațio-temporală, astfel că, drept variabile independente ajung să fie folosite valorile standardizate ale variabilei și valorile standardizate din vecinătate din momentul anterior (alegerile locale), iar ca variabilă dependentă valorile standardizate din momentul viitor (alegerile legislative). Așa cum voi prezenta, în tabelul cu rezultatele regresiilor, cu st(y) sunt notate scorurile standardizate din locație, iar cu stW(y) scorurile standardizate din vecinătatea locației. Aceeași matrice spațială folosită pentru Indicele Moran este folosită și în cadrul regresiei.

Metoda o voi utiliza pentru a testa influența performanțelor de la alegerile locale asupra celora de la legislative. Evoluții în structurile geografice ale voturilor pentru candidați între cele două alegeri sunt analizate pentru a identifica realinierile partizane din geografie și a identifica relațiile care se creează între geografie, vot și partide. Rezultatele se citesc similar unei regresii liniare a celor mai mici pătrate. Astfel, r^2 reprezintă puterea modelului, indicând proporția în care variația din variabila dependentă este explicată prin cele două variabile independente. Odată identificată puterea modelului, coeficienții pentru corelarea *in-situ* st(*y)* sau spațio-temporală stW(*y)* identifică sursa care explică relația dintre performanța de la alegerile locale și cea de la alegerile legislative. Ca și Indicele Moran, regresia liniară modelată pentru verificarea corelației spațio-temporală oferă rezultate la nivel global.

Valorile pot fi împrăștiate la nivel global (autocorelare apropiată de 0), dar la nivel local se pot regăsi unele grupaje spațiale. Acestea se pot identifica prin indicatorul local de asociere spațială (LISA) care, ca și norul de puncte Moran, este dezvoltat de către Anselin (1995) și poate fi calculat în GeoDa. Statistica măsoară gradul în care un areal este autocorelat față de vecinătatea sa. Folosind acest instrument pentru analiza locală a tendințelor geografice, demersul pe care îl propun se fundamentează pe lucrări anterioare care au integrat LISA în studii electorale (Quinton și Webster 2011; Darmofal 2006; Shin și Agnew 2002; 2008). GeoDa returnează pentru fiecare observație o valoare a indicelui local, un nivel de semnificație și regimul de asociere spațială. Ceea ce voi utiliza în analiză va fi harta pe care programul o creează și pe care sunt reprezentate regimurile. Pentru fiecare actor politic, LISA indică locurile cu susținere relativ sporită (valori ridicate în locația centrală și în vecinătate – *high-high* în legenda hărților) sau cu susținere relativ mică (valori scăzute în locația centrală și în vecinătate – *low-low*). Aceste regimuri reprezintă concentrările geografice, iar în analiză mă voi referi la ele cu termenul de grupaj spațial. Celelalte regimuri arată susținere ridicată în locuri dintr-un areal mai extins cu sprijin scăzut (*high-low*) sau susținere slabă în locuri dintr-un areal mai extins cu sprijin ridicat (*low-*

high). Pentru fiecare regim, semnificația statistică este testată la un nivel de 0,05.

4.3. Explorarea geografiilor electorale la alegerile locale. Analiza geografică a votului la Consiliul General al Bucureștiului

4.3.1. Argument pentru studiul votului la Consiliul General

Geografiile electorale pe care le voi sonda pentru alegerile locale din București sunt cele create prin votul de la Consiliul General al orașului. Analizând spațial doar aceste rezultate, celelalte alegeri organizate în București vor rămâne neacoperite. Din acest motiv, înainte de analiza propriu-zisă voi prezenta câteva argumente în favoarea acestei opțiuni. Scopul în această subsecțiune este de a arăta cum spațiul geografic bucureștean se modelează sub forța creatoare a actorilor politici și a mobilizării politice, astfel încât o analiză ce ar fi integrat toate cele patru competiții ar fi produs concluzii redundante, dată fiind corelarea puternică dintre opțiunile de vot la alegerile pentru diferitele mandate din administrația locală. Apoi, teoretizarea geografiei electorale și operaționalizările pe care le-am propus până acum, subscriu descoperirea spațiului politic prin intermediul partidelor politice, văzute ca actori esențiali ai vieții politice. Votul la Consiliul General al capitalei este cel mai potrivit în a oferi o măsură cât mai apropiată a spațiului politic al momentului respectiv, fiindcă în mod final înțelegerea geografiei electorale de la aceste alegeri trebuie să deservească o mai bună cunoaștere a politicii românești. Argumente în acest sens sunt dezvoltate în paragrafele următoare.

Competiția pentru mandatul de Primar General este mult mai polarizată și personalizată, iar simpatizanți ai unor partide mai mici își direcționează votul către candidații cu mai multe șanse de câștig, fiindcă spre deosebire de scrutinul de la Consiliul General, cel pentru funcția de primar este unul de *sumă zero*. Personalizarea și polarizarea arată direcția creșterii scorului candidaților de la cei doi poli de pe dimensiunea principală de conflict: Firea (PSD+UNPR)

și Dan (USB) și face ca acești doi candidați să strângă mai multe voturi decât partidele lor o fac la Consiliul General. Firea adună 43%, iar PSD 40%. Dan obține 31% din voturi, iar USB doar 25%. În același timp, alți candidați obțin un scor mai mic decât al partidului. Barbu obține 3%, față de cele 6% ale ALDE. Diaconu cumulează 1,5% față de 1,9 ale PRU. La fel, Predoiu adună 11%, cu 2% mai puțin decât PNL, iar Turcescu strânge 6,5% față de cele 7% ale PMP. Majoritatea voturilor din aceste diferențe s-au dus în cazul ALDE către Firea, iar în cazurile PNL și PMP către Dan.

La un nivel administrativ inferior, sunt organizate alegeri pentru mandatele de primari și consilieri ai celor șase sectoare. Scopul demersului este de a descoperi geografii electorale la alegerile locale, care să deservească comparații ulterioare, în timp și spațiu, cu geografii produse la alegerile legislative. Interesul în analiza acestor alegeri este de a produce concluzii unitare la nivelul întregului oraș, fiindcă în cazul alegerilor legislative, circumscripția electorală se delimitează exclusiv la nivelul capitalei, nu și la nivelul subdiviziunilor administrative ale sale. Totuși, analiza contextuală propusă recunoaște o influență a sectorului asupra votului. În același timp, votul de la nivelul orașului, i.e. Consiliul General, nu reprezintă o agregare a voturilor date în alegerile pe sectoare. Așa cum se observă în Tabelul 3, corelații există între votul de la CG și votul de la CS, însă acestea diferă de la un actor la altul. Pentru interpretarea tabelului, corelațiile considerate puternice sunt cele unde coeficientul depășește 0,6. Cu un coeficient aproape de 0, vorbim de corelații cât mai slabe. În tabel este afișat și valoarea p necesară testului de semnificație. De-a lungul anilor, sectoarele și-au constituit o viață politică independentă de aceea de la nivelul întregului oraș. Multe dintre acestea au creat obiceiuri în a opta majoritar pentru anumite partide sau politicieni. Și politicile electorale ale partidelor ajung să varieze în funcție de aceste tradiții. La alegerile de la nivelul sectoarelor, mai multe partide au depus candidaturi doar în anumite sectoare. USB nu a înscris niciun candidat pentru mandatul de primar al sectorului 5, deși a înscris candidați pentru pozițiile de consilieri. În același sector,

PMP nu a înscris candidați pentru niciuna din cele două competiții. Într-o situație similară se află și PER în acest sector și în sectorul patru.

Tabelul 3. Corelații între votul la Consiliul General și votul la Consiliile sectoarelor

	coeficient	*semnificație*
ALDE*	0,66	*0,00*
PDS	0,93	*0,00*
PER**	0,55	*0,00*
PMP*	0,89	*0,00*
PNL	0,68	*0,00*
PRU	0,66	*0,00*
PSD+UNPR	0,74	*0,00*
USB	0,78	*0,00*

* N=242 (fără sectorul 5)
** N=197 (fără sectoarele 4 și 5)

4.3.2. Analiza descriptivă non-geografică a datelor electorale la Consiliul General

Explorarea geografiilor electorale de la aceste alegeri în București începe cu analiza unor statistici descriptive non-spațiale și generale, care servesc ca punct de plecare și reper pentru structurarea materiei ulterioare. Tabelul 4 vorbește despre o ierarhie pe care am mai amintit-o până acum, dar de această dată, rezultatele sunt prezentate defalcat și la nivelul celor șase sectoare. La nivelul întregului oraș, se remarcă victoria decisivă a alianței PSD+UNPR cu 40% din voturi. Celelalte două partide esențiale în urma alianței sunt USB cu 25% și PNL cu 13%. În urma acestora sunt: PMP cu 7%, ALDE 6%, PDS, PER și PRU cu 2%, PNȚCD cu 1% și UDMR doar cu 0,2%. UDMR, care se bazează exclusiv pe votul etnicilor maghiari, nu este inclus în continuarea

analizei. Două treimi dintre voturi merg către PSD+UNPR și USB. Spațiul politic este polarizat de acestea, iar Bucureștiul este polarizat între sectoarele sale. PSD+UNPR se descurcă foarte bine în sectorul 5, acolo unde USB are cel mai slab scor, iar acesta din urmă se descurcă cel mai bine în sectorul 1, acolo unde PSD+UNPR obține cel mai mic scor. Variațiile există și la PNL, dar mai mici.

Tabelul 4. Rezultatele la Consiliul General la nivelul orașului și defalcat pe sectoare

	București	Sectoare					
		1	2	3	4	5	6
PSD+UNPR	40%	33%	39%	44%	41%	43%	40%
USB	25%	31%	25%	26%	25%	19%	26%
PNL	13%	15%	15%	11%	13%	13%	12%
PMP	7%	8%	7%	7%	8%	5%	8%
ALDE	6%	7%	7%	6%	6%	6%	7%
PDS	2%	1%	1%	2%	2%	7%	1%
PER	2%	2%	3%	2%	2%	2%	2%
PRU	2%	1%	2%	2%	2%	2%	2%
PNTCD	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
UDMR	0,2%	0,2%	0,3%	0,2%	0,3%	0,2%	0,2%

Mai multe indicii despre polarizarea făcută de cei doi actori sunt oferite în Tabelul 5, care prezintă abaterile standard pentru toți competitorii. De departe, cele mai mari valori ale abaterilor standard sunt cele pentru PSD+ UNPR și pentru USB – 0,07 și 0,066. Valori relevante ale abaterilor standard există și în scorurile altor partide, dar acestea sunt mult sub variațiile pentru PSD+UNPR și USB. Aceste structurări ale votului indică o tendință de polarizare a sistemului politic de către cei doi actori.

Tabelul 5. Abateri standard
ale performanțelor la Consiliul General

	Abat. St. (CG)
PSD+UNPR	0,070
USB	0,066
PDS	0,025
PNL	0,024
PMP	0,016
ALDE	0,011
PRU	0,007
PER	0,007
PNTCD	0,003

Înainte de a pătrunde în dimensiunea geografică a votului, analiza corelată bivariată din Tabelul 6 contribuie, în mod final, la conturarea acestui punct de plecare. În oraș, geografiile electorale ale competitorilor se suprapun sau contestă aceleași spații. Votul pentru PSD+UNPR se conturează într-o poziție bine definită relativă la ceilalți actori. Acesta se corelează negativ foarte puternic cu USB și puternic, tot negativ, cu PNL. Alte corelații negative, dar la o intensitate medie, există cu votul pentru PMP și cel pentru ALDE. Corelații pozitive pentru PSD+UNPR există, la o intensitate medie, cu PRU și PDS, și mai slabe, dar totuși statistic semnificative, cu PER și PNȚCD. USB deține o performanță electorală care, la fel ca și în cazul PSD+UNPR, se corelează cu toți ceilalți actori. Există corelație negativă puternică în raport cu PDS și una negativă foarte puternică cu PSD+UNPR. Alte corelații negative, dar la un regim mediu, sunt cele cu PRU și PER. Corelații pozitive și la intensitate medie sunt cele cu ALDE și PNL, iar la intensitate scăzută cu PNȚCD (corelație negativă) și cu PMP (corelație pozitivă). Așadar, două tablouri în opoziție se conturează pentru cei doi actori, PSD+UNPR și USB. Pentru ceilalți actori, simpla analiză a poziționării față de PSD+UNPR sau USB devine un predictor

solid pentru performanța acelui partid față de oricare actor din cadrul sistemului. Așadar, ALDE, care se corelează negativ și la intensitate medie cu PSD+UNPR, va avea generate corelații negative cu acei actori cu care alianța se corelează pozitiv și viceversa. În diferite grade, la fel se întâmplă pentru toți ceilalți actori.

Tabelul 6. Corelații bivariate între candidații de la Consiliul General

		PSD+UNPR	USB	PNL	PMP	ALDE	PDS	PER	PRU	PNTCD
PSD+UNPR	coef.	*	–0,87	–0,62	–0,36	–0,58	0,42	0,29	0,31	0,15
	semnif.	*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,01*
USB	coef.	–0,87	*	0,33	0,26	0,48	–0,61	–0,30	–0,37	–0,26
	semnif.	*0,00*	*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*
PNL	coef.	–0,62	0,33	*	0,06	0,36	–0,22	–0,16	–0,26	–0,05
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*	*0,28*	*0,00*	*0,00*	*0,01*	*0,00*	*0,39*
PMP	coef.	–0,36	0,26	0,06	*	0,24	–0,41	–0,21	–0,08	–0,20
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,28*	*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,18*	*0,00*
ALDE	coef.	–0,58	0,48	0,36	0,24	*	–0,45	–0,14	–0,35	–0,21
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*	*0,00*	*0,02*	*0,00*	*0,00*
PDS	coef.	0,42	–0,61	–0,22	–0,41	–0,45	*	–0,01	0,23	0,36
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*	*0,81*	*0,00*	*0,00*
PER	coef.	0,29	–0,30	–0,16	–0,21	–0,14	–0,01	*	0,26	0,16
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,01*	*0,00*	*0,02*	*0,81*	*	*0,00*	*0,01*
PRU	coef.	0,31	–0,37	–0,26	–0,08	–0,35	0,23	0,26	*	0,13
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,18*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*	*0,03*
PNTCD	coef.	0,15	0,26	–0,05	–0,20	–0,21	0,36	0,16	0,13	*
	semnif.	*0,01*	*0,00*	*0,39*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,01*	*0,03*	*

Statisticile non-spațiale surprind imaginea unui sistem politic care, în București, a fost deosebit de polarizat și bine închegat în relațiile din interiorul său. Situația este una interesantă, având în vedere campania electorală anostă. În ciuda unor dezbateri electorale relativ subțiri, sistemul politic bucureștean reușește să se structureze la un nivel suficient de permisiv interpretării și

clasificării sale. Această concluzie vine în continuarea unei istorii electorale relativ stabile în politica românească, care se păstrează consecventă chiar și după multe restructurări ale partidelor și sistemelor de alianțe și coaliții. Cu o campanie puțin vizibilă și fără conflicte politice majore între actori, o atare structurare a sistemului politic ar trebui să traducă o disciplinare la vot a cetățenilor trecuți deja prin mai multe cicluri electorale. Atunci când voi pătrunde în dimensiunea spațială a votului, mă aștept ca geografiile electorale să prezinte tipare spațiale delimitate în acord cu socio-spațialul, iar relațiile dintre aceste tipare să traducă structurarea sistemului politic așa cum am descris-o în analiza statistică non-spațială și în capitolul precedent, acolo unde am conturat procesele interne ale sistemului de partide românesc. Geografiile electorale care se conturează pentru alegerile locale reprezintă o arheologie electorală într-un moment din timp, dar ele pot spune suficiente și despre trecut, la fel cum trecutul s-a impus a fi descris pentru a înțelege evoluția de la 2016.

4.3.3. Analiza geografică a datelor electorale. Actori și geografii electorale

Conflictul principal. PSD+UNPR vs. USB

PSD+UNPR și USB au fost actorii principali de la aceste alegeri în București. Sistemul politic așa cum a fost surprins de deznodământul electoral și sugerat de cultura politică românească a fost unul polarizat între PSD, împreună cu aliatul său temporar, și USB, care a ocupat locul nișei istorice anti-PSD. Hărțile cu diagrame Voronoi vor fi folosite ca repere incipiente în analiza spațială. Pentru PSD+UNPR și USB sunt realizate hărți individuale, dar și o hartă a diferențelor dintre scorurile celor doi actori. Aceste hărți, la fel ca și celelalte pentru ceilalți actori, sunt reproduse în Anexa 4. Fiindcă, într-o singură locație, PNL a obținut un scor mai ridicat decât USB, iar în celelalte, PSD+UNPR și USB au alternat în clasamentul primilor doi competitori, această hartă poate fi citită și ca o reprezentare a punctelor slabe și

puternice ale primilor doi actori din ierarhie. Este vizibil cu ajutorul hărților că marile diferențe de voturi în favoarea alianței PSD+UNPR sunt așezate prevalent la periferia orașului. Excepții fac periferia nordică, cea sud-vestică cu ansambluri ca Drumul Taberei, Ghencea, Iuliu Maniu sau Crângași, dar și două străpungeri axiale în zonele sudice și estice. În 45 de locații, USB a obținut un scor mai mare decât PSD+UNPR. 20 dintre acestea se află la nord de orașul istoric în sectorul 1, iar alte 22 locații se află în orașul istoric. Harta punctează anumite tipare spațiale masive în competiția dintre cei doi actori. Trecerea dinspre periferiile în care există cea mai mare diferență în favoarea PSD+UNPR către orașul istoric, acolo unde raportul se echilibrează și pe alocuri înclină către USB se face treptat prin ceea ce putem considera a fi un inel intermediar reprezentat de marginea cartierelor socialiste. Axele de dezvoltare nord-sud și est-vest ale orașului sunt, de asemenea, vizibile pe harta diferențelor dintre cei doi actori.

Harta diferențelor arată o structurare vădită pe zone ale orașului. Aceste observații ajută la înțelegerea legăturii dintre spațiul PSD+UNPR și spațiul USB. Înainte de a investiga această relaționare este important de a descoperi spațiile apropiate și revendicate de fiecare actor. Ulterior, spațiile care profilează geografia electorală vor fi disecate și comparate cu ajutorul instrumentelor econometrice geografice. În Anexa 5 sunt prezentați norii de puncte și indicele Moran pentru toți actorii analizați la CG. Cu excepția PDS, care reprezintă un caz aparte din pricina capitalului electoral al liderului său în sectorul 5, PSD+UNPR și USB dețin cel mai ridicat grad de autocorelare spațială a performanțelor. Indicii de 0,7 pentru PSD+UNPR și 0,65 pentru USB indică o concentrare geografică mare în rezultate. Acest rezultat este consecvent cu datele anterioare, care portretizau USB puternic în orașul istoric și în nordul înstărit așezat în oglindă cu alianța PSD+UNPR puternică în zonele periferice.

Indicele Moran este o măsurătoare globală a autocorelării spațiale, astfel că acesta nu arată concentrările locale propriu-zise, deși norii de puncte localizați în cadranele asocierii pozitive sau negative pot oferi o pistă în acest sens. Am văzut cum PSD+UNPR și USB și-au construit geografii electorale

complementare cu largi porțiuni din teritoriul bucureștean împărțit în voturi favorabile sau mai puțin favorabile. În continuare, indicii locali Moran vor ajuta la identificarea locațiilor în jurul cărora comportamente electorale similare se concentrează. Hărțile din Figura 3 și Figura 4 afișează observațiile care constituie grupaje de comportamente electorale semnificative la nivelul 0,05. În Anexa grupajecoresp sunt arătate numărători pentru toate aceste grupaje pozitive și negative semnificative și corespondențe ale acestora între actorii analizați la CG.

PSD+UNPR obține cele mai bune performanțe în Chitila, Giulești, Militari (parțial, în jumătatea vestică), Rahova, Ferentari, la sud de parcul Tineretului în Giurgiului (alipit de zona Ferentari), Berceni (zona bulevardului Brâncoveanu), Olteniței–Apărătorii Patriei, Titan–Balta Albă (jumătatea de est), Vitan, Sălăjan, Trapezului, Industriilor, Pantelimon și jumătatea nordică dezvoltată de-a lungul Șos. Colentina (cartierele Andronache și Ion Creangă). USB strânge cele mai multe voturi în Pajura, Dămăroaia, Grivița–Ion Mihalache–Turda, la nord de orașul istoric pe un întreg areal între Ion Mihalache și Barbu Văcărescu, și pe întinsul orașului istoric, cu excepții în zona Gării de Nord, zona Ferdinand–Moșilor–Obor și în zona istorică a sectorului 3.

Locuri unde PSD+UNPR s-a descurcat relativ bine reprezintă performanțele relativ slabe din harta USB. Cele două geografii electorale sunt constituite în opoziție. 44 din grupajele joase pentru USB constituie grupaje ridicate pentru PSD+UNPR, iar 45 din grupajele ridicate pentru USB constituie grupaje joase pentru PSD+UNPR. Ponderea acestora în harta fiecărui actor arată cât de mult acesta și-a constituit geografia electorală în opoziție cu celălalt. Pentru PSD+UNPR aceste ponderi reprezintă 72% din grupajele ridicate și 62% din grupajele joase). Pentru USB ponderile sunt și mai mari și reprezintă 90% din grupajele ridicate și 88% din grupajele joase. Aceste date oferă concluzii suficiente pentru a citi gradul de opoziție dintre cei doi actori. USB își construiește performanțele electorale bune profitând de locurile în care PSD+UNPR se descurcă relativ slab, iar locurile în care alianța se descurcă relativ bine înseamnă pentru USB un teritoriu interzis.

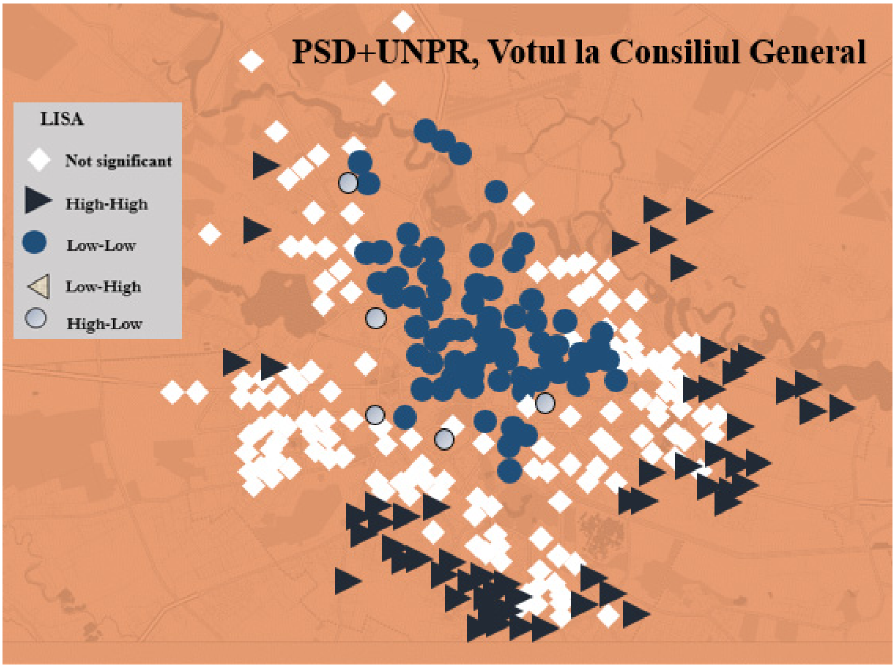

Figura 3. Grupaje spațiale pentru PSD+UNPR la Consiliul General

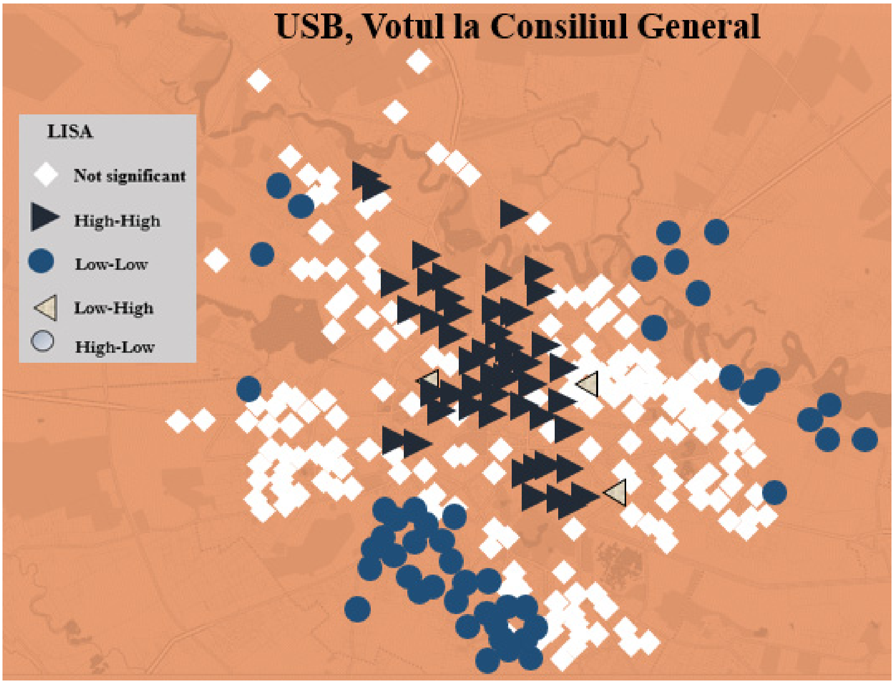

Figura 4. Grupaje spațiale pentru USB la Consiliul General

USB profită de o nișă istorică în politica românească și își construiește un sprijin electoral care se definește mai curând prin opoziția față de PSD. Acesta din urmă, concurând alături de UNPR, este prins de-asemenea în această logică, care îi definește majoritar geografia electorală, dar evocă și alte moșteniri electorale și rețele de susținere. Aici intervin rețelele de susținere pe care PSD+UNPR le creează în locuri care în mod tradițional nu ar defini partidul pe vechea opoziție. Este vorba de susținerea pe care Robert Negoiță o creează în sectorul 3, în cartierul Titan–Balta Albă, acesta fiind un loc în care PSD+UNPR se descurcă bine, dar USB reușește, de asemenea, să capitalizeze scoruri de nivel mediu. O situație similară se întamplă și în sectorul 4, dar la un nivel mai redus, în Berceni-Apărătorii Patriei, unde alianța profită de moștenirea creată de Cristian Popescu. Aceste sunt locuri în care USB nu deține un statut de partid interzis. Analizele ulterioare vor contura și mai precis relațiile pe care geografiile PSD+UNPR și USB le au cu ceilalți actori.

Dependente de contextul politic, aceste structurări geografice au relevat o opoziție reminiscentă a unui conflict istoric în politica românească. USB a colonizat spațiul anti-PSD, în timp ce acesta din urmă, alături de UNPR, a reușit să își extindă susținerea prin rețele locale de sprijin către locuri care, în mod tradițional, nu reprezentau nucleul electoral al partidului, dar simultan păstrând drept nucleu și spațiile marginale sau mai puțin centrale ale societății. Aceste tipare între periferia și centrul orașului, citite prin firul istoric al evoluției istorico-geografice a orașului surprind argumentul privind trăinicia acestui clivaj în politica românească. În ciuda legăturilor slabe între partidele românești și societate, această opoziție reapare și este reconfirmată la fiecare ciclu electoral. Contextele bucureștene născute în diferite epoci istorice și remodelate de forțe ulterioare sunt construite social și transpun, atunci când sunt puse în perspectiva potrivită, conflictele din interiorul societății. Susținerea PSD la marginea societății se continuă la două decenii și jumătate de la Revoluție prin păstrarea, nealterată de procesul tranziției și democratizării, în aceste locuri a conservatorismului social, a importanței religiei și a culturilor naționaliste. Acesta este meritul geografiei electorale de a putea citi rezonanța dintre socie-

tate și partide, chiar dacă vorbim, așa cum este cazul românesc, de partide care sunt deficitare în sarcina lor de reprezentare.

PNL – un statut secundar în opoziția din București

Locul trei pe care îl luase PNL la acest alegeri era o contestare a ponderii partidului în sistemul național ca al doilea partid major, după PSD. S-ar putea vorbi în bună măsură despre apariția USB, noul intrat în sistem, pe un porțiune anti-PSD și împotriva partidelor tradiționale, ca factor de destabilizare al bazinul electoral PNL dar, în ultimul deceniu, acesta din urmă își construise o moștenire electorală care îl depărtase de vechea opoziție anti-PSD. În consecință, geografia electorală a PNL mă aștept să oscileze între aceste trei moșteniri pe care partidul le-a asumat ambiguu după 2004: centrism doctrinar, clientism și mobilizare prin rețele de notabili locali și anti-pesedismul.

Abateriile standard arătau pentru PNL o distribuție mai puțin polarizantă decât în cazul primilor doi actori. Concluziile analizei spațiale pentru PNL ar trebui să surprindă existența unor tipare geografice în vot, dar la intensități reduse, comparativ cu primii doi competitori. Vizibil în hărțile Voronoi, partidul înregistrează tipare de performanțe peste medie în orașul istoric și care merg radial până spre marginea orașului în nord-vest și nord-est. Înspre periferia sudică, susținerea pentru PNL creează un culoar de relativă simpatie între zonele periferice din sectorul 5 și cele din sectorul 3. Se observă și slaba popularitate a partidului într-un areal întins din zona vestică și care corespunde sectorului 6. De altfel, în sectorul 6, PNL obține al doilea cel mai slab scor al său. În acest sector, Național-Liberalii sunt afectați de slaba performanță administrativă cu care fostul primar al sectorului, Rareș Mănescu, membru PNL, a fost perceput.

Norul de puncte și indicele Moran confirmă concentrarea geografică a valorilor. Indicele de 0,5 arată o autocorelare spațială mare (spre medie). Valoarea este una mai joasă față de PSD+UNPR și USB, ceea ce exclude posibilitatea pentru PNL de a-și avea construită, similar ca USB, geografia electorală exclusiv în opoziție față de PSD. De altfel, către această concluzie trimite și

scorul relativ slab al partidului în sectorul 6, care contrabalansează performanța mai bună din sectorul 2, în care partidul obține un scor similar sectorului 1.

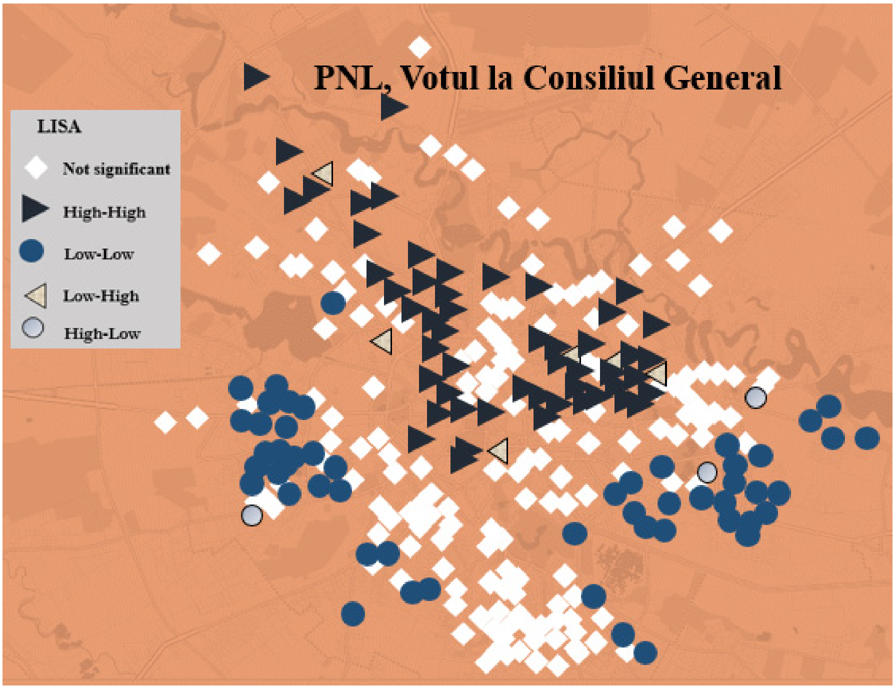

Figura 5. Grupaje spațiale pentru PNL la Consiliul General

Indicii locali din Figura 5 arată suișurile și coborâșurile din geografia electorală a PNL. Partidul se descurcă cel mai bine în Bucureștii Noi–Pajura, Grivița–Ion Mihalache–Turda, Kiseleff, Floreasca, Primăverii, parțial în zona Colentina, Bucur-Obor, Iancului–Mihai Bravu, iar în orașul istoric, partea vestică cuprinzând Gara de Nord, Eroilor, Cotroceni, Splaiul Independenței, și partea estică și nord-estică. Dintre aceste două petice ale orașului istoric lipsește axa de dezvoltare nord-sud. PNL strânge performanțe negative în Militari, Drumul Taberei, Rahova–Ferentari periferic, Olteniței-Apărătorii Patriei, sud-estul orașului istoric reconstruit, Vitan, Sălăjan, Dristor, jumătatea estică a Titan–Balta Albă, Pallady, Industriilor, Faur. În București, cu o campanie electorală fadă și cu un loc ambiguu în grila ideologică (oricum încâlcită) a politicii românești, PNL a oscilat în mobilizări electorale realizate la centru, pe eșichierul

anti-PSD și prin rețele locale de susținere a notabililor. Partidul mobilizează cel mai solid în sectorul 1, acolo unde se bucură de rețele de simpatii create în administrațiile anterioare și în sectorul 2, acolo unde popularitatea candidatului la primăria sectorului, Dan-Popescu, acționează ca o locomotivă pentru partid.

PMP – opoziție la PSD+UNPR și indistincție

PMP ia 7% din voturi și se clasează pe locul al patrulea, după partidele discutate mai sus. La aceste alegeri, partidul a urmat o politică electorală consecventă cu moștenirea sa ambiguă, îmbinând anti-pesedismul impregnat de liderul său, dar și orientarea centristă și de tip catch-all care a caracterizat partidul încă de la înființare. Capitalul politic al PMP este indisociabil de Traian Băsescu, care a amestecat constant retorica anti-PSD și reformistă cu popularitatea imaginii sale de lider carismatic.

Harta cuantilelor propune dovezi semnificative în acest sens. Partidul se descurcă mai bine în orașul istoric, în sectoarele 1, 4 și 6 și, în final, pe axa vest-est de dezvoltare a orașului. Tiparele sunt mult mai fade și puțin închegate, relevând o dispersie mai mare a votului, decât în cazurile discutate până acum. Unele concentrări de procente mai ridicate sunt pe axele de dezvoltare ale orașului, în zona istorică și nordul dezvoltat, ceea ce asimilează geografia PMP uneia tributare anti-PSD. Însă, valorile relativ ridicate obținute în locații din periferii, ca Ghencea, Giulești, Berceni, Pantelimon, Drumul Taberei conturează și imaginea unui partid care reușește să penetreze în periferii. Pentru PMP, norul de puncte și Indicele Moran descriu cea mai joasă concentrare spațială a comportamentelor electorale dintre toți actorii, cu excepția PNȚCD. Valoarea indicelui pentru PMP, de 0,24, se află departe de autocorelările majore produse în opoziția dintre PSD+UNPR (0,7) și USB (0,65). Deși ipoteza nulă a lipsei autocorelării este infirmată de scorul Z (7,23), distribuția spațială este în majoritatea instanțelor una întâmplătoare. De asemenea, și abaterea standard mult mai mică decât la ceilalți actori este un alt argument în această direcție, a orientării catch-all a partidului.

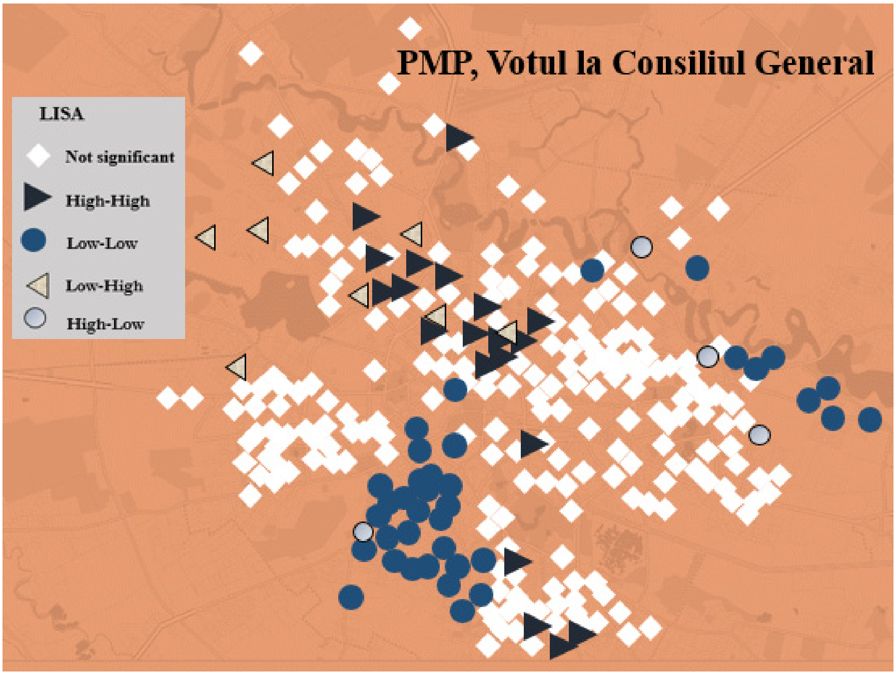

Figura 6. Grupaje spațiale pentru PMP la Consiliul General

Variațiile geografice în scorurile PMP sunt minore. Totuși, în cadrul acestor fluctuații reduse, tipare existe. Indicii locali pentru PMP apar în Figura 6. Zonele cu scoruri relativ ridicate și concentrate sunt: Băneasa, Grivița–Ion Mihalache–Turda, Kiseleff, vestul cartierului Drumul Taberei, parcurile de vile Filipescu–Bonaparte, zona sudică a cartierului Berceni și spre Giurgiului, iar în orașul istoric, în zona Gării de Nord, extins în Piața Unirii, și în partea nordică. Zonele sunt diverse ca socio-spațial și sunt secționate constant fără a dezvolta largi porțiuni de areal urban. Situația pentru scorurile relativ joase este puțin diferită, pentru că aici performanțele relativ negative sunt mai concentrate. Acestea sunt în Rahova–Ferentari–Giurgiului, Pandur–Calea 13 septembrie–Progresului, Tei, Fundeni, Pantelimon, Industriilor. Corespondențele grupajelor PMP cu cele ale USB și PSD+UNPR arată plasarea partidului în cadrul dimensiunii conflictuale esențiale a politicii românești. Jumătate din grupajele pozitive ale geografiei partidului și trei pătrimi din cele negative se suprapun hărții USB. Relativ la celălalt pol, trei pătrimi din grupajele pozitive și jumătate

din cele negative ale PMP sunt tributare opoziției față de PSD+UNPR. În mod firesc, rezultatele comparațiilor sunt în opoziție. Puterea de explicație a acestor comparații pentru întreaga hartă a PMP este slăbită de gradul relativ redus de concentrare spațială a votului.

Geografia electorală a PMP la aceste alegeri integrează două moșteniri politice. Partidul este orientat către centrul doctrinar și păstrează o continuitate în discursul catch-all. În consecință, voturile variază puțin ca amplitudine și concentrare spațială. Totuși, tiparele geografice care există, apar ca efect al celei de-a doua caracteristici definitorii a partidului, anume poziționarea sa anti-PSD prin evocarea moștenirii liderului său, Traian Băsescu.

ALDE – alternativă de succes la partidele opoziției față de PSD

ALDE reclamă un spațiu ocupat de partidele anti-PSD. ALDE se va recomanda drept o alternativă liberală la aceste partide, încă închistate în logica clivajului originar. Geografia ALDE ar trebui să aibă asemănări stridente cu actorii anti-PSD, pentru că apropierea ALDE de PSD în sistem îi aduce voturi mai degrabă în medii rurale.

Cuantilele din harta diagramelor Voronoi arată o concentrare a simpatiilor pentru ALDE în centrul capitalei și de-a lungul axelor de dezvoltare nord–sud și est–vest. Tiparele sunt destul de închegate geografic, iar între aceste străpungeri se află periferiile capitalei, cele în care partidul a obținut cele mai mici scoruri ale sale. Totuși, abaterea standard din scorul partidului arată o variație minoră în scoruri. Cea mai bună performanță a fost de 11%, cea mai slabă 4%. Sunt diferențe nesemnificative în comparație cu media partidului în capitală. Tipare geografice există, însă ele se află la marginea existenței lor.

Existența unor tipare spațiale precise este confirmată de norul de puncte Moran. Indicele de 0,45 trimite către o concentrare spațială medie spre ridicată a comportamentelor electorale. Harta grupajelor locale din Figura 7 relevă o hartă relativ comună anti-PSD. Ea indică scoruri mai ridicate concentrate în zona centrală și nordică, și mai joase în periferii. Mai specific, grupaje pozitive, cu scoruri relativ ridicate ale ALDE se conturează în Grivița–Ion Mihalache–

Turda, Kiseleff, Băneasa, Aviatorilor–Dorobanți–Floreasca și în estul, nord-estul și nordul orașului istoric. Grupaje negative se dezvoltă în periferia Giulești, Militari (la sud de lacul Morii), Rahova–Ferentari–Giurgiului, Olteniței–Apărătorii Patriei, și în periferia estică, în Vitan, Sălăjan, estul cartierului Titan–Balta Albă, Industriilor. Aceste locuri caracterizează și hărțile celorlalți actori anti-PSD.

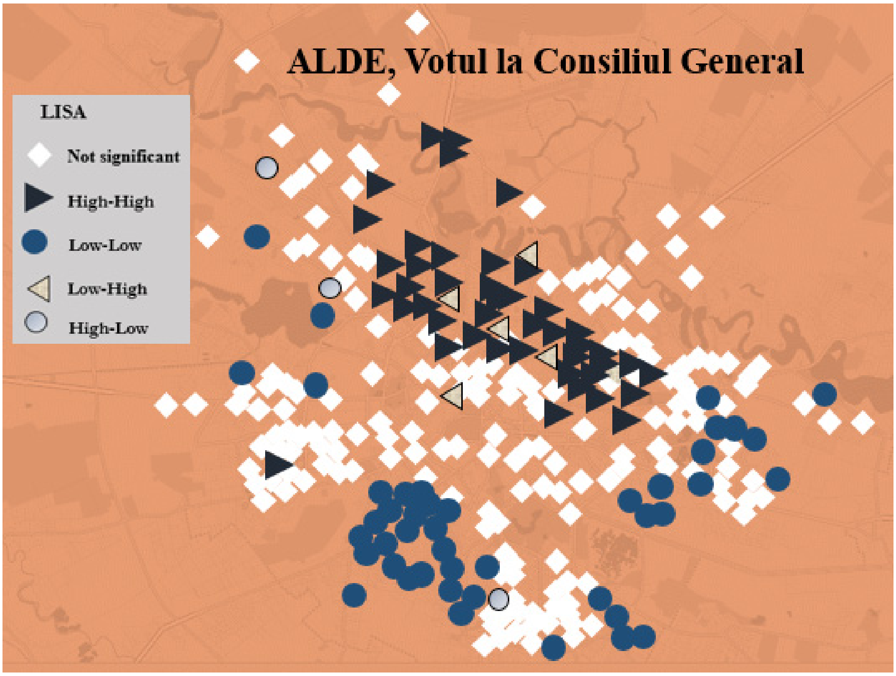

Figura 7. Grupaje spațiale pentru ALDE la Consiliul General

Geografia partidului este construită majoritar în opoziție cu cea a PSD. Locurile unde PSD se descurca mai bine nu constituie puncte tari și în geografia ALDE. Contrar situației din mediile rurale slab dezvoltate, în București această relație nu se păstrează. ALDE își construiește o geografie asemănătoare celorlalte partide anti-PSD, dar fără a urma prevalent modelul unuia dintre acești actori. ALDE reia aproximativ jumătate din harta USB, jumătate din cea a PNL și aproximativ o treime din cea a PMP. În unele locuri aceste similitudini se suprapun, dar în altele nu. Spre exemplu, ALDE se descurcă, precum PNL,

mai bine în estul orașului istoric, în zone cuprinse în teritoriul Dacia–Moșilor–Iancului. Sunt locuri ce se găsesc în sectorul 2. Însă, pentru USB aceste spații nu reprezintă zone puternice. Locurile comune care traversează toți acești actori în punctele forte ale hărții lor sunt concentrate în nordul orașului istoric, se întind spre nordul și nord-estul capitalei. Specificitatea tuturor acestora este că se găsesc în sectorul 1. Punctele slabe comune traversează zona Rahova–Ferentari. Există și locuri în care ALDE se descurcă relativ bine și nu sunt împărțite cu niciunul din cei trei actori. Este vorba de Băneasa și marginea nord-estică și estică a orașului istoric (Obor–Vatra Luminoasă–Piața Alba Iulia).

ALDE evocă un rol de alternativă la PNL sau la actorii anti-PSD, iar situația este transmisă la nivelul geografiei. Partidul gravitează între aceste două opțiuni. ALDE reia locuri comune cu PNL, pe care acesta din urmă nu le împarte cu USB. Este interesantă situația acestor locuri, care deși se dezvoltă împotriva alianței PSD+UNPR, ele nu merg spre USB, ci spre PNL și ALDE. Partea estică a orașului istoric are un caracter mai puțin schimbat după anii 2000, decât partea nordică. Există posibilitatea ca în aceste spații, votul anti-PSD să fie la alte coordonate, unele care se raportează la politica anilor ’90, în care PNL era unul din polii majori de opoziție la partidul dominant. Colonizarea acestor spații a atras după sine și o opoziție față de geografia PSD+UNPR.

PDS – contestare în spațiul PSD

Geografia PDS urmează direcții precise. Partidul caută să fie o alternativă la PSD+UNPR și să conteste spațiul alianței. Realizează în sectorul 5 performanțe mult peste media partidului de la nivelul orașului. Harta diagramelor Voronoi arată aceste tipare ale concentrărilor din sectorul 5, tributare mai ales capitalului lui Vanghelie, dar și performanțele relativ ridicate în periferiile capitalei, semnale ale contestării spațiului PSD+UNPR. Indicele Moran global, anume 0,75, arată o autocorelare spațială mare pentru acest partid, apropiată de PSD+UNPR.

Harta din Figura 8 arată punctele tari și cele slabe din geografia PDS. Capitalul politic concentrat în sectorul 5 și contestarea spațiului PSD+UNPR

construiesc întreaga hartă. Așadar, grupajele pozitive ale scorurilor ridicate se concentrează exclusiv în sectorul candidaturii lui Vanghelie, mai precis în Rahova–Ferentari–Giurgiului. Grupajele negative se dezvoltă pe o largă porțiune continuă din jumătatea nordică a orașului istoric și până spre periferia nordică. Punctele slabe în harta PDS se suprapun aproape în totalitate cu cele ale PSD+ UNPR. În schimb, grupajele pozitive sunt de doar jumătate deținute împreună cu PSD+UNPR. Partidul colonizează un spațiu al PSD+UNPR, dar în acest sector 5, PDS își va forma și propria moștenire electorală. Locurile în care PDS se descurcă cel mai bine, dar nu constituie și puncte forte în geografia PSD+UNPR fac parte din porțiunea sectorului 5 aflată între periferie și orașul istoric (Figura 9). În sectorul 5, acest spațiu este ocupat de către PDS, iar un altul, cel periferic, este ocupat atât de PSD+UNPR, cât și de partidul alternativă la acesta. Treimea aflată în orașul istoric este necontestată de niciun actor. 25 din grupajele pozitive ale PDS se află în sectorul 5, iar celelalte 3 în locuri învecinate din zona Giurgiului.

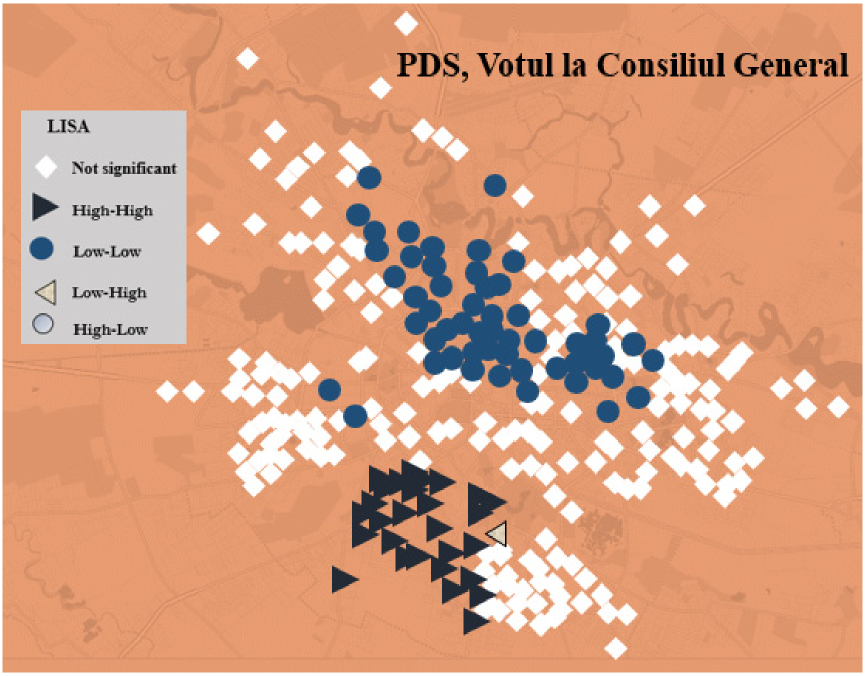

Figura 8. Grupaje spațiale pentru PDS la Consiliul General

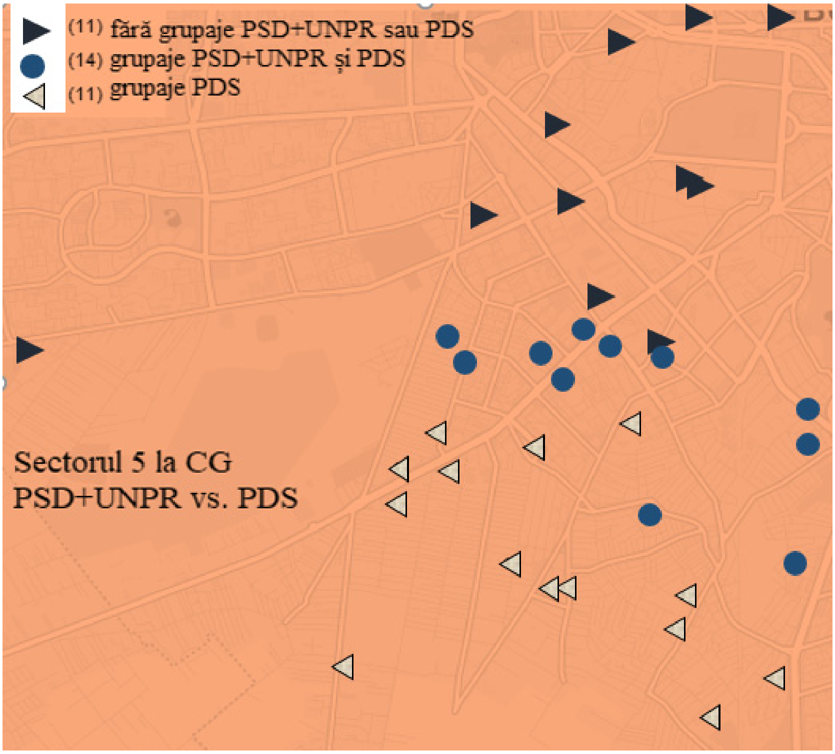

Figura 9. Grupaje spațiale pentru PSD+UNPR și PDS în sectorul 5

În spațiul politic de la alegerile locale din București, PDS evocă o ofertă alternativă la cea a PSD+UNPR. Geografia electorală transpune această situație. Perfomanțele PDS sunt modelate și de capitalul politic al candidatului său la primăria sectorului 5. În acest sector, sunt concentrate cele mai mari scoruri ale PDS. Aici, profitând de capitalul politic al lui Vanghelie, PDS își construiește și propria susținere, fără a contesta teritorii dominate de PSD+UNPR. Asemănarile între cele două se ivesc mai ales în cazul performanțelor negative.

PER – Notabil local carismatic și doctrina ecologistă

Pentru PER, in harta diagramelor Voronoi se observă anumite tipare geografice solide. PER se descurcă relativ bine în nord-estul capitalei, anume în sectorul 2 și în zonele periferice din vest, sud și est. În general, este vorba despre periferiile aglomerate ale marilor ansambluri rezidențiale: Militari, Drumul Taberei, Crângași, Berceni. Am vorbit deja în capitolul anterior despre

rolul candidatului PER la primăria sectorului 2 în mobilizarea mai ridicată din acest sector, comparativ cu celelalte. Performanțe mai slabe pentru acest partid se găsesc în nordul și în orașul istoric. Indicele Moran de 0,5 confirmă o distribuție concentrată spațial pentru PER. Aceste tipare trebuiesc citite împreună cu abaterea standard și distribuția non-spațială a scorurilor. Abaterea standard pentru PER este printre cele mai mici. Cu excepția celora din sectorul 2, procentele pentru PER variază puțin. În aceste condiții, harta indicilor locali Moran din Figura 10 arată o imagine prevalent predictibilă. Grupaje pozitive sunt, aproape în totalitate, în sectorul 2. Pentru votul PER, discriminări între contexte socio-spațiale nu există în acest sector. Grupaje pozitive mai sunt localizate punctual în Drumul Taberei și Militari. Partidul se descurcă mai slab în nord-vestul orașului istoric și în zona central-sudică a acestuia.

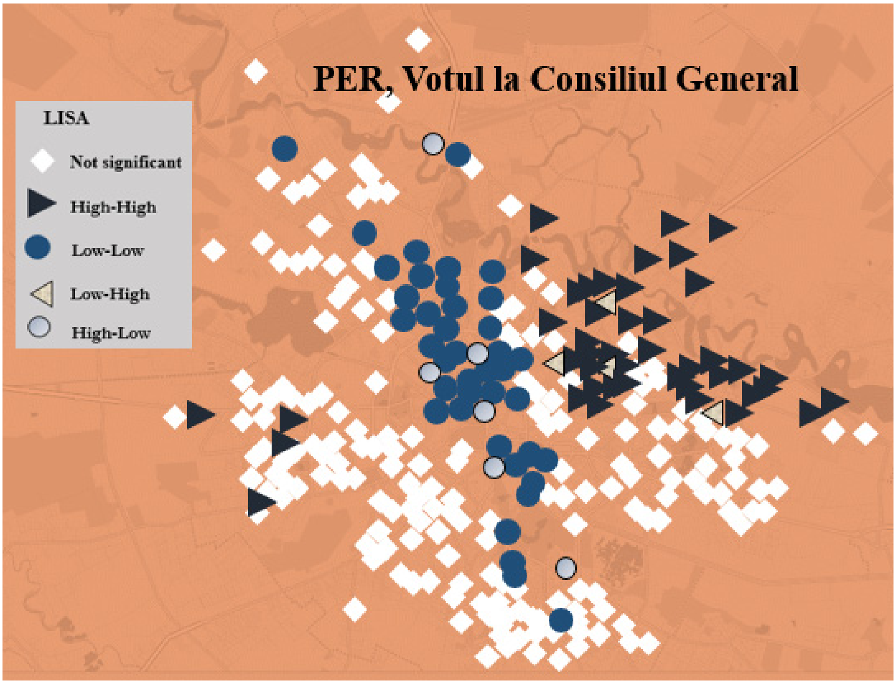

Figura 10. Grupaje spațiale pentru PER la Consiliul General

Este vorba despre contexte cu densitate redusă, cu un țesut spațial istoric și, în mod decisiv, favorabilă actorilor anti-PSD. Aceste distribuții arată un partid

care mobilizează punctual în sectorul 2 printr-un notabil local, dar își fundamentează baza de susținere și pe imaginea doctrinară ecologistă, mai atractivă în zonele aglomerate și tinere, și mai puțin căutată în locuri mai îmbătrânite și cu densitate rezidențială joasă.

PRU – Marginalizare și vot pentru ultra-naționalism

PRU va mobiliza la aceste alegeri prin imaginea sa. Partidul adună doar 2% din voturi. Harta diagramelor Voronoi arată cum formațiunea este mai atractivă la periferii. Susținerea nu este consecventă la nivelul întregului oraș, astfel că partidul nu deține un statut interzis nici în orașul istoric, dar nici în nord. Harta diagramelor Voronoi nu relevă tipare remarcabile. Indicele Moran confirmă lipsa unor concentrări majore în geografia electorală a PRU. Coeficientul de 0,29 sancționează existența autocorelării spațiale, dar aceasta are o intensitate slabă spre medie. Geografia PRU se formează în mare parte întâmplător. Retorica populistă și naționalistă orientează PRU către porțiuni diverse din societate. Între acestea, grupurile sociale vulnerabile se arată mai numeroase.

Totuși, unele tipare există, iar harta din Figura 11 ajută la identificarea acestora. PRU obține scoruri relativ mai bune în Crângași, Giulești, Militari, Progresului-Mihail Sebastian, Rahova (fără periferii), Giurgiului (periferică) și Olteniței-Apărătorii Patriei. Acestea sunt locuri în general mai marginale, dar dețin o diversitate între ele. Perfomanța consistentă din cartierul Militari trimite către o dispoziție a segmentelor socio-demografice mai tinere înspre acest partid. În general, scorurile negative se împrăștie în nord și orașul istoric. Tiparele sunt estompate în multe locuri, iar concentrările sunt răsfirate. Grupaje negative se găsesc împrăștiate în Bucureștii Noi, Dămăroaia, Băneasa, Ion Mihalache–Gara de Nord, parțial în Kiseleff, nordul orașului istoric (Victoria–Dacia), Aviației, Primăverii–Floreasca–Tei, Vatra Luminoasă–Muncii–Basarabiei, parțial orașul istoric reconstruit, vestul Titan–Balta Albă. Harta pentru PRU se conturează, prevalent, diferită față de cea a celorlalți actori. Asemănări există, însă, cu geografia PSD+UNPR, datorită predispoziției ambelor spre anumite

retorici care favorizează acești actori spre grupuri mai marginalizate, dar și conturează performanțe mai scăzute în orașul istoric și nordul capitalei. Ceva mai mult din jumătate din harta PRU se aseamănă cu cea a PSD+UNPR în privința grupajelor negative. Pentru cele pozitive, similitudini există, dar acestea conturează ușor mai puțin de o treime din geografia PRU a punctelor puternice. Totuși, ca și pentru PMP, tăria acestor ponderi este diminuată de aspectul general întâmplător al distribuției votului la nivelul întregului oraș.

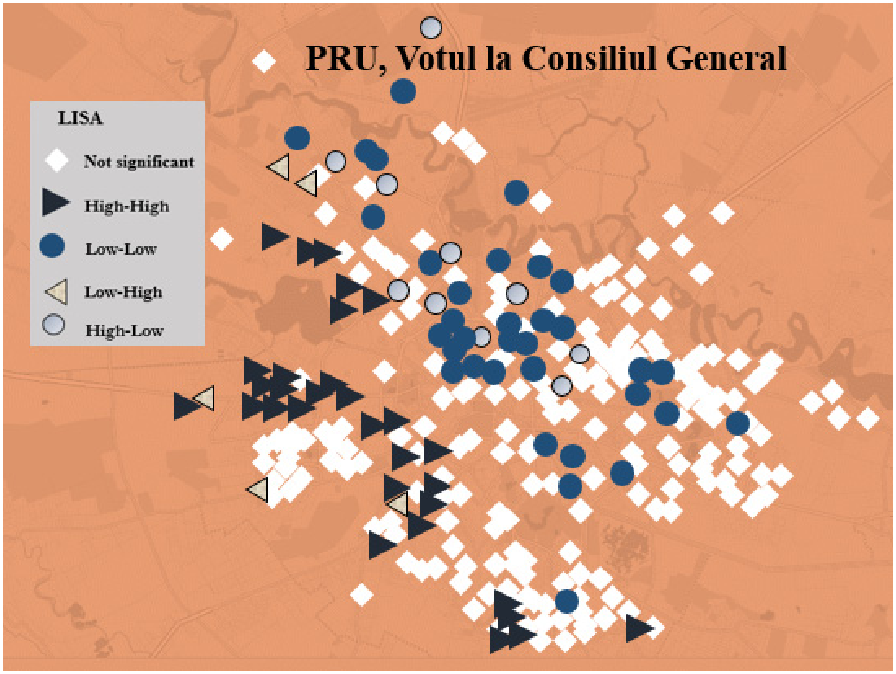

Figura 11. Grupaje spațiale pentru PRU la Consiliul General

PNȚCD – Vot la margini și depășirea trecutului de opoziție față de partidul succesor

PNȚCD acumulează doar 1% din voturi. Partidul nici nu depune candidaturi la concursurile organizate pe sectoare. Lipsa unei mobilizări se relevă în geografia electorală. Cele cinci nivele de cuantile din harta diagramelor Voronoi arată o distribuție cu foarte puține tipare. Partidul atrage simpatii mai degrabă în sectorul 5, în orașul istoric și periferii (mai puțin în

cea nordică). În sectorul 5, PNȚCD adună cele mai multe voturi, anume 1,2%. Însă, este vorba despre diferențe minore. Distribuția globală a autocorelării confirmă această imagine a unei distribuții prevalent întâmplătoare. Indicele Moran are cel mai jos nivel dintre actorii analizați – 0,16. Totuși, unele concentrări spațiale există în votul pentru acest partid. Harta din Figura 12 pune în evidență o susținere mai ridicată în zona Rahova–Ferentari–Giurgiului, sud-vestul orașului istoric și în Colentina–Tei (parțial). Locurile cu grupaje negative sunt în parcurile de vile din zona Kiseleff, Titan–Balta Albă, Timpuri Noi–Vitan (parțial). PNȚCD nu reușește să polarizeze sau să mobilizeze semnificativ. În ciuda trecutului strident de oponent față de partidul dominant, PNȚCD nu își construiește o hartă similară celorlalți actori anti-PSD decât în orașul istoric. Geografia acestui partid se dezvoltă chiar în opoziție față de aceștia, fiindcă partidul se descurcă mai bine în sectorul 5 și realizează performanțe mai slabe în orașul istoric și în nord.

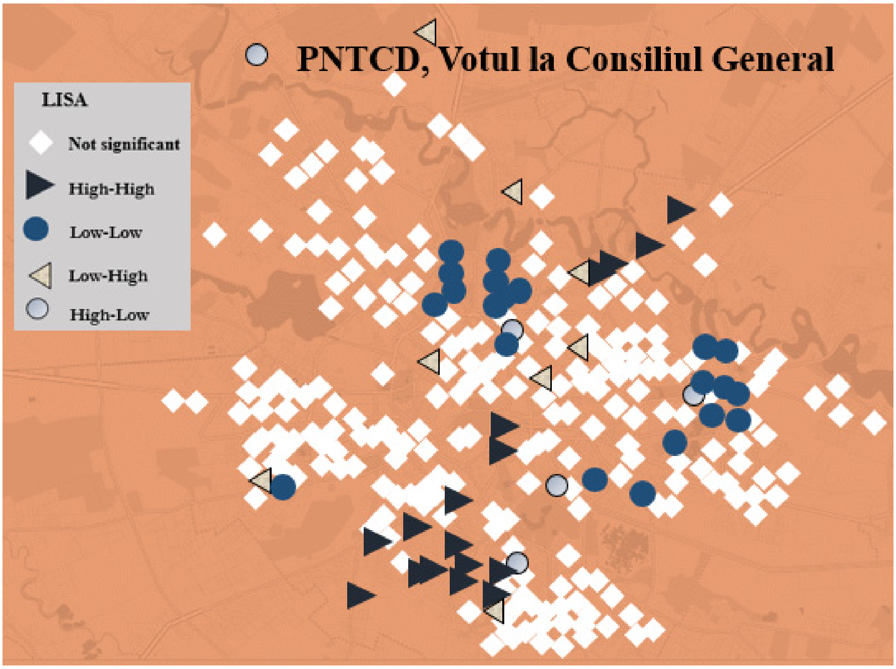

Figura 12. Grupaje spațiale pentru PNȚCD la Consiliul General

4.3.4. Concluzii asupra geografiilor electorale descoperite la alegerile locale

Analiza acestor alegeri în București a urmărit explorarea tiparelor spațiale de vot și căutarea unor corespondențe între spațiul politic, descris anterior, și cel al geografiei electorale. Relații între candidați, electorat și locurile Bucureștiului au fost descrise pentru a contura imaginea unei geografii electorale așa cum a fost ea fotografiată la momentul alegerilor locale din 2016. Geografia electorală s-a dezvăluit pe măsură ce argumentele s-au succedat pentru toți actorii. Geografii ale susținerii au fost aduse în comun pentru a închega o narațiune asupra puterii politice din capitală la alegerile locale. Intenția a fost aceea de a dezvălui o geografie electorală, percepută ca un întreg, un spațiu al puterii, în care diferiți actori obțin, contestă, colonizează, exploatează diferite locuri geografice. În consecință, în explorarea acestui spațiu, au fost cercetate și relațiile născute în cadrul mediului (contextul geografic bucureștean) între diferiți actori, cartografiate prin raportări la locurile orașului.

Intenția nu a fost de a explica ierarhia actorilor în diferite spații geografice, deși atenția a fost mai mare direcționată spre vârful competiției politice, acolo unde Bucureștiul se arată ca un oraș puternic secționat. Linii istorice de dezvoltare păstrează relevanță în prezent și transcend dimensiunea geografică pentru a relata despre constraste care suprapun opoziții socio-spațiale unor conflicte politice. La aceste alegeri, orașul este polarizat între alianța PSD+UNPR și USB. Acolo unde PSD+UNPR obțin perfomanțele ridicate, USB își înregistrează scorurile mai slabe. Situația se reia și în direcția inversă. Cei doi actori dezvoltă două hărți aflate în opoziție. Situația pune în discuție relația actorilor cu spațiul, dar și relația dintre actori în cadrul spațiului. PSD+ UNPR își construiește o geografie cu perfomanțe solide în afara orașului istoric, fie că e vorba de marile ansambluri rezidențiale (i.e. Berceni, Giurgiului, Titan–Balta Albă, Ferentari ș.a.) sau locuințe unifamiliale (i.e. Rahova, Colentina, Militari, Giulești ș.a.). Pentru USB, scorurile ridicate sunt în orașul istoric și

în nordul orașului, aproape în întregime în sectorul 1. Între aceste spații opozante se află locurile de tranziție, cu comportamente mixte.

Aceste tipare le vedem și la ceilalți actori. Pentru PNL, PMP, ALDE, PDS tiparele puse în evidență de polarizarea dintre PSD+UNPR și USB constituie părțile majore din geografiile lor. Parțial și restul actorilor analizați intră aici. În fapt, definiția este influențată de ponderea actorului în politica națională. Astfel că, spațiul geografiei electorale bucureștene, se structurează după cel politic, care îi transmite coordonatele principalului conflict ce îl traversează, acela dintre PSD și opoziția sa. Nu se contestă faptul că pentru mobilizarea electorală și cultura politică românească, clivajul reprezintă o gamă amplă de atitudini sau crezuri, însă toate acestea își găsesc vehiculul în schema de existență a partidelor românești, așa cum este prezentată în această lucrare. Acestei mobilizări se adaugă cea realizată prin notabili și loialități locale. Atare dezvoltări ale simpatiilor au loc la nivelul sectoarelor. La alegerile locale, politica națională acționează asupra mobilizării de la alegerile locale, dar o face împreună cu tradiții și simpatii locale pentru anumiți politicieni și partide. Alegerile legislative vor avea un rol în a releva tăria acestor loialități și transpunerea lor și în alte competiții, nu doar în cele cu miză locală. Important este și felul USB de identifica drept partid regional, deși acest actor se ordonează în sistem după coordonatele naționale ale politicii. Ponderea pe care o capătă în urma alegerilor îi confirmă acest statut care depășește nivelul regional. Ceea ce se întâmplă cu USB aduce în discuție rolul Bucureștiului în democrația românească. Orașul este asimilat unui nivel național și central, iar ceea ce se întâmplă în geografia sa, devine simptomatic pentru întregul sistem politic românesc. Fiindcă politica bucureșteană se contopește cu cea națională, capitala țării devine sursa unui laborator pentru întreaga politică românească.

4.4. Tipare geografice în votul la alegerile legislative și realinieri față de alegerile locale

4.4.1. Explicații asupra analizei

Alegerile legislative urmează la doar câteva luni distanță celor locale. Organizate la sfârșitul anului 2016, în decembrie, alegerile legislative nu vor produce o ierarhie diferită față de scrutinul din iunie. În general, performanțele partidelor sunt, consecvente, atât în București cât și la nivelul țării. În această secțiune, scopul demersului este, ca și în cel precedent, de a descoperi geografia electorală și felul în care ea relevează prin conlucrarea contextului geografic, al actorilor politici și al mobilizării electorale. Însă, acum, demersul va urmări, și dinamicile spațio-temporale dintre cele două scrutine, fiindcă geografia electorală este un proces, ea se află continuu în transformare. La alegerile locale, am descris un moment al acestui lanț evolutiv. La fel se va întâmpla și pentru alegerile legislative, însă, de data aceasta, descoperirile vor fi puse în comparație prin perspectiva spațio-temporală față de imaginea de la scrutinul din iunie. Realinieri vor fi explorate în geografia electorală pentru a produce concluzii asupra schimbărilor politice. Din pricina transformărilor relativ puține din spațiul politic între cele două scrutine și datorită stabilității ierarhiei, mă aștept ca geografia electorală să își păstreze, majoritar, structura regăsită la alegerile locale. Cu toate acestea, analiza deosebit de localizată pe care o propun, ar trebui să releveze transformări care nu ar fi vizibile într-o perspectivă macro. Transformări în timp vor fi relevate cu ajutorul extinderii planului de analiză spațial. Aici se relevă meritul micro-analizei la nivelul celor 278 de locații de vot.

Actorii de interes, zece la număr, sunt cei care au obținut mai mult de 1% la votul pentru Camera Deputaților. 9 dintre aceștia sunt partide politice, iar unul este candidat independent. 7 partide vor fi analizate la aceste alegeri, după ce au fost analizate și la alegrile locale, anume PSD, USR, PNL, PMP, ALDE, PRU, PER. Ceilalți trei actori nu au participat la alegerile pentru

Consiliul General. Argumentațiile vor fi dezvoltate distinct față de cele din secțiunea anterioară, în sensul ordonării materiei în funcție de instrumentarul statistic și nivelul de analiză statistică, fiindcă abordarea exploratorie concentrată pe actori nu mai este imperativă aici datorită necesității cercetării în perspectiva relațională a transformărilor spațio-temporale. Analiza va începe cu discutarea statisticilor descriptive non-spațiale și a hărților Voronoi. Apoi, dimensiunea geografică intervine în analiză, inițial, la un nivel global prin folosirea Indicelui Moran și a unor regresii liniare simple care acomodează dependența geografică, și mai apoi la un nivel local cu ajutorul Indicilor de Autocorelare Locală Moran.

4.4.2. Analiză descriptivă non-geografică a datelor electorale

Analiza geografiei electorale de la alegerile legislative începe cu discuția asupra ierarhiei de la acest scrutin în București. În Tabelul 7 sunt prezentate scorurile obținute la CD de actorii ai căror geografie va fi cercetată. Anterior, am identificat rolul important pe care sectoarele îl au în variația performanțelor electorale. Astfel, tabelul sus-amintit cuprinde o defalcare pe sectoare a scorului obținut în București. Perfomanțele de la nivelul Bucureștiului au mai fost amintite, dar ele vor fi reluate, ca importante în argumentație. Alături, este prezentată și diferența față de scorul obținut la CG.

Tabelul 7 arată consecvența față de alegerile desfășurate cu câteva luni înainte. Între partidele parlamentare ierarhia se păstrează. PSD obține o victorie decisivă, iar în urma acestuia se află USR, la distanță egală între partidul dominant și locul 3, ocupat de PNL. PMP cu 7% și ALDE cu 6% își mențin performanța de la alegerile locale. Notabilă este și creșterea PRU, cu atât mai mult cu cât la aceste alegeri legislative crește numărul actorilor cu poziții naționaliste. La nivelul sectoarelor, ordinea actorilor este aceeași. Sectoarele nu propun o răsturnare a ierarhiei. PSD și USR sunt singurele partide pentru care sectoarele propun o fluctuație relevantă în scoruri. Pentru celelalte, chiar și pentru PNL, votul nu variază major la nivelul sectoarelor. De asemenea, la nivelul sectoarelor, există variații în cazul unora, relativ la scorul față de CG.

Tabelul 7. Rezultate la Camera Deputaților și diferența față de scorul la Consiliul General la nivelul orașului și pe sectoare (%)

	Total		Sectoare											
			1		2		3		4		5		6	
	CD	*CD–CG*	CD	*CD–CG*	CD	*CD–CG*	CD	*CD–CG*	CD	*CD–CG*	CD	*CD–CG*	CD	*CD–CG*
PSD	38	*–2*	32	*–2*	37	*–2*	38	*–6*	40	*–1*	45	*2*	38	*–3*
USR	25	*0*	29	*–2*	25	*0*	26	*1*	24	*–1*	20	*0*	26	*0*
PNL	12	*–1*	12	*–3*	12	*–3*	12	*1*	12	*–1*	12	*–1*	12	*0*
PMP	7	*0*	8	*0*	7	*0*	7	*0*	7	*–1*	7	*1*	7	*0*
ALDE	6	*0*	7	*0*	7	*0*	6	*0*	6	*0*	6	*0*	6	*–1*
PRU	3	*2*	3	*2*	3	*2*	3	*2*	4	*2*	4	*1*	3	*1*
ANR	2	*0*	2	*0*	2	*0*	2	*0*	2	*0*	1	*0*	2	*0*
Paleologu	1	*0*	2	*0*	1	*0*	1	*0*	1	*0*	1	*0*	1	*0*
PRM	1	*0*	1	*0*	1	*0*	1	*0*	1	*0*	1	*0*	1	*0*
PER	1	*–1*	1	*–1*	1	*–2*	1	*–1*	1	*–1*	1	*–1*	1	*–1*

Partidele afișează scoruri mai mici față de CG, acolo unde, la alegerile locale, mobilizarea s-a făcut și prin concursul notabililor locali. Atare este cazul în sectorul 3 pentru PSD și în sectorul 2 pentru PNL și PER. Prezența la vot crește, de la 33% la 42%, dar mobilizarea merge, prevalent, proporțional spre actori, fiindcă o nouă ierarhie nu ia naștere, iar raporturile de forțe dintre actori se mențin. Contextul alegerilor creează această mobilizare mai ridicată față de scrutinul de la locale, însă mobilizarea făcută de partide nu pare să reușească a exploata acest potențial. Creșterile în voturi sunt mai mari pentru partidele care își radicalizează retoricile. În această cheie se poate înțelege creșterea de 228% a scorului pentru PRU. Creșteri, relativ ușoare, se întâmplă pentru toți ceilalți actori, dar ele dețin o valoare mai ridicată pentru partidele care au accentuat retorica de protest și negativă, precum USR și PMP, cu creșteri de 126% și 127%. PNL care dezvoltă o retorică ambiguă va crește doar cu 116%.

Abaterea standard din Tabelul 8 oferă o imagine deja consacrată a polarizării întregului spațiului politic de către PSD și USR. Pentru toți actorii, valorile sunt, în general, consecvente cu cele găsite la votul pentru CG. Primele două partide afișează de departe cele mai mari valori ale abaterii standard. În condițiile acestei polarizări, pentru ceilalți actori potențialul de mobilizare este deosebit de redus.

Tabelul 8. Abateri standard
ale performanțelor la Camera Deputaților

	Abat. St. (CD)
PSD	0,076
USR	0,054
PMP	0,016
PNL	0,014
ALDE	0,014
Paleologu	0,007
PRU	0,006
ANR	0,005
PRM	0,003
PER	0,003

Un peisaj al relațiilor dintre actori este oferit în Tabelul 9 care afișează corelațiile bivariate simple. La vârful ierarhiei, se păstrează polarizarea de la alegerile locale. Se observă menținerea tiparelor de corelație pentru toți actorii. Ceea ce se modifică, în schimb, este intensitatea corelațiilor. In cazurile dintre PSD și USR, PNL și USR ea este chiar mai puternică. PMP dezvoltă relații echivoce la aceste alegeri. Scorurile partidului se corelează ușor negativ cu PNL și nu prezintă relații semnificative cu alți actori de pe fractura anti-PSD, ca USR sau ALDE. PMP păstrează opoziția față de PSD, cu care dezvoltă o corelație ușor negativă. Pentru ALDE, opoziția față de PSD și corelarea pozitivă cu USR deține intensități medii spre ridicate, ușor mai ridicate decât la alegerile locale. ALDE provoacă în legătură cu cei doi poli relații substanțial

mai puternice decât cele determinate de PNL și PMP. Spațiul este și la aceste alegeri polarizat între PSD și USR. Astfel, poziționări ale unui actor relativ la aceste două partide pot explica și alte relații din cadrul tabloului. PRU menține corelații slabe spre medii cu majoritatea actorilor, ele fiind pozitive cu PSD și negative cu opoziția la acest partid. Într-o situație similară PRU se află și PER. Totuși, pentru PER, relațiile sunt la o intensitate ușor mai ridicată comparativ cu alegerile din iunie. Pe falia anti-PSD, există corelații pozitive puternice pentru Paleologu și medii pentru ANR, iar PRM dezvoltă reciprocitate pozitivă medie cu PSD. La alegerile legislative, spațiul își continuă polarizarea.

Tabelul 9. Corelații bivariate între candidații de la Camera Deputaților

		PSD	USR	PNL	PMP	ALDE	PRU	ANR	Paleologu	PRM	PER
PSD	coef.	*	–0,92	–0,53	–0,17	–0,68	0,22	–0,56	–0,70	0,48	0,39
	semnif.	*	*0,00*	*0,00*	*0,01*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*
USR	coef.	–0,92	*	0,45	–0,05	0,52	–0,32	0,41	0,53	–0,45	–0,35
	semnif.	*0,00*	*	*0,00*	*0,41*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*
PNL	coef.	–0,53	0,45	*	–0,15	0,24	–0,22	0,10	0,27	–0,25	–0,31
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*	*0,01*	*0,00*	*0,00*	*0,09*	*0,00*	*0,00*	*0,00*
PMP	coef.	–0,17	–0,05	–0,15	*	0,02	0,03	0,23	0,19	–0,28	0,00
	semnif.	*0,01*	*0,41*	*0,01*	*	*0,72*	*0,61*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*1,00*
ALDE	coef.	–0,68	0,52	0,24	0,02	*	–0,12	0,48	0,65	–0,36	–0,36
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,72*	*	*0,04*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*
PRU	coef.	0,22	–0,32	–0,22	0,03	–0,12	*	–0,19	–0,14	0,21	0,04
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,61*	*0,04*	*	*0,00*	*0,02*	*0,00*	*0,54*
ANR	coef.	–0,56	0,41	0,10	0,23	0,48	–0,19	*	0,50	–0,27	–0,18
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,09*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*	*0,00*	*0,00*	*0,00*
Paleologu	coef.	–0,70	0,53	0,27	0,19	0,65	–0,14	0,50	*	–0,37	–0,37
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,02*	*0,00*	*	*0,00*	*0,00*
PRM	coef.	0,48	–0,45	–0,25	–0,28	–0,36	0,21	–0,27	–0,37	*	0,24
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*	*0,00*
PER	coef.	0,39	–0,35	–0,31	0,00	–0,36	0,04	–0,18	–0,37	0,24	*
	semnif.	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*1,00*	*0,00*	*0,54*	*0,00*	*0,00*	*0,00*	*

Cuantilele hărților Voronoi din Anexa 7 aduc o perspectivă geografică în explorarea votului. Regăsim distribuțiile majore discutate și la locale. PSD este mai puternic la periferii și inelul median, iar USR realizează performanțe mai ridicate în centrul și nordul orașului, dar diferențele la periferii se mai reduc. Pentru celelalte partide analizate la alegerile locale, tiparele sunt mai slabe, chiar dacă ele își continuă existența. PNL scade în nord-estul orașului în sectorul 2. Votul pentru PNL este distribuit mai uniform, iar periferiile, altele decât cea nordică, cresc în importanță. În centrul orașului, PNL pierde din consecvență, iar geografia sa pare deosebit de fragmentată aici. Pentru PMP, harta este și mai fragmentată, chiar dacă performanțe mai ridicate se conturează în sectorul 1, în orașul istoric și de-a lungul axelor de dezvoltare. Aceste tipare se continuă față de votul la CG, dar acum sunt mai știrbite în coerența lor. Pentru ALDE, votul se concentrează solid în orașul istoric, nordul capitalei și merge pe axele de dezvoltare către ieșirea din oraș. La periferii, partidul obține cele mai joase scoruri ale sale. Coerența acestor modele geografice este vizibil mai puternică decât cea afișată la alegerile locale. În comparație cu PNL sau PMP, ALDE propune o hartă mult mai concentrată, deși la un nivel macro tiparele sunt aceleași. Fragmentarea sporită se vede și la PRU, a cărui baza electorală se formează și la periferiile marginalizate, în inelul median, dar și în orașul istoric, ceea ce marchează o distanțare față de geografia de la alegerile locale. PRU și ANR evocă naționalismul ca parte dominantă în imaginea partidului, dar ele își vor construi geografii electorale distincte. ANR se aseamănă cu actorii anti-PSD, cu scoruri mai ridicate în orașul istoric, în nord și pe axele de dezvoltare. Totuși, ca o distanțare față de acest grup, ANR adună scoruri importante și în zonele periferice. Modelele spațiale se arată destul de conturate pentru acest partid. Structurări similare sunt vizibile și pentru candidatul independent, Theodor Paleologu. Însă, pentru acesta, votul este puternic concentrat în orașul istoric și în nordul orașului. Ca într-un vot tradițional anti-PSD, periferiile marginalizate ale orașului reprezintă un spațiu interzis pentru acest candidat. Pentru celălalt partid naționalist, PRM, votul pare să se concentreze mai mult în socio-spațialurile vulnerabile. Partidul

adună susținere și în orașul istoric, dar răsfirat. Harta pentru PER este una deosebit de fragmentată. Pâlcuri de susținere se observă în zonele marilor ansambluri rezidențiale din inelul median și de la periferii.

Statisticile descriptive și reprezentarea grafică semi-reală a hărților Voronoi au avut un rol în a pregăti traseul analizei spațiale. Partidele își păstrează o consecvență majoră față de performanțele de la alegerile locale. Totuși, alegerile legislative propun geografii mai puțin coerente în concentrările spațiale decât alegerile locale. Tiparele majore se păstrează, însă acestea sunt, în general, mai neclare. Analiza spațială va urmări amănunțit și nuanțat a realinierilor.

4.4.3. Analiza geografică globală la nivelul întregului oraș

În Tabelul 10 sunt notatate valorile Indicelui Moran pentru actorii analizați la CD, dar și valorile autocorelării globale de la CG. În Anexa 8 sunt încadrați norii de puncte pentru acești actori. Statisticile confirmă comentariile asupra hărților Voronoi. Pentru majoritatea actorilor, concentrarea spațială a votului scade la alegerile legislative. Excepții constitui PSD, care se menține la 0,7, și ALDE, care crește la 0,51. Pentru USR și PMP, scăderile sunt mici. Cea mai importantă scădere este pentru PNL, care ajunge la 0,17. Pentru acești primi actori ai ierarhiei, tabloul conturat este în continuare unul al polarizării între PSD și USR. ALDE ocupă acum o poziție mai solidă pe tronsonul spațiului anti-PSD sau cel reclamat liberal. Pentru acest partid, geografia electorală este una coerentă și pare să se dezvolte pe seama transformărilor USR, PMP și PNL, pentru care spațialitatea devine, în diferite grade, mai neclară. Dacă USR evocă în continuare un oraș polarizat, pentru PMP și PNL geografia se arată deosebit de fragmentată. La aceste alegeri, remarcabilă este transformarea pentru PNL, care, aparent, la aceste alegeri, nu doar devine incapabil în a mobiliza solid pe falia anti-PSD, dar își pierde și pâlcurile de susținere pe care le-a avut la alegerile locale. Poziționarea de la alegerile locale, nu doar în urma partidului dominant, dar și în urma USB, principalul contestatar pe fractura anti-PSD, va deposeda PNL de capitalul opoziției de succes la PSD. Pentru electoratul din București, alegerile locale sancționaseră USB/USR ca

principalul actor de pe falia anti-PSD. Analize ulterioare vor descifra mai în profunzime întocmai aceste transformări. În cazul PMP, fragmentarea și îndepărtarea de harta anti-PSD este simptomatică pentru poziționarea anti-anti-corupție, naționalistă și conservatoare a partidului. PRU și PER afișează, de asemenea, concentrări spațiale minore. Grade mai ridicate de autocorelare spațială există pentru actorii analizați doar la acest scrutin. PRM propune o hartă cu tipare undeva la o intensitate medie de autocorelare. Celălalt partid naționalist, ANR se află la un nivel ușor mai ridicat față de PRM. Pentru Theodor Paleologu statistica de 0,66 amintește de geografiile polarizate de la vârful ierarhiei.

Tabelul 10. Indici Moran
la Camera Deputaților și Consiliul General

	Indici Moran	
	CD	*CG*
PSD	0,7	*0,7*
USR	0,59	*0,65*
PNL	0,17	*0,5*
PMP	0,18	*0,24*
ALDE	0,51	*0,45*
PRU	0,15	*0,29*
ANR	0,39	
Paleologu	0,66	
PRM	0,29	
PER	0,21	*0,5*

La aceste alegeri legislative, spațiul geografiei politice bucureștene rămâne polarizat de clivajul dominant, care antrenează la vârful său PSD și USR. Alți actori, ca PMP și PNL devin aproape nesemnificativi pe falia anti-PSD prin mobilizarea pe care o realizează. Căderea PNL în desuetitudine după alegerile locale a permis conturarea unei performanțe mult mai coerente în matca anti-PSD pentru partidul alternativă, ALDE. Apropiat de PSD în

sistemul de alianțe, acesta ieșea, oarecum, ca un învingător în urma alegerilor locale. Actorii noi intrați, ca ANR, PRM sau Paleologu, în ciuda performanțelor scăzute, vor contura geografii mult mai coerente decât PNL, PMP, PRU sau PER. Alegerile legislative vor genera o prezență mai ridicată decât cele locale, iar actorii vor aduna un număr mai mare de voturi, dar aceasta se va datora mai degrabă unei creșteri proporționale generate de contextul general al alegerilor care ofereau posibilitatea unei mobilizări semnificative pe vechea opoziție dintre PSD și celelalte partide.

Pentru analiza spațio-temporală, în Tabelul 11 sunt raportate rezultatele regresiilor liniare care proiectează ca variabile independente scoruri de la alegerile locale asupra celora de la alegerile legislative. Ca variabile independente vor fi utilizate scoruri standardizate in fiecare locație la CG și mediile ponderate standardizate ale performanțelor realizate în vecinătatea fiecărei locații la CG. Acestea vor fi proiectate asupra scorurilor standardizate de la CD. R^2 reprezintă o măsură a explicării geografiei electorale de la legislative prin cea de la alegerile locale, iar coeficienții vorbesc despre o corelație temporală în locație *in-situ* (stCG) sau una spațio-temporală care angrenează vecinătățile (stWCG). Analiza folosește la identificarea rolului moștenirilor spațiale consacrate la alegerile locale asupra votului la legislative. Corelațiile, opozițiile, transferurile, suprapunerile implică procese care atrag, în mod aproape decisiv, grupaje spațiale. Tabelul arată rezultatele unor analize statistice în care un model al performanțelor de la Consiliul General, operaționalizat printr-o variabilă a rezultatelor standardizate non-geografice (st) de la nivelul locațiilor și o altă variabilă a mediilor aritmetice standardizate calculate pentru vecinătățile fiecărei locații de votare (stW), a fost angajat într-o relație de regresie lineară simplă asupra variabilei independentă reprezentată de scorul standardizat obținut la Camera Deputaților în cele 278 locații. Întâlnirea fiecărui actor înregistrat pe coloană cu un actor înregistrat pe rând a însemnat rularea unei analize statistice. Casetele intersecțiilor arată rezultatele analizei. R^2 oferă o măsură a puterii de explicație a modelului pe o scală de la 0 la 1 (1–100%). Coeficienții indică gradul de corelație dintre fiecare variabilă a modelului și

variabila dependentă. Aceștia pot fi interpretați ca o corelație bivariată simplă. Semnificațiile sunt redate pentru coeficienții de corelație. Un nivel de sub 0,05 îl recomand pentru a considera corelația ca fiind semnificativă statistic.

Tabelul 11. Regresii lineare simple între performanțele de la Consiliul General și cele de la Camera Deputaților

Alegeri locale (CG) – var. indep.			Alegeri legislative (CD) – var. dep.									
			PSD	USR	PNL	PMP	ALDE	PRU	ANR	Paleologu	PRM	PER
PSD+ UNPR	*r2*		*0,83*	*0,63*	*0,27*	*0,04*	*0,48*	*0,04*	*0,33*	*0,58*	*0,22*	*0,18*
	st	coef.	0,82	–0,8	–0,76	–0,17	–0,34	0,29	–0,2	–0,34	0,26	0,27
		semnif.	0	0	0	0,13	0	0,01	0,03	0	0,01	0,01
	stW	coef.	0,11	0,01	0,3	–0,05	–0,38	–0,11	–0,39	–0,45	0,23	0,18
		semnif.	0,17	0,9	0	0,62	0	0,34	0	0	0,02	0,08
USB	*r2*		*0,87*	*0,81*	*0,18*	*0,05*	*0,43*	*0,05*	*0,33*	*0,53*	*0,23*	*0,15*
	st	coef.	–0,72	0,85	0,58	–0,26	0,3	–0,28	0,09	0,26	–0,16	–0,26
		semnif.	0	0	0	0,01	0	0,01	0,28	0	0,09	0,01
	stW	coef.	–0,25	0,06	–0,2	0,39	0,39	0,04	0,5	0,5	–0,35	–0,15
		semnif.	0	0,22	0,04	0	0	0,71	0	0	0	0,12
PNL	*r2*		*0,31*	*0,14*	*0,19*	*0,03*	*0,27*	*–0,01*	*0,11*	*0,32*	*0,13*	*0,1*
	st	coef.	–0,27	0,18	0,36	0,09	0,21	0,03	0,16	0,16	–0,2	–0,18
		semnif.	0	0,02	0	0,29	0	0,69	0,04	0,02	0,01	0,03
	stW	coef.	–0,33	0,23	0,1	0,14	0,36	–0,06	0,2	0,44	–0,2	–0,17
		semnif.	0	0	0,17	0,08	0	0,49	0,01	0	0,01	0,03
PMP	*r2*		*0,25*	*0,17*	*0*	*0,46*	*0,13*	*–0,01*	*0,15*	*0,15*	*0,06*	*–0,01*
	st	coef.	–0,16	0,41	–0,05	0,7	–0,05	0,02	0,11	0,1	–0,16	0,03
		semnif.	0,01	0	0,44	0	0,46	0,76	0,07	0,1	0,02	0,66
	stW	coef.	–0,41	0,03	0,06	–0,07	0,39	–0,05	0,33	0,34	–0,14	–0,04
		semnif.	0	0,6	0,39	0,16	0	0,42	0	0	0,03	0,5
ALDE	*r2*		*0,53*	*0,35*	*0,28*	*0,05*	*0,54*	*0,02*	*0,27*	*0,37*	*0,17*	*0,09*
	st	coef.	–0,17	0,06	0,21	0	0,5	0	0,16	0,18	–0,07	–0,06
		semnif.	0	0	0	0,95	0	0,96	0,02	0	0,33	0,42
	stW	coef.	–0,6	0,55	0,36	0,22	0,31	–0,16	0,4	0,48	–0,37	–0,26
		semnif.	0	0	0	0	0	0,48	0	0	0	0

Alegeri locale (CG) – var. indep.			Alegeri legislative (CD) – var. dep.									
			PSD	USR	PNL	PMP	ALDE	PRU	ANR	Paleologu	PRM	PER
PDS	*r2*		*0,44*	*0,41*	*0,02*	*0,04*	*0,17*	*0,03*	*0,16*	*0,21*	*0,12*	*0*
	st	coef.	0,42	–0,48	–0,22	0,07	–0,21	–0,14	–0,11	–0,14	0,07	0,11
		semnif.	0	0	0,1	0,58	0,08	0,28	0,38	0,24	0,55	0,4
	stW	coef.	0,26	–0,18	0,03	–0,27	–0,22	0,3	–0,31	–0,33	0,29	–0,03
		semnif.	0,01	0,08	0,8	0,04	0,07	0,02	0,01	0	0,02	0,8
PER	*r2*		*0,07*	*0,04*	*0*	*0,03*	*0,07*	*0*	*0,04*	*0,07*	*0,03*	*0,09*
	st	coef.	0,11	–0,09	0,09	–0,19	–0,16	0,07	–0,16	–0,07	0,18	0,3
		semnif.	0,16	0,26	0,29	0,02	0,05	0,43	0,06	0,39	0,03	0
	stW	coef.	0,18	–0,13	–0,1	0,01	–0,13	–0,1	–0,08	–0,22	0	0,01
		semnif.	0,03	0,1	0,22	0,87	0,1	0,22	0,31	0	0,99	0,9
PRU	*r2*		*0,26*	*0,2*	*0,36*	*0*	*0,27*	*0,06*	*0,16*	*0,22*	*0,14*	*0,09*
	st	coef.	0,15	–0,1	–0,1	–0,07	–0,22	0,22	–0,15	–0,2	0,27	0,16
		semnif.	0,01	0,1	0,12	0,27	0	0	0,02	0	0	0,01
	stW	coef.	0,42	–0,39	–0,14	0,02	–0,39	0,05	–0,31	–0,35	0,17	0,2
		semnif.	0	0	0,36	0,77	0	0,43	0	0	0,01	0
PNTCD	*r2*		*0,14*	*0,17*	*0,01*	*0,02*	*0,07*	*0,02*	*0,02*	*0,04*	*0,09*	*0*
	st	coef.	0,12	–0,16	0,09	0	–0,16	0,08	–0,06	–0,08	0,16	0,03
		semnif.	0,04	0	0,15	0,99	0,01	0,18	0,34	0,19	0,01	0,59
	stW	coef.	0,33	–0,34	–0,1	–0,13	–0,17	0,09	–0,12	–0,16	0,2	0,03
		semnif.	0	0	0,09	0,03	0,01	0,14	0,05	0,01	0	0,63

Pentru partidul dominant la ambele alegeri, PSD, dar și pentru USR raportarea la moștenirea alegerilor locale este fără echivoc. Cele două partide se mențin în aceeași matcă, astfel că, de departe, cea mai puternică capacitate explicativă o deține chiar perfomanța partidului, sau cea a opozantului. De asemenea, pentru că majoritatea celorlalți actori, la alegerile locale și-au construit hărți direcționate de această polarizare, în mod inerent și aceștia dețin ponderi în geografia PSD și USB de la legislative. Astfel, puterea de explicație a geografiilor de la alegerile pentru CG este și o funcție a concentrării spațiale a performanțelor de la acest scrutin. Pentru PSD, cea mai

semnificativă relație, după aceea cu propria performanță, este cea cu PDS. Schimburi de opțiuni electorale, dar și mutări de socio-spațialuri caracterizează legătura dintre PSD și PDS. Coeficientul de 0,42 pentru corelația temporală *in-situ* și cel de 0,26 pentru cea spațio-temporală a vecinătăților conturează o astfel de concluzie. Partidul se opune și față de ceilalți actori anti-PSD, precum PNL, PMP și ALDE, însă, la intensități mult mai reduse decât în cazul relației cu USB. PSD va ocupa, parțial, și din hărțile PRU și PNȚCD. Schimburi de voturi privesc mai degrabă relația cu PRU. După propria geografie și cea a opozantului, pentru USR cea mai importantă putere explicativă o dețin performanțele ALDE. Totuși, este vorba prevalent de o corelație spațio-temporală, coeficientul acesteia de 0,55 este decisiv mai mare decât acela de 0,06 al corelației temporale *in-situ*, indicând ocuparea de către USR a spațiului ALDE, dar nu și un transfer de opțiuni electorale. Cele două partide confundă o hartă majoritar asemănătoare, dar cu votanții bine poziționați pe cele două falii. ALDE își păstrează la legislative poziția de alternativă. Pentru USR, transferuri de voturi se relevă prevalent prin moștenirea PMP și, într-o măsură mai mică, prin PNL. Caracterul trunchiat al transferurilor este simptomatic pentru deplasarea acestor partide față de rolul de opoziție la PSD+UNPR. USR nu capitalizeză din votul pentru PDS, fiindcă acesta va fi asimilat de PSD. Este o situație de opoziție, care se va înscrie, chiar dacă la un nivel relativ slab, și în relația față de PRU și PNȚCD. La aceste alegeri, atât PSD, cât și USR își vor menține conflictul polarizator și vor capitaliza pe urma acestuia.

PNL propune o geografie cu puține concentrări spațiale. Rezultatele regresiei indică distanțarea partidului față de moștenirea de la alegerile locale. Mobilizarea realizată prin notabilii locali suferă o erodare substanțială. Partidul înclină spre votul anti-PSD, care va deveni acum principalul bazin electoral. Însă, susținerea se concretizează a fi una mult mai puțin coerentă decât la alegerile locale. PNL se va confunda cu geografia ALDE în multe instanțe, dar aceasta se va datora capacității celui din urmă de a coloniza spațiile anti-PSD. Locurile unde USB mobilizează decisiv în favoarea sa constituie un bazin electoral important și pentru PNL. Capitalizarea va fi una mai curând

incidentală și determinată de polarizarea excesivă pe care USB o făcuse în defavoarea PSD+UNPR. În București, Național Liberalii vor construi la alegerile legislative o geografie electorală puțin coerentă, care deși înclină spre capitalizarea voturilor anti-PSD, îi lipsește imboldul necesar pentru a constitui o locomotivă a polarizării. Scăderi semnificative au loc și în spațiul anti-PSD generate de contestarea făcută de ALDE.

PMP își va menține bazinul electoral de la locale. Pentru acest partid, r^2 0,46 identifică asemănări solide în relația cu propria performanță. Coeficientul de 0,7 pentru corelația temporală *in-situ* trimite către o conservare majoră a voturilor între cele două scrutinuri. Pe lângă aceasta, fragmentar, partidul va reuși puțin să capitalizeze în alte direcții în mod decisiv. Chiar și la alegerile locale, geografia PMP era direcționată spre socio-spațialuri variate. Orientarea anti-PSD cu susținere mai ridicată în orașul istoric și în nord era prezentă, dar consistența sa era mai mică decât pentru ceilalți actori care apropriaseră aceleași spații. La alegerile legislative, echivocurile se intensifică. Partidul își creează o geografie electorală cu puțină ancorare în socio-spațialul bucureștean. PMP va gestiona mai multe retorici și, în multe privințe, va depăși coordonatele poziționării anti-PSD tradiționale. PMP este în opoziție nesemnificativă față de geografiile deosebit de polarizate conturate de PSD+UNPR și PDS. Totuși, partidul rămâne frecventabil pentru geografia tradițională anti-PSD, așa cum se relevă prin coeficienții 0,39 și 0,22 ai vecinătăților USB și ALDE. La aceste alegeri, PMP urmează un traseu regăsit și la PNL, prin care acești actori dezvoltă mai multă inconsistență și irelevanță pe fractura anti-PSD.

La alegerile legislative, geografia ALDE devine mult mai concentrată. Partidul își strânge performanțele ridicate în orașul istoric și în nordul capitalei. ALDE este singurul actor pentru care indicele Moran crește la alegerile din decembrie. Mersul acestui partid spre poziționare mai bine definită trebuie citit alături de pierderea de către ceilalți actori a credibilității pe falia anti-PSD. PNL și PMP dețin autocorelări slabe și nu mobilizează coerent pe lungimea acestor teritorii. ALDE va coloniza spații rămase descoperite odată cu pier-

derile PNL și PMP. Raportarea ALDE la geografiile alegerilor locale este ușor lizibilă. Valoarea r^2 de 0,54 cu propria performanță arată că partidul își menține bazinul electoral. Pe lângă aceasta, ALDE va coopta foste teritorii care la alegerile locale erau înscrise geografiile PNL sau PMP. Moștenirea PNL de la alegerile locale este mai relevantă pentru ALDE, mai mult decât este pentru propriul partid, indicat de valoarile r^2 0,27 cu ALDE și 0,19 cu PNL. Relația cu moștenirea PMP este mai diferită, decât cea cu PNL. Dacă în cazul ultimului, ALDE reușește să capitalizeze voturi în locațiile în care PNL obținuseră scoruri mai ridicate, relativ la PMP, ALDE doar ocupă locurile în care PMP avea coerență geografică, anume orașul istoric și nordul. Scorul ALDE nu se corelează *in-situ* cu cel al PMP și nu crește odată cu acesta din urmă. Colonizarea spațiului anti-PSD implică inerent și o poziționare împotriva geografiilor actorilor de pe cealaltă falie: PSD+UNPR, PDS, PRU. Opoziția este continuată în grade scăzute și față de PER și PNȚCD.

Dintre toți actorii analizați la ambele alegeri, PRU este partidul pentru care propria moștenire contează cel mai puțin. Există o corelație *in-situ* față de scorurile pe care le-a realizat la CG, dar aceasta este slabă. PRU dispune cel mai jos grad de concentrare spațială, indicând puține coerențe. Totuși, aceste așezări geografice în vot există simultan cu o creștere a performanțelor față de alegerile locale. Partidul își mărește baza de susținere, dar o va face iregulat, colonizând geografii ale PDS și transferând voturi de la PSD+UNPR. Față de actorii anti-PSD, singura opoziție va fi construită doar împotriva polului USB. Situația este relevantă pentru slaba concentrare spațială din geografia PRU, care găsește opoziții doar față de geografia cea mai polarizată.

Deși evocă precum PRU o retorică naționalistă, ANR se distanțează față de acesta prin poziționarea stridentă împotriva PSD. Partidul invocă și anticomunismul. La legislative, ANR se va corela cu geografiile anti-PSD de la locale. Valorile coeficienților pentru vecinătăți sunt însemnate, 0,5 cu USB (r^2=0,33), 0,4 cu ALDE (r^2=0,27), 0,33 cu PMP (r^2=0,15) și 0,2 cu PNL (r^2=0,11). Partidul lui Munteanu va capitaliza în orașul istoric și în nordul localității din voturile tuturor acestor partide. Dincolo de aceste locuri, ANR

nu va mai reuși să transfere voturi de la acești actori. ANR nu capitalizează semnificativ din voturile PNL în sectorul 2 în afara orașului istoric. În mod firesc, ANR se așează în opoziție față de geografiile PSD+UNPR, PDS și PRU. Concluziile din acest paragraf reprezintă o confirmare a logicii care conduce structurarea geografiei electorale bucureștene. Două partide ultra-naționaliste și conservatoare ca PRU și ANR vor fi ancorate în cadrul geografiei bucureștene nu prin acest crez politic, ci prin poziționarea față de PSD, partidul dominant.

Theodor Paleologu este, la alegerile legislative, actorul anti-PSD cu cea mai mare concentrare spațială a voturilor. În consecință, acesta propune o geografie electorală puternic corelată cu actorii anti-PSD de la alegerile locale. Mai puține sunt transferurile dinspre PMP și PNL, datorită ocupării de către acestea a unor spații intermediare sau periferice. Harta acestuia se opune celora ale PSD+UNPR, PDS, PRU, PER și PNȚCD. Relațiile candidatului independent cu ceilalți actori sunt solid închegate și creează o geografie limpede, tributară poziționării sale în sistemul politic.

PRM nu participase la alegerile pentru CG. Rezultatele regresiilor arată pentru acest partid cea mai importantă pondere pentru corelații pozitive în relația cu PSD+UNPR, r^2=0,22. Partidul capitalizează în egală măsură voturi și geografii ale alianței. PRM deține o poziționare mai concretă și se apropie de polul PSD+UNPR, mai mult decât o face celălalt partid ultra-naționalist și anti-anti-corupție, anume PRU. PRM transferă, în diferite instanțe reduse, spații ale PDS, voturi dinspre PER și atât spații cât și voturi de la PRU și PNȚCD. În consecință, partidul se regăsește în opoziție și față de patrimoniul geografic al celuilalt pol.

PER este singurul partid pentru care, la alegerile legislative, propria performanță electorală de la alegerile locale explică mai puțin decât cea a altor partide. Partidul mobilizase puternic în sectorul 2 datorită candidatului la primăria sectorului. Acesta avea și o carieră anterioară de parlamentar în PNL. La alegerile legislative, performanțele pe care acesta le impregnase în harta PER dispar. Votul va fi explicat cu o intensitate relativ medie de către patrimoniul electoral al PSD+UNPR. La intensități mai scăzute, scorul acestui

partid este explicat pozitiv și prin performanța sa de la alegerile locale sau prin tiparele spațiale ale PRU. Inerent, partidul se așează și în opoziție față de actorii anti-PSD.

Perioada scurtă scursă între cele două alegeri face ca tiparele spațiale majore să se păstreze. De altfel, situația este o transpunere a menținerii ierarhiei. Partidele își păstrează marea majoritate a bazinelor electorale. Totuși, transformări există, iar acestea sunt semnificative și reprezentative pentru schimbările din pozițiile actorilor. De asemenea, ele confirmă anumite dinamici descoperite în analiza alegerilor locale. Analiza globală a relevat o menținere a polarizării spațiului geografic electoral și la alegerile legislative. Totuși, aceasta este la un nivel mai scăzut decât era la alegerile locale. În interiorul acestor variații, se vor așeza realinierile. Actorii capitalizează din voturi și spații de la alegerile locale atunci când geografia de la alegerile legislative este mai închegată, coerentă și cu tipare spațiale care sunt ilustrative pentru fracturile socio-spațiale ale Bucureștiului. Spațiul se menține deosebit de polarizat între PSD și USR, dar alți actori ai faliei anti-PSD, ca PNL și PMP, vor pierde din coerența afișată la alegerile locale și se orientează spre alte resurse de susținere. În continuare, analiza locală va arăta întocmai locurile orașului care au intrat în acest procesul de realinierile, dar și pe acelea care conturează noua geografie electorală.

4.4.4. Analiza tiparelor locale

Analiza locală a geografiilor de la alegerile legislative va relua instrumente folosite și pentru scrutinul din iunie. În mod adițional, corespondențe vor fi discutate nu doar între actorii de la alegerile legislative, dar și comparativ cu alegerile locale. În Anexa 9 și Anexa 10 sunt înregistrate corespondențele grupajelor pozitive sau negative pentru toți actorii. Trasee descoperite și confirmate în analiza globală vor fi, acum, explorate la o scală locală. Inerent, majoritatea tiparelor descrise la alegerile locale se vor regăsi și în aceste geografii electorale, astfel că, referințe vor apărea la geografiile de la alegerile locale pe toată întinderea analizei.

În București, la vârful ierarhiei, alegerile legislative au recreat o geografie electorală polarizată între doi actori care își construiesc hărțile în opoziție, unul față de celălalt. Situația este reluarea geografiei de la CG. Indicatorii locali pentru PSD și USR sunt arătați în Figura 13 și Figura 14. Ca și la alegerile locale, PSD și USR nu dețin în comun niciun grupaj pozitiv sau negativ. Pentru PSD, continuitatea față de alegerile locale este una aproape totală. În harta de la CD, 87% din grupajele pozitive și 88% din cele negative reprezintă o continuare față de geografia de la CG. De asemenea, pentru același partid, există o scădere semnificativă a grupajelor pozitive, de la 61 la 53. Acestea sunt pierderi ale mobilizării majore făcută în sectorul 3 prin candidatul la primăria sectorului, Robert Negoiță. Acestea vor fi compensate prin captarea locurilor ocupate de PDS. Scorurile PSD vor crește în zona intermediară a sectorului 5. Cu excepția acestor transformări, PSD se va menține în matca spațială descrisă pentru PSD+UNPR la alegerile locale. În scopul fluidității citirii textului, voi relua aceste locuri. Partidul se descurcă cel mai bine și în mod concentrat în Chitila, Militari, Giulești, Militari, Rahova, Ferentari, Giurgiului, Berceni, Olteniței–Apărătorii Patriei, Industriilor, foarte redus la periferia Titan-Balta Albă și în Vitan, Pantelimon, Colentina–Andronache–Ion Creangă.

Anterior, am subliniat scăderea în autocorelarea globală pentru USR la aceste alegeri. Însă, diferențele globale traduc transformări la nivel local. Numărul de grupaje este apropiat față de cele găsite la CG, 52 comparativ cu 50 (pozitive) și 49 față de 50 (negative). Totuși, în geografia de la legislative, doar 63% dintre grupajele pozitive se regăsesc și în harta votului la CG. Pentru cele negative ponderea este una decisivă de 96%. Partidul rămâne în matca sa anti-PSD, dar își mută unele centre de greutate, pe fondul consolidării poziției ca principal actor care se opune PSD. Ambiguitatea și lipsa de polarizare care vor caracteriza PNL la aceste alegeri, îi vor permite USR să-și extindă susținerea mai consistent și către alte spații. Partidul își sporește performanțele și se dezvoltă mai coerent și în sectorul 3 acolo unde PSD scade față de locale. În general, este vorba despre o deplasare ușoară către inelul intermediar al capitalei, păstrându-se ca redute orașul istoric și nordul.

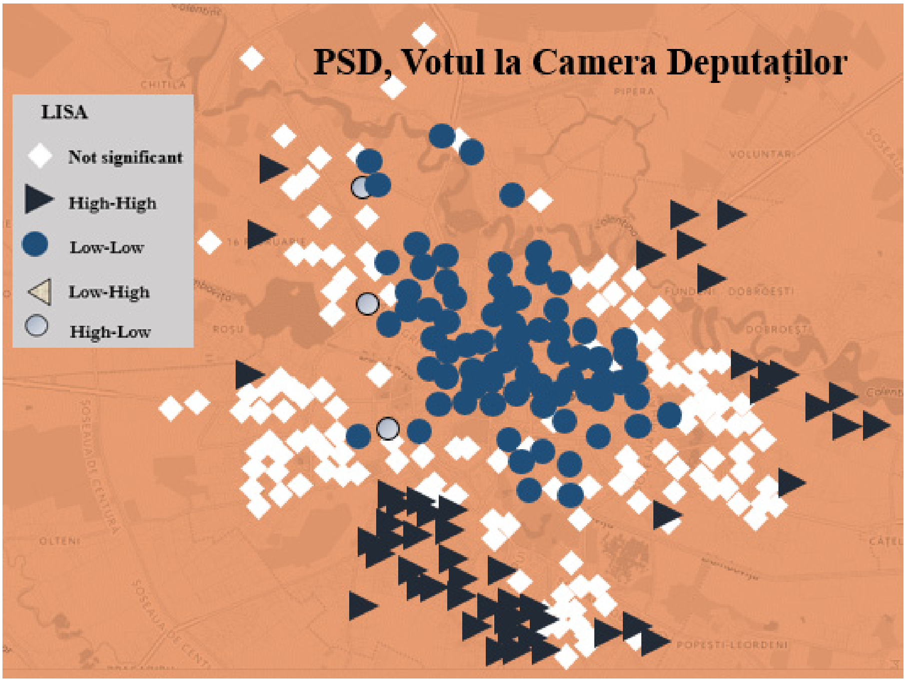

Figura 13. Grupaje spațiale pentru PSD la Camera Deputaților

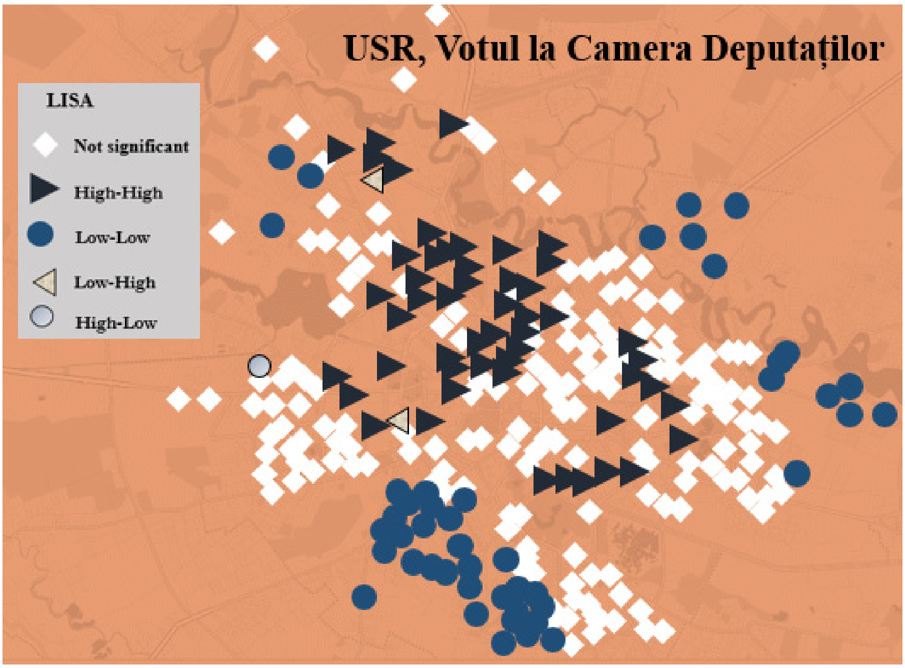

Figura 14. Grupaje spațiale pentru USR la Camera Deputaților

USR pierde din grupajele centrale din orașul istoric, dar se extinde în alte zone relativ apropiate. Totuși, este vorba despre o translatare ușoară spre periferii. Partidul devine frecventabil pentru mai multe categorii socio-demografice și iese din nișa pe care și-a impus-o la alegerile locale. Socio-spațialul în care USR își caută susținerea este unul care caracterizează și alte partide tradiționale anti-PSD. La marginea nordică a orașului, USR își consolidează baza electorală pe suprafețe mai întinse, cuprinzând și Bucureștii Noi și Băneasa, pe lângă Dămăroaia și Pajura. Se păstrează susținerea ridicată în spațiul dintre Ion Mihalache și Barbu Văcărescu. În afara orașului istoric, la vest de acesta, grupaje de scoruri pozitive apar și în zone intermediare ca Grozăvești, Crângași, Militari și Drumul Taberei. În sudul orașului istoric se păstrează susținerea ridicată din teritoriile reconstruite și cele mai vechi. La marginea estică a vechiului oraș se consolidează grupaje ridicate în zonele Ferdinand–Iancului–Vatra Luminoasă și către sud în zona Piața Muncii și începutul vestic al ansamblului Titan–Balta Albă.

Ușoara trecere a USR spre inelul intermediar al orașului nu atrage după sine și slăbirea opoziției față de PSD. Păstrarea geografiilor în oglindă este favorizată și de cucerirea geografiei PDS de către partidul dominant. Numărul de grupaje pozitive sau negative care se opun în hărțile celor doi actori este chiar în creștere între cele două alegeri, de la 83 la 89. Ceea ce se confirmă este menținerea unui *statu quo* la vârful ierarhiei la aceste alegeri în București prin opoziția dintre PSD și USR.

PNL propune realinieri importante în geografia sa. Partidul se acomodează unei poziții secunde pe fractura anti-PSD și își sporește ambiguitatea și incapacitatea de a mobiliza coerent. Am făcut anterior referiri la scăderea substanțială a autocorelării globale la alegerile legislative. La nivel local, aceasta se traduce prin diminuarea numărului de concentrări spațiale ale scorurilor. Harta indicilor de autocorelare locală pentru PNL este prezentă în Figura 15. Partidul pierde aproape în întregime din performanțele ridicate concentrate în nord-vest și în nordul sectorului 1. Este un întreg spațiu anti-PSD pentru care dispare rolul de a alimenta substanțial bazinul electoral al PNL.

În schimb, la nord de orașul istoric, centrul de greutate este mutat spre est către Barbu-Văcărescu-Tei. În nord-estul orașului istoric și în zona exterioară acestuia, susținerea se împrăștie spațial. Concentrări de scoruri ridicate mai rămân doar în zona Moșilor–Pache Protopopescu–Traian și Vatra Luminoasă–Piața Muncii.

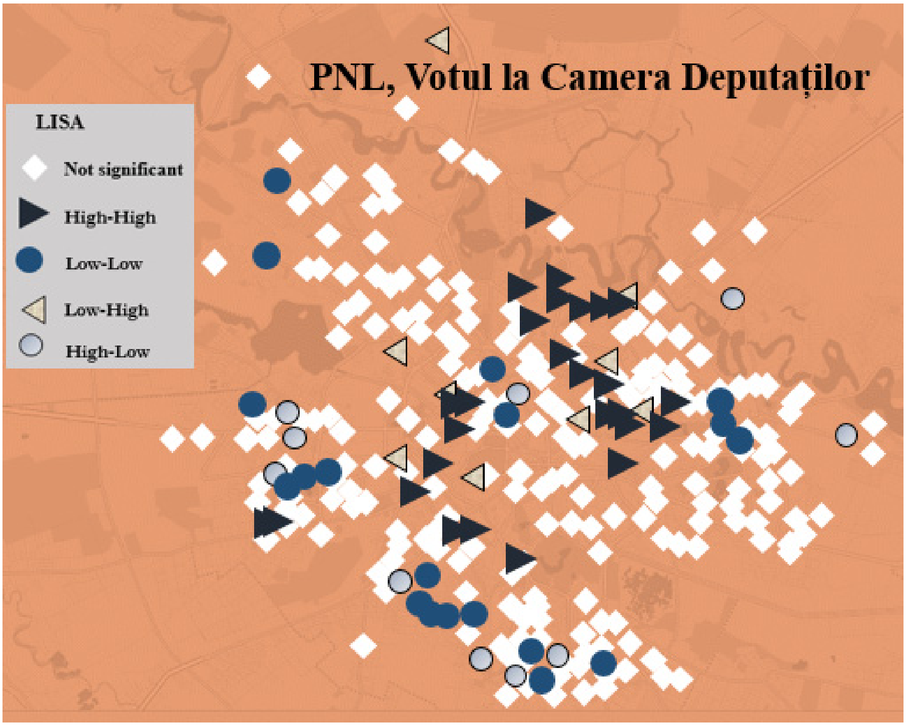

Figura 15. Grupaje spațiale pentru PNL la Camera Deputaților

În orașul istoric, alte grupaje pozitive apar în zona Alba Iulia și un areal mai extins în Gara de Nord–Eroilor–Panduri. Însă, și aici harta pierde din coerență și din autocorelare. Partidul acumulează noi grupaje pozitive la periferia Drumul Taberei și începutul estic al Rahova–Ferentari. Transformarea este și mai puternică pentru locurile în care partidul se descurcă slab. Dacă jumătate din grupajele pozitive se regăsesc și în harta de la alegerile locale, pentru cele negative ponderea este de aproximativ o treime. Partidul realizează chiar și în orașul istoric performanțe negative, în zona Berzei-Buzești-Victoriei. Scoruri relativ slabe, pe suprafețe parțiale și reduse sunt și în Chitila, Giulești, Militari, Drumul

Taberei, Ferentari, Giurgiului, Berceni și Pantelimon–Chișinău. La aceste alegeri, precum USR, și PNL, realizează scoruri mai bune în sectorul 3 în Titan–Balta Albă și periferiiile de lângă acest ansamblu.

Realinierea pentru PNL marchează un tipar vizibil și la USR, acela de ieșire din orașul istoric. Firav la USR, acesta este mult mai solid la PNL și este însoțit și de o pierdere aproape completă a spațiilor anti-PSD din nordul localizat în sectorul 1. PNL rămâne cu o moștenire trunchiată de la alegerile locale în sectorul 2 și pâlcuri de susținere împrăștiate pe la marginea orașului istoric. Incoerența geografiei electorale traduce o ambiguitate în poziționarea partidului în sistemul de partide, prezentă la alegerile locale, dar continuată mai puternic la cele legislative. Diferența între cele două alegeri o reprezintă victoria decisivă a PSD la alegerile locale și ocuparea de către USB a primului loc pe fractura anti-PSD. Toate acestea, reprezentau pentru electoratul bucureștean premisele unei neîncrederi sporite în PNL ca soluție de opoziție la partidul dominant.

La alegerile locale, autocorelarea spațială pentru PMP era medie spre slabă. La scrutinul din decembrie, aceasta scade la un nivel slab. Partidul pierde din claritatea poziționării în sistem și devine incapabil în a mobiliza eficient cu ajutorul imaginii sale. În linii mari, PMP rămâne într-o geografie în opoziție față de PSD. Conform hărții din Figura 16, în privința transformărilor, ceea ce se observă la PMP, ca și în cazul USR sau PNL, este mutarea centrului de greutate spre exteriorul orașului istoric. Continuitatea grupajelor față de alegerile locale este una relativ slabă. Doar 32% și 56% dintre grupajele pozitive și negative din harta de la CD se regăsesc și în geografia de la locale. PMP pierde din concentrările pozitive din Giurgiului, Berceni și Drumul Taberei și rămâne cu bazinul electoral dezvoltat coerent doar în sectorul 1. Este vorba despre un spațiu întins, dar construit intermitent. PMP nu acoperă cu aceeași coerență întregul areal. Acumulări există în Chitila, Bucureștii-Noi, Vatra Nouă, Băneasa, împrăștiat pe un teritoriu mai întins în Grivița–Kiseleff–Gara de Nord, Victoriei-Universitate și Dacia-Floreasca. Performanțele ridicate ale partidului se concentrează prevalent sectorul 1. Aceasta constituie o continuitate

față de alegerile locale și menține partidul înscris în geografiile electorale dezvoltate în opoziție față de PSD. Concluzia este susținută și de locurile în care partidul s-a descurcat relativ slab. Acestea din urmă sunt locuri ocupate de către PSD, precum Rahova–Ferentari, Olteniței–Apărătorii Patriei, Sălăjan, Vitan, Trapezului, periferia Titan–Balta Albă, Pantelimon. Tiparele spațiale se diminuează și pentru PMP, dar ele rămân încă tributare poziției anti-PSD. Poziționarea în sistemul de partide devine pentru PMP mai neclară la alegerile legislative, însă această evoluție nu va scoate partidul decât parțial matca sa inițială.

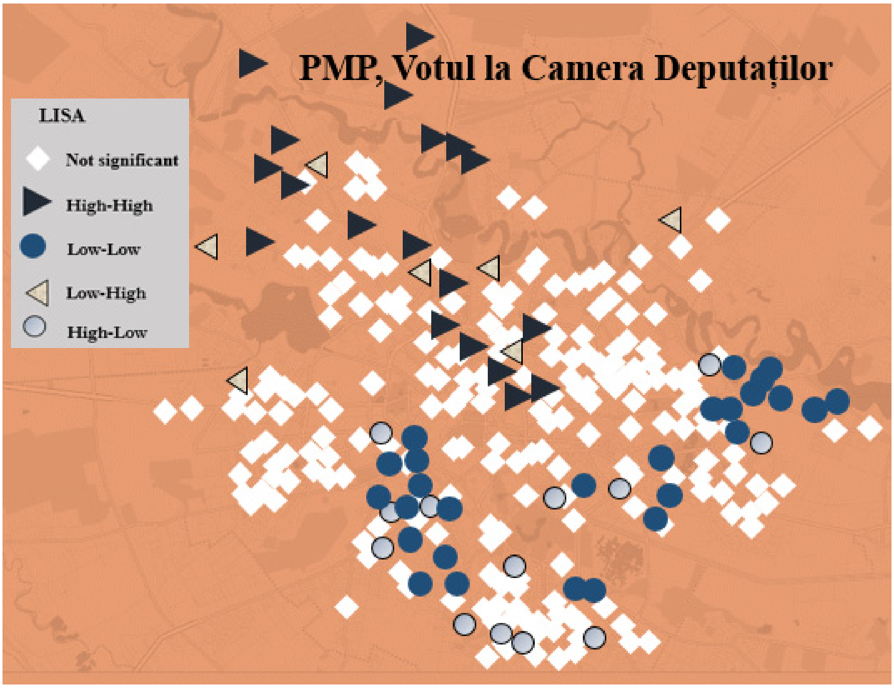

Figura 16. Grupaje spațiale pentru PMP la Camera Deputaților

ALDE este singurul actor unde autocorelarea globală crește la legislative. Partidul își dezvoltă o geografie electorală cu tipare mai pronunțate. Harta din Figura 17 arată locurile în care scorurile ALDE se autocorelează. Analizele de regresii au arătat continuitatea dintre scorurile de la locale și legislative. Aceasta se observă și prin analiza corespondențelor grupajelor

între cele două alegeri. ALDE păstrează în geografia de la legislative 71% și 58% grupaje conturate și la alegerile locale. Ponderile propriilor moșteniri sunt semnificativ mai mari decât cele ale PNL sau PMP. Consecvența ALDE contrastează cu ambiguitatea ce caracterizează PNL și PMP. Rezultatul acestei relații de opoziție reprezintă conturarea a doi vectori care acționează asupra acestor partide. Dacă pentru PNL și PMP transformările de la alegerile legislative aduc o mișcare de ieșire din orașul istoric și orientare spre inelul intermediar și periferii, pentru ALDE dinamica gestionează o forță centripetă care atrage partidul înspre zona centrală. 11 din cele 13 grupaje pozitive care nu se regăsesc în harta de la locale reprezintă locuri din orașul istoric.

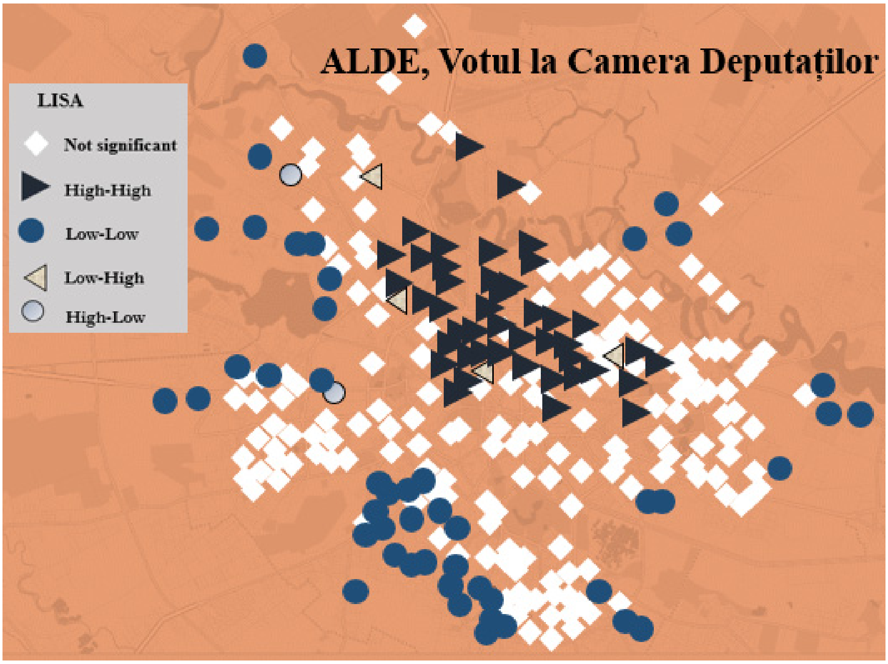

Figura 17. Grupaje spațiale pentru ALDE la Camera Deputaților

ALDE își concentrează performanțele ridicate pe un teritoriu fluid care include jumătatea nordică a orașului istoric, o prelungire estică în Iancului–Vatra Luminoasă–Piața Muncii și la nord de vechiul oraș, pe un areal extins între Grivița și Barbu Văcărescu. Grupajele negative merg spre o mai mare

concentrare la periferii. Acestea apar în Giulești, periferia Militari, Rahova–Ferentari, Olteniței–Apărătorii Patriei, Vitan–Sălăjan, Industriilor, Colentina. La alegerile legislative, geografia electorală a ALDE în București arată pentru acest partid o consolidare a poziției în spațiul anti-PSD. ALDE urmează în acest spațiu o traiectorie în opoziție față de PNL și PMP, parțial și USR.

Dintre toți actorii, PRU afișează cel mai scăzut grad de autocorelare spațială globală. Scăderea în concentrarea spațială nu determină o relație proporțională și în mobilizarea partidului la alegerile legislative. Partidul își extinde baza de susținere și realizează mobilizări și în alte contexte socio-spațiale. PRU crește cel mai mult în sectorul 1. Dezamăgirea în acest spațiu anti-PSD față de rezultatul alegerilor locale a creat posibilitatea altor actori să își sporească ponderea. Harta din Figura 18 trimite către atare explicații. Pentru acest partid, continuitatea tiparelor spațiale este una slabă. Doar 43% din grupajele pozitive și 10% din cele negative reprezintă o continuitate față de alegerile locale. Cele pozitive se concentrează la periferiile orașului, în zone ca Giulești, Chitila, nord-vestul Militari, Rahova-Ferentari și împrăștiat în orașul istoric.

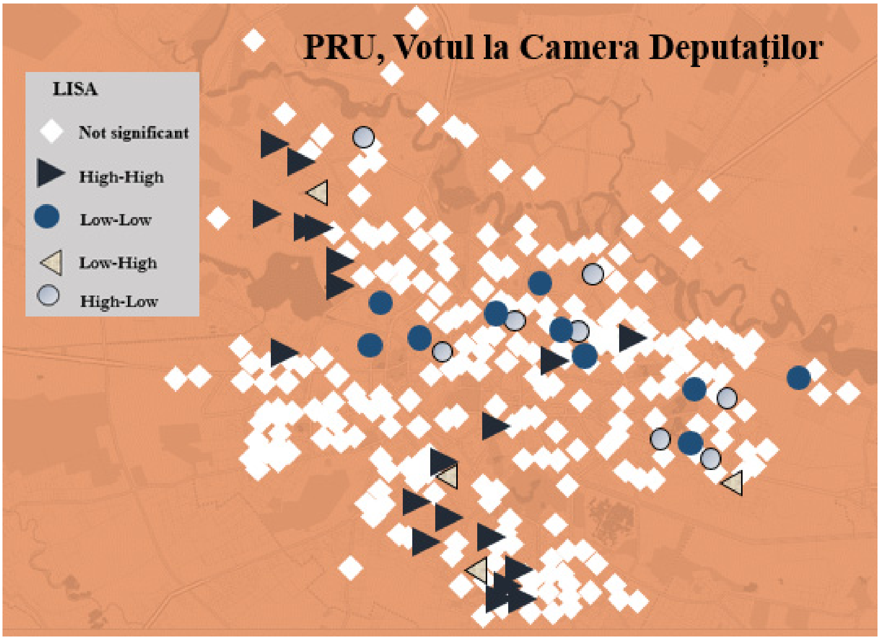

Figura 18. Grupaje spațiale pentru PRU la Camera Deputaților

La alegerile locale, PRU era un partid ce își concentra susținerea în inelul intermediar și la periferii. Acum, PRU devine frecventabil și în orașul istoric, în spațiile anti-PSD. Deosebit de relevante în acest sens sunt și grupajele negative. Partidul păstrează la aceste alegeri doar un singur grupaj din cele 28 pe care, la alegerile locale, le avea înregistrate în orașul istoric și nordul localității. Partidul își sporește performanța în aceste spații. Însă, este vorba despre o creștere căreia îi lipsește coerența. PRU încă păstrează în orașul istoric și la marginea lui enclave de teritorii în care se descurcă relativ slab. Geografia electorală a acestui partid surprinde o mobilizare de tipul *catch-all*. Vizibilă încă de la alegerile locale, aceasta se accentuează la alegerile legislative.

Așa cum este vizibil în harta din Figura 19, ANR reia majoritatea tiparelor spațiale asociate unui vot anti-PSD. Geografia ANR este mult mai coagulată decât cea a PNL sau PMP. Spațiul în care performanțele ridicate sunt înregistrate este unul întins ca suprafață și fără intermitențe, incluzând jumătatea nordică a orașului istoric și parcurile de vile așezate în continuarea Căii Victoria. Scoruri ridicate sunt concentrate redus și în Alba Iulia–Muncii.

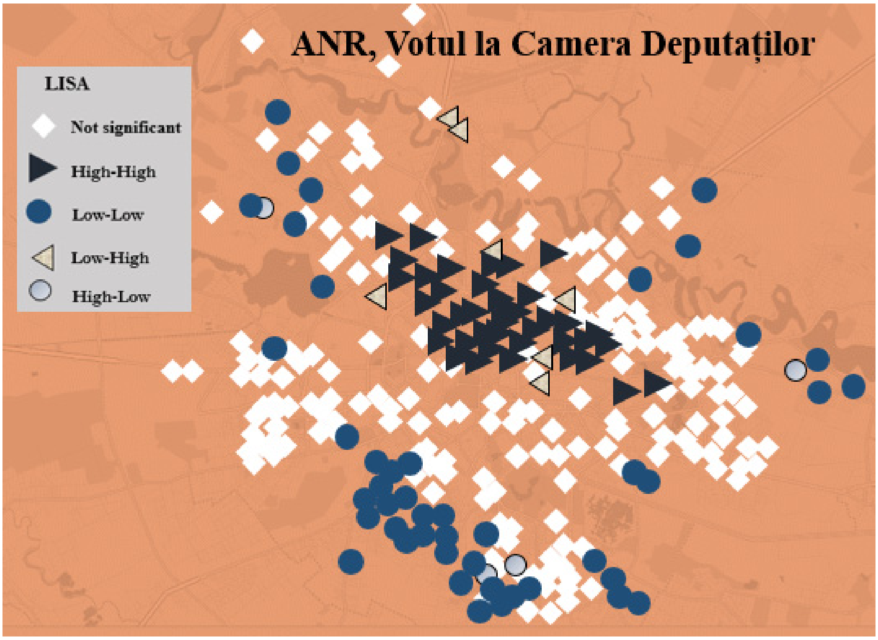

Figura 19. Grupaje spațiale pentru ANR la Camera Deputaților

Similar unei hărți anti-PSD, rezultatele scăzute sunt concentrate la periferiile orașului, anume în Chitila, Bucureștii-Noi, Giulești, Militari, Rahova–Ferentari, Giurgiului, Olteniței–Apărătorii Patriei, Vitan, Industriilor, Pantelimon, Colentina. Geografia acestui partid este diferită de cea a PRU, chiar dacă ambele formațiuni evocă o doctrină naționalistă. PRU merge spre o orientare de tip catch-all, însă ANR va realiza o mobilizare mult mai coordonată. Grupurile socio-demografice ale ANR sunt mai degrabă cele aflate deasupra vârstei medii și mai educate. Este vorba despre segmente care au incidență mai mare în orașul istoric și în nord.

Theodor Paleologu propune una din cele mai concentrate geografii electorale. Harta din Figura 20 arată tipare spațiale în opoziție decisivă cu geografia PSD. 96% din grupajele pozitive din această hartă constituie grupaje negative pentru PSD. Ponderea este semnificativ mai mică pentru cele negative, dar este în continuare prevalentă – 76%. Performanțele ridicate sunt concentrate în orașul istoric, în jumătatea nordică a acestuia, dar și la sud de Piața Unirii, în spații reconstruite în anii socialismului de stat, ca Timpuri Noi–Tineretului.

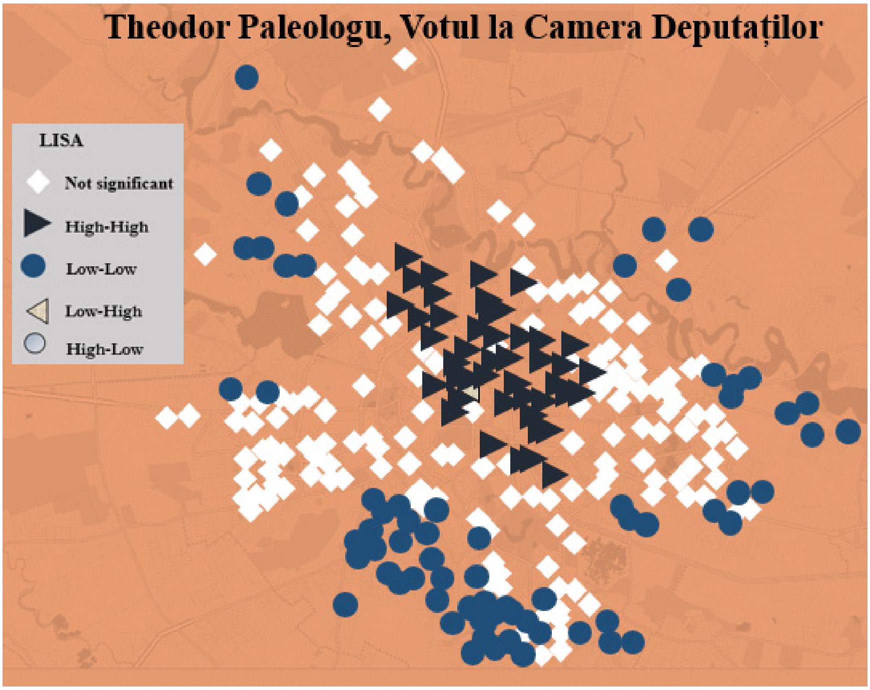

Figura 20. Grupaje spațiale pentru Paleologu la Camera Deputaților

Grupaje negative apar la periferii și în marile ansambluri rezidențiale. Spre deosebire de alți actori anti-PSD, Paleologu nu acumulează grupaje pozitive în vestul sau estul orașului istoric. Susținerea acestuia se ordonează în funcție de centralitatea locurilor.

PRM, celălalt partid ultra-naționalist, își concentrează performanțele mai ridicate la periferii. Grupajele pentru acest actor sunt cartografiate în Figura 21. Scorurile mai mari sunt localizate la periferia Militari–Timișoarei–Drumul Taberei și de-a lungul unei arii extinse în Rahova–Ferentari–Giurgiului–vestul Berceni. Partidul se descurcă mai slab în nordul orașului și estul orașului istoric. În interiorul vechiului oraș, pâlcurile de susținere negativă sunt relativ rare și apar în Piața Romană–Moșilor și Eroilor–Panduri.

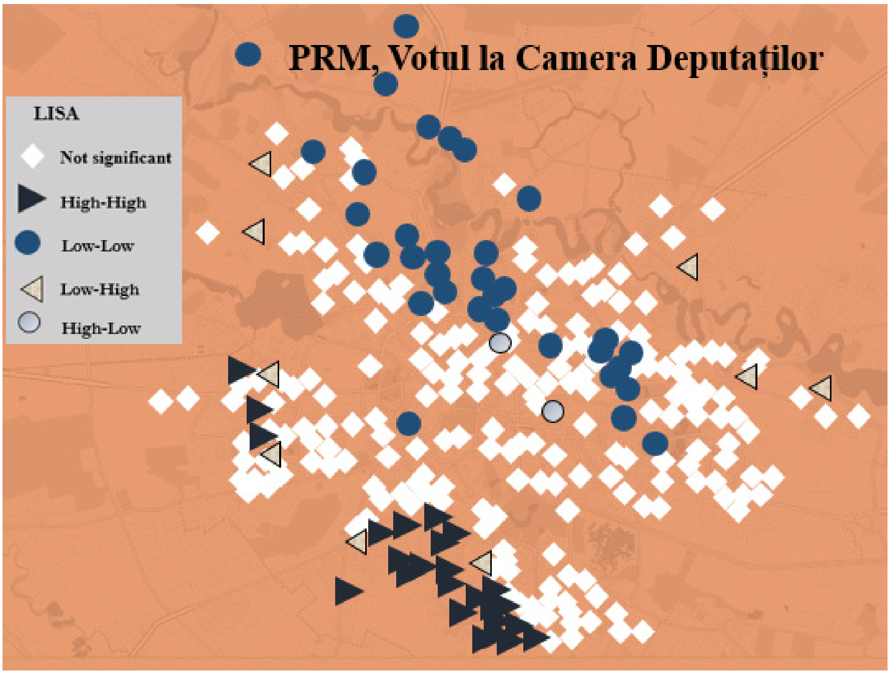

Figura 21. Grupaje spațiale pentru PRM la Camera Deputaților

Geografia PER se distanțează major de ceea ce același partid realizase la alegerile locale. Doar 27% din grupajele pozitive înregistrate de PER la CD pot fi găsite și în harta de la CG. Harta pentru alegerile legislative apare în

Figura 22. Partidul nu mai mobilizează prevalent în sectorul 2. Performanțele mai ridicate sunt înregistrate în Chitila, Giulești, Militari, Grivița–Ion Mihalache, Giurgiului–Berceni, Pantelimon, Titan–Balta Albă (redus), Industriilor. Scoruri relativ scăzute sunt înregistrate de-a lungul întregului oraș istoric și în parcurile de vile din nord. În general, pentru PER funcționează un clivaj de tip centru-periferie, cu mobilizări mai ridicate în locurile mai marginale.

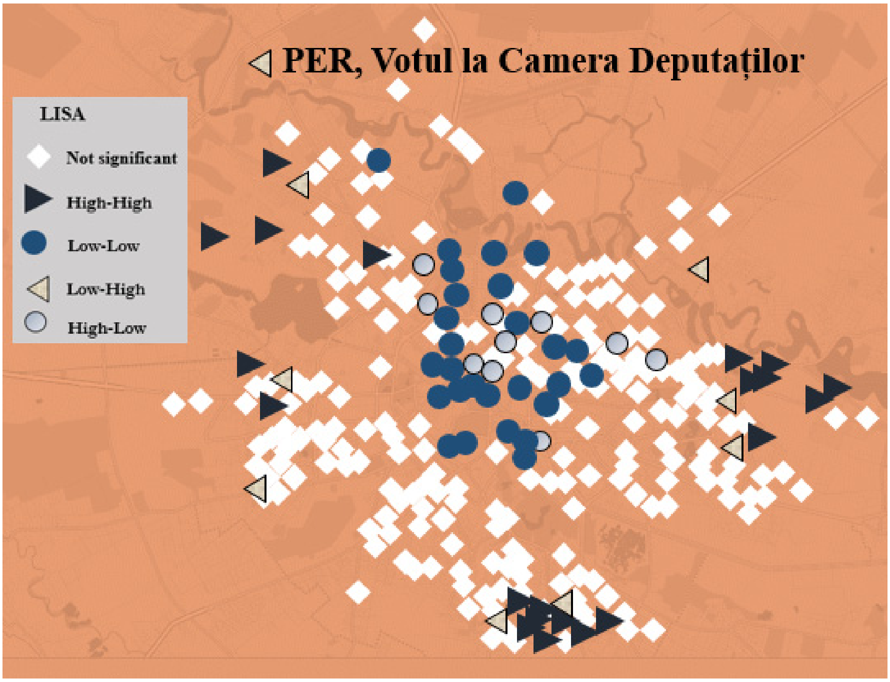

Figura 22. Grupaje spațiale pentru PER la Camera Deputaților

4.4.5. Concluzii asupra geografiilor electorale la alegerile legislative și comparație cu geografiile electorale de la alegerile locale

Alegerile legislative nu au produs o competiție politică prea diferită de ceea ce se dezvoltase la alegerile locale din iunie. Rezultatele alegerilor locale au însemnat confirmarea ca partid dominant a PSD. Spațiul politic nu cunoaște transformări importante pe parcursul lui 2016, iar direcții noi spre mobilizare nu se creează, deși anumite retorici se vor radicaliza și intensifica.

Importanța pozițiilor naționale ale partidelor pentru performanțele din țară a făcut să existe o inerentă accentuare a unor teme și poziții, dar aceasta este specifică alegerilor legislative, acolo unde lipsește personalizarea de la scrutinele locale sau cele prezidențiale. Competiția va genera la alegerile legislative o creștere a prezenței la vot, într-un context mai polarizat decât la alegerile locale. În București, victoria decisivă a PSD de la alegerile locale creaseră premisile unei mobilizări tradiționale majore împotriva partidului dominant. În practică, mobilizarea va merge proporțional către toți actorii. Partidele politice de pe falia anti-PSD se vor dovedi incapabile de a exploata hotărâtor acest potențial de mobilizare reieșit în urma alegerilor locale. PNL crește cu un număr mai mic de voturi decât o face PRU, care accentuează retorica negativă și de protest.

În București, geografia electorală de la alegerile legislative este una polarizată între PSD și USR. Întregul spațiu al orașului este atras în această polarizare, astfel că, toți actorii se vor așeza pe una din cele două fracturi. Însă, comportamentele acestora diferă, la fel ca și relevanța clivajului pentru explicarea mobilizării pe care formațiunea partizană o realizează. Acesta este un spațiu al puterii regăsit și la alegerile locale. Analizele spațio-temporale din această secțiune au arătat un *statu quo* cu puține realinieri. Cu toate acestea, ele există, iar ponderea lor mai degrabă medie spre scăzută este un simptom al timpului relativ scurt dintre cele două momente de analiză.

PSD acaparează fostele spații ale PDS. USR rămâne principalul partid care se opune PSD, iar acest statut dobândit în urma alegerilor locale îi va permite să își diversifice baza de susținere și către alte socio-spațialuri. PNL își sporește incoerența în mobilizarea împotriva PSD. În geografia anti-PSD, PNL pierde din centralitate și devine împins spre margini. Evoluția este și o consecință a eșecului acestei falii de a oferi o opoziție cu șanse la victorie împotriva PSD. În consecință, ALDE, partidul alternativă în acest spațiu, va reuși să antreneze electoratul într-un mod mai coerent. Datorită apropierii de PSD în sistemul de partide, ALDE era, totuși, un învingător la alegerile locale. Pentru toți actorii dispare marea parte din mobilizarea realizată la alegerile

locale prin notabili sau candidații la primăria de sector. Transformările în acest sens reiau granițele sectoarelor, fiindcă aceste unități și-au dezvoltat propria cultură politică. Pierderile majore sunt în sectorul 2 pentru PNL și PER, și în sectorul 3 pentru PSD, dar această evoluție atinge toți actorii, chiar dacă la intensități mai reduse. Există tendințe de marginalizare în orașul istoric pentru actorii anti-PSD. Acestea sunt mai puternice pentru PNL și PMP, dar există la un nivel redus și pentru USR. Marginalizarea acestora este contrapusă unei expansiuni a partidelor ultra-naționaliste și ALDE în acest spațiu. Pentru partidele care evocă naționalismul ca esențial în doctrina lor, cel mai probabil este vorba despre un vot de protest, creat în condițiile victoriei decisive a PSD la alegerile locale.

Puse într-o perspectivă temporală, unde survin alegerilor locale, alegerile legislative reușesc să reproducă geografia electorală creată cu câteva luni înainte. Realinieri apar în acest spațiu al puterii, iar la alegerile legislative, socio-spațialuri înscrise în hărțile unor partide, devin obiect de transfer și sunt apropriate și colonizate de alți actori. Însă, atare transformări nu schimbă marile tipare spațiale de la alegerile locale din 2016, pe care geografia orașului, mobilizarea și actorii politici le vor reproduce câteva luni mai târziu la votul pentru legislativul țării.

4.5. Observații în privința rezultatelor testării ipotezei de lucru

Eforturile din acest capitol au fost direcționate către testarea ipotezei de lucru care spune că, în contextul geografic, interacțiunea simultană dintre variabilele socio-spațialul urban, partidele politice și mobilizarea electorală creează geografia electorală. Aceast ipoteză de lucru a fost verificată printr-un studiu de caz al alegerilor locale și legislative din București în 2016. Argumentațiile din cadrul capitolului au oferit mai multe exemple prin care relațiile dintre variabilele și conceptele ipotezei au fost confirmate în domeniul empiric. Modelul teoretic pe care ipoteza a fost fundamentată înglobează o construcție

prin care comportamentul electoral este influențat de către mediul geografic și cel urban în care decizia de vot se formează. Confirmarea ipotezei de lucru pe studiul de caz al Bucureștiului oferă un exemplu al dependenței deciziei de vot față de geografie și spațiul urban, care pe baza construcției teoretice folosite își găsește aplicabilitatea universală și către alte contexte ale aglomerațiilor urbane din lumea democratică.

Cu ajutorul unor instrumente de econometrie geografică, rând pe rând, geografiile electorale din oraș au fost analizate în acest capitol. Operaționalizări făcute în capitolele anterioare, ale socio-spațialului bucureștean, ale competiției politice de la alegerile din 2016 cu tot ce au implicat în comportamentul partidelor și al rezultatelor electorale, au fost aduse împreună pentru a descifra geografiile electorale. Pentru ca ipoteza să fi fost confirmată, geografiile electorale ar fi trebuit să identifice structurări geografice care să preia aceleași ordonări conflictuale din cadrul celor trei variabile și să le confirme acestora reciprocitatea și concursul comun la construcția geografiilor electorale. Cele două subcapitole dedicate geografiilor electorale de la alegerile locale și legislative din București în 2016 au surprins și prezentat aceste condiții, iar ipoteza de lucru a fost confirmată. Capitolul a oferit un drum progresiv către testarea ipotezei. Ultimul paragraf prezintă principalele rezultate, iar următorul capitol dezvoltă discuții pe seama acestora și a întregului demersului.

În ambele alegeri, locurile din oraș au fost un instrument de prelucrare în agenda direcționată de către partidele politice astfel că, din conflictele de la nivelul elitelor politice au ieșit geografii electorale polarizate prin marile contraste socio-spațiale ale orașului. Partidele care s-au opus PSD, actorul dominant al sistemului și principalul moștenitor al fostului partid-stat comunist, obțin performanțe mai ridicate în orașul istoric și în teritoriul aflat la nord de către aceste. În aceleași locuri, PSD, câștigătorul detașat al ambelor alegeri, obține cele mai scăzute scoruri ale sale și își conturează performanțele majore în cartiere construite în anii socialismului sau la periferiile caselor autoconstruite. Conflictul dintre PSD și opoziția sa taie politica românească la nivel național și așează partidele în geografii electorale polarizate. Analizele au descoperit

și un rol pentru politica locală din acest oraș. Mobilizarea este direcționată și de către elitele locale, nu doar în urma unor evoluții de la nivelul politicii centrale și naționale. Este drept, spațiul de manevră al acestor mobilizări este unul mai redus, iar tiparele electorale sunt mai reduse. În cazul ambelor alegeri, dar mult mai puternic la alegerile locale, diviziunea dintre orașul istoric alături de spațiul nordic și restul orașului este fragmentată sau întreruptă de areale decupate la nivelul sectoarelor, acolo unde anumiți candidați sau partide realizează mobilizări în afara capacității de polarizare a clivajului de la nivelul politicii naționale. Candidați la alegerile locale de la nivelul sectoarelor reușesc să sporească considerabil performanța partidului în acea unitate administrativă chiar și în socio-spațialuri care intuitiv nu ar fi atribuite geografiei acelui partid. Această situație descrie geografiile mai multor partide, dar în mod deosebit ea este prezentă la PSD în sectoarele 2, 3 și 5. Același proces, dar cu o direcție negativă asupra mobilizării, imprimă partidelor pierderea unor locuri din pricina lipsei de popularitate a cadrelor politice de la nivelul acelor sectoare. La alegerile locale, PNL a fost lovit de un astfel de vot în sectorul 6. Este o dimensiune a politicii locale care ajunge să conteze alături de cea națională.

CAPITOLUL 5.
DISCUȚII DESPRE REZULTATE

În continuarea analizei datelor electorale care a avut rolul de a confirma ipoteza unei geografii electorale construite în context geografic prin triada competiției politice, a socio-spațialului urban și a mobilizării electorale, în prezentul capitol am să ofer câteva interpretări și discuții pe seama rezultatelor demersului. Temele pe care le voi discuta nu sunt exhaustive pentru subiectul și rezultatele cercetării. Intenția este doar aceea de a vorbi critic despre rezultate și a le identifica potențialele implicații pentru câmpul de cercetare în care sunt cuprinse. Capitolul este organizat după o structură eclectică. În fiecare secțiune, un segment distinct al rezultatului este interpretat și pus în perspectiva unui câmp de cercetare.

Ca parte în procesul testării ipotezei, triada geografiei electorale a fost folosită pentru a verifica un comportament electoral dependent de contextul geografic și de spațiul urban. În capitolele anterioare, cele trei variabile au fost analizate prevalent individual. În același timp, capitolul analizei electorale a cercetat aducerea variabilelor împreună sub forma geografiei electorale. De data aceasta, în capitolul de față, traseul este unul invers și va porni de la rezultatele obținute pe seama studierii geografiei electorale. Triada construită și verificată prin tiparele sale geografice a produs rezultate, care acum sunt analizate prin relație la procesele care le-au constituit, atât empiric, cât și din perspectiva cercetătorului și a șantierului său conceptual și metodologic.

Capitolul este organizat, în secțiuni care găzduiesc discuții despre variabilele implicate în modelul construcției geografiei electorale. În fiecare secțiune, discuțiile sunt individuale și nu contribuie la un singur fir argumentativ al capitolului. De altfel, acesta nici nu există. Valorificarea fiecărei secțiuni vine individual ca parte în discuția generală relativă la problematica votului în context geografic sau urban.

5.1. Studiul electoral în contextul legăturilor firave dintre partidele politice și electorat

Partidele politice sunt inerente mobilizării electorale. În geografia electorală, tiparele spațiale de vot urmează trasee inspirate de comportamentul partidelor. Democrațiile liberale sunt pluraliste și ocupate de către partide, iar competiția politică captată de acești actori gestionează decisiv și deciziile de vot. Partidele politice sunt acelea care manevrează informația și alegerea politică nu doar pe durata campaniei electorale, dar în toată existența construcției politice democratice. În studiul de caz am arătat cum tiparele geografice ale comportamentelor electorale transpun conflicte din interiorul sistemului de partide. Dacă pe durata campaniei electorale activismul partidelor a fost unul deosebit de fad și impregnând campaniei un caracter lipsit de vigoare, acești actori au compensat prin poziționarea în cadrul sistemului, reușind să reînvie un imaginar deja cunoscut în politica românească. Meritul geografiei electorale este de a avea imprimate aceste așezări într-o formă ușor de a fi vizualizată, percepută, analizată și deconstruită. Însă, în discuția din prezenta secțiune nu îmi propun să vorbesc despre geografia electorală și cum ea se ordonează după comportamentele partidelor care asigură oferta și alegerea. Intenția este de a argumenta asupra rolului pe care partidele politice îl dețin în mobilizarea electorală și a contura în studiile electorale un apel către o abordare de sus în jos dinspre partide către mobilizarea electorală din societate.

Importante pentru mobilizare sunt toate nivelurile la care partidul acționează. În capitolul dedicat contextului politic al studiului de caz, variabila care asigură oferta politică am operaționalizat-o prin poziționarea partidelor românești la nivelul politicii naționale și centrale. Acest nivel al existență al politicii românești l-am considerat a fi cel mai relevant pentru mobilizarea din București. Pe de altă parte, operaționalizarea nu a omis din vedere nici rolul politicienilor locali. Analiza care a urmat a confirmat această situație și chiar dacă argumentația nu a fost direcționată spre relevarea rolului politicienilor locali în mobilizare, geografiile electorale au arătat totuși tipare semnificative

create prevalent ca urmare a capitalului politic dirijat de notabili locali (primari, lideri ai organizațiilor locale de partid ș.a.). Astfel, analiza geografiilor electorale din București a arătat că există două nivele esențiale în mobilizarea politică din acest context geografic, anume cel direcționat de către conflictele politice naționale și cel care urmărește loialități create față de politicieni locali (de la nivelul sectoarelor capitalei). Demersul a pornit oferind atenție deosebită partidelor politice, astfel că analiza a fost concentrată pe a izola și cuantifica rolul acestora. Despre partid la nivel național m-am referit ca motor al mobilizării. Totuși, ponderea politicienilor locali pentru mobilizare nu a rămas ascunsă, așa încât, necesitatea se ivește de a sublinia că, precum partidele prin imaginea și poziționarea în politica națională, și notabilii politici local contează pentru comportamentul la urne. Însă, și politicienii sau liderii politici locali fac în general parte din partide. Astfel, discuția îi va alătura și pe aceștia categoriei *partidului* într-un efort de a fluidiza conceptual discuția.

Mobilizarea electorală poate fi descifrată mai bine printr-o perspectivă concentrată pe partide. Acesta argument este dezvoltat în continuare. Partidele fac politica în democrațiile liberale pluraliste. În România, sistemul de partide s-a dovedit de-a lungul timpului a fi unul deosebit de fluid. Este o caracteristică ce a fost contrabalansată din plin prin trăinicia și stabilitatea sistemului, fiindcă deși funcția de reprezentare și legăturile cu societatea ale formațiunilor de partizanat politic românesc sunt slabe, partidele, constituite de sus în jos, au reușit să ocupe statul și democrația românească încă din momentele originare ale ei, astfel că indisociabilitatea nu devine o opțiune niciodată între competiția politică și partidele românești. În consecință, apare ca inerentă o mobilizare electorală și o geografie electorală care vibrează simultan cu evoluțiile sistemului de partide. S-ar putea vorbi la alegerile din 2016 despre USB/USR ca un partid cu un certificat de naștere atipic politicii românești, fiindcă rolul hotărâtor în construcția formațiunii l-au avut organizațiile de la nivelul societății civile. Chiar și așa, deși partidul se naște de jos în sus, formațiunea intră rapid pe o nișă bine conturată din șablonul știut al politicii româneșit – confruntarea dintre PSD și opoziția sa. Sistemul de partide existent a direcționat discreționar

poziționarea unui nou-intrat în sistem. Este vorba despre același sistem existent și la începutul anilor ’90, creat la nivelul elitelor politice fostcomuniste și cele autointitulate anticomuniste și dezvoltat cu deosebit de puțină consultare dinspre societate.

În democrațiile vestice există un corp de literatură care vorbește despre slăbirea clivajelor politice structurale alături de scăderea influenței structurii sociale asupra comportamentelor electorale (Dalton 1984; 2000). Teza dezalinierii identifică o diminuare a identificării partizane în democrațiile consolidate, astfel încât tipare ale stabilității anterioare devin treptat înlocuite de către electorate mai volatile și mai individualizate. Este o perspectivă care privește dinspre societate către politică, imaginând politica drept rezultatul unor conflictelor sociale. Ceea ce am observat în studiu de caz este o scădere masivă a prezenței la vot de-a lungul vremii, dar și o menținere a competiției în cadrul unor coordonate vechi. Este o competiție care încă atrage, dar nu mai deține angajarea de altădată. Dezamăgirea față de partidele românești, dar mai ales schimbările sociale și economice ale tranziției și a mai bine de un deceniu de economie neoliberală în amplitudine majoră nu au dus la dezalinieri și distrugerea arhitecturii politice românești. În schimb, actorii s-au poziționat în sistem înghițind noi evoluții și sintetizându-le pe acestea astfel încât să se plieze pe un context deja format. *Meritul* în acest sens este doar al partidelor politice românești care au știut să gestioneze transformările și să profite de ele pentru a-și maximiza succesul politic.

Partidele vestice la care tezele dezalinierii fac referire s-au format în condițiile istorice ale politicii de masă, atunci când formațiunile politice se nășteau într-adevăr ca urmare a unor structuri care delimitau grav societatea. Însă, în contemporaneitatea societăților vestice aceste condiții au dispărut. Mă refer la schimbări în structura socială care nu sunt noi, iar pentru că apariția lor datează deja de decenii bune, impactul negativ pe care îl dețin asupra competiției politice bazată pe clivaje structurale a fost deja analizat (Mair 1989; Bell 1974). Încetarea sau slăbirea accentuată a acestor clivaje istorice nu a atras după sine și dispariția politicii sau măcar alungarea ei în

irelevanță. Partidele s-au realiniat și s-au adaptat unor condiții noi. În această discuție susțin că o perspectivă orientată către clivajele societății era mai folositoare atunci când sistemele de partide chiar traduceau clivaje structurale din societate. Pentru prezentul context, studiile electorale ar profita mai mult printr-o perspectivă de sus în jos în care partidele sunt văzute ca actori care se adaptează noilor evoluții.

În democrațiile vestice, prefaceri în vechile structuri ale societății, implicând declinul clasei muncitoare tradiționale, creșterea sectorului *gulerelor albe* cu statut socio-economic mediu sau chiar scăzut, creșterea sectorului serviciilor și a nivelului de trai, au făcut ca baza electorală istorică a partidelor de centru-stânga să se subțieze sau să fie pusă la îndoială (Dalton 2009). Votul de clasă, așa cum era cunoscut într-un moment din istoria democrațiilor consolidate, se află simptomatic în declin (Knutsen 2007; Jansen, Graaf și Need 2011). În prezent, clasele muncitoare (a căror existență și relevanță este oricum discutabilă) nu mai pot fi asociate *a priori* cu votul pentru partidele de stânga. Această situție nu înseamnă însă și dispariția relevanței claselor sociale pentru comportamentul electoral. Clasele sociale și structurile lor s-au modificat, dar relevanța opozițiilor între clase pentru competiția politică se păstrează sau este chiar în creștere (mai ales în Europa Centrală și de Est) (Evans 2017). Rămâne de văzut în ce fel recentele transformări sociale își vor găsi relevanța în politică pe termen lung. Totuși, în contextul mobilității și globalizării tot mai sporite de astăzi, speculez ideea că duritatea care caracteriza clivajele istorice nu va mai fi înlocuită de o nouă construcție care va îngheța în timp, similară celeia pe care Lipset și Rokkan o observau în legătură cu sistemele de partide din anii 1920 (Lipset și Rokkan 1967).

Competiția politică a devenit în democrațiile postindustriale una tot mai multidimensională și bazată pe valori (Deegan-Krause 2007). Există de mai multe decenii preocupări în științele politice pentru evidențierea transformărilor în valorile societăților vestice contemporane și a importanței tot mai mare a acestora pentru politică. Inglehart vorbește despre postmaterialism și materialism (Inglehart 1977). Hooghe și colegii săi descriu valori GAL/TAN

(ecologie-alternativ-libertarian și tradițional-autoritarian-naționalist) (Hooghe, Marks și Wilson 2002). Recent a apărut ca relevantă pentru politică și chestiunea integrării europene sau a deschiderii granițelor (Kriesi et al. 2008). Toate legate de procesul globalizării. Atribute compoziționale care odată explicau în mod direct comportamentul electoral devin acum parte din complicata conjuctură multidimensională. În acest fel, categoriile sociale ajung să păstreze relevanță în noua competiție. În trecut, educația era corelată pozitiv cu valori conservatoare de dreapta sau extremă dreaptă. Acum, nivelul mai ridicat de educație anticipează cu mai multe șanse un comportament cosmopolit sau valori libertariene, în timp ce un nivel mai scăzut, este legat mai mult de conservatorism, autoritarism sau preocupări sporite față de imigrație, securitate sau moralitate tradițională (Kriesi et al. 2008). Este o schemă multidimensională, dar care se poate reduce în fond la o competiție prefigurată între câștigătorii și perdanții globalizării. Toate aceste transformări au fost înghițite și sintetizate de către partidele tradiționale. Spre exemplu, ecologismul a creat în foarte puține locuri partide semnificative. În general, el a fost acomodat de către partidele de centru-stânga și adus la un nivel accesibil votantului median. Partide evocând reprezentări ale ecologismului au devenit cu timpul parteneri acceptabili de coaliție. Bazele electorale tradiționale ale partidelor s-au șubrezit până spre disoluție în unele segmente sociale, în timp ce transformarea valorilor adusă de globalizare s-a transpus în competiția politică. Metamorfozele nu au fost urmate de restructurări ale sistemelor de partide, fiindcă formațiunile partizane s-au adaptat rapid noului context. Dinamicitatea și permeabilitatea valorilor în epoca globalizării nu au declanșat transformări de jos în sus în politică suficient de ample pentru refacerea sistemelor de partide.

Legăturile dintre partide și cetățeni sunt mai slabe decât în trecut. Funcția de reprezentare a partidelor s-a subțiat, dar formațiunile partizane sunt mai preocupate acum de a căuta legitimitate și susținere din partea electoratului. Este o funcție a timpului prezent și a transformărilor din societate. În România, partidele sunt create de sus în jos și sunt caracterizate de carențe majore în funcțiile lor de reprezentare. Faptul că reprezentativitatea partidelor ajunge

să fie pusă la îndoială și în democrațiile vestice oferă universalitate descoperirilor relevate în prezentul studiu de caz. În ciuda acestor evoluții, partidele rămân angajate din plin în exercițiul electoral și competiția politică. Partidele se află în rezonanță cu temele de pe agenda opiniei publice. De multe ori, subiectele sunt inițiate de către partide. Pentru a deține relevanță, temele nu trebuie să prevaleze prin semnificație reală în societate. Sartori observase deja cu decenii în urmă că nu divizunile sociale sunt acelea care condiționează neapărat competiția politică, ci mai degrabă partidele însele acționează ca inspirație pentru politizarea anumitor dispute sociale din cadrul societății (Sartori 1969). Agenda politică împinsă de partide poate politiza și revitaliza discuții pe seama unor probleme devenite irelevante. Partidelor românești le lipsește un nucleu electoral aprioric competiției politice. Spre exemplu, partidele care se opun PSD apelează constant la preluarea unor teme de interes din opinia publică, care devin sintetizate de discursul partizan și instrumentalizat împotriva partidului dominant. Tema anti-corupției a deținut un asemenea rol la alegerile din 2016.

Între partide și votanți există o tot mai mare convergență, chiar dacă ea este aproape decisiv indirectă. Cu ajutorul consulanților și al agențiilor de marketing, partidele își modelează și poziționează produsul (programul, imaginea, candidatul etc.) pentru a mulțumi votantul. Aceasta explică și conturarea noii profesii a marketingului electoral. Apoi, partidele folosesc publicitate, sondaje de opinie și tehnici de persuasiune și pentru a-și împinge și impune propria agendă politică, care de multe ori nu are de-a face cu agenda cetățenilor. Toate acestea pentru a triumfa în competiția politică. Partidele mari de astăzi sunt mai dependente decât în trecut de ocuparea funcțiilor publice. Pe de altă parte, și volatilitatea electorală este mai ridicată decât în trecut. În final, totul se transformă într-o dinamicitate accentuată. Partidele aspiră la legitimități, dar acestea sunt mereu fluide. Astfel, formațiunilor nu le rămâne decât asidua transformare și căutare. Pentru cercetătorul în studii electorale, atenția se cere și ea a fi îndreptată rapid către partidele aflate în permanente prefaceri.

Ca urmare a transformărilor, partidele politice ale prezentului au început debarasarea de o imagistică deja perimată. Noile formațiuni de partizanat politic nu își mai iau numele de partid. Este drept că nici acum un secol nu existau doar formațiuni cu titulatura de partid. Existau atunci Secțiuni, Ligi, Alianțe, Federații. Însă erau denumiri care obișnuiau să descrie organizații formale. Acum, partidele caută legitimități noi și adoptă starea fluidă a societății prezentului (*En Marche, Partidul Mișcarea Populară, Movimento 5 Stelle, Portugal à Frente*). Noile titulaturi invocă și o luptă împotriva trecutului și a politicii eșuate făcute de vechile partide, astfel că formațiunile ajung să fie botezate cu slogane (*Unidos Podemos, Forza Italia*).

În acest context, abordarea orientată către partide ajunge să reprezinte o resursă fundamentală în înțelegerea competiției politice și a comportamentelor electorale. Croită pe contextul societății contemporane, viziunea orientată către partide recunoaște o distanțare față de abordarea concentrată pe legăturile dintre societate și elitele politice făurite în epoca industrializării. Volatilitatea prezentului cere ca atenția oferită partidelor să fie una constant robustă. Fiindcă predictibilitatea în comportamentele electorale s-a diminuat, deslușirea contextului permanent dinamic devine esențială. Desigur, acestea ar trebui complementate de analizele diacronice sau cele ale momentelor fondatoare.

5.2. Contrastele socio-spațiale ale urbanului contemporan și orașul polarizat politic

În continuare, discuția va urmări felurile în care urbanul l-am găsit responsabil pentru construcția geografiei electorale bucureștene. Implicațiile sunt descrise pentru studiile electorale în mod general, sau mai specific pentru geografia electorală, dar ele nu își propun sub nicio formă o exclusivitate asupra relațiilor de dependență ce pot exista între spațiul urban și decizia de vot. Discuția prezentă se axează pe opozițiile socio-spațiale ale urbanului. Conflictele inerente vieții urbane au fost caracteristica decisivă prin care

acest context a fost revelat în studiul de caz. Bucureștiul a fost operaționalizat ca un loc al contrastelor socio-spațiale.

Orașele sunt locuri cu inerente manifestări conflictuale. Comportamentele electorale formate în contextul urban depind de caracterul antagonic al urbanului. Atitudini divergente la urne transpun opoziții socio-spațiale. Desigur, ca în oricare univers social, există și tendințe centrale în așezarea distribuției. Întregul oraș nu înseamnă doar conflicte. Locurile de tranziție între diverse socio-spațialuri dețin un atribut de monotonie și uniformitate. Apoi, socio-spațialurile pot fi prea diverse la o micro-scală pentru a dezvolta tipare consistente și relevante. Nu susțin aici un punct de vedere structuralist care trece peste relevanța cotidianului, dar la nivelul unei localități întinse ca Bucureștiul, atare nivele de analiză își pierd din relevanță în operaționalizare. Sunt situații repetate pe care, în București, le-am găsit prevalent în centrul și sudul orașului istoric sau la marginile acestuia, acolo unde transformările socialiste au întrerupt dezvoltări socio-spațiale istorice și graduale. În locuințe degradate și vechi de un secol trăiesc familii dezavantajate, aflate la doar câțiva metri de blocurile socialiste bine clădite și cu apartamente scumpe sau vilele și complexele moderne de birouri de după 1989. Însă, aceste micro-cosmosuri diverse sunt mult mai reduse ca întindere sau ca pondere demografică decât de marile spații uniforme. Acestea din urmă, în București, sunt ansamblurile de locuințe colective, care indiferent că sunt construite pe mari areale sau secțional pe spații mai reduse, nu reușesc să producă tipare electorale precise. La alegerile legislative din 2016, locuri ca Drumul Taberei, Militari, Titan-Balta Albă sau Berceni nu au reușit să constituie, prin raportare la întregul orașului, puncte de opoziție sau relevanță în hărțile electorale. Deși sunt bazine demografice mari, în geografia electorală, aceste locuri sunt fade și difuze. Grupuri sociale îngrămădite spre centrul unor axe ale atributelor compoziționale sau a atitudinilor ocupă aceste spații ale marilor ansambluri colective. Inevitabil, forma de locuire colectivă duce spre anularea contrastelor.

În ansambluri de locuințe colective socialiste, la alegerile de interes, niciunul dintre partidele mari sau mici nu a avut cele mai bune sau mai slabe

performanțe. Este drept că unele tendințe de concentrare trebuie să existe și în aceste mari ansambluri, dar analiza și scala pe care am folosit-o nu a fost preocupată de căutarea unor tipare care nu se relevă atunci când întregul oraș este luat în discuție. Studii ulterioare ar putea să se cerceteze mai în amănunt aceste ansambluri colective socialiste și rolul lor pentru comportamentele politice. În mod final, urbanul se caracterizează prin opoziții și conflictualitate, iar atare procese există și în marile cartiere de blocuri, doar că este necesar ca perspectiva să fie mutată către o altă unitate de analiză.

Geografiile electorale pe care le-am descoperit în București la cele două alegeri din 2016 revin cu obstinație asupra unui clivaj geografic. Opoziția dintre, pe de-o parte, orașul istoric, nordul și nord-vestul orașului, și pe de altă parte, sud-vestul și alte periferii sociale și geografice, polarizează și fragmentează hărțile tuturor partidelor analizate. Pentru discuția de față voi insista asupra relevanței spațiului urban în crearea acestor spații polarizante, care ajung să fie factori activi într-un sistem politic la rândul său polarizat. Într-un sistem politic în care competiția este mai degrabă fadă și îngrămădită către centru, probabil că și aceste spații conflictuale din urban și-ar pierde din însemnătate.

Geografia electorală polarizată a Bucureștiului are întipărită segregarea socio-spațială din oraș. Mai mult de două decenii de evoluții în cadrul unei economii neoliberale globalizate au transformat capitala României într-un loc al unor vădite contraste. Nordul și centrul care constituie spații anti-PSD se delimitează fizic și social de sud-vest și de periferiile favorabile PSD. Geometria urbanului contemporan acționează prin discriminări. Cotidianuri diferite deosebesc cele două lumi și le împiedică întâlnirea față în față. Desigur, nici cele două lumi nu caută să se întâlnească. Învinșii globalizării nu sunt împinși de absolut nimic înspre locurile în care clădiri moderne de birouri obturează câmpul vizual. Pentru ceilalți, consumul se desfășoară departe de locurile marginale. Bucureștiul își dezvoltă ermetic spații interzise celor neavuți, cu mall-uri și centre comerciale la marginea orașelor sau în locuri departe de pungile de sărăcie. Fiindcă pentru capitalul globalizat de astăzi

orașele reprezintă resursa principală de exploatare, spațiile urbane ajung să fie croite în funcție de interese economice pentru care delimitările sunt prevalent creatoare de inegalitate. Așa se ajunge ca alegerea politică făcută de aceste locuri opozante să le descrie și raportul cu globalizarea. Un spațiu se arată simpatizant al unor actori politici deschiși către exterior, iar un altul se arată atras de promisiunea unor victorii materiale. Este deosebit de important de notat că aceste alinieri sunt rezultatul evoluțiilor sub economia politică neoliberală și globalizată de după 1989. Regimul socialist nu a lăsat un socio-spațial uniform, dar contrastele pe care acesta le lăsase moștenire erau minore pe lângă cele care aveau să se formeze apoi.

În spațiile care se opun PSD găsim locuințele spațioase și relativ luxoase, parcurile dese și întinse, serviciile publice la îndemână, școlile și liceele conforme așteptărilor, spațiile comerciale mari, cluburile sportive ș.a. Urbanismul și beneficiile lui pare să acționeze de multe ori doar pentru aceste locuri. Clădirile moderne de birouri și centrele de afaceri se înmulțesc în Bucureștiul de azi, dar ele nu se apropie fizic niciodată de concentrările cu populații sărace. Gulerele albe trăiesc într-un spațiu deschis globalizării, dar închis pentru ceilalți, care deși fizic sunt mai apropiați, cultural gravitează într-o altă dimensiune. Spațiul bucureștean nordic glocalizat și conectat la consumul global este o destinație greu accesibilă locuitorilor din marginalitatea sudică și sud-vestică a orașului dacă ne-am uita la rețeaua de transport public a orașului. Transformările actuale legate de tehnologiile digitale, precum social media, economii ale experiențelor, prosumatorismul, digitalizarea infrastructurii orașelor nu fac decât să accentueze inegalități (Enright și Rossi 2018). Deși bazate pe o experiență socială a colaborării, acestea nu reușesc să aducă împreună părți diferite. În circuitul economic care înglobează recentele transformări tehnologice, corporațiile high-tech acționează cu monopol asupra capitalului flexibil de astăzi, marginalizând și mai mult perdanții globalizării.

În opoziție cu locurile înstărite găsim periferiile. Reiterez ideea că mă refer la periferiile sociale, și nu la cele fizice-geografice. În fapt, marginalitatea fizică caracterizează ambele categorii socio-spațiale. Felul în care se

ajunge la marginalitatea fizică nu mai este specific ambelor grupuri. Pentru populațiile mai înstărite, marginalitatea geografică este căutată activ ca țel. Barierele fizice față de exterior sunt imperative pentru liniștea cartierului, a cărui omogenitate nu poate fi niciodată pusă în discuție. Pentru ceilalți, perifericii sociali, marginalitatea apare ca un rezultat la desfășurări structurale care împing individul către excludere. Cum forțe exterioare dorinței lor par să le direcționeze viața, aceștia din urmă își asumă identitatea de excluși. În politică, opțiunea pentru partidul care apără marginalizații apare ca o urmare firească. Întreruptă doar către nord, o coroană de excluși străjuiește capitala. Cartierul sărac se reproduce peste tot în acest spațiu. Aici, în Chitila, Giulești, Militari, Ghencea, Rahova, Ferentari, Giurgiului, Apărătorii Patriei, Berceni, Vitan, Sălăjan, Industriilor, Pantelimon sau Colentina, PSD a obținut cele mai bune scoruri ale sale. Pentru partidele care s-au opus PSD, spațiile marginale au fost un teritoriu interzis. În sud și sud-vest marginalitatea socială și geografică este cea mai întinsă. Un amplu teritoriu format din Ghencea, Rahova, Ferentari, Giurgiului se dezvoltă ca o contra-pondere masivă la spațiile centrale și nordice. Mai mult decât în oricare altă parte, urbanul bucureștean își reclamă în aceste locuri dreptul de a crea spații marginale. În competiția politică, întregul spațiu de sud și sud-vest reprezintă un bazin electoral pentru PSD și un teritoriu interzis altor partide.

În aceste locuri, literatura sociologică românească vorbește chiar despre ghetouri. Asemenea pungi de sărăcie sunt simptomatice mai ales cartierului Ferentari. Un peisaj tipic postindustrialului vestic se găsește aici, fiindcă sărăcia majoră și excluziunea din aceste locuri sunt rezultatul unor evoluții postsocialiste în cadrul economiei globalizate și neoliberală. Ghetourile din Ferentari sau Rahova sunt blocurile socialiste cu apartamente confort 3 ridicate începând cu anii 1970 din materiale de slabă calitate pentru a găzdui muncitorii temporari de pe șantierele de construcții din capitală. Din această cauză multe din blocuri erau plănuite a fi dărâmate. Finalul abrupt al regimului le-a anulat soarta distrugerii. Conștiința unor locuințe futile s-a transmis pare-se către autorități postcomuniste, care vor ignora constant soarta blocurilor

și a persoanelor care le ocupă. Aflate într-o permanentă degradare, apartamentele au fost părăsite de foștii locatari, iar în locul acestora venind învinșii tranziției, și mai recent, a globalizării (Berescu 2011). Locuințe șubrede, persoane fără statut legal clar, șomeri, servicii publice și protecție socială lipsă, nivele de educație scăzute, spații de locuit insalubre, consumuri de droguri, prostituție, violențe, crimă organizată, ș.a.m.d, alcătuiesc decorul sumbru al locurilor. Toate aceste ieșiri de la normele sociale nu înspăimântă doar populațiile avute, care, oricum, sunt aflate la kilometri distanță de pungile de sărăcie. La câțiva metri de ghetouri și degradarea fizică ce le înconjoară, casele din fostul țesut rural al Ferentariului și-au ridicat garduri înalte, unele din beton.

5.3. Artefacte partizane politice ale atașamentului pentru spațiul trăit

Viața urbană nu influențează comportamentele politice doar prin constrastele sale interne. Administrațiile municipale își aduc și ele concursul în relația de dependență. O situație apropiată a fost discutată atunci când am prezentat evoluția istorică a orașului. Și atunci era vorba tot despre o variabilă politică ce influența traseul Bucureștiului. În acel caz, argumentele urmăreau legătura dintre regimul politic (alături de economia politică) și tipul de dezvoltare urbană trăită de capitala României, astfel că pentru perioada post-1989 ideile pe care le-am expus s-au concentrat pe detașarea autorităților locale în fața circulației libere a capitalului. În prezenta situație am să mă refer la variabila politică identificată prin administrația municipală. Rezultatele analizei și relevarea geografiilor electorale din București au arătat simpatii foarte ridicate pentru PSD în locurile marginale din Rahova–Ferentari. Sectorul 5 în care cele două cartiere sunt plasate, a constituit după 2000, un adevărat fief electoral pentru PSD. Este un succes care se datorează politicilor de dependență dirijate aici de administrația sectorului condusă de fostul primar Marian Vanghelie. PSD a întreținut o cultură a dependenței cetățenilor față

de stat, iar studii anterioare au arătat că există o legătură decisivă și directă între crearea claselor marginalizate înghesuite în ghetouri și cultura dependenței bazată pe ajutoare sociale promovată de politicieni (Murray 1984; Mead 1986). Deși aici există o susținere pentru PSD mai mare decât în alte locuri ale Bucureștiului, politicienii nu întrețineau contacte cu locuitorii decât indirect și doar în timpul campaniilor electorale când intermedieri apropiați locului facilitau mita pentru vot (Presada 2011).

În aceste spații marginalizate din sectorul 5, PSD a obținut pe o arie întinsă performanțe electorale foarte ridicate. Scorul este și o consecință a practicilor administrațiilor și a elitelor politice locale care au accentuat cultura dependenței. Pe de altă parte, încă din anii '90 spațiul marginalizat din sud și sud-vest genera scoruri peste medie pentru partidul succesor. Cultura dependenței doar a accentuat o stare deja existentă. Situația din acest sector o contrapun aceleia din sectorul 3. Aici, tabăra anti-PSD a obținut mai mereu performanțe peste medie, iar PSD nu a captat niciodată scoruri ridicate peste media sa. Situația se modifică substanțial la alegerile din 2016, când PSD reușește în sectorul 3 printre cele mai bune scoruri ale sale din București. Trebuie avut în vedere că, la alegerile din 2016, și partidele anti-PSD s-au descurcat bine în sectorul 3, obținând ușoare scoruri peste medie sau la nivelul mediei. Așadar, vorbim despre un sector cu un socio-spațial care nu este apropiat de votantul marginalizat, dar care oferă scoruri ridicate pentru PSD. Susțin că așezarea votului pentru PSD într-un socio-spațial urban relativ neobișnuit pentru el poată fi explicată și printr-o altă împrejurare (alta decât inegalitatea inerentă urbanului. Viața orașului ajunge să conteze pentru comportamentul electoral, prin personalitatea politică a primarului, și nu atât prin potențialul de patronaj pe care îl poate realiza, ci prin identitatea și imaginea pe care o dezvoltă în spațiul pe care îl reprezintă. Descoperirea este consecința analizei datelor electorale din studiul de caz, fiindcă ea nu a fost așteptată pe baza modelului teoretic propus.

În orașe, deși apropiați fizic, oamenii trăiesc precum niște străini unii față de ceilalți, în spații departe de a coagula comunități dirijate de interese

și credințe comune, în timp ce relațiile sociale avute cu vecinii sunt firave și rare. Defapt, situația vorbește despre o vecinătate lipsită de forma de convețuire și sprijin reciproc pe care o reprezenta altădată. Vecinul este pe cale de a deveni doar un simplu locatar străin de vis-a-vis. Geografia rețelelor sociale din oraș este deosebit de împrăștiată fizic. Acum a devenit comun ca legăturile cu semnificație socială să fie întreținute pe niște distanțe considerabile. Comunitățile în sensul tradițional al conceptului nu sunt tipice orașelor de azi. Adesea, în București, se vorbește despre comunități în cazul ghetourilor din Ferentari. Locuitorii de aici se referă la o *comunitate*, atunci când vorbesc despre viața în cartierul lor (Presada 2011). La fel, și literatura sociologică românească sau discursul public comun se referă la aceste spații folosind conceptul de comunitate. Însă, populațiilor marginalizate din București le lipsește textura de solidaritate socială care ține împreună comunitățile. Pentru a reuși în viață, individului nu îi rămâne decât să se bazeze pe forțele proprii. Ajutorul din partea așa-zisei comunități lipsește. Ceea ce unește indivizii ghetourilor postindustriale este doar destinul comun în sărăcie (Wacquant 2007). Ghetourile din Bucureștiul sărac și marginalizat nu sunt chiar comunități, cel puțin nu în sensul cunoscut al conceptului.

Astăzi, există o diferență majoră față de comunitățile anterioare ale orașelor industriale, acolo unde rețelele sociale erau formate în vecinătate și constituiau relevanță pentru viața socială și economică a individului. Situația face să nu mai putem vorbi despre comunități fundamentate pe interacțiunea față în față. Totuși, schimbările nu ajung atât de departe încât ființele umane să sedimenteze devalorizarea vieții sociale. Trebuie recunoscută și căutarea din totdeauna a ființelor umane pentru atașament și sens. Din acest motiv, și comunitatea ar putea fi regândită, altfel decât în sensul experienței imediate. Însă, pentru ca această nouă comunitate să fie proiectată mental la o scală mai mare, este necesar ca individului să îi fie servite experiențe și idei colectate la alte nivele de experiență decât cele ale cotidianului. Astfel, comunitatea devine un artefact, iar liantul său îl reprezintă imaginarul. Consider că o atare situație se poate îndeplini în societățile contemporane prin rolul de reprezentare

al politicienilor locali, mai specific al primarilor. Primarii orașelor (așezărilor cu populație mare) pot fi creatori de astfel de artefacte, care să oferă cetățenilor senzația de identitate asociată cu localitatea (comunitatea).

Comportamentul electoral al cetățenilor depinde și de atașamentul pe care îl fabrică față de orașul lor. Simpatia politică ar fi direcționată către sursa care fabrică atașamentul. În studiul de caz, o astfel de sursă o putem regăsi în primarii sectoarelor. Mai specific, un exemplu ilustrează cel mai bine această situație – primarul sectorului 3, Robert Negoiță. Vorbind specific despre studiul de caz, realizările primarului aflat în funcție sunt surprinse de limbajul comun al cetățeanului român deseori cu următoarele vorbe: *a făcut ceva* sau *se întâmplă ceva.* Ambele construcții lingvistice conturează imaginea unei comunități în care lucruri se desfășoară către un țel comun. Protectorul și energia transformărilor este primarul. *Ceva-ul* material este plasat într-un spațiu trăit împreună cu ceilalți. Acelui spațiu comun primarul ajunge să îi ofere identitate și sens. În final, eforturile politicianului sunt răsplătite la urne de votare. Aflat în funcție din 2012, Robert Negoiță s-a angajat pe durata celor 4 ani de mandat într-un amplu proces de remodelare al spațiului public din sectorul său. Sectoarele orașului nu dețin o identitate proprie. Nu au evoluție în timp care să le explice dezvoltarea și granițele. Ele sunt construcția arbitrară a puterii politice din timpul regimul socialist, a cărei singure intenții era uniformizarea teritoriului. Negoiță a construit o simbolistică vizuală pentru sectorul 3 și a încercat să îi ofere o identitate. Culoarea vișinie a fost transformată de administrația sectorului în laitmotivul comunicării oficiale. Spațiile publice au fost reconstruite pentru a îngloba noua cromatica. Simpatia pentru Negoiță nu este una tipică oferită de către cei marginalizați politicienilor PSD. De altfel, din pricina biografiei sale, primarul sectorului 3 nici nu reprezintă o imagine tipică a politicienilor PSD, având mai degrabă asociată o imagine de om de afaceri.

Primarii reprezintă un liant în fluiditatea orașului contemporan. Comunicarea făcută de primari este direcționată către teritoriul pe care îl gestionează. Un oraș este reprezentat și reprodus zilnic, iar actori precum primarii contribuie

cu un larg concurs la narațiunea care îl constituie. Omogeneitatea culturală din contemporaneitate și fluiditatea cotidianului din orașe împinge oamenii către căutarea unor conexiuni cu spațiul trăit, dar în orașul postmodern orientat către consum până și acest atașament este fabricat, superficial și întreținut prin strategii economice care caută să îi hiperboleze impactul. Lipsa unor atașamente față de comunitate fundamentate pe rețele sociale dense și semnificative conduce ființele umane către căutarea de sensuri care să le ofere atașament față de ceea ce trăiesc în cotidianul lor. Primarul orașului, ca *primul cetățean* al orașului, poate deveni, în acest context, sursă a unei identități comune.

5.4. Fragmentarea teritorial-administrativă și politică a orașelor mari

Geografiile electorale găsite în București au arătat că deciziile de vot în alegerile legislative și în cele locale organizate la nivelul întregului oraș depind și de suportul partizan dezvoltat pentru elitele politice din administrațiile celor șase sectoare ale capitalei. Cu alte cuvinte, fragmentarea teritorial-administrativă a orașului creează competiții politice locale la nivelul subunităților care acaparează competiții organizate la nivelul unității principale. Ipoteza nu a plecat de la premisa că urbanul ajunge să influențeze votul și prin această așezare juridică a sa. Din acest motiv, ca și descoperirea prezentată mai sus, a capitalului politic deținut de primar, și aceasta este una neașteptată în demersul pe care l-am făcut.

Într-un fel, importanța competiției politice locale pentru decizia de vot este similară cu rolul pe care primarul îl deține în crearea simpatiilor, în sensul importanței administrației locale pentru competiția politică. Diferența o constituie scala la care efectele intră în acțiune. Pe de-o parte, în cazul fragmentării teritorial-administrative, cauzele sunt create într-o subunitate, iar efectele se dezvăluie la nivelul unității superioare. Pe de altă parte, simpatia creată pentru primari acționează în unitatea în care este dezvoltat atașamentul.

Fenomenul este unul intrinsec orașelor mari de tipul metropolelor. Din acest motiv, în România, cazul Bucureștiului este singular pentru a observa acest fenomen. La nivelul județelor există un fenomen parțial similar, cu subunități (municipii reședință de județ) care ajung să influențeze competiția de la nivelul unității superioare (județul). Spre deosebire de cea găsită în orașe, aceasta la nivelul unor județe (regiuni) creează prevalent polarizare, fiindcă lupta politică din orașele principale (reședințele de județ) ajunge să influențeze și competiția din localitățile mai mici, care în mod juridic sunt de asemenea o subunitate a județului. În acest caz, se dezvoltă o polarizare exercitată de către așezarea cu cea mai mare pondere a capitalului politic, economic sau demografic. În cazul orașelor mari, subunitățile nu ajung să polarizeze, dar contribuie la un peisaj deplin al fragmentării orașului, fiindcă niciuna dintre subunități nu deține potențialul de a influența decisiv competiția din celelalte. În consecință, competiția politică din unitatea administrativă superioară, anume orașul-metropolă ajunge să depindă de loialitățile formate în cadrul sub-unităților, iar geografia electorală a orașului se transformă și într-o geografie a loialităților față de elitele locale.

În orașele mari, fragmentarea și diviziunea teritoriului sunt realizate cu scopul bunei gestionări administrative eficiente. Creșterea populației în metropolele prezentului a atras după sine și nevoia de a eficientiza reprezentarea democratică. Considerente ce țin de echitate în numărul total al populației și al suprafeței teritoriale ajung să direcționeze procesul de trasare al sub-jurisdicțiilor, care devin imaginate ca părți egale în totalul metropolitan. Însă, în practică, situația se transformă într-un efect pervers fiindcă politici locale de la nivelul subjurisdicțiilor ajung să dețină o pondere mai mare decât cele la nivelul întregului oraș. Atunci când subjurisdicțiile nu sunt incorporate de sine-stătător în peisajul juridic al unității superioare, așa cum sunt cazurile Parisului și Londrei, acolo unde subunități (*arrondisments* sau *boroughs*) localizate central urmăresc granițe ale vechilor așezări, se poate ajunge la situația în care conflicte socio-spațiale să fie omise de către decupajul sub-unităților. În consecință, competiția politică din subunități și ulterior din orașul-

metropolă devine detașată de adevăratele contraste socio-spațiale din oraș. Bucureștiul cu cele șase sectoare ale sale, reprezintă un asemenea caz al organizării de subunități cu scopul direct de a elimina contraste socio-spațiale. Orașul istoric, cu un socio-spațial vădit distinct față de restul orașului este secționat în șase subunități și ajunge subreprezentat în competițiile politice. Așa cum am observat în analiza geografiilor electorale revelate la nivelul întregii capitale, orașul istoric încă deține o pondere și reușește să polarizeze competiția politică din București.

Implicațiile cer mai multă atenție studierii competiției politice din orașele-metropolă, așa cum este ea influențată de fragmentarea orașului prin subjurisdicții. În București importanța sectoarelor pentru competiția de la nivelul orașului a fost una în continuă creștere în cele două decenii și jumătate de alegeri libere. Relevanța descoperirilor este cu atât mai mare cu cât Bucureștiul nu deține la nivelul subdiviziunilor sale, aceleași autonomii locale ridicate la care se ajunge în țările vestice.

5.5. Rolul scalei geografice în influența contextului geografic asupra mobilizării electorale

Mobilizarea electorală se realizează în context geografic. O relație de dependență există pentru mobilizarea electorală față de contextul geografic. În cadrul prezentului demersului, contextul geografic nu a fost mistificat și prezentat ca singura variabilă față de care votul poate să depindă. În schimb, demersul a susținut cauza unei analize temeinice făcute contextului geografic, fiindcă doar înțelegerea complexă și nuanțată a acestuia și a influenței pe care o exercită asupra comportamentului electoral pot spori cunoașterea în studiile electorale. Contextul geografic l-am angajat în cadrul cercetării ca pe un ansamblu de procese și scale care acționează în timp și spațiu. În această secțiune, mă refer la chestiunea scalelor și relația lor cu mobilizarea electorală. Izolarea scalei geografice relevante, deconstrucția și înțelegerea ei reprezintă începutul și fundamentul oricărei abordări contextuale care plasează geografia

în centrul său. Astfel, rezultatele sunt discutate pentru semnificația înțelegerii temeinice a scalelor geografice în conturarea abordării contextuale din studiul electoral. Procesele au nevoie de scale pentru a acționa. Însă, nici scalele geografice nu sunt independente și necesită să fie înțelese și prin referire la practicile socio-spațiale, politice, economice ș.a care le ocupă și contribuie la structurarea lor. Fiindcă scalele constituie parte din variabila independentă a contextului geografic, operaționalizarea lor am realizat-o anterior analizei datelor electorale. Experiența utilizării scalelor geografice pentru înțelegerea comportamentelor electorale în context geografic reprezintă subiectul discuției de față. În final, implicațiile privesc cadrul extins al aducerii geografiei în studiul electoral.

La un nivel comun al discursului, scala este cel mai adesea folosită prin referire la atributul politic al teritoriului: local, regional, național, sat, oraș, județ ș.a. Este o practică încetățenită deja de a vorbi despre scale folosind gramatica discursului politic sau juridic. Din păcate pentru analiza științifică, obiceiul știrbește din potențialul scalei de a constitui o variabilă explicativă solidă, fiindcă că o limitează pe aceasta doar la o dimensiune a existenței sale. Este o practică discursivă care nu întrunește realitatea existențială. Scalele nu se structurează doar la nivelul unor teritorii politice, administrative sau juridice. Într-adevăr, așa cum voi sublinia mai jos, teritoriile juridice dau naștere la scale fiindcă oferă cadrul spre competiție și motivația pentru structurare, dar procese pot exista și în alte instanțe. Socialul nu este limitat la un oraș, județ sau stat. În interiorul acestor forme, socialul poate avea propriile structuri, dar el nu este independent și izolat de socialuri din alte locuri. Din acest motiv, în descrierea Bucureștiului, am discutat procesele socio-spațiale relevante aducând în discuție, pe lângă scala locală, regională sau națională, și evoluții scalare ieșite din circulația globală a capitalului, a ideilor politice sau culturale. Socio-spațialul contrastant al Bucureștiului a fost prezentat ca parte din globalizarea urbanului. Am observat cum, în capitala României, procesele relevante pentru mobilizarea electorală acționează venind prin mai multe pâlnii. Opoziția dintre nordul dezvoltat și sudul marginalizat

al capitalei nu poate fi înțeleasă doar prin perspectiva locală sau națională. Evenimente ale circulației globale au influențat și accentuat discrepanța dintre socio-spațialuri. Pe zi ce trece, nordul Bucureştiului se distanțează tot mai mult de sudul oraşului datorită unor evoluții care se desfășoară în afara granițelor țării și la câteva mii de kilometri de aceasta. Unitățile geografice cu existență juridică, politică sau administrativă, pentru a putea fi aduse în demersul științific este necesar să fie discutate în cadrul unor configurări globale tot mai prezente și puternice.

O scală există atât timp cât, la nivelul ei, actori politici (politicieni, partide, state, ș.a.) sau economici (firme, birocrații ș.a.) concurează pentru câştiguri materiale (Cox 1993). În situația existentă a spațializării cotidianului în politică, actorii caută câştiguri la nivele teritorializate politic. Însă, chiar dacă actorii acționează intuitiv într-o singură scală, iar aceea este spațializată în funcție de teritoriul politic sau juridic, procesele care dau conținut structurării scalare sunt interconectate dialectic cu alte forme de structurare socio-spațială care nu se identifică aprioric sau se identifică doar parțial cu scala în cauză. Prin urmare, decizia de vot se desfășoară într-o scală precisă, iar scopul acțiunii este intrisec legat de scala respectivă, dar procesele care o constituie se structurează la nivelul altor scale care pot atinge chiar și doar indirect și razant nivelul de bază al acțiunii. Pentru orice mobilizare electorală scalele sunt ierarhice, individuale, relaționale și implică, pe lângă unitățile spațiale relevante, și istorii proprii, care sunt, de asemenea, relaționale.

Studiile electorale care cercetează mobilizări electorale în spații geografice vorbesc, în general, despre mobilizări secționale. Interpretările sunt următoarele. Un partid sau un candidat câştigă un oraș, obține cel mai bun rezultat dintr-o regiune sau transformă un district într-un bastion electoral propriu. Mobilizarea se realizează într-un porțiune spațială decupată dintr-un teritoriu. O singură scală este angajată în explicații. Deși abordarea nu este pe deplin eronată, ea este ocolită de un potențial explicativ mai mare fiindcă este prinsă în logica de reprezentare a formațiunilor politice create într-un stat și omite procese relevante care se desfășoară în alte nivele. O lucrare cu

valențe științifice ar trebui să privească dincolo de spațiul fix și lipsit de dinamicitate al unui decupaj politico-juridic. Demersul științific ar beneficia de aducerea unor procese de la alte structurări scalare. Mobilizările secționale domină în lucrările de geografie electorală americane și cele franceze ale regionalismului electoral. Relevanța discuției este cu atât mai mare dată fiind ponderea majoritară a tradiției americane și franceze în geografia electorală contemporană. Pentru tradiția americană și cea franceză analiza secțională este un rezultat al specificului local. În Statele Unite, sistemul electoral al colegiilor concentrează atenția pe calculul nominal al câștigării statelor. În Franța, atracția pentru regiuni și diferențele lor își au originea în efortul istoric al căutării unității administrative. Pentru francezi, geografia electorală reprezintă o caracteristică durabilă și solidă a culturii politice și a discursului despre politică. În consecință, cazul american și cel francez sunt două instanțe în care cotidianul politicii și spațializarea înscrisă în cultura politică a unei națiuni determină felul în care geografia devine integrată în discursul științific.

În altă situație, John Agnew și Michael Shin (2008) oferă un exemplu pentru felul în care politicile partidelor italiene tratează spațiul și îl integrează în retorica lor mobilizatoare. În anii '90, atunci când politica italiană se restructurează ca urmare a dispariției vechiului sistem de partide, formațiunile își caută poziția în noul cadru invocând teritorializări și imagistici secționale ale națiunii italiene. În Italia puternicelor diferențe culturale și sociale dintre regiuni, geografia face parte din cotidianul partidelor și este intrisecă dramei politice. Partidele italiene se organizează pe ele însele și retorica lor conform felului în care spațiul geografic este împărțit, dezbătut și organizat. Spațialitatea obișnuită a fiecărei zile devine transferată în politica făcută la vârf. În experiența comună a cotidianului, agentul acțiunii nu surprinde multiplicitatea scalei, astfel că mobilizarea electorală este făcută de către partide având în minte o singură scală pentru care acțiunea contează. Chiar dacă intenția lui Agnew este doar aceea de a capta acțiunile partidelor și tratarea pe care ele o fac geografiei, totuși, discursul său științific ar fi putut beneficia mai mult de pe urma aducerii în explicații a unor structurări scalare diverse.

Pentru Ron Johnston (2005), secționalismul în analiza mobilizării electorale însemna un mare neajuns al geografiei electorale americane. Johnston dădea exemplul pozitiv al geografiei electorale britanice, în care mobilizarea este tratată la mai multe nivele și deconstruită prin modele multivariate. După geograful britanic, secționalismul scapă din vedere variațiile formate în interiorul statelor și se concentrează doar pe o normă națională în care mobilizările locale sunt interpretate doar ca o abatere. Cu scopul de a depăși impasul secționalismului într-o singură scală, Johnston și Pattie (2006) dau exemplul propriilor studii în care contextul a fost operaționalizat individual pentru fiecare votant. Descris cu conceptul de *bespoke (*în traducere: personalizat), Johnston alături de colegii săi au folosit analize secundare ale unor sondaje pentru a izola contextul votantului în funcție de cercul social identificat de fiecare individ. Metodele lui Johnston reprezintă o variație în rezolvarea problemei scalarității. Pentru a găsi întocmai procesele contextuale care contează pentru decizia de vot, Johnston explorează nivelele de socializare politică în care individul este plasat.

În ceea ce privește studiul pe care l-am realizat, scalaritatea a fost identificată ca o chestiune esențială. Șantierul cercetării l-a constituit un oraș. Este o unitate de analiză care, în mod comun, ar putea impune o discuție despre local. Scala națională sau chiar și altele, ar trebui să pălească în importanță în comparație cu cea locală. Este o percepție care nu servește științificității. Pentru ceea ce se întâmplă în București nu sunt relevante doar evenimentele din granițele administrative ale orașului. În consecință, demersul pe care l-am realizat nu s-a limitat la o singură scală, a localului bucureștean. În explicații a fost adus și globalul, iar legăturile sale cu localul au fost disecate. Însă, nu a fost vorba despre un singur global, fiindcă diferite structurări din afara granițelor României s-au arătat a fi relevante. Reiau din cele mai importante exemple folosite. Modelul sovietic al socialismului de stat a fost implementat pentru dezvoltarea Bucureștiului. Prin trecutul socialismului de stat, comportamentele din București dețin potențialul universalității, fiindcă se înscriu într-un cadru de dezvoltare care a fost specific și altor centre urbane din Europa. Alte evoluții

globale recente au creat, de asemenea, localuri universale. Circulația globală a capitalului sub proiectul economiei politice a neoliberalismul a produs tipare socio-spațiale asemănătoare pentru orașele globalizate de astăzi. În altă situație, la alegerile românești locale și legislative din 2016, elitele politice au folosite retorici inspirate din competiția politică a democrațiilor vestice. În București, tema imigranților musulmani a apărut pe agenda candidaților chiar și la alegerile locale. Mobilizarea este făcută de către partide, dar polarizarea electorală care descrie electoratul bucureștean, la fel ca pe acela al democrațiilor vestice, nu este doar rezultatul acțiunii partidelor. Societățile polarizate social și inegale oferă fundamentul clivajului politic. Partidele recuperează diferențele sociale și le transpun în confruntări politice. Prin urmare, partidele gestionează o mobilizare dezvoltată de jos în sus, cu intenția de a acomoda ideologii și retorici mai radicale și pliabile pe o societate mai polarizată. Cercetarea pe care am realizat-o a surprins orașul București ca fiind polarizat socio-spațial și politic. Este o polarizare specifică lumii globalizate de astăzi. Prin diferențele sale manifestate local, dar create și la scală globală Bucureștiul deține potențial de comparație cu alte mari orașe de pe suprafața planetei.

Globalizarea nu a distrus localul. Într-adevăr, circulația globală a capitalului direcționează eforturile de a slăbi barierele de timp și spațiu pentru a-și facilitatea fluiditatea acumulurării. Procesul este tot mai puternic în contemporaneitate. Însă, aceeași evoluție nu determină și distrugerea diferențelor din spațiu. Localul contează în continuare, chiar și în contextul unui global tot mai atotprezent. Despre comprimarea spațiu-timp, David Harvey (1985) a argumentat *in extenso* că procesul, în sine, reprezintă doar o etapă dintr-o evoluție a dialecticii socio-spațiale în care diferite peisaje geografice sunt, în mod continuu, modelate, diferențiate, distruse sau reconstruite. Așadar, în scopul existenței sale, circulația globală a capitalului este inerent legată de spațiul urban divers. Doar prin spațiul fix și solid al urbanului, cu ale sale aglomerații industriale, infrastructuri de transport și comunicații pe distanțe lungi, circulația capitalului se poate afla în continuă expansiune spațială și accelerare temporală.

În spațiul urban, diferențele sociale și politice există. Influențate de context, comportamentele la urne se creează distinct pe suprafața orașului. Procese socio-spațiale și politice influențează la diferite scale comportamentele pentru a contura, în final, peisajul unui oraș polarizat electoral. Așadar, sunt diferențe care nu pot fi concepute fără canalul structurării proceselor care le influențează. Scalele creează coregrafii ale puterii și diferenței. Felul în care scala acționează, este mutată sau instituită face ca diferite grupuri de indivizi să fie incluși sau excluși în funcție de categorii sociale ca genul, rasa, clasa, educația, naționalitatea ș.a. Acestor evoluții, polarizarea electorală în geografie le urmează ca o consecință.

Analiza datelor electorale a arătat cum tipare geografice de vot se structurează în funcție de scale. Întreaga geografie electorală a Bucureștiului a fost revelată ca un ansamblu de macro și micro tipare geografice de vot. Comportamente electorale opuse se dezvoltă între nordul și sudul orașului. Altele se dezvoltă în interiorul sudului, între zonele centrale și cele marginale. Altele se dezvoltă în zona orașului central, opunând teritoriul istoric și cel construit în anii socialismului. Orașul vechi este înțesat de contraste între locurile gentrificate și cele marginalizate social și degradate fizic. Diferențele se descoperă odată cu pătrunderea în interiorul spațiului. Pe toată suprafața, Bucureștiul este un spațiu al contrastelor. Însă, faptul că tiparele sunt considerate macro sau micro nu ține doar de realitatea empirică a diferențelor, ci reprezintă și o consecință a operaționalizării prin alegerea unității de analiză. Tiparele aflate pe dimensiuni întinse sunt considerate inerent macro. În interiorul suprafeței lor plane, există celelalte formațiuni, micro-tiparele. Însă, microtiparele nu creează macrotipare. De altfel, microtiparele pot fi rezultatul unor scale ierarhice superioare la nivel global față de acelea care creează macrotiparele. În București, sectoarele orașului dezvoltă macrotipare. Așadar, este o scală locală care acționează. În interiorul fiecărui sector există un cosmos de microtipare construite pe seama circulației globale a capitalului. Așadar, toate aceste tipare geografice de vot nu creează o piramidă. Ansamblul de tipare (macro și micro) reprezintă un mozaic de diferențe orizontale, create, într-adevăr,

de structurări ierarhice verticale. În analiza și interpretarea rezultatelor, preferința a fost să utilizez macrotiparele pentru descrieri și testarea ipotezei, dar aceasta s-a datorat doar unității spațiale de analiză folosită și a instrumentelor statistice folosite în prelucrarea și analiza datelor. Preferința ține de puterea explicativă a unor teste statistice făcute pe eșantioane mai numeroase. Așadar, atributul de macro sau micro este dat de o percepție analitică în etapa de operaționalizare scalară a spațiului sub forma unor unități de analiză, similar unui efect de caleidoscop (Smith 1987).

Implicațiile discuției din prezenta secțiune merg către importanța înțelegerii rolului scalei geografice în studiile electorale. Fiindcă am găsit un comportament electoral influențat de geografie, și, de asemenea, pentru că scala este intrinsecă spațiului geografic, în consecință, eforturile de teoretizare și înțelegere consistentă a scalei pentru angajarea ei în studiul electoral ar putea îmbogăți semnificativ potențialul explicativ al discursului științific despre procesele care determină comportamentele electorale în lumea contemporană.

5.6. Democrația partidelor citită prin geografia electorală

Geografia electorală arată conflicte în context geografic, astfel că tiparele geografice de vot surprind defapt lupte pentru putere între partidele politice. Spațiul geografic bucureștean s-a arătat în urma analizei ca un loc al unor competiții între partide pentru putere. În aceste conflicte, locurile orașului s-au transformat în obiecte supuse câștigului, pierderii, transformării, colonizării, contestării, realinierii. Dezvăluirea geografiei electorale a venit alături de portretizarea tuturor acestor procese legate de chestiunea puterii. Fiindcă politica se definește ca un circuit al exercitării puterii, capacitatea geografiei electorale în vizualizarea spațiului de putere ajunge să servească în final la înțelegerea mecanismelor democratice relative la schimbarea politică și distribuția puterii în stat. Către aceste implicații mă voi concentra în prezenta secțiune.

La alegerile din 2016, geografia electorală a Bucureștiului transpune conflicte conturate pe seama poziționărilor în politica națională. Politica locală a contat și ea, dar marele tipare geografice s-au structurat captând coordonatele competiției naționale dintre partide. În consecință, către acest palier al politicii românești este îndreptată discuția legată de implicațiile descoperirilor. Dacă aș fi utilizat o altă operaționalizare a contextului geografic, atunci analiza și-ar fi mutat atenția către alte spații de putere. Bunăoară, tot în legătură cu orașul București, în situația folosirii unui context concentrat pe sectoarele orașului, atunci când variabila politică ar fi fost operaționalizată prin aducerea actorilor politici esențiali din sectoare, atunci analiza ar fi putut surprinde cu niște concluzii mult mai robuste decât cele din prezentul demers rolul pe care îl dețin rețelele de patronaj local în geografiile electorale din aceste unități administrative, fiindcă așa cum am argumentat deja, în interiorul acestor sectoare există comportamente electorale direcționate de loialitățile pentru partidele și politicienii din administrația locală. În această situație aș fi discutat despre implicațiile studierii spațiilor de putere angrenate în jurul proceselor de patronaj politic. Competiția dintre partide în cadrul sistemului național nu reprezintă singurul spațiu de putere relevant pentru democrația unei țări. Geografia electorală deține meritul de a oferi un model teoretic care *mutatis mutandis* poate fi angajat spre cercetarea diferitelor spații de putere existente într-un stat democratic.

Geografia electorală din București a arătat la alegerile din 2016 un spațiu al puterii în care un partid dominant nu a putut fi contestat cu succes. PSD a câștigat toate alegerile organizate la nivelul orașului. Competiția formată din mai multe partide (USB/USR, PNL, PMP) a însemnat aglomerarea și fracționalizarea unui spațiu unic al opoziției față de partidul dominant. Miza era acapararea teritoriilor anti-PSD. Puterea nu a fost contestată doar în acest spațiu. Competiției principale dintre PSD și opoziția sa i-a fost alăturată aceea pentru acapararea spațiului anti-PSD. Aglomerarea spațiului anti-PSD a însemnat și crearea unei competiții pentru întâietate în aceste locuri. La acestea două competiții s-a adăugat și lupta condusă de ALDE pentru înregistrarea

unei alte narațiuni spațiului anti-PSD. ALDE contesta legitimitatea PNL față de alegătorii liberali. Așadar, ALDE lupta pentru spațiul ocupat de PNL. Poziționările din sistemul național de partide s-au transmis și în așezarea tiparelor geografice de vot.

Rezultatele văzute prin prisma geografiei electorale din București au oferit concluzia unei slabe competitivități, determinată de fracționalizare prin existența multor partide pe același spațiu. Competitivitatea este citită prevalent în literatură ca diferența dintre primele două partide clasate (Jackman 1987; Blais și Dobrzynska 1998). Este o definiție care găsește aplicabilitate în prezentul studiu de caz, fiindcă PSD a realizat diferențe majore față de partidul de pe locul doi, atât la nivel național, cât și în Bucureși. Însă, consider că o perspectivă suplimentară de înțelegere a competitivității poate spori validitatea concluziilor. În acest sens, susțin că analiza competitivității poate beneficia de abordarea geografiei electorale croită pe vizualizarea schimbărilor în spațiile de putere. Este important să subliniez că mă refer la competitivitate prin posibilitatea de a contesta cu succes alte puteri și nu la intensitatea campaniei electorale, fiindcă aceasta din urmă poate presupune angajarea unor resurse financiare solide pentru propaganda electorală, al cărei efect deși duce la prezență sporită la vot, poate determina, în schimb, și scăderea încrederii față de partide, politicieni și democrație în general (Bowler și Donovan 2011). Apoi, subliniez și faptul că vorbesc despre o competitivitate scăzută și nu despre lipsa ei, fiindcă deși PSD câștigă alegerile detașat, concursul electoral a permis și altor partide să îi conteste la urne dominația.

În fond, discuția privește sistemul de partide a cărui deconstrucție cu ajutorul geografiei electorale oferă indicii despre competiția din interiorul lui, producând inferențe asupra regimului democratic. Un sistem puternic de partide poate reprezenta o condiție indispensabilă pentru eficiența democratică, iar un sistem slab de partide să devină corelat cu democrații deficitare. Definirea a ceea ce înseamnă un sistem de partide puternic nu ține de geografia electorală, dar ea reprezintă o etapă necesară în lanțul argumentativ pe care îl susțin aici și care pornește de la competiția politică în spațiul geografic și

ajunge la problema democrației și a puterii în stat. Către aceste chestiuni îmi voi muta atenția în continuare.

Există două categorii de idei despre cum sistemul de partide trebuie să fie astfel încât să folosească eficienței democratice. Una dintre abordări accentuează calitatea superioară a sistemului defracționalizat, format din două partide apropiate centrului și suficient de cuprinzătoare în a agrega resurse și presiuni dinspre cetățeni. Altă viziune apreciază valoarea unui sistem reprezentativ care aduce în politică toate facțiunile din societate. Susținătorii sistemului cu tendințe spre centru acceptă majorități care câștigă decisiv alegerile. Deși majoritățile sunt dorite, este evitată situația în care un partid devine opțiunea dominantă pentru electorat, fiindcă celorlalte grupuri sociale sau facțiuni le este luată șansa concilierii în politică. Din acest motiv, partidele trebuie să dețină puteri apropiate. Fiindcă partidele au datoria de a agrega cât mai multe interese, legăturile privilegiate cu anumite facțiuni sau grupuri sociale nu sunt de dorit. Pentru celălalt sistem, importanța partidelor este de a reprezenta cât mai coerent toate interesele cetățenilor și grupurilor. Acomodarea diverselor grupuri devine preocuparea coalițiilor, fiindcă partidele nu trebuie să mai traverseze diverse segmente sociale în căutarea legitimităților. Aceasta din urmă e obținută prin simpla legătură existentă între grupul reprezentat și partidul cu identitate bine definită. Un atare sistem este susținut în democrațiile europene mici, acolo unde partidele dețin legături mai puternice cu grupurile sociale. Dintre cele două sisteme, susțin că regimurile democratice contemporane beneficiază cel mai mult de pe urma unui sistem majoritar responsabil, în care competiția să fie adusă către centru, dar grupurile sociale marginale sau minoritare să dețină de asemenea reprezentări. Într-un regim democratic în care legăturile dintre elitele politice și societate sunt slabe, iar sistemul de partide evoluează către fracționalizare, conflictele sunt accentuate de către partide care preiau teme de interes moderat și scăzut și le radicalizează. Situația aceasta face ca un sistem reprezentativ să fie mai puțin folositor, fiind mai degrabă cauzator de conflicte.

Partidele care au concurat împotriva PSD nu au fost lovite de un vot economic de protest. Ele nu guvernaseră la momentul alegerilor și nici în ultimii doi ani. Nivelul scăzut de competitivitate al sistemului din ultimii ani lăsaseră cetățenii deziluzionați față de potențialul democratic real al schimbării politice. Tocmai din acest motiv, partidele care s-au descurcat mai slab la alegerile din 2016 au fost acelea așezate pe falia identificată de-a lungul timpului ca apărătoarea regimului democratic și al instituțiilor sale. La 2016, neîncrederea pentru partidele anti-PSD devenise un simptom al deziluziei față de competiția politică și posibilitatea ei de a întruni aspirațiile democratice. Alegerile urmaseră unei perioade de competitivitate slabă și fluiditate acută a sistemului de partide. Stabilizarea care a caracterizat regimul în ciuda fluidității nu a însemnat decât acaparea regimului de către partide. Scăderea continuă a prezenței la vot trimite spre ideea că electoratul nu sancționaseră decât o transformare la nivelul elitelor, fără a fi neapărat de acord că opțiunile politice erau și cele mai potrivite contextului. Clivajul politic fondator al democrației românești fusese dat la o parte după 2004, iar odată cu el și mobilizarea electorală pe care sistemul o putea realiza. Momentul 2016 va oferi șansa reîntoarcerii la competiția predictibilă dintre PSD și opoziția la acest partid, dar oportunitatea este ratată de către partidele anti-PSD. Agenda opiniei publice și dezbaterile ultimelor ani din politică oferiseră contextul reîntoarcerii la clivajul tradițional. În schimb, departe de a întruni aceste așteptări, USB/USR, PNL, PMP (și ANR) vor contribuie doar la o fracționalizare extremă a unui spațiu creat în prima decadă a regimului democratic postcomunist. Acest argument l-am oferit prin prisma perspectivei unui sistem de partide care este benefic schimbării politice democratice doar atunci când, în lipsa unor legături puternice între partide și societate, așa cum este cazul democrației românești, fracționalizarea este evitată. Democrației românești îi lipsesc astfel de legături, astfel încât coalițiile postelectorale servesc foarte puțin cerințelor electoratului. În această schemă, momentul electoral și succesul său devin hotărâtoare. Democrația românească a pierdut acest moment în 2016 printr-o fracționalizare sporită a competiției sale. Protestele de stradă care au avut

loc în 2017–2018 și au fost îndreptate împotriva PSD, consider că reprezintă o consecință directă competiției slabe din alegeri.

Alegerile competitive sunt fundația oricărui regim democratic. Ele leagă cetățenii de stat și le oferă acestora o pârghie de control asupra liderilor nepopulari. Alegerile în sine nu sunt un garant al democrației, dar ele reprezintă un element necesar, chiar dacă nu suficient. Când alegerile funcționează slab sau eșuează complet, mecanismul prin care autoritățiile sunt trase la răspundere de către cetățeni se subțiază până spre rupere, astfel că pentru cei din urmă alternativa schimbării mai rămâne doar opțiunea baricadelor. Problema competiției pentru putere și a raporturilor de putere în cadrul regimului democratic este o chestiune neglijată de către cei care studiază geografia electorală. Astfel, un potențial real al acestei discipline de a impune instrumente pentru vizualizarea eficienței regimului democratic ajunge să fie complet omis. Desigur, geografia electorală e preocupată de vot, dar alegerile și implicațiile lor depășesc simplul moment de la urne. Pentru un regim democratic, geografia electorală poate reprezenta o adevărată cutie neagră.

5.7. Postcomunism în București. Clivajul trecutul comunist în orașul istoric

La alegerile din 2016, Bucureștiul a avut o geografie electorală polarizată. Comportamentele electorale s-au așezat în spații contrastante ghidate de un sistem politic ale cărui coordonate au conturat o competiție polarizată între PSD și opoziția față de acest partid. Pentru politica românească, confruntarea dintre cele două tabere reprezintă clivajul politic dezvoltat pe seama trecutului comunist. Operaționalizarea contextului politic, o etapă necesară în analiza geografiei electorale, a identificat în acest clivaj politic firul roșu care traversează întreaga competiție de după 1989. În consecință, credința prezentului demers s-a fundamentat pe existența clivajului politic asupra trecutului comunist ca o cheie esențială priceperii competiției politice românești. Atare idei au fost susținute și dezvoltate pe parcursul capitolului al III-lea, acolo unde am descris

contextul politic al alegerilor din 2016, astfel că acum nu voi mai insista asupra relevanței clivajului asupra trecutului comunist pentru competiția de la nivelul elitelor politice. Așadar, în geografia electorală bucureșteană am așteptat tipare rezultante ale acestui clivaj. Ulterior, analiza datelor electorale a confirmat presupunerea și a oferit concluzia unei mobilizări electorale aflate în relație de dependență cu clivajul asupra trecutului comunist. Deși identificarea importanței clivajului asupra trecutului pentru mobilizarea electorală nu a reprezentat scopul demersului, studiul de caz a găsit o relevanță a acestui clivaj pentru comportamentele electorale. Chiar dacă este portretizat în literatură ca un clivaj eminamente politic, iar demersul pe care l-am construit a urmat același traseu conceptual, anume portretizând clivajul ca existent doar la nivelul elitelor, în urma analizelor datelor electorale s-au ivit țesăturile unor legături pe care competiția politică le deține cu societatea românească, iar acestea, așa cum voi argumenta, ar putea ajuta la mobilizarea electorală în cadrul clivajului.

De-a lungul timpului, în ciuda unor partide românești cărora le lipsește reprezentativitatea, clivajul asupra trecutului comunist reușește să se mențină important pentru electorat. Firesc, apare întrebarea privitoare la motivele pentru care o competiție ocupată și descrisă prin partide construite de sus în jos ajunge să își păstreze atractivitatea pentru electorat chiar și la aproape trei decenii de la disoluția vechiului regim. Către această direcție va merge discuția în continuare. Referințe la evoluții istorice din București vor însoți prezentarea descoperirilor din geografia electorală a Bucureștiului ca parte a unei încercări de a oferi câteva argumente pentru a înțelege mai bine importanța pentru actualitate a clivajului asupra trecutului comunist. Geografia electorală, așa cum a fost angajată în acest studiu, a semnalat importanța clivajului asupra trecutului comunist pentru înțelegerea competiției politice. Acum, pornind de la tiparele geografice electorale revelate în București voi expune o situație în care acest clivaj își depășește simpla existență de la nivelul elitelor politice. Așa cum voi argumenta, în orașul vechi al Bucureștiului anumite construcții sociale și geografice dezvoltate în etape istorice contribuie la mobilizarea

electorală făcută de către clivaj, chiar dacă partidele care îl ocupă nu sunt reprezentative pentru categoriile sociale. Mai specific, am să vorbesc despre orașul presocialist al Bucureștiului ca un loc care în postcomunism își dezvoltă o identitate proprie bazată pe trecutul său, distinctivitatea față de restul orașului și respingerea moștenirii comuniste. Această identitate își găsește exprimarea în postcomunism și, din această cauză, ar fi, de asemenea, purtătoare a unui clivaj asupra trecutului prin care sunt respinse din acest teritoriu moștenirile regimului anterior. Dezvoltarea unor atitudini negative față de PSD ar părea o urmare a acestor evoluții istorice.

Clivajul asupra trecutului comunist a apărut la începutul anilor ’90 ca urmare a opoziției unor elite politice față de moștenitorii politici ai fostului partid comunist. O logică intrinsec negativă fundamentează existența acestui clivaj născut la nivelul elitelor politice. Împotriva succesorilor regimului comunist, partidele istorice invocau propriul lor capital politic. O întreagă epocă din istoria unei țări era contestată de exponenți ai unor vremuri anterioare ei. Așadar, clivajul politic relativ la trecutul comunist s-a constituit încă de la începutul său prin poziționarea negativă a uneia dintre falii și își va păstra caracteristica până la alegerile din 2016. PNL, USR și PMP sunt identificate în sistem cel mai ușor prin opoziția pe care o fac față de PSD. Geografia electorală pe care am căutat-o în București a așteptat existența unor tipare electorale fidele acestor opoziții. Analiza datelor electorale a confirmat că votanții PNL, USR și PMP aparțin prevalent unui spațiu geografic în care PSD obține cele mai mici scoruri ale sale. Argumentez că teritoriul în care prevalează votul anti-PSD reprezintă un loc al București în care clivajul asupra trecutului comunist nu mai reprezintă doar o opoziție de la nivelul elitelor politice și deține și semnificație înscrisă pe seama unor evoluții istorico-geografice din societate.

Spațiul geografic al votului anti-PSD ocupă aproape în totalitatea suprafața pe care orașul București se întindea înaintea dezvoltărilor urbane din anii regimului comunist. Majoritatea locuințelor și a altor construcții pre-1948 și existente încă în Bucureștiului lui 2016 se află pe acest teritoriu

pe care îl voi numi în prezenta discuție ca spațiul presocialist. Denumirea de presocialism este preferată celeia de precomunism fiindcă este indicativă economiei politice care a declanșat dezvoltarea Bucureștiului după 1947, anume socialismul de stat. La postcomunism mă voi referi ca la o epocă istorică concentrând transformări cuprinzătoare politice, sociale, economice, culturale ș.a., și nu doar aspecte ale dezvoltării urbane. Așa cum am vorbit deja în capitolul dedicat evoluției capitalei, în acest spațiu există insule mai mari sau mai mici de construcții socialiste. Dominante mai ales în zona centrală și sudică, ansamblurile socialiste au rupt vechiul simț al locului. Însă, acestor locuri le lipsește trecutul presocialist și preferabil ar trebui exceptate de la situația pe care o descriu. Cu excepția spațiului central-sudic, dezvoltările socialiste nu înlocuiesc vechiul țesut al orașului. În anii socialismului de stat orașul se extinde către exterior. De la suprafața administrativă din 1947 de 78 km^2, Bucureștiul ajunge la 229 km^2 în 1989. Tot acum, Bucureștiul cunoaște și o puternică migrație. Pe măsura industrializării intensive, migrația către București însemna în deosebi aducerea unor populații din spațiile rurale și/sau împrejurimi și alocarea ei în noile blocuri de apartamente. În 2016, dincolo de orașul presocialist, teritoriul este ocupat de marile ansambluri socialiste, de periferiile auto-construite sau de către dezvoltările post-1989. Marile ansambluri socialiste creează impresia de monotonie și monolit, dar în orașul presocialist vechiul simț al locului se păstrează. La marginea orașului vechi, un oraş de beton se ivește. În primele două decenii contrastul era accentuat și de întinsele situri industriale. Restructurările economice au șters acest peisaj. În anii socialismului de stat, orașul presocialist își păstrează importanța politică și culturală. Edificiile publice importante din anii interbelici se mențin și după război. Locuințele luxoase sunt păstrate și valorificate de elitele postbelice. Pentru socialismul de stat, din punct de vedere economic vechile locuri din oraș nu mai aveau importanță. Fiindcă despre comerț nu mai putea fi vorba locurile centrale în care se făcea negoț în orașul presocialist intră într-o epocă a decăderii.

În capitolul dedicat evoluției Bucureștiului, etape și procese de dezvoltare ca cele succint amintite mai sus au fost prezentate pe larg. Dezvoltările din anii socialismului de stat vor face ca orașul presocialist să apară deosebit de diferit față de restul Bucureștiului. În anii tranziției, dar și mai mult odată cu dezvoltarea sub regimul economiei neoliberale distinctivitatea orașului presocialist se accentuează. După 2000, simultan procesului de gentrificare, se desfășoară și valorificarea patrimoniului istoric al vechiului țesut urban. Apoi, diferențierea apare și în valoarea terenului. Cele mai ridicate prețuri ale terenurilor din București sunt acelea din orașul presocialist.

Pe lângă comportamentele politice de la urnele de vot, anticomunismul spațiului presocialist se poate identifica și în alte situații. În acest sens mă voi referi la chestiunea redenumirilor străzilor în orașul presocialist și la spațiul public al Pieței Universității. Nomenclatura străzilor din orașul presocialist este modificată după 1989 pentru a se renunța la denumirile reminiscente ale epocii comuniste în favoarea, prevalentă, a reîntoarcerii la vechile denumiri dinaintea celui de-al II lea Război Mondial. După 1989, Piața Universității, un spațiu public al orașului, se transformă într-un loc de protest și memorie colectivă a rezistenței anticomuniste.

În Bucureștiul contemporan, orașul presocialist este un spațiu cu o istorie proprie, cu un socio-spațial distinct și aflat în opoziție față de restul dezvoltărilor urbane din timpul socialismului de stat. Dezvoltându-se câteva decenii sub regimul comunist care a glorificat centralismul și unitatea, zona centrală a capitalei intrase inevitabil în laboratorul de aplicare al ideologiei oficiale. Centrul civic imaginat de Ceaușescu trebuia să distrugă vechiul oraș al Bucureștiul și să îl înlocuiască cu un simbol material al comunismului românesc. În anii regimului totalitar, străzile din Bucureștiul *burghez* au fost redenumite în acord cu noul imaginar politic (Light 2003), așa cum se întâmplase și în alte orașe mari ale țării (Rusu 2020). Referințele la vechea ordine monarhică sunt înlocuite. Bulevardul Carol I,devine Bulevardul Republicii. Bulevardul Regina Elisabeta va lua după 1965 numele lui Gheorghiu-Dej. Procesul de rescriere al istoriei se desfășoară amplu în Bucureștiul istoric.

Arealul construit dincolo de orașul istoric cu unități socialiste (de locuit sau industriale) este și el botezat în spiritul vremii. În cartierele muncitorești ridicate după anii ’60 existau Bulevardul Constructorilor, Bulevardul Metalurgiei, Strada Muncitorului, Strada Ordinei, Aleea Macaralei ș.a. După 1989, nomenclatura străzilor din București este iarăși pusă în discuție, dar de această dată ca parte a renunțării la moștenirea regimului comunist. Transformările priveau mai ales orașul presocialist, fiindcă în cartierele muncitorești denumirile simptomatice pentru caracterul proletar al locului se vor păstra. În orașul presocialist, străzile fie se întorc la vechile denumiri, sunt redenumite în legătură cu anticomunismul ori pur și simplu vor renunța la încărcătura ideologică comunistă a denumirilor pentru una lipsită de conotații politice. Dintre toate acestea, cele mai ample și dese sunt transformările care evocau trecutul interbelic glorios.

Modificările spațiului urban pot fi și o expresie a schimbării politice. Spațiile urbane dețin importanță politică prin existența lor ca locuri ale memoriei colective. În Bucureștiul vechi, spațiul urban colectiv s-a transformat prin abandonarea nomenclaturii din vremea comunistă și încercarea simbolică de a restaura o epocă anterioară. Ca și votul negativ dat împotriva partidului succesor, și redenumirea străzilor în orașul presocialist al Bucureștiului post-comunist reprezintă în istoria locului un moment al respingerii moștenirii comuniste.

Piața Universității se găsește la originea ei ca un spațiu public construit pe la 1900 după modelul marilor intersecții haussmaniene care trebuiau să aerisească și raționalizeze orașele europene tot mai aglomerate. Chiar în inima sa, orașul se modela după urbanul vestic. Cumpănă peste ani, în epoca postcomunistă, Piața Universității, va reprezenta un spațiu al protestelor de masă, adunate aici de memoria colectivă și reprezentarea rezistenței anti-comuniste a locului (Gussi 2002; Young, Light și Dumbrăveanu 2017). Aici au avut loc cele mai sângeroase evenimente ale Revoluției din 1989 în București și tot aici s-au desfășurat protestele de opoziție față de partidul succesor. O mică zonă aflată în nordul Pieței va fi redenumită în postcomunism Piața 21

decembrie în memoria persoanelor ucise în timpul Revoluției. Amintirea pe care locul Pieței Universității o face Revoluției este una a glorificării sacrificiului individual în fața opresiunii. Spațiul Pieței Universității este locul protestelor sociale spontane împotriva statului fiindcă comemorarea oficială făcută de către autorități Revoluției se desfășoară într-o altă piață publică. Piața Revoluției se află în fața fostei clădiri a Partidului Comunist Român, iar aici Revoluția este comemorată prin referințe la întregul eveniment, iar monumente ridicate de oficialități în 1990 și 2005 simbolizează rolul Revoluției la înlăturarea regimului comunist.

Însă, având o identitate reprodusă constant după 1989, Piața Universității nu a rămas doar un loc al opoziției față de succesorii elitelor comuniste. Piața devine integrată în cotidianul bucureștenilor ca un loc asociat cu libertatea, tinerețea și rezistența față de elitele politice sau statul nedemocratic. Aici, în iulie 1997, Emil Constantinescu și Bill Clinton se adresează unei mulțimi entuziasmate de tineri, recunoscându-le acestora sacrificiile pentru obținerea libertății. Aderarea țării la Uniunea Europeană în 2007 este sărbătorită de mulțime printr-o petrecere de anul nou organizată de către oficialități în Piața Universității. Locul devine și simbol al redefinirii identității naționale, iar victoriile echipei naționale de fotbal a României sunt celebrate de mulțimi de tineri energici în spațiul Pieței. Mai recent, în perioada postrecesiune, Piața Universității este din nou locul protestelor de masă. Piața rămâne simbolul luptei anticomuniste, dar la nivelul elitelor politice clivajul asupra trecutului comunist nu mai deținea aceeași relevanță ca în anii ’90. Opoziția față de elitele succesoare este completată de o împotrivire față de elitele politice corupte identificate cu întreaga construcție politică a sistemului postcomunist. Proteste sunt organizate în 2012 împotriva guvernării PDL, și în timpul alegerilor prezidențiale 2014 împotriva guvernului PSD, acuzat că ar fi împiedicat desfășurarea corectă a scrutinului. în Piața Universității, amintind de opozițiile anilor ’90, Klaus Iohannis își va sărbători victoria la prezidențialele din 2014 împotriva lui Ponta.

În prezent, chestiunile care susțin clivajul asupra trecutului s-au diversificat, un rol decisiv acum îl dețin și temele anticorupției sau anti-elite nedemocratice. Cel puțin în ceea ce privește relevanța lui socială, clivajul nu mai este despre o simplă opoziție față de elitele succesoare. Dimensiunile de opoziție s-au diversificat și adaptat timpurilor. În aceste schimbări, Piața Universității, ca loc central al orașului presocialist, rămâne un loc pivotal ca spațiu de memorie al conflictului originar care a pornit competiția politică din prezent. Piața Universității reprezintă un caz al divergenței dintre societate și stat sau dintre societate și competiția dintre elitele politice. Din acest motiv, chestiunea acestui spațiu public a fost integrată aici, în discuție, ca un exemplu al unei istorii anticomuniste în orașul presocialist bucureșean.

Orașul presocialist al Bucureștiului există în geografia electorală din capitala țării ca un loc simptomatic polarizator electoral. Comportamentele formate în acest spațiu înclină majoritar către un pol al competiției politice românești. Se poate pune întrebarea referitoare la rolul partidelor anti-PSD în crearea sau exploatarea acestui spațiu determinant din geografia electorală a Bucureștiului. La alegerile din 2016, partidele aflate pe falia anti-PSD nu au utilizat retorici regionale croite pentru spațiul vechi al Bucureștiului. Lipsa interesului partidelor poate fi determinată și de ponderea numerică scăzută pe care electoratul din acest spațiu o deține în totalul bazei de alegători din București. O legătură mai apropiată cu spațiul presocialist din București este deținută, într-adevăr, de către USB/USR prin biografia lui Nicușor Dan de activist pentru conservarea patrimoniului istoric al capitalei. Chiar și așa, USB/USR nu s-a dedicat în deosebi mobilizării electoratului din orașul presocialist, chiar dacă denumirea formațiunii ar vorbi mai curând despre salvarea Bucureștiului vechi, iar platforma electorală de la alegerile locale a propus unele măsuri pentru conservarea orașului istoric. Atunci când partidul a candidat la alegerile legislative, USR a căutat electoratul național și nu s-a angajat în retorici regionaliste care ar fi promovat Bucureștiul. Partidele care catalizează electorat în vechiul oraș al Bucureștiului nu acționează ca reprezentative pentru acest spațiu și nu adună interese ale locului pentru a le

promova apoi în politica națională. Situația oferă noi indicii despre lipsa legăturilor dintre partidele românești și societate. Anumite evoluții istorice din cadrul societății au generat atitudini și culturi politice apropiate de cele exploatate în competiția politică, dar partidele nu trec dincolo de această potrivire pentru a intra într-un tărâm al reprezentativității.

Pentru politicienii din București sau de la nivelul național al politicii, orașul presocialist al Bucureștiului nu reprezintă o prioritate. Luptele politice din București se dau mai degrabă pentru sectoare. În aceste unități, recompensele sunt mult mai valoroase pentru partide și dețin și mai mult potențial din pricina posibilității de a utiliza rețele de patronaj create de pe urma administrațiilor locale. Atare preferințe ale partidelor au fost surprinse și discutate deja în această lucrare, dar sunt importante de menționat și în această secțiune întocmai pentru a sublinia lipsa de reprezentativitate dintre partide și societate chiar și atunci când există posibilitatea creării unor legături identitare mai strânse între elitele politice și grupurile sociale. Partidele anti-PSD dețin în orașul presocialist posibilitatea unei mobilizări mai mari, dar în schimb preferă să se integreze în competițiile politice de la nivelul sectoarelor. În fond, aceste partide caută, ca toate formațiunile partizane, ocuparea și exploatarea statului.

În această secțiune am vorbit despre existența unui cadru în care clivajul asupra trecutului comunist există ca relevant nu doar în competiția politică, așa cum este deseori citat în literatură, dar și în interiorul societății. Acest cadru este oferit de postcomunism, care ar putea să dețină atributele unei reale metodologii de studiu. Am avansat ideea că în București există un teritoriu dezvoltat înainte de regimul socialismului de stat, iar acest teritoriu în anii postcomunismului își reclamă un rol de opoziție la moștenirile regimului comunist. Pentru postcomunismul care înseamnă o sinteză a trecutului comunist și al celuia dinaintea sa (Stenning și Horschelmann 2008), opoziția orașului presocialist față de moștenirile comuniste nu apare decât ca urmare a existenței unor teritorii din oraș dezvoltate în anii socialismului de stat. Fără acestea din urmă, logica binară care opunea orașul presocialist unei alte epoci

nu ar mai fi existat. Postcomunismul nu apare printr-o istorie lineară, iar dacă dezvoltările din anii socialismului de stat, sau acelea din anii presocialiști nu ar fi fost puternic prezente după 1989, atunci nu am fi putut vorbi pentru anumite contexte nici de post-comunism și nici de o opoziție față de trecutul comunist. În București astfel de epoci au existat și au deținut importanță și după 1989, creând postcomunismul. Analizele și operaționalizările făcute în cadrul demersului au indus ideea unui rol strident al postcomunismului și al conflictualității sale inerente. În această secțiune am continuat acest fir al descoperirilor pentru a propune un cadru plauzibil de cercetare al clivajului asupra trecutului comunist în spațiul urban bucureștean. Totuși, implicațiile nu ar gravita doar asupra orașului București. Fiindcă postcomunismul nu este înscris într-o istorie lineară și pentru că, la fel de bine, postcomunismul poate să existe sau nu chiar și dacă vorbim de foste țări comuniste, atunci devine sugerată ideea existenței unor postcomunisme multiple. Metodologia postcomunismului, așa cum am sugerat-o în prezenta secțiune, oferă și potențialul de universalitate al ideilor pe care le-am propus legate de opoziția dintre țesutul presocialist și restul dezvoltărilor socialiste din oraș. Astfel de clivaje teritoriale sociale și politice ar putea fi cercetate și în alte locuri ale spațiului european fostcomunist.

CONCLUZII

Comportamentul electoral este influențat de contextul geografic și urban în care se formează. Aceasta este concluzia prezentului demers, ieșită ca urmare a testării unui model teoretic al influenței contextuale a geografiei și spațiului urban asupra deciziei de vot în cadrul studiului de caz al alegerilor locale și legislative din București în 2016. Angajarea empirică în studiul de caz a confirmat modelul teoretic. Metodologiile pe care le-am folosit în demers au fost extrase din disciplina geografiei electorale. De altfel, o idee importantă la care am aderat în această teză a fost aceea că geografia electorală deține potențial în dezvoltarea abordării contextuale pentru înțelegerea comportamentului electoral. Ipoteza de lucru a afirmat că *Într-un context geografic, interacțiunea simultană dintre variabilele socio-spațialul urban, partidele politice și mobilizarea electorală creează geografia electorală.* Modelul teoretic pe care l-am propus pentru identificarea contextualității geografice și urbane reprezintă întocmai sistemul de variabile și relațiile ce se stabilesc între ele, așa cum a fost cuprins în enunțul ipotezei. În următoarele rânduri, înainte de a intra în corpul efectiv al concluziilor, am să ofer câteva clarificări referitoare la rolul concluziilor și al capitolului în economia întregii lucrări. Sunt clarificări suplimentare pe care le percep ca necesare, dată fiind existența unui capitol de discuții, a cărui menire poate fi ușor confundată cu sarcini îndeplinite, în general, într-un capitol final al concluziilor generale.

Concluziile generale au rolul de a arăta traseul urmat către îndeplinirea scopului, prezentând rezultatele drept contribuții către o problematică, scop, ipoteză de lucru, metodologie sau perspectivă ontologică. Însă, concluziile nu reprezintă un simplu rezumat al descoperirilor. Rezumatul este o scurtă descriere a rezultatelor, în timp ce concluziile sunt un raport asupra semnificațiilor rezultatelor. De asemenea, concluziile sunt redactate cu grijă pentru a nu lăsa

loc de interpretări. Concluziile sunt concise și rigide. Uneori, se obișnuiește ca în capitolul de concluzii să fie incluse și discuțiile critice despre rezultate. În această lucrare, discuțiile critice sunt incluse într-un capitol separat. Părțile de discuții și de concluzii dețin o relație specială. Ambele fac referiri la rezultatele demersului. Diferența constă în manipularea și prezentarea rezultatelor. În capitolul de discuții, rezultatele sunt puse într-o perspectivă critică, atât față de spațiul disciplinar la care contribuie, dar și pentru propriul demers din care au apărut. Concluziile aduc o perspectivă critică asupra rezultatelor doar prin semnificația pe care o dețin în cadrul demersului, iar contribuția întregului demersul este pusă în lumină fără interpretări ulterioare. Concluziile generale și finale se trag inexorabil și din capitolul de discuții. De altfel, capitolul de concluzii vorbește despre aceleași rezultate ca și acela de discuții. În mod final, scopul capitolului de concluzii este un altul față de acela al discuțiilor, așa încât tratarea rezultatelor ajunge să difere. Acum, după această porțiune introductivă, atenția o voi muta către prezentarea concluziilor.

Construcția teoretică a tezei am fundamentat-o pe credința că abordarea contextuală poate servi la o cunoaștere mai solidă a comportamentelor electorale. Pentru aceasta, am propus un model teoretic al influenței contextuale geografice și urbane, pe care partea empirică a demersului l-a confirmat. Așadar, concluziile generale ale tezei gravitează în jurul acestui model al contextualității geografice și urbane pentru studiul electoral. Necesitatea pentru un astfel de studiu am identificat-o în polarizarea geografică electorală tot mai sporită în democrațiile de astăzi. Mult mai specific, este vorba despre o discrepanță a comportamentelor electorale dintre spațiile urbanizate puternic și cele urbanizate mai puțin. Polarizarea electorală din democrațiile contemporane nu este restrânsă doar la problema spațiului geografic sau urban. În general, competițiile politice din aceste țări au devenit mai conflictuale și îndepărtate de centrul politic. Astfel de fenomene sunt caracteristice pentru prim-planul democrațiilor de astăzi.

Într-un context geografic construit social și politic, dezvoltat în istorie și spațiu, relațional și dinamic, geografia electorală reprezintă un spațiu al puterii

în care tiparele geografice electorale se opun în interacțiuni conflictuale și reprezintă rezultatul concursului simultan a trei variabile aflate în relații de influență reciprocă: socio-spațialul urban, partidele politice și mobilizarea electorală. Acesta este modelul contextualității pe care l-am propus pentru înțelegerea votului în geografie și spațiul urban. Contextul geografic l-am teoretizat ca o lentilă pentru descifrarea altor procese. Astfel, întreaga construcție a geografiei electorale ca triadă a celor trei variabile a fost teoretizată și operaționalizată prin perspectiva contextualității geografice. Socio-spațialul urban l-am teoretizat prin două atribute esențiale ale lumii orașelor de astăzi: diferențele interioare și urbanizarea planetară. Orașele contemporane sunt încărcate de tipare ale contrastelor, inegalităților și segregărilor. Spațiile urbane sunt descrise prin diferențe la toate nivelele de existență. Urbanizarea planetară conceptualizează transformarea urbanului într-un fenomen cu acoperire la nivel mondial. În această logică, perspectiva ar trebui mutată dinspre înțelegerea nominală a spațiului urban (ca opoziție față de cel rural) către vizualizarea urbanului ca proces omniprezent (în diferite grade pe suprafața planetei). Urbanizarea planetară oferă instrumentele pentru a translata rezultatele și către alte orașe. Teoretizările pe care le-am făcut geografiei și spațiului urban oferă modelului teoretic posibilitatea universalității. Dintre relațiile de reciprocitate și influență a celor trei variabile, partidele politice și mobilizarea electorală dețin cea mai strânsă și influentă relație. În general, relația este una de putere a partidelor politice asupra mobilizării electorale. Decizia de vot nu precede opțiunea electorală propusă de partidele politice. Partidele politice dezvoltă agenda temelor politice din timpul campaniilor electorale. Mobilizarea electorală am portretizat-o ca decizia de vot. Acest model al contextualității geografiei și spațiului urban a fost confirmat în urma testării empirice prin care am identificat geografii electorale purtătoare a unor tipare geografice electorale create prin concursul celor trei variabile.

Testarea ipotezei de lucru a fost un traseu progresiv întins pe mai multe capitole. Socio-spațialul bucureștean relevant pentru comportamentele electorale din 2016 a fost descris în capitolul 2. Competiția politică de la alegeri a fost

cuprinsă în capitolul 3. Aici, partidele politice pentru care am sondat geografiile electorale au fost descrise individual, prin relație cu celelalte, dar și prin prisma tipologiilor formate în competiția politică relevantă a contextului. Tot aici, am prezentat un cadru al cursei electorale – legislație, sistem electoral, mandate. Mobilizarea electorală am operaționalizat-o prin prelucrarea și descrierea statistică a rezultatelor în capitolele 3 și 4. Principala operaționalizare făcută mobilizării, cea folosită și în revelarea efectivă a geografiilor electorale, a constat în agregarea voturilor la nivelul locațiilor de votare din București. Această unitate de analiză, deși nu este cel mai de jos nivel al ecologiilor politice posibile din București (locațiile de vot sunt o sumă a secțiilor de votare organizate în acel imobil), a oferit un exemplu de studiu empiric al analizei comportamentelor la urne foarte puțin prezent în studiile electorale românești sau din străinătate. Datele electorale colectate la nivelul locațiilor de votare au fost integrate în revelarea geografiilor electorale prin instrumente de econometrie geografică. Analiza statistică geografică implică instrumente statistice tradiționale, dar redefinite cu scopul integrării corelației existente dintre observațiile apropiate din spațiul geografic. În anumite situații, prin faptul că dețin referințe comune în competiția politică, cele două variabile ale partidelor politice și mobilizării electorale au avut tratate în secțiuni comune. Însă, în general, operaționalizările pentru cele trei variabile le-am realizat individual pentru fiecare variabilă, în cadrul unor capitole, secțiuni, subsecțiuni sau anexe. Pe de altă parte, testarea ipotezei a presupus analiza și interpretarea simultană a tuturor variabilelor. Așadar, drumul către testarea ipotezei a fost dezvăluit gradual.

Ulterior operaționalizării variabilelor, în capitolul 4, am explorat geografia votului de la cele două alegeri. Pentru alegerile locale, geografiile electorale au fost sondate la votul exercitat în competiția pentru mandatele din Consiliul General al Municipiului București. În sondarea tiparelor geografice de vot la alegerile locale, am utilizat rezultatele pentru alianța electorală PSD+UNPR, și pentru opt partide: ALDE, PDS, PER, PMP, PNL, PNTCD, PRU, USB. Pentru alegerile legislative, nouă partide și un candidat independent au fost

aduși în analiză – ALDE, ANR, PER, PMP, PNL, PRM, PRU, PSD, USR, Theodor Paleologu. Analiza a avut și o perspectivă temporală, prin comparația tiparelor dintre cele două alegeri. Chiar dacă limitată la perioada de jumătate de an între alegerile locale (iunie) și cele legislative (decembrie), aceasta a fost suficientă vizualizării empirice a dimensiunii dinamice spațio-temporale din tiparele geografice de vot. Geografia electorală, ca spațiu al puterii, implică o continuă dinamică în timp și spațiu. Lipsa perspectivei diacronice nu ar fi împiedicat testarea ipotezei, dar ar fi deposedat descoperirile și modelul teoretic de o putere explicativă mai mare. În paragrafele următoare, sintetizez rezultatele analizei geografiilor electorale, în urma cărora, ipoteza a fost confirmată, iar întrebarea cercetării a primit un răspuns.

Tiparele pe care le-am identificat, deși pot fi remarcate ca distincte, ele sunt relaționale și, uneori, se suprapun. Într-adevăr, combinațiile variabilelor triadei sunt numeroase și, prin structurarea lor separată, contribuie la crearea unor geografii electorale diverse, însă, coexistența împreună în același context geografic conduce, de asemenea, către apariția unor tipare întretăiate. În studiul de caz, această situație a fost remarcată prin structurarea variabilei partidelor politice, care a creat tipare geografice de vot în două instanțe: pentru început, și cel mai important, ca urmare a competiției naționale de la nivelul elitelor politice, iar apoi, ca urmare a patronajului politic local făcut de politicienii de la vârful administrațiilor publice din sectoarele orașului.

Explorarea geografiilor electorale a identificat un conflict dominant care polarizează Bucureștiul. Este vorba despre geografii electorale construite ca urmare a principalului clivaj existent la nivelul elitelor politice naționale. Conflictul, transpus în geografiile electorale ale Bucureștiului, a opus PSD, partidul dominant al politicii românești, și opoziția, făcută individual de mai multe partide. Geografiile electorale născute din acest clivaj au acționat puternic în ambele alegeri. PSD deținea statutul de partid dominant încă din primul deceniu al politicii post-1989, iar alegerile din 2016 i-au confirmat poziția, fiindcă formațiunea a câștigat decisiv și detașat cele două scrutine. La Consiliul General, PSD, în alianță cu micul partid UNPR, obținuse 40% din voturi, în

timp ce, al doilea clasat, USB, adunase 25%. PSD reușise aceleași victorii decisive și în alegerile din sectoare. La alegerile pentru Camera Deputaților, PSD a obținut 38% din voturile date în București. Se păstrase clasamentul de la locale, fiindcă USB, redenumit în USR, aduna iarăși 25% din voturi și se poziționase pe locul 2. La nivel național, PSD avea același statut de dominanță. De mai bine de două decenii, clivajul dintre PSD și opoziția față de acest partid (făcută de-a lungul timpului de mai multe partide și alianțe) reprezintă caracteristica dominantă a competiției politice românești. La scrutinele din 2016, în București, USB/USR a fost principalul partid care a realizat această opoziție. Alte două partide, anume PNL și PMP (locurile trei, respectiv patru – ambele alegeri), chiar dacă s-au înscris, de asemenea, în aceeași matcă a competiției, ele nu au reușit să îndeplinească rolul de opoziție la aceeași intensitate ca USB/USR.

În geografiile electorale ale PSD și USB/USR am găsit tipare construite în oglindă. Ambele formațiuni s-au descurcat mai bine acolo unde adversarul a înregistrat performanțele mai slabe. PSD a dezvoltat o geografie electorală în care principalele bazine electorale sunt localizate la periferiile socio-spațiale ale orașului, sau în unele zone intermediare ale ansamblurilor de blocuri. Partidul nu pătrunde în orașul istoric sau în spațiul nordic pentru a obține rezultate peste media sa din București. Pe de altă parte, aceste locuri reprezintă momentele de forță din hărțile USB/USR. În general, dimensiunea care caracterizează opoziția dintre socio-spațialurile favorabile celor două formațiuni ține de un clivaj centru-periferie în cadrul economiei capitaliste și globalizate. Locurile marginalizate au înclinat decisiv către PSD, în timp ce spațiile mai înstărite au oferit mai multă susținere nu doar USB/USR, dar și celorlalte partide care s-au opus PSD. Pentru PNL și PMP, hărțile nu sunt construite în oglindă cu cele ale PSD, dar păstrează elementele dominante ale geografiei electorale construită în opoziție față de PSD – simpatii mai ridicate în orașul istoric, în nordul înstărit și performanțe mai scăzute la periferiile socio-spațiale a cartierelor auto-construite sau a blocurilor de calitate precară. Geografiile electorale create prin această competiție politică reiau tipare care se suprapun

peste diviziunea socio-spațială dominantă a orașului. Aceste dezvoltări se structurează ca urmare a competiției politice de la nivelul elitelor naționale, în cadrul clivajului principal al democrației românești. Socio-spațialurile orașului ajung ordonate în geografiile electorale în funcție de această competiție.

Partidele care și-au obținut poziționarea în sistem prin opoziția față de PSD nu s-au angajat doar în retorici împotriva partidului dominant. Retorici negative au fost îndreptate și împotriva celorlalți actori care ar fi putut capitaliza din mobilizarea electorală făcută prin opoziția negativă la PSD. Dacă în București, la ambele alegeri, USB/USR a reprezentat principala partitură a mobilizării împotriva PSD, la nivel național, acest rol a fost îndeplinit de către PNL, care s-a clasat atât la alegerile locale, cât și la cele naționale pe locul secund. Geografiile electorale ale USB/USR și PNL au avut puncte comune majore. Însă, diferențele sunt semnificative și relevante. Pentru USB/USR, contururile au fost mult mai bine închegate într-o formă spațială a opoziției față de PSD. Spre exemplu, la alegerile legislative, susținerea pe care PNL a avut-o în orașul istoric a fost mai redusă și mai difuză decât aceea pe care USR a construit-o în spațiul respectiv. La aceleași alegeri, la periferii, PNL a obținut unele din performanțele sale ridicate. În schimb, pentru USB/USR votul scăzut la periferii a fost o constantă. Pentru PMP, diferențele față de geografia anti-PSD au fost și mai multe. PMP se folosește în proporții mai mari de votul la periferii decât PNL. La ambele alegeri, PNL și PMP nu au reușit să înlocuiască USB/USR sau să-și realizeze propria poziționare negativă cu succes față de PSD, astfel încât aceste partide să devină locomotivă a mobilizării împotriva partidului dominant. Toate aceste relații între USB/USR, PNL și PMP se înscriu într-o situație de colonizare a unui spațiu existent în competiția politică românească. Toți cei trei actori au încercat prin opoziția față de PSD o poziționare și mobilizare electorală specifică politicii românești. Variabila mobilizării electorale a intervenit aici pentru a filtra între toți acești actori. Între PNL, având un trecut al alianțelor cu PSD, și PMP, având o doctrină catch-all, electoratul bucureștean a gestionat votul împotriva PSD direcționându-l prevalent către USB/ USR, un partid nou la acea vreme și a

cărui singură retorică și istorie însemna opoziția față de partidul dominant și clasa politică.

O altă tipologie a geografiilor electorale descoperite reia, iarăși, construcția triadei cu variabila politică a partidelor în rol decisiv. Este vorba despre geografiile electorale ale PDS și ALDE. Tiparele geografice electorale ale acestor două formațiuni partizane au reluat decisiv poziționarea din competiția politică. PDS și ALDE au creat geografii electorale ale contestării. Ambele formațiuni reclamă un spațiu precis și ocupat de către alte partide înscrise în cursa electorală din 2016. PDS a căutat să conteste și să ocupe din geografia PSD, reclamând aceeași construcție ideologică a social-democrației. Însă, mult mai important, partidul se folosea de imaginea unui fost om politic important al PSD și primar al unui sector bucureștean, care, la alegerile locale din 2016, devenise candidat la primăria aceluiași sector din postura de președinte al PDS. ALDE contesta PNL pe temeiul unei doctrine liberaliste adevărate. Ambele partide și-au construit geografii electorale care le-au asemănat pe cele ale partidelor contestate. În consecință, PDS și ALDE se distanțaseră de competiția principală a politicii românești, prin încercarea de a mobiliza prin mijloace alternative. În final, cele două partide nu au reușit să obțină performanțe ridicate. PDS a adunat doar 2% la Consiliul General, iar ALDE s-a clasat pe locul al cincilea în ambele alegeri, adunând 6% la fiecare din cele două scrutine.

În mare parte, geografiile electorale descrise mai sus reprezintă rezultatul structurării variabilelor politice a partidelor și mobilizării în funcție de scala competiției naționale. Această structurare este decisivă pentru geografiile electorale pe care le-am descoperit. În același timp, socio-spațialul bucureștean a fost adus în aceste tipare geografice de vot prin cele mai stridente contraste ale sale: orașul istoric alături de spațiul nordic *versus* periferiile auto-construite sau ale blocurilor degradate. Însă, în politica românească, o bună măsură a mobilizării electorale se realizează și ca efect al patronajului politic și al activității politicienilor locali. Geografiile electorale pe care le-am explorat au remarcat o astfel de evoluție și pentru spațiul bucureștean. Într-adevăr, marile tipare geografice electorale ale orașului au fost înscrise cel mai vizibil în competiția

dintre PSD și opoziția față de acest partid, dar ele au traversat toate geografiile electorale construite în aceste două alegeri. Aceleași tipare s-au dezvoltat și în geografiile electorale ale unor partide mai puțin importante. Situația este simptomatică pentru prevalența pe care competiția politică națională o deține în mobilizarea electorală. Pe lângă aceste contraste majore, explorarea geografiilor electorale a descoperit și alte tipare, însă, de data aceasta, având un rol mai redus pentru ansamblul geografiilor electorale din oraș, ele fiind constituite, ca diferență, în urma structurării locale a variabilei partidelor politice.

Un astfel de tipar s-a construit pe seama patronajului politic sau al activismului politicienilor locali. Cel mai adesea, aceștia au fost primari ai sectoarelor. Chiar dacă au dezvoltat adevărate bazine electorale, aceste tipare nu au avut forța celora structurate pe seama competiției naționale și au apărut, în mod deosebit, doar în geografiile electorale ale partidelor în cauză. Spre exemplu, în sectorul 3, la alegerile locale, cu ajutorul primarului în funcție, PSD mobilizează substanțial într-un socio-spațial al ansamblurilor intermediare apropiate orașului istoric, în locuri care nu îi sunt specifice, dacă ne raportăm la competiția națională. Aceleași tipare de susținere nu se continuă și în geografia electorală de la alegerile legislative. USR chiar dezvoltă unele pâlcuri de susținere în zonele istorice ale sectorului 3. Această mobilizare se realizează mai cu seamă prin contribuția variabilei politice a partidelor. Patronajul se dezvoltă conjunctural, mobilizează și traversează socio-spațialuri mărunte. Din acest motiv, și durabilitatea în timp a tiparelor este una redusă, fiindcă ea se dezvoltă pe dinamicitatea competiției politice și mult mai puțin pe socio-spațialul orașului. Acesta continuă să conteze, dar o face la un nivel mai redus decât în geografiile electorale ale competiției naționale. Transformările dintre cele două momente electorale se încadrează în tipologia temporală dinamică a geografiilor electorale explorate. Asupra acesteia mă voi concentra în paragraful următor.

Tipare ca acelea descrise până acum reprezintă conflicte fixate în timp. Însă, dacă geografia electorală este imaginată ca un spațiu al puterii, atunci și dimensiunea temporală trebuie pusă în discuție. Puterea constituie un proces dinamic, aflat în permanentă schimbare. Din acest motiv, o altă preocupare

în explorarea geografiilor electorale a fost aceea de a identifica realinieri în timp ale tiparelor geografice. Astfel de realinieri le-am căutat ca transformări apărute în geografiile electorale dintre două alegeri, implicând un anumit partid care să colonizeze spațiul geografic ocupat de o altă formațiune într-un timp anterior. În ansamblu, ceea ce am găsit au fost unele transformări relativ minore, dar și altele importante. Amploarea redusă poate fi discutată ca o funcție a timpului scurt dintre cele două scrutine. Au existat transformări remarcabile care au confirmat așteptarea unei geografii electorale a puterii în timp și spațiu. La alegerile legislative, comparativ cu cele locale, partidele poziționate în spațiul anti-PSD au suferit o scădere în susținerea dată de orașul istoric. Pâlcurile cu performanțe ridicate au fost împinse către marginea acestui spațiu. Pe alocuri, orașul central a rămas parțial difuz în susținere sau a mers concentrat către alte formațiuni, anume ALDE și ANR. Majoritatea realinierilor reprezintă o funcție a contextului politic distinct la cele două alegeri, înțeles prin micșorarea sau dispariția mobilizării care la alegerile locale a fost făcută cu imboldul politicienilor locali. Spre exemplu, PDS nu a mai concurat la alegerile legislative, iar geografia sa, însemnând pâlcuri de susținere în sectorul 5 din sud-vestul orașului, a fost preluată de către PSD. Între cele două alegeri, realinieri partizane au acționat implicând diverse locuri din oraș și partide politice. Chiar dacă a existat un *statu quo* al marilor tipare, cu geografiile electorale asemănătoare între cele două scrutine, realinierile sunt suficiente pentru a conclude asupra unor geografii electorale ca spații ale puterii supuse simultan transformărilor temporale și spațiale.

Geografiile electorale pe care le-am descris în paragrafele anterioare au avut rolul de a confirma ipoteza de lucru. Construcția lor s-a realizat ca urmare a concursului simultan a trei variabile: socio-spațialul urban, partidele politice și mobilizarea electorală. În ceea ce privește ipoteza de lucru, demersul nu a lăsat întrebări nerăspunse și nu a creat rezultate neașteptate. Însă, caracterul explorator empiric, la fel ca și abordarea orientată pe un studiu de caz, a deschis mai multe piste de interogare pentru care, din pricina naturii lor marginale în testarea ipotezei de lucru, nu am continuat traseul spre înțelegerea

lor temeinică. Chiar și așa, pentru câteva din aceste rezultate, capitolul de discuții a oferit unele interpretări. Acolo am vorbit despre influența competiției politice din subdiviziunile Bucureștiului asupra competiției de la nivelul întregului oraș; despre comportamentele electorale anti-PSD din orașul istoric ca simptomatice pentru o respingere a moștenirii fostului regim într-un spațiu construit prevalent în anii presocialiști; despre multiplicitatea scalelor prin care procesele ieșite din cele trei variabile acționează și creează geografii electorale diverse pentru același context geografic.

Prin această lucrare am încercat să realizez o contribuție la studiile electorale. Cercetarea influenței pe care contextul geografic și urban o deține asupra deciziei de vot am portretizat-o ca o resursă încărcată cu un important potențial al înțelegerii comportamentelor electorale. Modelul dependenței față de contextul geografic și cel urban nu a fost propus drept singură explicație validă pentru descifrarea votului. Mai degrabă, demersul a adus unele argumente suplimentare în dezbaterile studiilor electorale contemporane. De asemenea, întregul demers reprezintă un exercițiu de practici și instrumente împrumutate din disciplina geografiei electorale anglo-americane. Intenția a fost de aduce acesteia și o perspectivă a spațiului urban, care este puțin dezvoltată în studiile actuale de geografie electorală. În final, opțiunea de a testa modelul teoretic pe studiul de caz al alegerilor locale și legislative din București în 2016 s-a dovedit o alegere fructuoasă fiindcă acest material empiric a fost un sit suficient pentru arheologia geografiilor electorale.

Modelul triadei geografiei electorale s-a dovedit eficient în a identifica o dependență generală a votului față de geografie și urban, dar potențialul major al acestei arhitecturi teoretice se rezeamă pe capacitatea de a descifra procese intrinseci elementelor ce îl constituie. Pentru ca acest potențial să fie valorificat temeinic, este nevoie de finisarea și îmbunătățirea modelului. Studiile de caz oferă direcții de urmat către ceea ce ar putea deveni teoretizare. Alte cercetări ar putea analiza comparativ mai multe orașe venite din mai multe contexte de dezvoltare istorico-geografică. De altfel, perspectiva diacronică necesită o dezvoltare mai consistentă, astfel încât ea sa exploreze geografii electorale ale

unor alte forme de orașe decât cele existente ăn contemporaneitate. Chestiunea practică a prelucrării și analizei statistice reprezintă un alt spațiu cu potențial. Unitatea de analiză pe care am folosit-o, la nivelul locațiilor de votare, reprezintă o abordare puțin exploatată în studiile electorale sau de geografie electorală contemporană, însă cercetarea votului din orașe ar beneficia suplimentar și de pe urma unor instrumente statistice mai recente. Chiar dacă reprezintă norma abordării statistice în geografia electorală, uneltele statistice pe care le-am folosit circulă de aproape două decenii în studiile subdisciplinei, în timp ce, alte discipline ale științelor sociale au integrat progrese mult mai recent dezvoltate în statistica geografică. Într-un alt plan, secundar, această teză poate avea și un rol de monografie electorală a Bucureștiului. Deși am insistat în întregul demers pentru o perspectivă a universalității și generalizării, consider că studiul *per se* al politicii din acest oraș ar putea contribui la chestiunea spațiului urban și a vieții sale politice. În acest sens, eforturi ulterioare ar putea găsi un punct de plecare solid în materia acestei lucrări. În final, mai multe eforturi intelectuale trebuiesc îndreptate către înțelegerea urbanității. Lumea orașelor devine tot mai ambivalentă și încărcată de contraste, iar acest context ajunge să influențeze nemărginit viața individului. În ceea ce privește dimensiunea politică, efortul pe care l-am sădit în descifrarea dependenței comportamentelor electorale față de contextul geografic și urban ar trebui suplimentat de extinderea perspectivei și către alte momente esențiale din ciclul de existență al democrațiilor contemporane.

ANEXE

Anexa 1. Abrevieri

Instituții (mandate) pentru care se concurează în alegeri	
CD	Camera Deputaților
S	Senat
PG	Primăria Generală a Municipiului București (primar general)
CG	Consiliul General al Municipiului București (consilier general)
PS	Primăria sectorului (primar al sectorului)
CS	Consiliul sectorului (consilier al sectorului)
CJ	Consiliul județean (consilier al județului)
PL	Primăria localității (primar al localității – inclusiv cele șase sectoare și capitala)
CL	Consiliul local (consilier al localității – inclusiv cele șase sectoare și capitala)
PE	Parlamentul European
Actori	
PSD	Partidul Social Democrat
USR	Uniunea Salvați România
PNL	Partidul Național Liberal
PMP	Partidul Mișcarea Populară
ALDE	Alianța Liberalilor și Democraților
PRU	Partidul România Unită
ANR	Alianța Noastră România
PRM	Partidul România Mare
PER	Partidul Ecologist Român
UNPR	Uniunea Națională pentru Progresul României

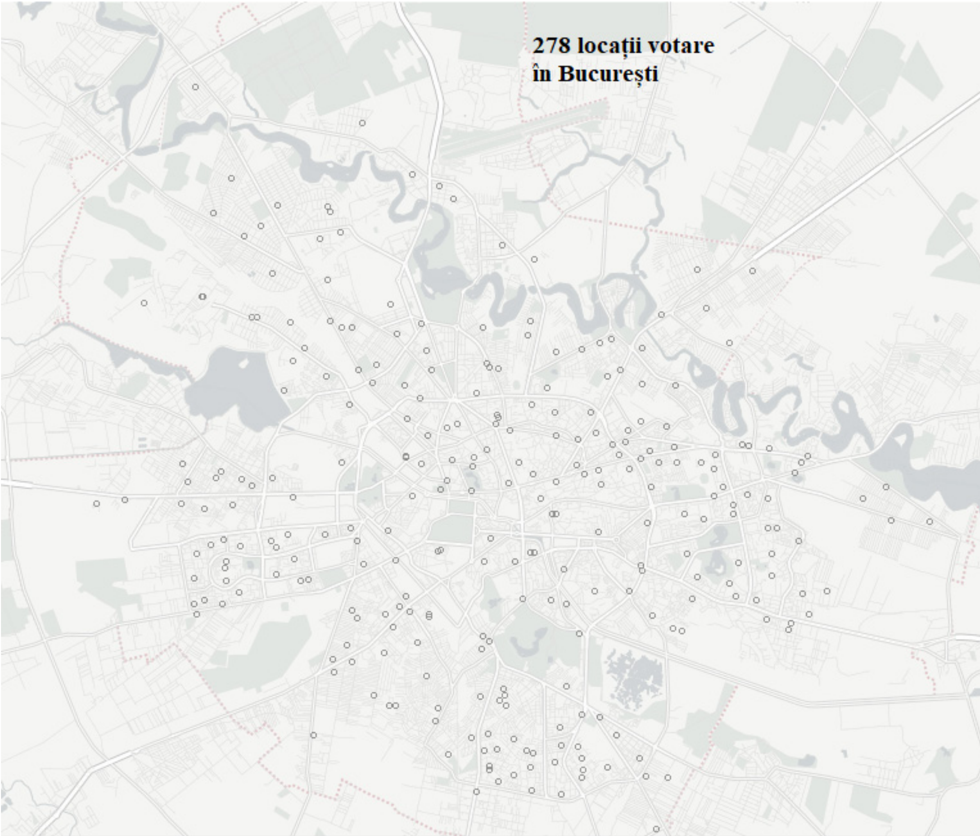
PDS	Partidul Dreptății Sociale
USB	Uniunea Salvați Bucureștiul
USL	Uniunea Social-Liberală
ARD	Alianța România Dreaptă
PNTCD	Partidul Național Creștin-Democrat
PP-DD	Partidul Poporului – Dan Diaconescu
UDMR	Uniunea Democrată a Maghiarilor din România
FC	Forța Civică
PD	Partidul Democrat
PLR	Partidul Liberal Reformator
PC	Partidul Conservator
PDL	Partidul Democrat Liberal
FDSN	Frontul Democrat al Salvării Naționale
FSN	Frontul Salvării Naționale
PDSR	Partidul Democrației Sociale din România
PSDR	Partidul Social-Democrat Român
PSM	Partidul Socialist al Muncii
PUNR	Partidul Unității Națiunii Române
PCR	Partidul Comunist Român
CDR	Conveția Democrată Română
DA	Alianța Dreptate și Adevăr
PNR	Partidul Noua Republică
Alte instituții	
DNA	Direcția Națională Anticorupție
Familii politice europene	
PPE	Partidul Popularilor Europeni
PES	Partidul Socialiștilor Europeni

Anexa 2.
Sondaj exit-poll alegeri pentru primarul general al Bucureștiului

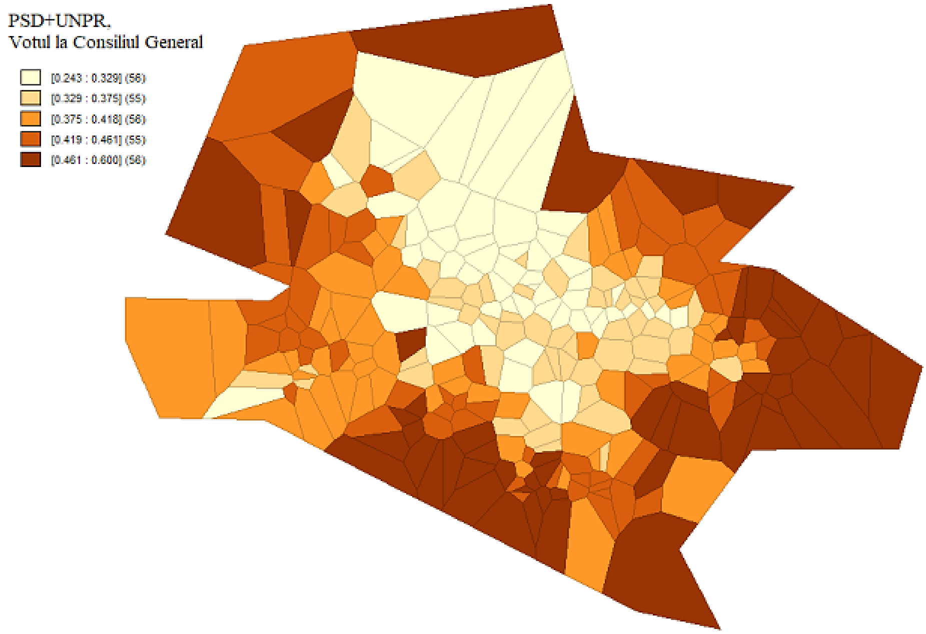
		Candidat PG		
		PSD+UNPR	USB	PNL
Demografie (segmente vârstă)	18–29 ani	8%	19%	13%
	30–39 ani	10%	32%	20%
	40–49 ani	15%	24%	21%
	50–59 ani	19%	12%	15%
	60 ani și peste	49%	14%	31%
Școlaritate (studii finalizate)	Cel mult 10 clase/ Școală profesională	26%	5%	16%
	Liceu/ Școală post-liceală	42%	23%	34%
	Învățământ superior	32%	72%	50%
Momentul opțiunii de vot	În ziua votului	15%	17%	22%
	Cu două săptămâni înainte de ziua votului	17%	20%	22%
	Cu 2–4 săptămâni înainte de ziua votului	17%	20%	18%
	Înainte de campania electorală	51%	43%	39%

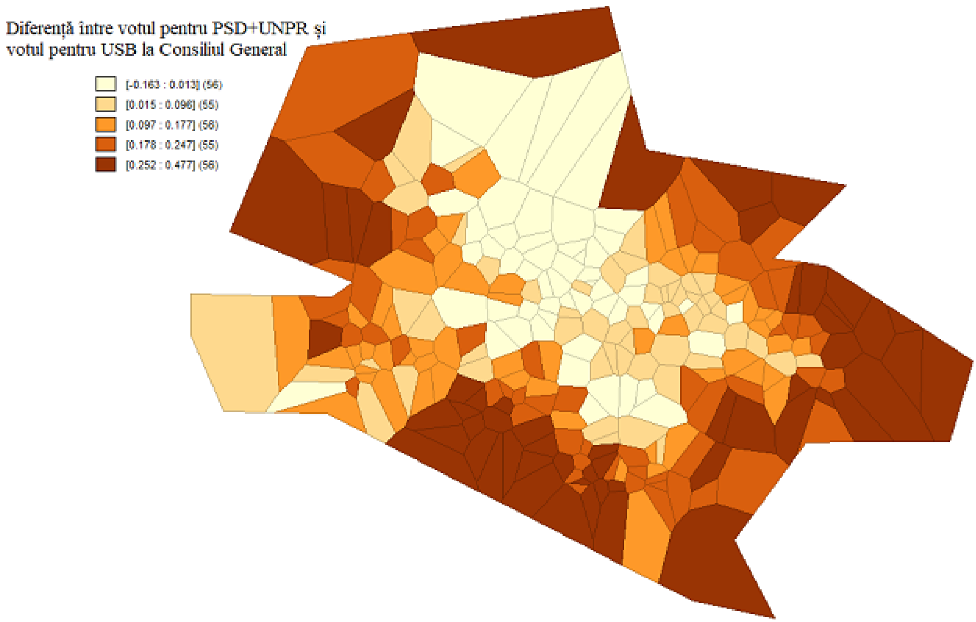
Sursa: IRES 2016b

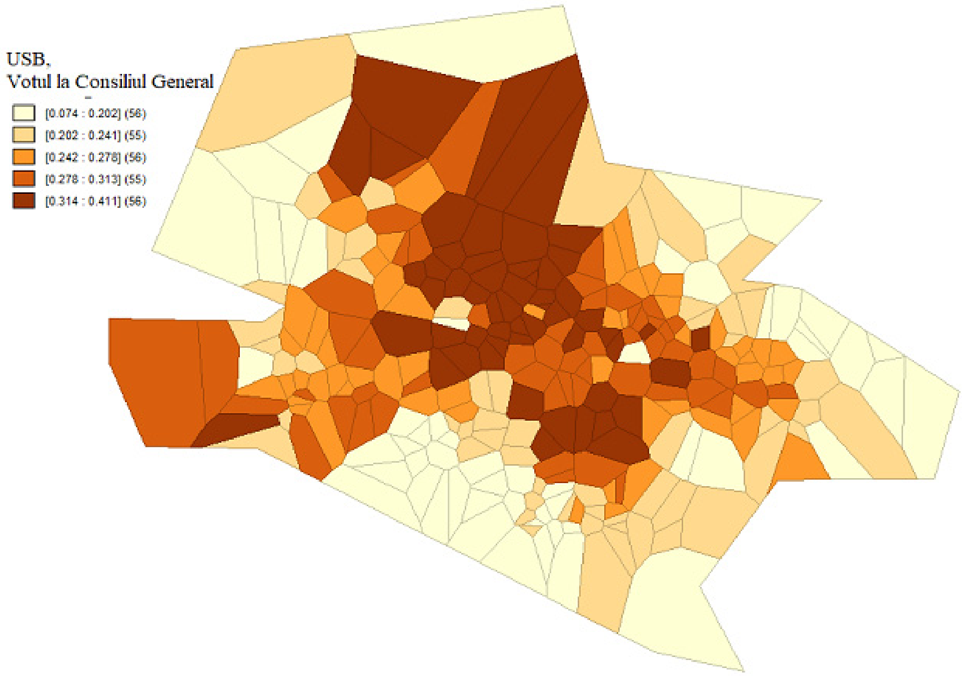
Anexa 3.
Harta celor 278 locații de votare în București

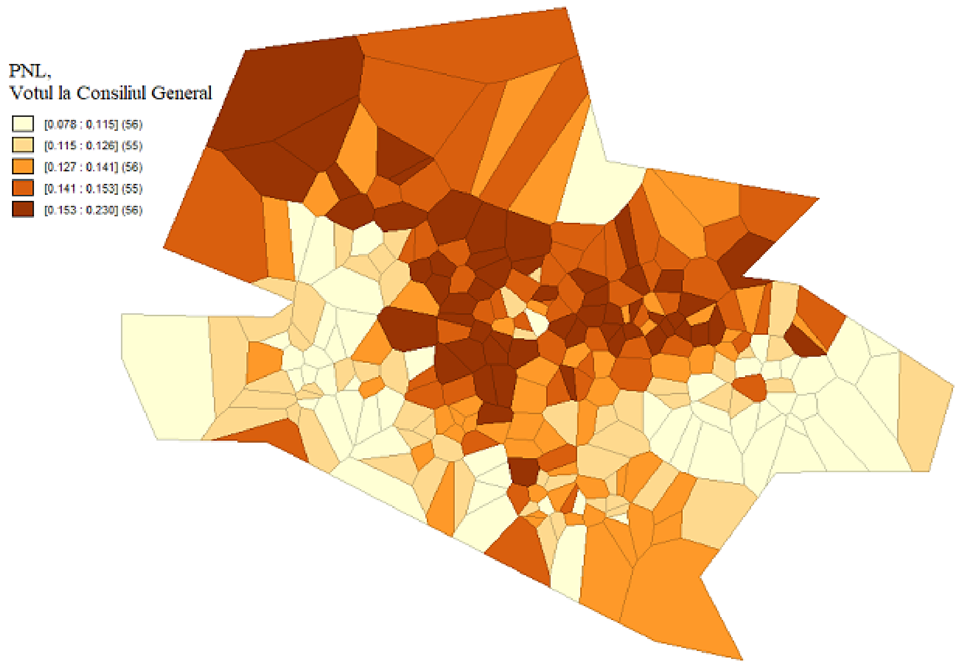

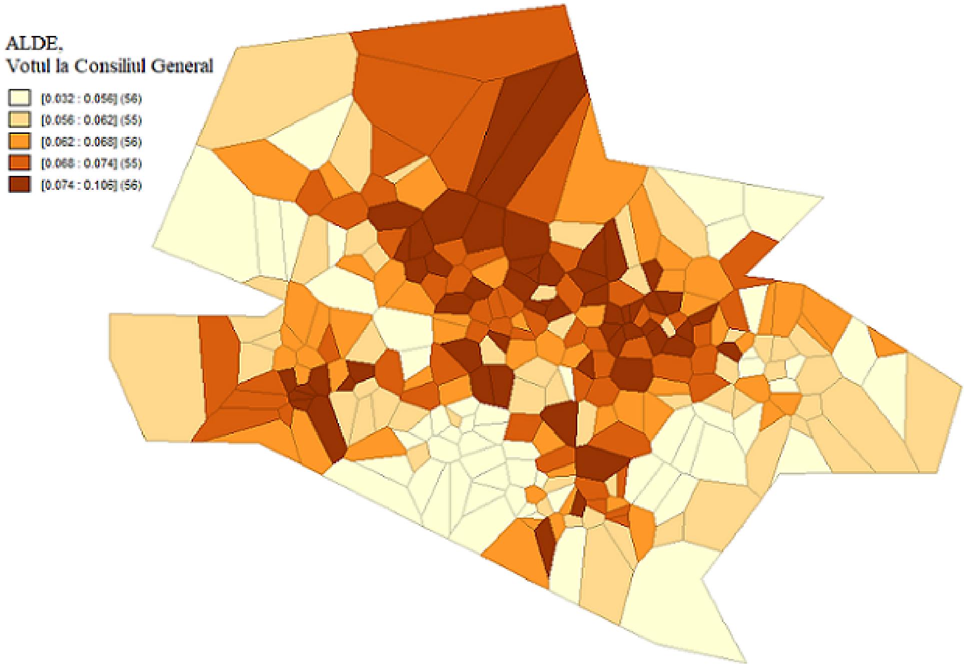
Anexa 4. Hărți Voronoi la alegerile locale

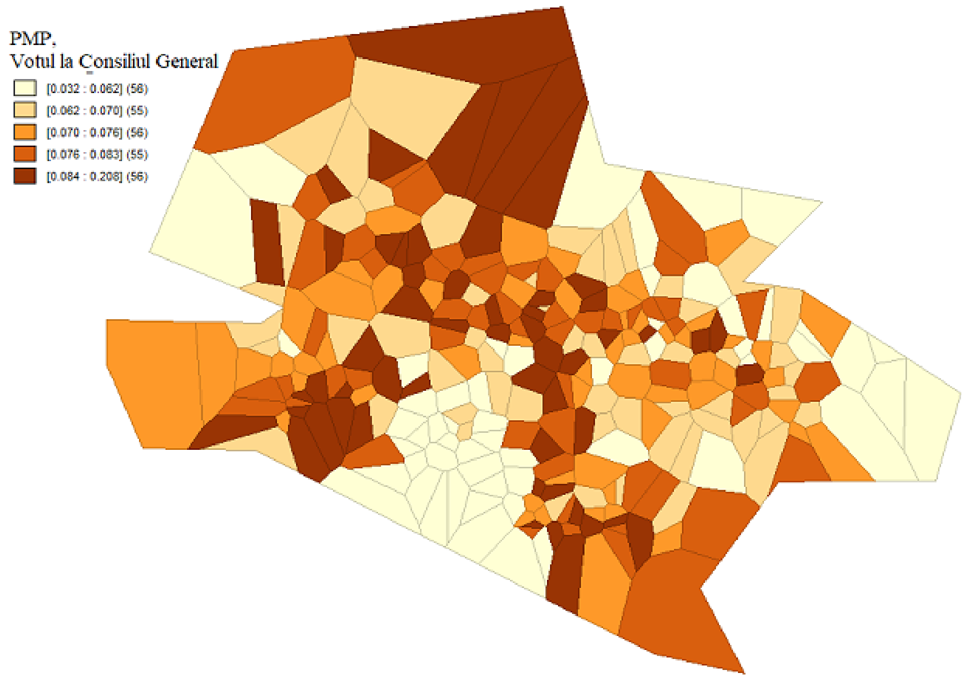

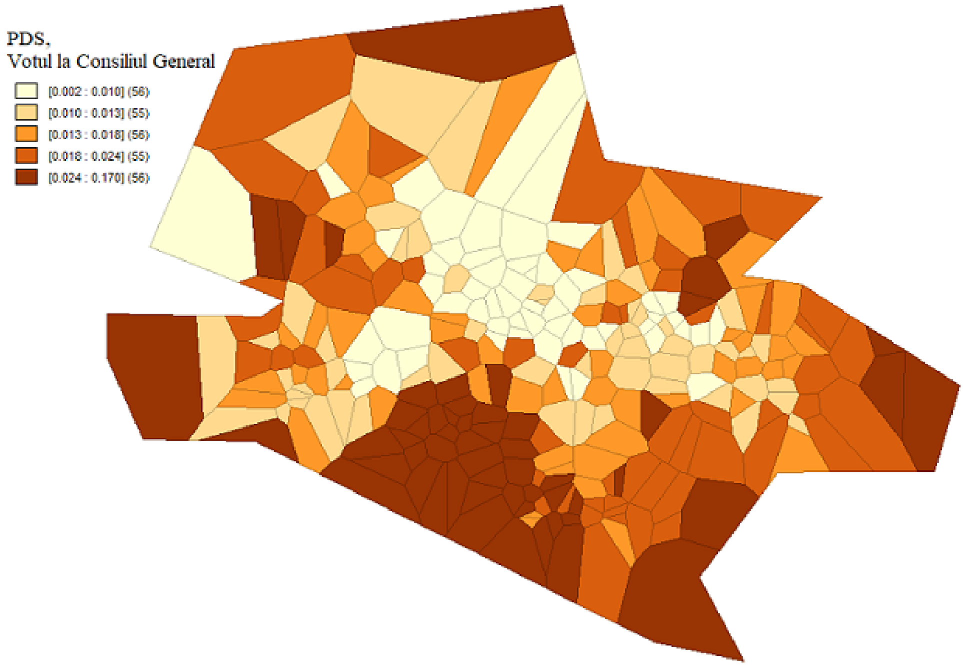

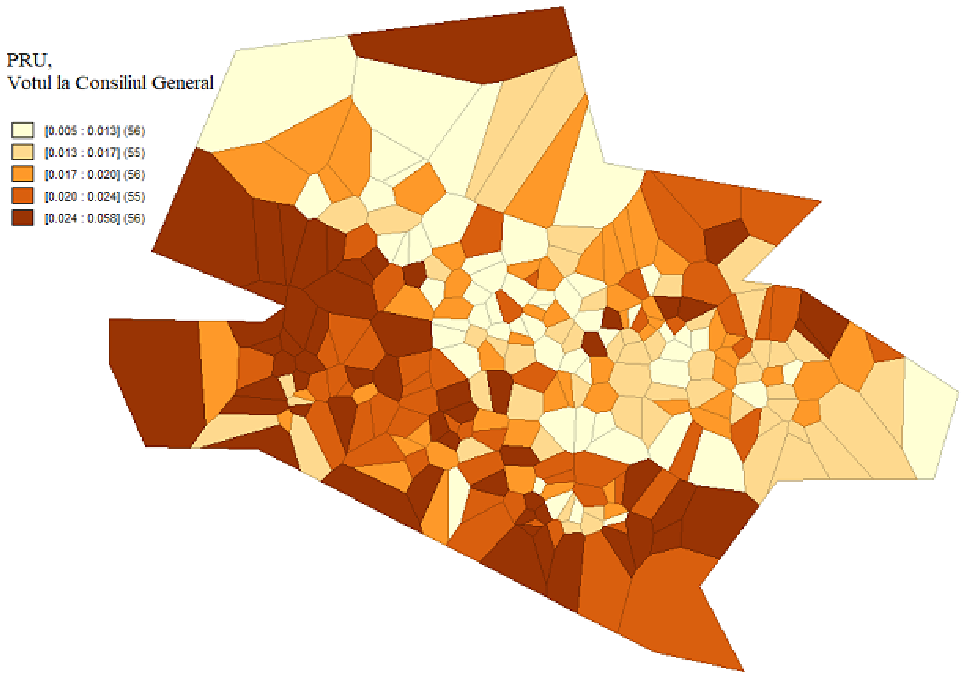

USB,
Votul la Consiliul General
[0.074 : 0.202] (56)
[0.202 : 0.241] (55)
[0.242 : 0.278] (56)
[0.278 : 0.313] (55)
[0.314 : 0.411] (56)

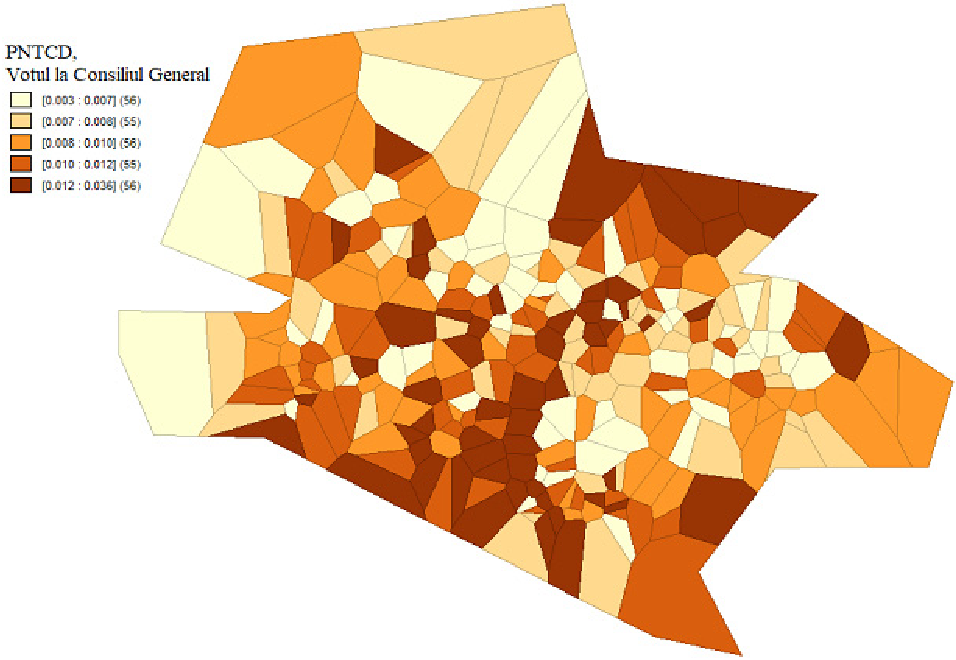

PNL,
Votul la Consiliul General
[0.078 : 0.115] (56)
[0.115 : 0.126] (55)
[0.127 : 0.141] (56)
[0.141 : 0.153] (55)
[0.153 : 0.230] (56)

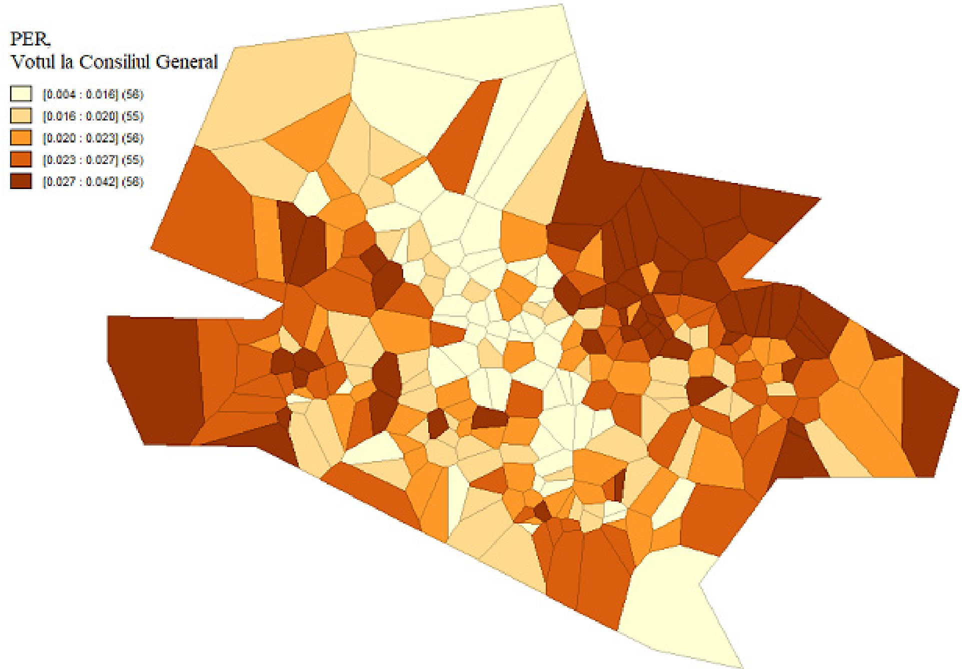

ALDE,
Votul la Consiliul General
[0.032 : 0.056] (56)
[0.056 : 0.062] (55)
[0.062 : 0.068] (56)
[0.068 : 0.074] (55)
[0.074 : 0.106] (56)

PMP,
Votul la Consiliul General
[0.032 : 0.062] (56)
[0.062 : 0.070] (55)
[0.070 : 0.076] (56)
[0.076 : 0.083] (55)
[0.084 : 0.208] (56)

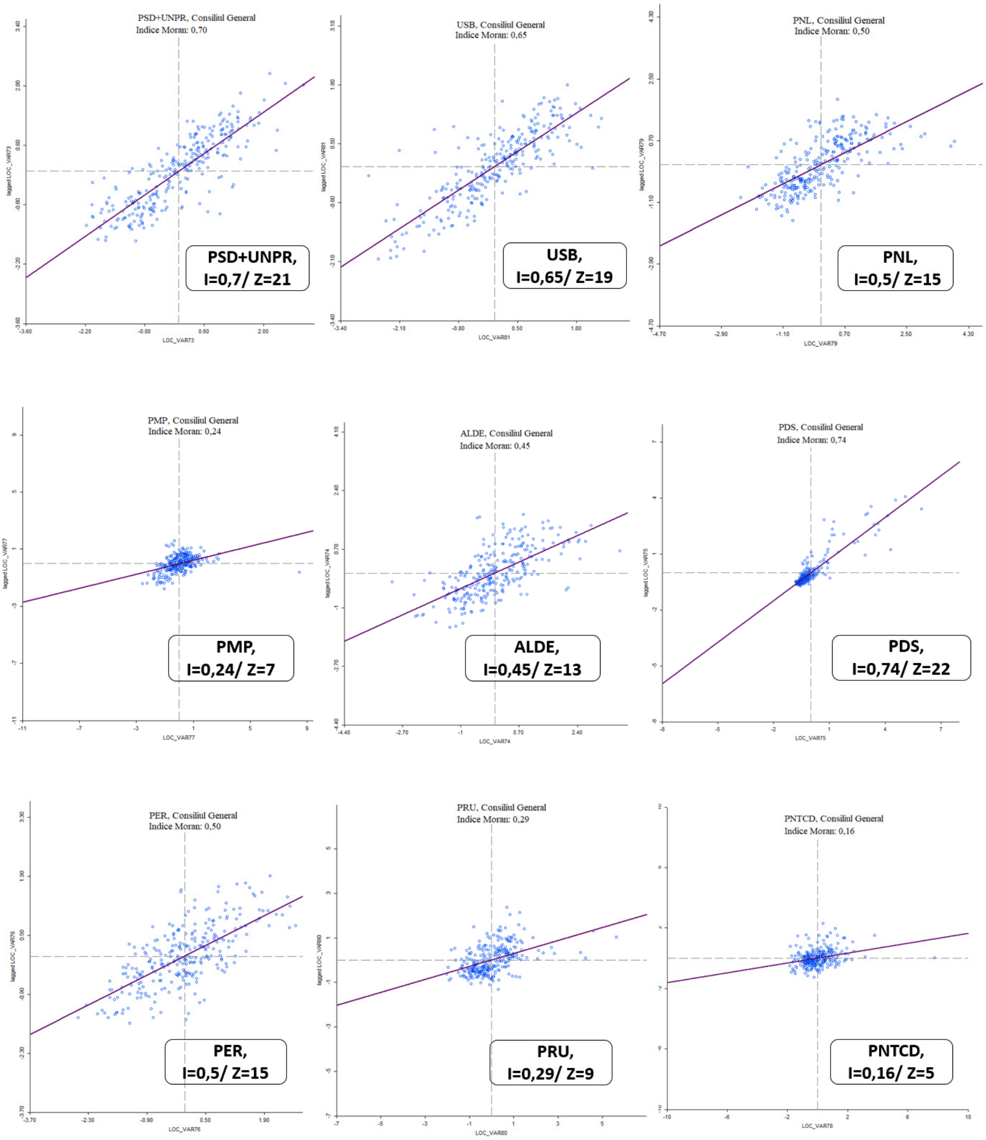

PDS,
Votul la Consiliul General
[0.002 : 0.010] (56)
[0.010 : 0.013] (55)
[0.013 : 0.018] (56)
[0.018 : 0.024] (55)
[0.024 : 0.170] (56)

PRU,
Votul la Consiliul General
[0.005 : 0.013] (56)
[0.013 : 0.017] (55)
[0.017 : 0.020] (56)
[0.020 : 0.024] (55)
[0.024 : 0.058] (56)

PNTCD,
Votul la Consiliul General
[0.003 : 0.007] (56)
[0.007 : 0.008] (55)
[0.008 : 0.010] (56)
[0.010 : 0.012] (55)
[0.012 : 0.036] (56)

PER,
Votul la Consiliul General
[0.004 : 0.016] (58)
[0.016 : 0.020] (55)
[0.020 : 0.023] (58)
[0.023 : 0.027] (55)
[0.027 : 0.042] (58)

Anexa 5.
Norii de puncte Moran pentru candidații de la Consiliul General

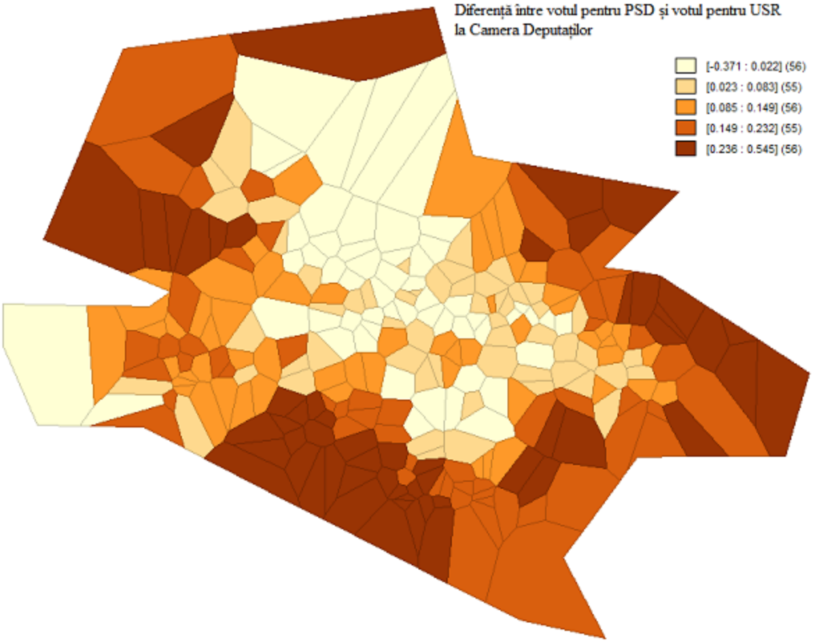

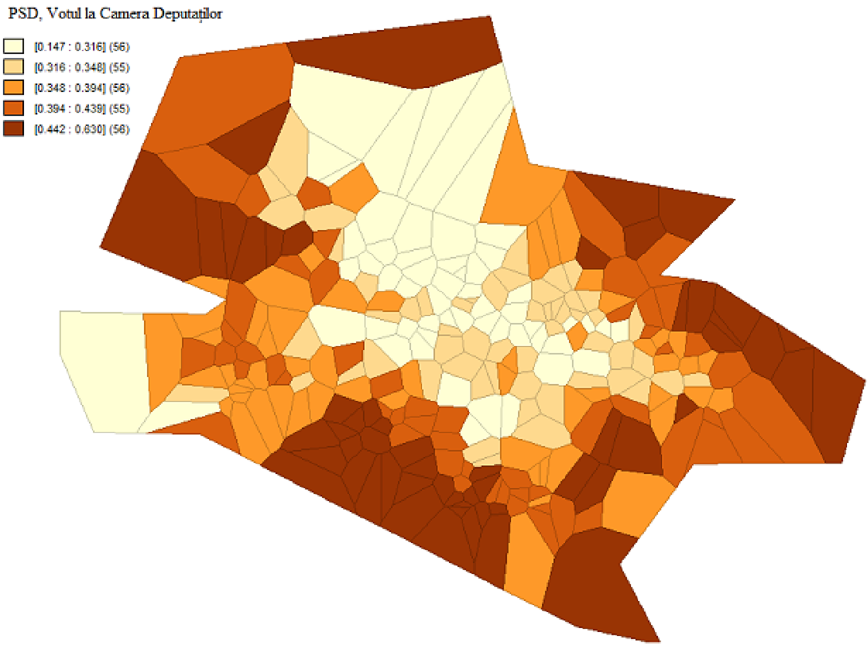
Anexa 6. Corespondențe în grupajele spațiale de la Consiliul General

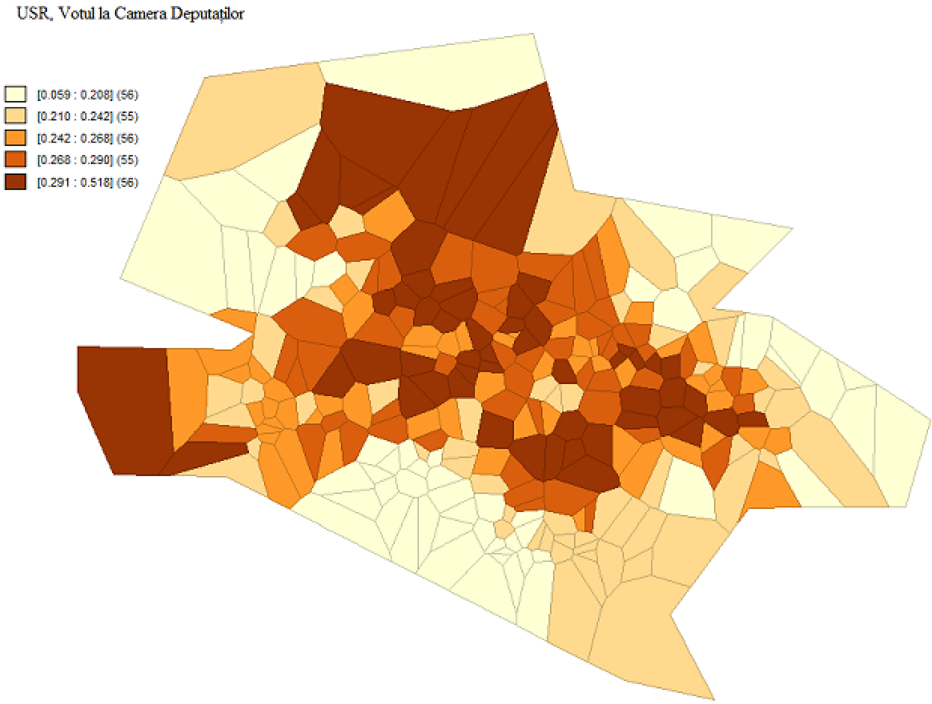
			Corespondențe Alegeri CG (numărul de grupaje care se regăsesc atât la actorul de pe coloană cât și la acela de pe rând; tabelul folosește la citirea similitudinilor dintre două geografii electorale)																	
			PSD+UNPR		USB		PNL		PMP		ALDE		PDS		PER		PRU		PNTCD	
Grupaje			h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l
PSD+ UNPR	h–h	61	*	*	0	40	0	25	1	21	0	28	16	0	12	0	9	0	10	2
	l–l	73	*	*	43	0	38	0	15	2	39	0	0	46	14	33	0	21	1	10
USB	h–h	50	0	43	*	*	21	0	11	1	20	0	0	31	1	27	1	20	0	11
	l–l	50	40	0	*	*	2	11	0	28	0	25	23	0	11	0	10	0	13	0
PNL	h–h	54	0	38	21	2	*	*	7	3	24	0	0	28	11	17	0	16	0	5
	l–l	53	25	0	0	11	*	*	1	8	1	17	5	0	4	0	8	2	3	3
PMP	h–h	21	1	15	11	0	7	1	*	*	12	1	0	12	0	13	0	6	0	3
	l–l	37	21	2	1	28	3	8	*	*	0	23	22	0	7	1	6	0	12	0
ALDE	h–h	46	0	39	20	0	24	1	12	0	*	*	0	30	10	17	0	13	0	9
	l–l	44	28	0	0	25	0	17	1	23	*	*	23	0	1	0	10	1	11	3

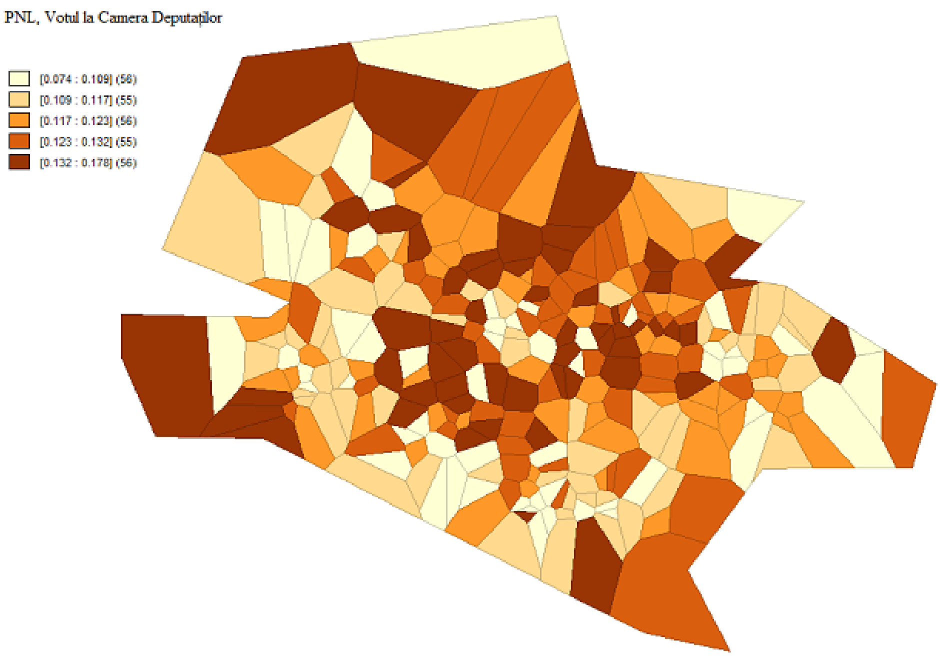
			Corespondențe Alegeri CG (numărul de grupaje care se regăsesc atât la actorul de pe coloană cât și la acela de pe rând; tabelul folosește la citirea similitudinilor dintre două geografii electorale)																	
			PSD+UNPR		USB		PNL		PMP		ALDE		PDS		PER		PRU		PNTCD	
Grupaje			h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l
PDS	h–h	28	16	0	0	23	0	5	0	22	0	23	*	*	0	1	7	0	11	0
	l–l	55	0	46	31	0	28	0	12	0	30	0	*	*	10	24	2	20	0	10
PER	h–h	45	12	14	1	11	11	4	0	7	10	1	0	10	*	*	1	0	4	4
	l–l	39	0	33	27	0	17	0	13	1	17	0	1	24	*	*	0	16	1	8
PRU	h–h	33	9	0	1	10	0	8	0	6	0	10	7	2	1	0	*	*	2	0
	l–l	34	0	21	20	0	16	2	6	0	13	1	0	20	0	16	*	*	0	4
PNTCD	h–h	18	10	1	0	13	0	3	0	12	0	11	11	0	4	1	2	0	*	*
	l–l	20	2	10	11	0	5	3	3	0	9	3	0	10	4	8	0	4	*	*

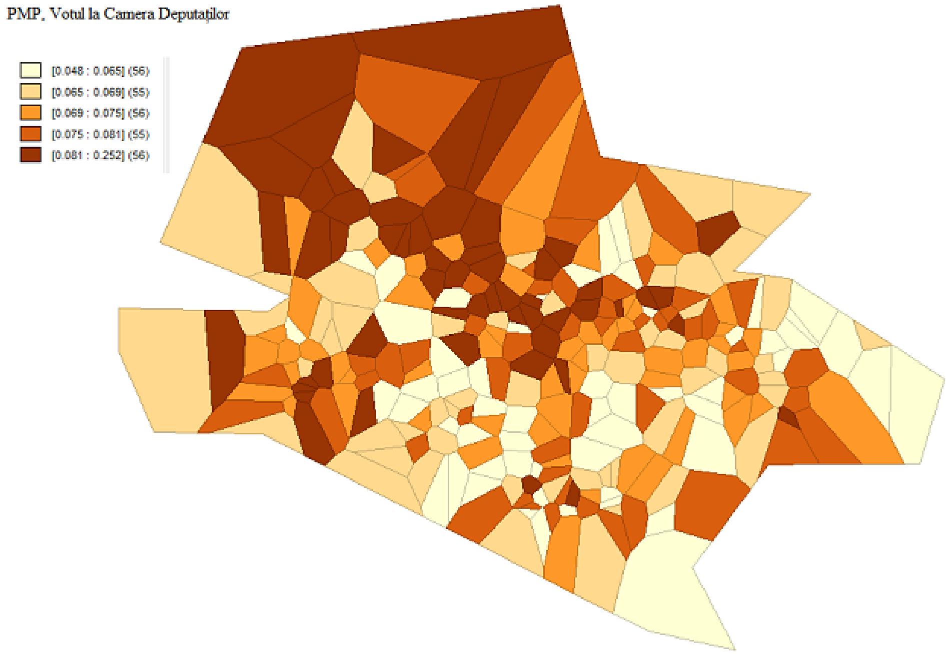
Anexa 7. Hărți Voronoi la alegeri legislative

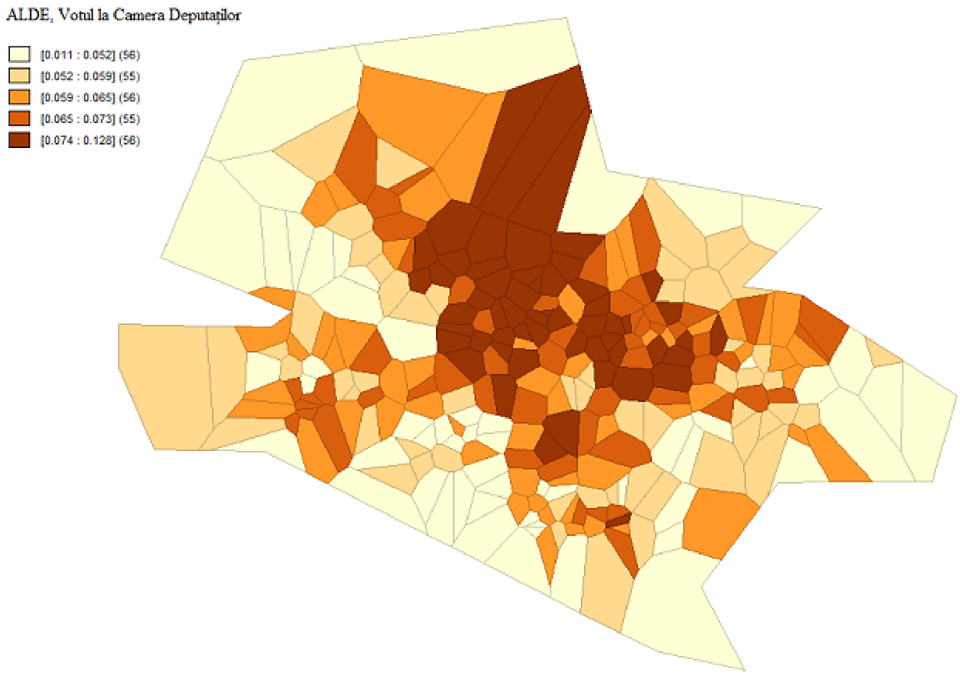

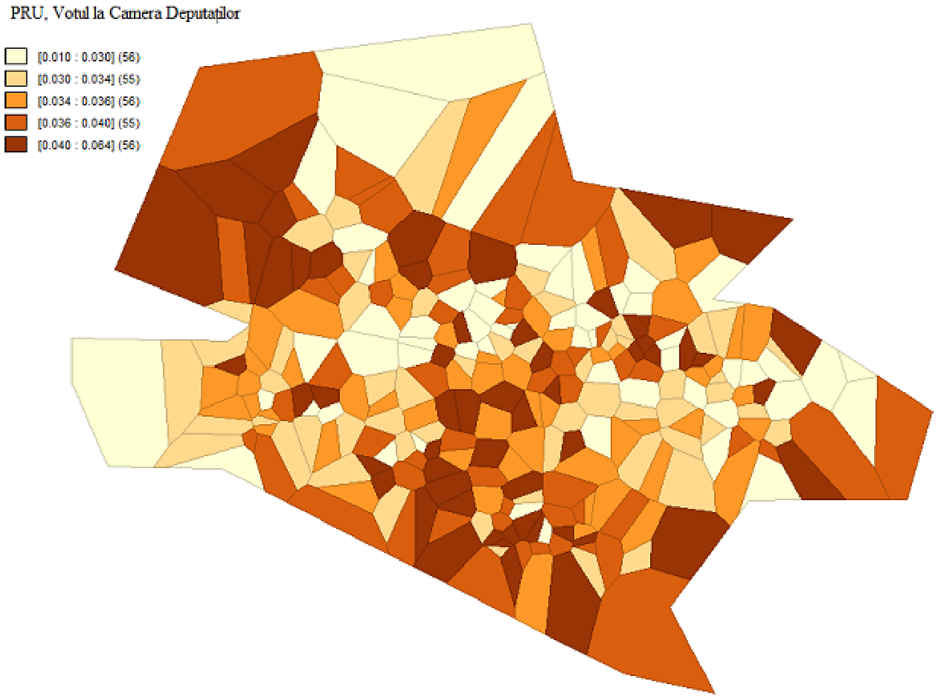

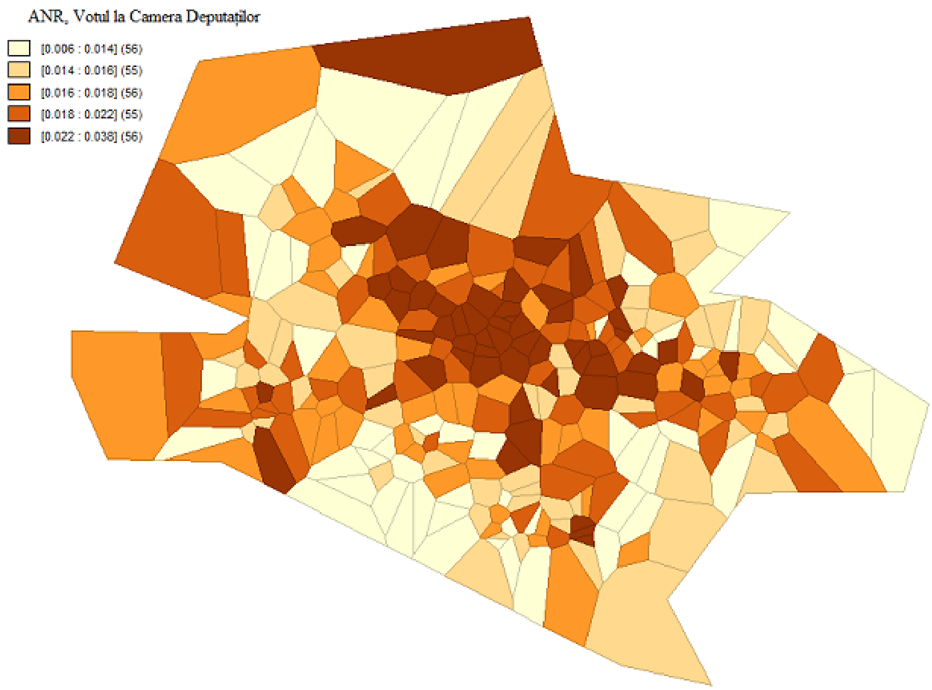

USR, Votul la Camera Deputaților
[0.059 : 0.208] (56)
[0.210 : 0.242] (55)
[0.242 : 0.268] (56)
[0.268 : 0.290] (55)
[0.291 : 0.518] (56)

PNL, Votul la Camera Deputaților
[0.074 : 0.109] (56)
[0.109 : 0.117] (55)
[0.117 : 0.123] (56)
[0.123 : 0.132] (55)
[0.132 : 0.178] (56)

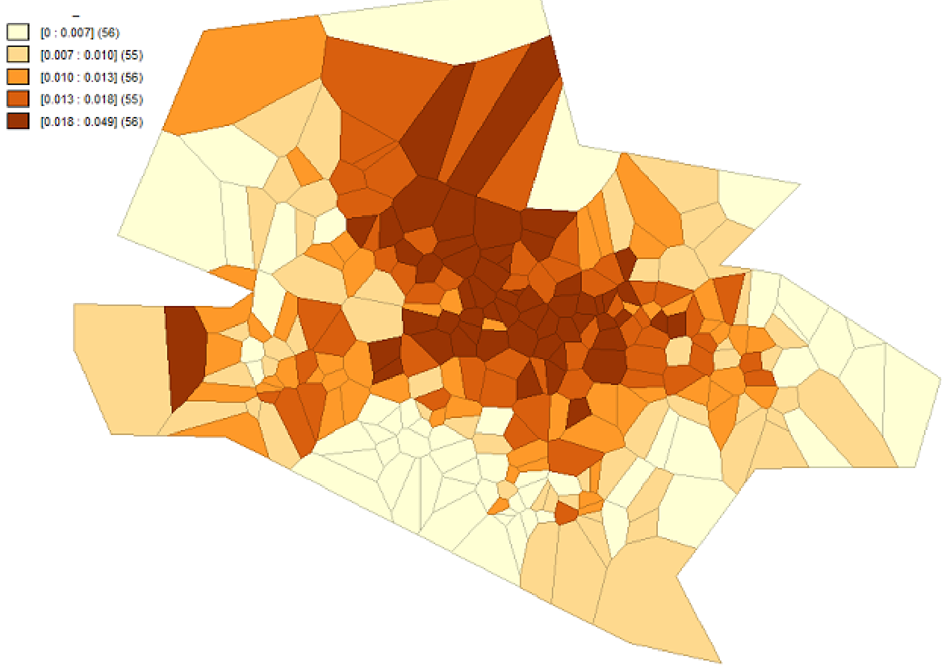

PMP, Votul la Camera Deputaților
[0.048 : 0.065] (56)
[0.065 : 0.069] (55)
[0.069 : 0.075] (56)
[0.075 : 0.081] (55)
[0.081 : 0.252] (56)

ALDE, Votul la Camera Deputaților
[0.011 : 0.052] (56)
[0.052 : 0.059] (55)
[0.059 : 0.065] (56)
[0.065 : 0.073] (55)
[0.074 : 0.128] (56)

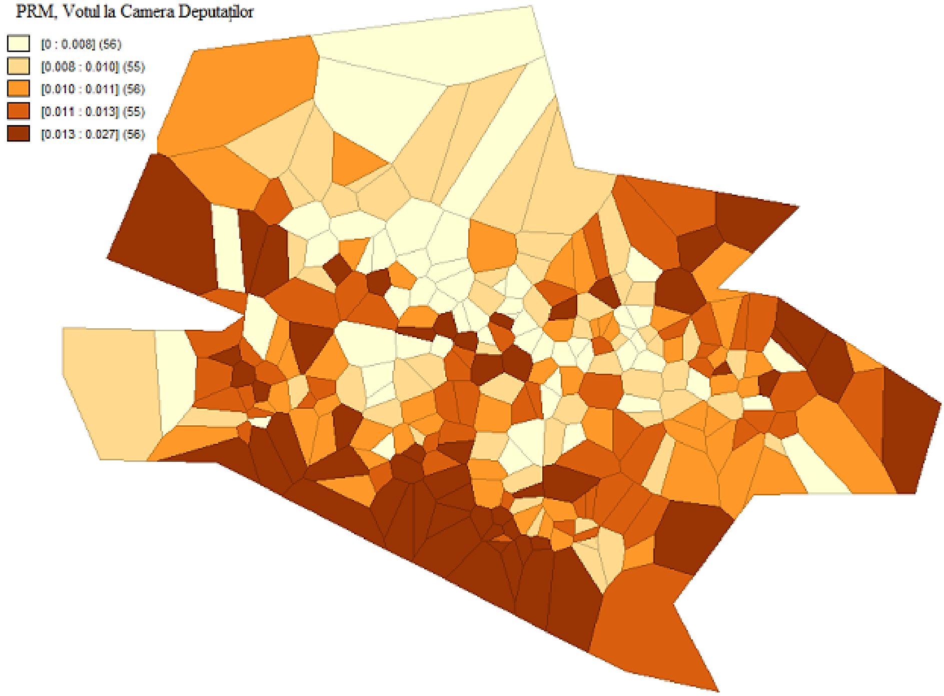

PRU, Votul la Camera Deputaților
[0.010 : 0.030] (56)
[0.030 : 0.034] (55)
[0.034 : 0.036] (56)
[0.036 : 0.040] (55)
[0.040 : 0.064] (56)

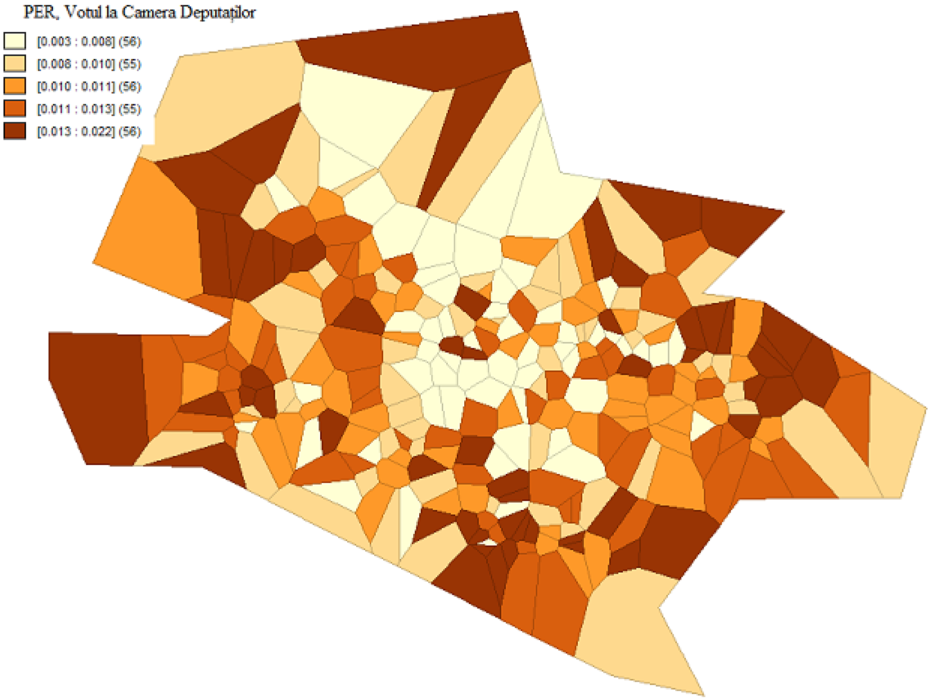

ANR, Votul la Camera Deputaților
[0.006 : 0.014] (56)
[0.014 : 0.016] (55)
[0.016 : 0.018] (56)
[0.018 : 0.022] (55)
[0.022 : 0.036] (56)

Th. Paleologu, Votul la Camera Deputaților

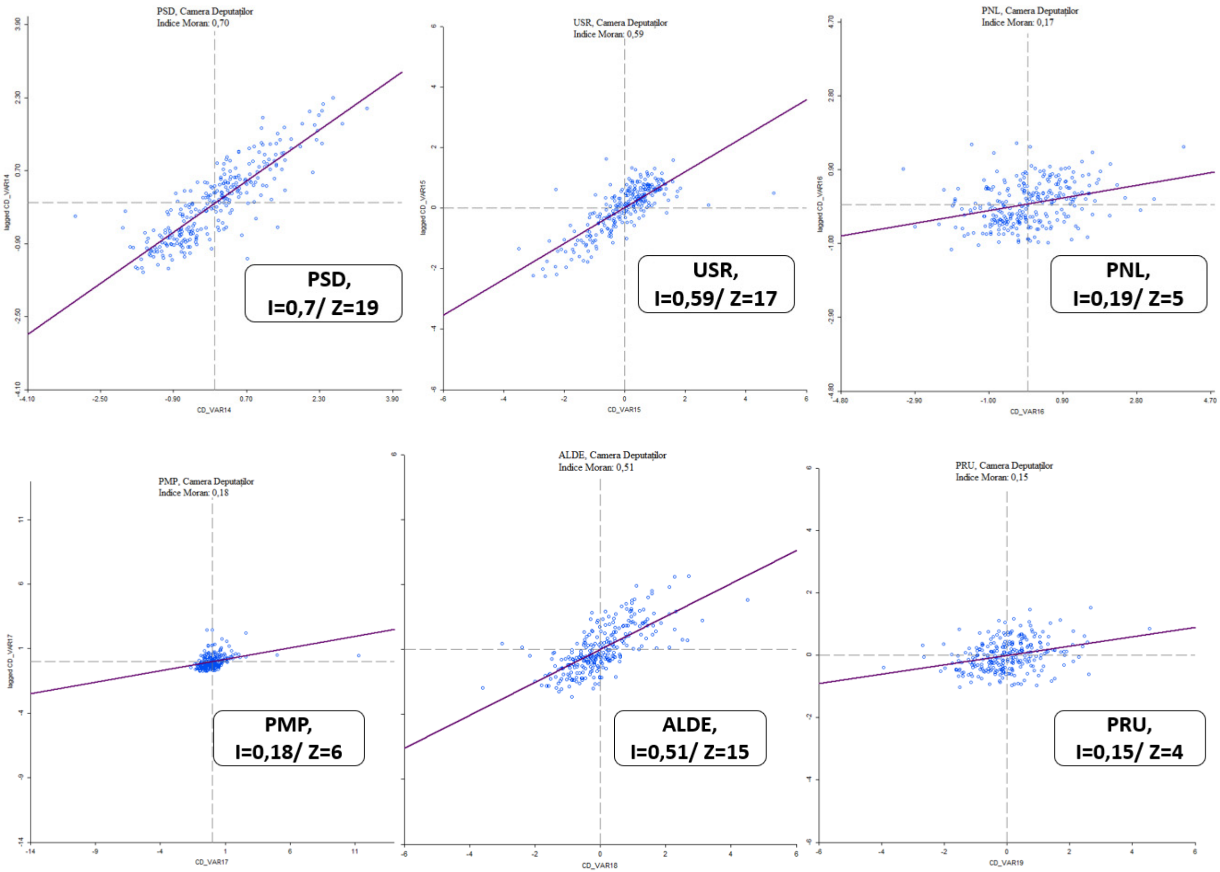

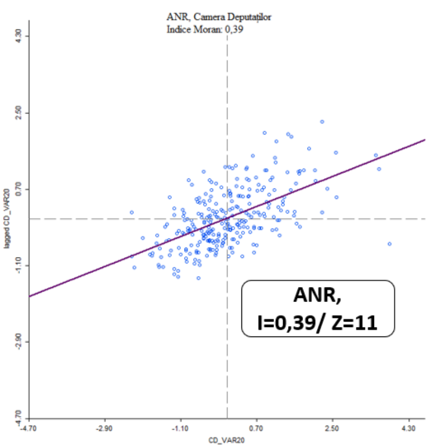
PRM, Votul la Camera Deputaților

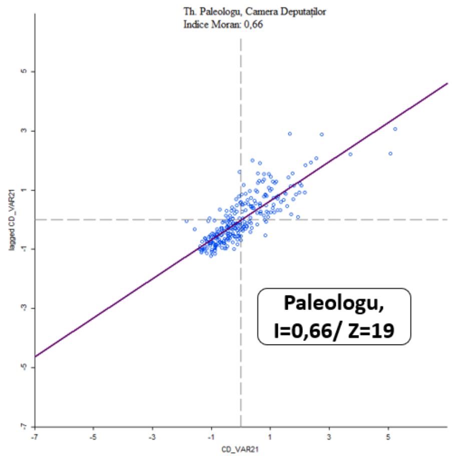

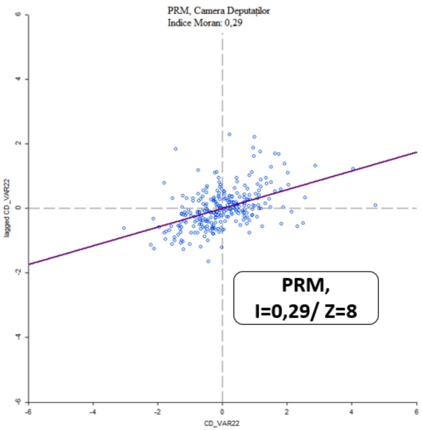

PER, Votul la Camera Deputaților
[0.003 : 0.008] (56)
[0.008 : 0.010] (55)
[0.010 : 0.011] (56)
[0.011 : 0.013] (55)
[0.013 : 0.022] (56)

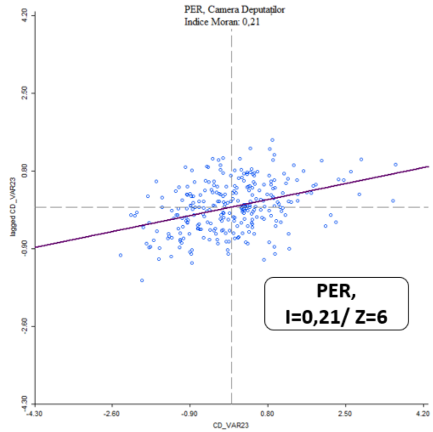
Anexa 8. Norii de puncte Moran pentru candidații de la Camera Deputaților

ANR, Camera Deputaților
Indice Moran: 0,39
ANR,
I=0,39/ Z=11
lagged CD_VAR20
CD_VAR20
-4.70
-2.90
-1.10
0.70
2.50
4.30

Th. Paleologu, Camera Deputaților
Indice Moran: 0,66
Paleologu,
I=0,66/ Z=19
lagged CD_VAR21
CD_VAR21
-7
-5
-3
-1
1
3
5

PRM, Camera Deputaților
Indice Moran: 0,29
PRM,
I=0,29/ Z=8
lagged CD_VAR22
CD_VAR22
-6
-4
-2
0
2
4
6

PER, Camera Deputaților
Indice Moran: 0,21
PER,
I=0,21/ Z=6
lagged CD_VAR23
CD_VAR23
-4.30
-2.60
-0.90
0.80
2.50
4.20

Anexa 9. Corespondențe în grupajele spațiale de la Camera Deputaților

			Corespondențe Alegeri CD (numărul de grupaje care se regăsesc atât la actorul de pe coloană cât și la acela de pe rând; tabelul folosește la citirea similitudinilor dintre două geografii electorale)																			
			PSD		USR		PNL		PMP		ALDE		PRU		ANR		Pal.		PRM		PER	
	Grupaje		h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l
PSD	h–h	53	*	*	0	47	0	9	1	14	0	33	10	1	0	31	0	52	22	0	14	0
	l–l	76	*	*	42	0	17	2	10	1	43	0	1	6	38	0	43	0	0	24	0	25
USR	h–h	52	0	42	*	*	11	2	6	3	24	1	0	4	20	0	21	0	0	21	0	10
	l–l	49	47	0	*	*	0	9	3	12	0	31	12	1	0	30	0	48	21	0	12	0
PNL	h–h	26	0	17	11	0	*	*	1	2	11	0	1	2	8	0	8	0	0	4	0	8
	l–l	19	9	2	2	9	*	*	3	3	1	8	6	0	2	7	1	10	8	0	5	0
PMP	h–h	19	1	10	6	3	1	3	*	*	7	3	3	0	5	3	8	4	0	9	2	3
	l–l	27	14	1	3	12	2	3	*	*	0	7	3	1	0	9	0	14	4	2	6	0
ALDE	h–h	45	0	43	24	0	11	1	7	0	*	*	2	3	28	0	36	0	0	18	0	16
	l–l	48	33	0	1	31	0	8	3	7	*	*	10	0	0	29	0	39	17	1	6	0

			Corespondențe Alegeri CD (numărul de grupaje care se regăsesc atât la actorul de pe coloană cât și la acela de pe rând; tabelul folosește la citirea similitudinilor dintre două geografii electorale)																			
			PSD		USR		PNL		PMP		ALDE		PRU		ANR		Pal.		PRM		PER	
	Grupaje		h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l
PRU	h–h	21	10	1	0	12	1	6	3	3	2	10	*	*	0	11	1	15	6	1	5	1
	l–l	10	1	6	4	1	2	0	0	1	3	0	*	*	3	0	3	1	0	0	1	2
ANR	h–h	39	0	38	20	0	8	2	5	0	28	0	0	3	*	*	26	0	0	11	0	11
	l–l	44	31	0	0	30	0	7	3	9	0	29	11	0	*	*	0	37	15	0	5	0
Pal.	h–h	45	0	43	21	0	8	1	8	0	36	0	1	3	26	0	*	*	0	13	0	17
	l–l	69	52	0	0	48	0	10	4	14	0	39	15	1	0	37	*	*	22	1	16	0
PRM	h–h	24	22	0	0	21	0	8	0	4	0	17	6	0	0	15	0	22	*	*	5	0
	l–l	33	0	24	21	0	4	0	9	2	18	1	1	0	11	0	13	1	*	*	0	6
PER	h–h	22	14	0	0	12	0	5	2	6	0	6	5	1	0	5	0	16	5	0	*	*
	l–l	28	0	25	10	0	8	0	3	0	16	0	1	2	11	0	17	0	0	6	*	*

Anexa 10. Corespondențe între grupajele spațiale de la Camera Deputaților și cele de la Consiliul General

			Corespondențe Alegeri CG (grupaje)																	
			PSD+UNPR		USB		PNL		PMP		ALDE		PDS		PER		PRU		PNTCD	
CD	Grupaje		h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l
PSD	h–h	53	46	0	0	47	0	14	0	28	0	28	23	0	11	0	10	0	13	0
	l–l	76	0	67	45	0	36	0	11	2	37	0	0	48	12	31	1	25	1	10
USR	h–h	52	0	37	33	0	19	2	9	1	19	1	0	31	4	21	4	17	0	11
	l–l	49	40	0	0	47	1	10	0	27	0	24	23	0	10	0	10	0	13	0
PNL	h–h	26	0	15	10	0	12	0	1	4	10	1	2	10	8	3	1	8	1	2
	l–l	19	9	2	2	10	0	6	1	5	1	6	5	2	2	1	3	1	4	1
PMP	h–h	19	1	11	7	3	10	0	6	0	9	0	0	9	0	8	1	5	0	1
	l–l	27	13	1	2	12	1	7	0	15	0	12	7	0	7	0	4	0	5	4
ALDE	h–h	45	0	41	32	0	26	0	10	1	32	0	0	33	5	22	0	18	0	10
	l–l	48	33	0	0	32	1	14	0	20	0	28	19	0	5	0	18	0	10	0

			Corespondențe Alegeri CG (grupaje)																	
			PSD+UNPR		USB		PNL		PMP		ALDE		PDS		PER		PRU		PNTCD	
CD	Grupaje		h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l	h–h	l–l
PRU	h–h	21	9	1	1	11	3	3	0	5	1	6	4	0	0	0	9	0	5	0
	l–l	10	1	5	1	1	2	1	1	1	4	0	0	2	4	1	0	1	0	2
ANR	h–h	39	0	36	25	0	19	0	10	0	21	0	0	33	6	20	0	16	0	6
	l–l	44	29	0	0	30	3	13	1	22	0	26	19	0	5	1	11	1	10	0
Pal.	h–h	45	0	42	34	0	24	0	11	1	25	0	0	32	5	24	0	16	1	10
	l–l	69	50	0	0	48	2	20	0	28	0	31	24	0	10	0	16	0	13	1
PRM	h–h	24	21	0	0	21	0	7	0	12	0	13	14	0	0	0	7	0	8	0
	l–l	33	0	24	15	0	19	1	5	1	20	0	0	22	5	12	0	7	0	10
PER	h–h	22	15	0	0	13	0	5	2	5	0	4	0	0	6	0	4	0	0	0
	l–l	28	0	26	20	0	18	0	2	2	9	0	0	14	3	15	0	7	1	5

Bibliografie

Literatură științifică

Agnew, John. 1987. *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*. Winchester: Allen & Unwin.

Agnew, John, "From political methodology to geographical social theory? A critical review of electoral geography, 1960–1987", În *Developments in Electoral Geography,* coordonat de Fred Shelley, Ron Johnston și Peter Taylor, 15–21. Londra: Routledge.

Agnew, John. 1996. "Mapping politics: how context counts in electoral geography" *Political Geography* 15 (2): 129–146.

Agnew, John și Michael Shin. 2006. *Berlusconi's Italy. Mapping Contemporary Italian Politics*. Philadelphia: Temple UP.

Agnew, John. 2011. "Space and Place", În *Handbook of Geographical Knowledge*, coordonat de John Agnew și David Livingstone, 316–330. Londra: Sage.

Aldcroft, Derek și Steven Morewood. 2013. *The European Economy since 1914*. New York: Routledge.

Anselin, Luc și John O'Loughlin. 1992. "Geography of International Conflict and Cooperation: Theory and methods", în *The New Geopolitics*, coordonat de Michael Ward, 18–38. Philadelphia: Gordon and Breach.

Anselin, Luc. 1995. "Local Indicators of Spatial Association – LISA", *Geographical Analysis* 27 (2): 93–115.

Anselin, Luc. 1996. "The Moran Scatterplot as an ESDA Tool to Assess Local Instability in Spatial Association" în *Spatial Analytical Perspective on GIS*, coordonat de Manfred Fischer, Henk Scholten și David Unwin, 111–125. Londra: Taylor and Francis.

Anselin, Luc. 1998. *Spatial econometrics : methods and models*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Arboleda, Martin. 2020. *Planetary Mine*. New York: Verso.

Archer, Clark și Frank Shelley. 1986. *American electoral mosaics*. Washington: Association of American Geographers.

Armaş, Iuliana și Alexandru Gavriș. 2016. “Census-based social vulnerability assessment for Bucharest”, *Procedia Environmental Sciences* 32: 138–146.

Barbu, Daniel. 2004. *Republica absentă: politică și societate în România postcomunistă.* București: Nemira.

Batardy, Christophe, Emmanuel Bellanger, Pierre Gilbert, și Jean Rivière, *2017.* “Les votes des grandes villes au microscope”*,* în *Metropolitiques*, mai 2017, disponibil la https://www.metropolitiques.eu/Presidentielle-2017-Les-votes-des-grandes-villes-au-microscope.html, accesat la 1.04.2021.

Bauman, Zygmunt. 2005. *Globalization: The Human Consequences*. Oxford: Blackwell;

Bell, Daniel. 1974. *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books.

Berescu, Cătălin. 2011. “Ghetoul și Zona de Locuire Devalorizată”, în *Comunități ascunse-Ferentari*, coordonat de Florin Botonogu. București: Expert.

Billet, Jean. 1958. “L'expression politique en Grésivaudan et son interprétation géographique”, *Revue de géographie alpine* 46 (1): 97–127.

Blais, Andre și Agnieszka Dobrzynska. 1998. “Turnout in electoral democracies” *European Journal of Political Research* 33 (2): 239–261.

Bochsler, Daniel și Sergiu Gherghina. 2008. *The shakedown of the urban–rural division in post-communist Romanian party politics*, lucrare prezentată la conferința *BASEES Annual Conference*, Cambridge.

Bochsler, Daniel. 2010. “The nationalisation of Post-Communist Party Systems”, *Europe Asia Studies* 62 (5): 807–827.

Bodocan, Voicu. 2001. *Etnie, confesiune şi comportament electoral în Transilvania. Studiu geografic*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Bowler, Shaun și Todd Donovan. 2011. “Electoral Competition and the Voter”, *Public Opinion Quarterly* 75 (1): 151–164.

Brenner, Neil. 2013. “Thesis on Urbanization”, *Public Culture* 25 (1): 85–114;

Brenner, Neil (coord.). 2013. *Implosions/ Explosions*. Berlin: Jovis.

Brenner, Neil. 2019. *New Urban Spaces: Urban Theory and the Scale Question.* New York: Oxford University Press.

Brenner, Neil și Nick Theodor. 2002. "Cities and the Geographies of Actually Existing Neoliberalism", în *Spaces of Neoliberalism: Urban Restructuring in North America and Western Europe,* coordonat de Neil Brenner și Nick Theodore, 2–32. Oxford: Blackwell.

Brenner, Neil și Christian Schmid. 2014. ”The Urban Age in Question", *International Journal of Urban and Regional Research* 38 (3): 731–735.

Brenner, Neil și Christian Schmid. 2015. ”Towards a new epistemology of the urban?" *City* 19 (2–3): 151–182.

Burean, Toma, George Jiglău, și Gabriel Bădescu. 2013. *The Ideological Mapping of Political Parties in Romania. The Relationship between Dimensions of Competition and Ideological Consistency,* lucrare prezentată la conferința ECPR, Bordeaux, disponibil la https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/265c87a7-2734-44ef-9252-5896475c4dd6.pdf, accesat la 1.4.2021.

Burgess, Ernest. (1925) 1984. "The Growth of the City", în *The City,* coordonat de Robert Park, Ernest Burgess și Roderick McKenzie, 47–62. Chicago: Chicago University Press.

Bussi, Michel, Jérôme Fourquet, și Céline Colange. 2012. "Analyse et compréhension du vote lors des élections présidentielles de 2012. L'apport de la géographie électorale", *Revue Française de Science Politique* 62 (5): 941–963.

Buti, Daniel și Alexandru Radu. 2016. ”Alegeri parlamentare 2016. România, între schimbare politică şi restauraţie sistemică", *Sfera Politicii* 24 (3–4): 30–40.

Butler, David și Donald Stokes. 1974. *Political Change in Britain: The Evolution of Electoral Choice*. New York: St. Martin's Press.

Caramani, Daniele. 2004. *The Nationalization of Politics. The Formation of National Electorates and Party Systems in Western Europe*. Cambridge: Cambridge UP.

Cavalcanti, Maria de Betania. 1997. ”Urban reconstruction and autocratic regimes: Ceausescu's Bucharest in its historic context" *Planning Perspectives* 12 (1): 71–109.

Charney, Igal și Dan Malkinson. 2015. ”Between electoral and urban geography: Voting patterns and socio-spatial dynamics in Tel Aviv”*, Applied Geography* 58 (1): 1–6.

Ciobanu, Ionuț. 2013. ”Competitivitatea sistemului de partide la nivel local, 1996–2012: de la echilibru la monopol politic”, în *Competiția politică în România,* coordonat de Adrian Miroiu și Șerban Cerkez, 224–250. Iași: Polirom.

Ciornei, Florin. 2004. ”Modificarea componenţei structurilor centrale de conducere ale PDSR/PSD”*, Studia Politica* 4 (1): 105–158.

Ciortan, Stație. 1932. ”Locuințe pentru funcționarii Ministerului de Finanțe”, *Urbanismul* 2 (1–2): 3–9.

Clem, Ralph și Peter Craumer. 1998. *Urban-Rural Voting Differences in Russian Elections, 1995–1996: A Rayon-Level Analysis,* Florida International University, raport de cercetare, disponibil la https://www.ucis.pitt.edu/nceeer/1998-811-06-Clem.pdf, accesat la 02.04.2021.

Cliff, Andrew și Keith Ord. 1973. *Spatial autocorrelation, monographs in spatial environmental systems analysis*. Londra: Pion Limited.

Conway, Margaret și Frank Feigert. 1968. ”Motivation, Incentive Systems, and the Political Party Organization”, *The American Political Science Review* 62 (4): 1159–1173.

Cox, Kevin. 1969. ”The voting decision in a spatial context”, *Progress in Geography* 1: 81–118.

Cox, Kevin. 1973. ”The local and the global in the new urban politics: a critical view”, *Environment and Planning D: Society and Space* 11 (4): 433–448.

Cramer, Kathy. 2016. *The politics of resentment. Rural consciousness in Wisconsin and the rise of Scott Walker.* Chicago: University of Chicago Press.

Crăiuțu, Aurelian. 2002. ”Light at the end of the tunnel”, în *Experimenting with Democracy*, coordonat de Geoffrey Pridham și Tom Gallagher, 169–194. Londra: Routledge.

Cresswell, Tim. 2004. *Place: A short introduction*. Malden: Blackwell.

Crețan, Remus. 1999. *Etnie, confesiune și comportament electoral în Banat*. Timișoara: Editura Universității de Vest.

Cutts, David, Donald Webber, Paul Widdop, Ron Johnston și Charles Pattie. 2014. ”With a little help from my neighbours: A spatial analysis of the impact of local campaigns at the 2010 British general election”, *Electoral Studies* 34 (2): 216–231.

Dalton, Russel. 1984. ”Cognitive Mobilization and Partisan Dealignment in Advanced Industrial Democracies”, *Journal of Politics* 46 (1): 264–284.

Dalton, Russel. 1984. ”The Decline of Party Identification”, în *Parties Without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*, coordonat de Russel DALTON și Martin Wattenberg. Oxford: Oxford UP.

Dalton, Russel. 2009. ”Economics, environmentalism and party alignments: A note on partisan change in advanced industrial democracies”, *European Journal of Political Research* 48 (2): 161–175.

Darmofal, David. 2006. ”The political geography of macro-level turnout in American political development”, *Political Geography* 25 (2): 123–150.

Dawson, James și Sean Hanley. 2016. ”What's Wrong with East-Central Europe? The Fading Mirage of the Liberal Consensus”, *Journal of Democracy* 27 (1): 20–34.

Dear, Michael. 1990. „Review of Edward Soja Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory”, *Annals of the Association of American Geographers*, 80 (4): 649–654.

Deegan-Krause, Kevin. 2007. ”New dimensions of political cleavage”, în *Oxford Handbook of Political Behavior,* coordonat de Russel Dalton și Hans-Dieter Knutsen. Oxford: Oxford UP.

Dogan, Mattei și Daniel Derivry. 1988. ”France in Ten Slices: An Analysis of Aggregate Data”, *Electoral Studies* 7 (3): 251–267.

Dragoman, Dragoș și Bogdan Gheorghiță. 2017. "Romania: Regional Persistence in a Highly Nationalized Party System" în *Regional and National in Eastern Europe: Territoriality of the vote in Ten Countries,* coordonat de Arjan Schakel, 155–176. Londra: Springer.

Dragoman, Dragoș. 2020. "Save Romania Union and the Persistent Populism in Romania" în *Problems of Post-Communism*, DOI: 10.1080/10758216.2020.1781540.

Ekiert, Grzegorz. 1996. *The State Against Society: Political Crises and their Aftermath in East Central Europe*. Princeton: Princeton UP.

Enright, Theresa și Ugo Rossi. 2018. ”Desiring the Common in the Post-crisis Metropolis: Insurgencies, Contradictions, Appropriations”, în *The Urban Political. Ambivalent Spaces of Late Neoliberalism,* coordonat de Theresa Enright și Ugo Rossi, 45–64. Cham: Pallgrave Macmillan.

Evans, Geoffrey. 2017. ”Social class and Voting”, în *The SAGE Handbook of Political Behavior*, coordonat de Kai Arzheimer, Jocelym Evans și Michael Lewis-Beck. Londra: Sage.

Feșnic, Florin. 2011. ”The Democratic-Liberal Party as a Successful Catch-All Party”, în *Romania under Băsescu: Aspirations, Achievements, and Frustrations during his First Presidential Term*, coordonat de Ronald King și Paul Sum, 49–64. Lanham: Lexington Books.

Flint, Colin. 1998. “Forming electorates, forging spaces: The Nazi party vote and the social construction of space”, *American Behavioral Scientist* 41 (9): 1282–1303.

Flint, Colin. 2000. ”Electoral geography and the social construction of space: The example of the Nazi party in Baden, 1924–1932”, *GeoJournal* 51 (3): 145–156.

Foucault, Michel. 1980. *Power/knowledge: Selected interviews and other writings*, Brighton: Harvester.

Gent, Wouter van, Elmar Jansen și Joost Smits. 2013. “Right-wing Radical Populism in City and Suburbs: An Electoral Geography of the Partij Voor de Vrijheid in the Netherlands”, *Urban Studies* 51 (9): 1775–1794;

Gheorghiță, Andrei. 2014. ”Determining the Components of Leader Effects in a Post-Communist Context”, în *Personality Politics? The Role of Leader Evaluations in Democratic Elections,* coordonat de M.C. Costa Lobo și J. Curtice, 191–214. Oxford: Oxford UP.

Gherghina, Sergiu și George Jiglău. 2011. ”The Ideological Institutionalisation of the Romanian Party System”, *Romanian Journal of Political Scienc* 11: 71–90.

Gherghina, Sergiu și Sergiu Mișcoiu. 2013. ”The Failure of Cohabitation: Explaining the 2007 and 2012 Institutional Crises in Romania”*, East European Politics and Societies,* 27 (4): 668- 684.

Gherghina, Sergiu. 2014a. ”Rewarding the ‘traitors’? Legislative defection and re-election in Romania”*, Party Politics* 22 (4): 490–500.

Gherghina, Sergiu. 2014b. *Party Organization and Electoral Volatility in Central and Eastern Europe*. Oxon: Routledge.

Gherghina, Sergiu și Sergiu Mișcoiu. 2014. ”A Rising Populist Star: The Emergence and Development of the PPDD in Romania”, *Debatte* 22 (2): 181–197.

Giddens, Anthony. 1979. *Central Problems in Social Theory, Action, Structure and Contradiction in Social Analyses*. Berkeley: University of California Press.

Giddens, Anthony. 1984. *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

Giugăl, Aurelian. 2013a. ”Electoral geography: The concept and its evolution in post-communist Romania”, *Analele Universității Ovidius din Constanța* 2: 123–133.

Giugăl, Aurelian. 2013b. *Geografia electorală a Dobrogei postcomuniste: 1992–2012*. Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene.

Giugăl, Aurelian, Ron Johnston și Ștefan Constantinescu, Ștefan. 2011. ”Democratic Musical Chairs? Romania's Post-1989 Electoral Geography”, *Space and Polity* 15 (2): 143–161.

Giugăl, Aurelian, Ron Johnston, Mihail Chiru, Ionuț Ciobanu, și Alexandru Gavriș. 2017. „Gerrymandering and malapportionment Romanian Style – the 2008 Electoral System”, *East European Politics and Socities* 31 (4): 683–703.

Giugăl, Aurelian și Ion Matei Costinescu. 2020. ”Small-Time Clientelism: The Rising Fortunes of the Romanian National Liberal Party, 1990–2016”, *Communist and Post-Communist Studies* 53 (2): 25–46.

Giurescu, Constantin. 1966. *Istoria Bucureștilor. Din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre.* București: Editura pentru Literatură,.

Gorovei, Domnica. 2012. ”Mobilitatea interpartizană în Parlamentul României: studiu de caz; 2008–2012”, *Studia Politica* 12 (4): 605–635.

Grecu, Florin. 2016. ”Efectele politice ale cazului „Colectiv“: Guvernare prin tehnocrați”, *Sfera Politicii* 187: 13–18.

Gregory, Derek. 1994. *Geographical Imaginations*. Oxford: Blackwell Publishers.

Griffith, Daniel. 1987. *Spatial autocorrelation: A Primer*. Washington DC: Association of American Geographers.

Gussi, Alexandru. 2002. ”Construction et usages politiques d’un lieu de mémoire. La Place de l’Université de Bucarest”*, Studia Politica* 2 (4): 1057–1091.

Gussi, Alexandru. 2011. *La Roumanie face à son passé communiste*. Paris: l’Harmattan.

Guțoiu, Giorgian. 2014. ”Realinieri partizane româneşti în context geografic. O explorare a geografiei procesului de substituţie între partide în Transilvania, 1996–2008”*, Studia Politica* 14 (4): 515–538.

Guțoiu, Giorgian. 2019. ”The Urban Electoral Geographies of Cluj-Napoca: 1992–2016” *Modelling the New Europe. An On-line Journal* 29: 108–135.

Guțoiu, Giorgian. 2020a. ”Comportamentul Electoral în România în Contextul Regiunilor Istorice și al Mediilor Rezidențiale. O Analiză Longitudinală: 1992–2016” *Revista de Științe Politice și Relații Internaționale* 17 (4): 85–100.

Guțoiu, Giorgian. 2020b. *Studii urbane în București. Aspecte de geografie economică, comportamente politice și demografice.* București: Pro Universitaria.

Hartman, Todd, Charles Pattie și Ron Johnston. 2017. ”Learning on the job? Adapting party campaign strategy to changing information on the local political context”, *Electoral Studies* 49 (1): 128–135.

Harvey, David. 1985. ”The geopolitics of capitalism”, în *Social Relations and Spatial Structures,* coordonat de Derek Gregory și John Urry. Londra: Macmillan.

Hooghe, Liesbet, Gary Marks și Carole Wilson. 2002. ”Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?” *Comparative Political Studies,* 35 (8), 2002, pp. 965–989;

Huckfeldt, Robert și John Sprague. 1995. *Citizens, Politics and Social Communication: Information and Influence in an Electoral Campaign*. Cambridge: Cambridge UP.

Iancu, Alexandra. 2015. ”Rolul alegerilor fondatoare în definirea sistemului de partide. Clarificarea electorală versus eșecul partidelor la guvernare (1990–2014)”, *Sfera Politicii* 185: 31–42.

Ianoş, Ioan, Igor Sîrodoev, Gabriel Pascariu, și Geoffrey Henebry. 2016. "Divergent Patterns of Built-up Urban Space Growth Following Post-Socialist Changes." *Urban Studies* 53 (15): 3172–88.

Ianoș, Ioan, Anthony Sorensen și Cristina Merciu. 2017. " Incoherence of urban planning policy in Bucharest: Its potential for land use conflict", *Land Use Policy* 60: 101–112.

Iaţu, Corneliu, coordonator. 2013. *Atlasul electoral al României 1990 – 2009*. Iași: Editura universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Ilieş, Alexandru. 1998. *Etnie, confesiune şi comportament electoral în Crişana şi Maramueş: sfârşitul secolului XIX şi secolul XX. Studiu geografic*. Cluj-Napoca: Dacia.

Ion, Elena. 2014. "Public funding and urban governance in contemporary Romania: the resurgence of state-led urban development in an era of crisis" *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 7 (1): 171–187.

Ionașcu, Alexandra. 2012. "Territorial Dimensions of the Romanian Parties Elections, Party Rules and Organisations", *Studia Politica* 12 (2): 185–210.

Innes, Abby. 2002. "Party Competition in Post-Communist Europe. The Great Electoral Lottery", *Comparative Politics* 35 (1): 85–104.

Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution*. Princeton: Princeton UP.

Inglehart, Ronald și Pippa Norris. 2017. "Trump and the Populist Authoritarian Parties: The Silent Revolution", în *Perspectives on Politics* 15 (2): 443–454.

Inglehart, Ronald și Pippa Norris. 2016. *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash*, lucrare prezentată la conferința *Legitimacy of Political Systems: System Support from Comparative Perspective,* Philadephia, disponibil la https://research.hks.harvard.edu/publications/getFile.aspx?Id=1401, accesat la 3.4.2021.

Jackman, Robert. 1987. "Political institutions and voter turnout in industrial democracies", *American Political Science Review* 81 (2): 405–424.

Jansen, Giedo, Nan Dirk Graaf și Ariana Need. 2011. "Class voting, social change and political changes in the Netherlands 1971–2006", *Electoral Studies* 30 (3): 510–524.

Jennings, Will și Gerry Stoker. 2017. “Tilting Towards the Cosmopolitan Axis? Political Change in England and the 2017 General Election”*, The Political Quarterly* 88 (3): 359–369.

Johnston, Ron și Peter Taylor. 1979. *Geography of elections*. Londra: Croom Helm.

Johnston, Ron și Charles Pattie. 1989. ”A nation dividing? Economic well-being, voter response and the changing electoral geography of Great Britain”, *Parliamentary Affairs* 42 (1): 37–57.

Johnston, Ron și Charles Pattie. 1999. ”Feeling good and changing one’s mind: a longitudinal investigation of voters economic evaluations and partisan choices”, *Party Politics,* 5 (1): 39–54;

Johnston, Ron și Charles Pattie. 2001. ”It’s the economy, stupid – But which economy? Geographical scales, retrospective economic evaluations and voting at the 1997 British General Election”, *Regional Studies* 35 (4): 309–319.

Johnston, Ron și Charles Pattie. 2004. ”Electoral Geography in Electoral Studies: Putting Voters in Their Place”, în *Spaces of Democracy: Geographical Perspectives on Citizenship, Participation and Representation*, coordonat de Clive Barnett și Murray Low, 45–66. Londra: SAGE.

Johnston, Ron. 2005. ”Anglo-American Electoral Geography: Same Roots and Same Goals, but Different Means and Ends?” *The Professional Geographer* 57 (4): 580–587.

Johnston, Ron și Charles Pattie. 2006. *Putting Voters in Their Place: Geography And Elections in Great Britain*. Oxford: Oxford UP.

Johnston, Ron, Kelvyn Jones, Carol Propper și Simon Burgess. 2007. “Region, local context, and voting at the 1997 general election in England”, *American Journal of Political Science* 51 (3): 640–654.

Jones, Mark și Scott MAINWARING. 2003. ”The Nationalization of Parties and Party Systems: An Empirical Measure and an Application to the Americas”, *Party Politics* 9 (3): 139–166;

Judis, John și Ruy Teixeira. 2002. *The Emerging Demcoratic Majority.* New York: Simon & Schuster.

Judis, John. 2016. *The populist explosion: How the great recession transformed American and European politics*. New York: Columbia Global Reports.

Jula, Nicolae-Marius. 2010. ”Regional Analyses Of Voting Behaviour In Romania: Local, General And Presidential Elections”*, Romanian Journal Of Regional Science* 4 (2): 62–77.

Katz, Richard și Peter Mair. 1995. ”Changing Models of Party Organization and Party Democrac: The Emergence of the Cartel Party”, *Party Politics* 5 (1): 5–28.

Kipfer, Stefan, Saberi Parastou, și Wieditz Thorben. 2012. ”Henri Lefebvre: Debates and controversies”, *Progress in Human Geography* 13 (1): 115 – 134.

Kotkin, Stephen. 1997. *Magnetic Mountain: Stalinism as a Civilization.* Los Angeles: University of California Press.

Eurostat. 2016. *Urban Europe – Statistics on cities, towns and suburbs*. Luxemburg. disponibil la http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-statistical-books/-/KS-01-16-691, accesat la 3.4.2021;

Knutsen, Oddbjorn. 2007. ”The Decline of social class?”, în *Oxford Handbook of Political Behavior,* coordonat de Russel Dalton și Hans-Dieter Knutsen, 457–480. Oxford: Oxford UP.

Kriesi, Hanspeter, Edgar Grande, Romain Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschier și Timotheos Frey. 2008. *West European Politics in the Age of Globalization*. Cambridge: Cambridge UP.

Lees, Loretta, Tom Slater și Elvin Wyly. 2008. *Gentrification*. New York: Routledge.

Lefebvre, Henri. 1968. *Le droit à la ville*. Paris : Éditions Anthropos.

Lefebvre, Henri. (1974) 1991. *The Production of Space*. Padstow: Wiley.

Lefebvre, Henri. (1970) 2003. *The Urban Revolution*. Minnesota University Press.

Light, Duncan. 2003. ”Street names in Bucharest, 1990–1997: exploring the modern historical geographies of post-socialist change”, *Journal of Historical Geography* 30 (1): 154–172.

Linz, Juan și Alfred Stepan. 1996. *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Baltimore: John Hopkins UP.

Lipset, Seymour și Stein Rokkan. 1967. ”Cleavage structures, party systems and voter alignments: An introduction”, în *Party Systems and Voter*

Alignments: Cross-National Perspectives, coordonat de Seymour Lipset și Stein Rokkan. New York: Free Press.

Livezeanu, Irina. 1998. *Cultură și naționalism în România Mare: 1918–1930*. București: Humanitas.

Mair, Peter. 1989. ”The problem of party system change”, *Journal of Theoretical Politics* 1 (3): 251–276.

Majuru, Adrian. 2007. *București. Povestea unei geografii umane.* București: Editura Fundației Culturale Române.

Marcińczak, Szymon, Michael Gentile, Samuel Rufat și Liviu Chelcea. 2014. ”Urban Geographies of Hesitant Transition: Tracing Socioeconomic Segregation in Post□Ceauşescu Bucharest”. *International Journal of Urban and Regional Research* 38 (4): 1399–1417.

Massey, Doreen. 1993. ”Power-Geography and Progressive Sense of Place”, în *Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change*, coordonat de Jon Bird, Barry Curtis, Tim Putnam, George Robertson şi Lisa Tickner, 59–69. Londra: Routledge.

Massey, Doreen. 1994. *Space, Place, and Gender.* Cambridge: Polity Press.

Massey, Doreen. 1997. ”A Global Sense of Place”, în *Reading Human Geography,* coordonat Trevor Barnes și Derek Gregory. Londra: Arnold.

Massey, Doreen. 2005. *For Space.* Londra: Sage.

Mateescu, Silviu-Dan. 2013. "Cartelizarea sistemelor de partide din Europa Centrală și de Est: o analiză comparativp a cazurilor român și maghiar”, în *Competiția politică în România*, coordonat de Andrei Miroiu și Șerban Cerkez, 100–132. Iași: Polirom.

Maxim, Juliana. 2009. ”Mass housing and collective experience: on the notion of microraion in Romania in the 1950s and 1960s”, *The Journal of Architecture* 14 (1): 7–26.

Mead, Lawrence. 1986. *Beyond Entitlement: The Social Obligations of Citizenship.* New York: Free Press.

Merrifield, Andy. 2006. *Henri Lefebvre: A Critical Introduction*. Londra: Routledge.

Merrifield, Andy. 2011. ”The Right to the city and beyond”, *City* 3 (3–4): 468–476.

Merrifield, Andy. 2014. *The New Urban Question*. Londra: Pluto Press.

Mihăilescu, Vintilă. 2003. *Evoluția geografică a unui oraș: București*. București: Paideia.

Millea, George. 1933. *Contribuții la Demografia Muncipiului București.* București: Tipografia Curții Regale.

Miller, William. 1977. *Electoral Dynamics in Britain Since 1918*. Londra: Macmillan.

Mitulescu, Sorin. 2009. ”Evoluţii în electoratul românesc: de la FSN la PSD şi PD-L. Cum a evoluat electoratul Frontului Salvării Naţionale?“ *Sfera Politicii* 140: 53–60.

Moran, Patrick. 1950. ”Notes on Continuous Stochastic Phenomena”*, Biometrika* 37 (1–2): 17–23.

Morgenstern, Scott, Stephen Swindle și Andrea Castagnola. 2009. *”*Party Nationalization and Institutions”, *The Journal of Politics* 71 (4): 1322–1341.

Murayama, Yuji și Rajesh Thapa. 2011. “Spatial Analysis and Modeling in Geographical Transformation Process”, în *Spatial Analysis and Modeling in Geographical Transformation Process*, coordonat de Yuji Murayama și Rajesh Thapa, 1–27. Dordrecht: Springer.

Murray, Charles, *Losing Ground: American Social Policy, 1950–1980*. New York: Basic Books.

Norris, Pippa. 2017. ”Is Western Democracy Backsliding? Diagnosing the Risks”*, Journal of Democracy Web Exchange,* aprilie 2017, disponibil la https://www.journalofdemocracy.org/online-exchange-“democratic-deconsolidation”, accesat la 3.4.2021.

O'Loughlin, John, Vladimir Kolossov și Olga Vendina. 1997. ”The electoral geographies of a polarizing city: Moscow, 1993–1996”, *Post-Soviet Geography and Economics* 38 (10): 567–600.

Pattie, Charles și Ron Johnston. 1999. ”Context, conversation and conviction: social networks and voting at the 1992 British General Election”, *Political Studies* 47 (5): 877–889.

Pattie, Charles, Paul Whiteley, Ron Johnston și Patrick Seyd. 1994. ”Measuring Local Campaign Effects: Labour Party Constituency Campaigning at the 1987 General Election”, *Political Studies* 42 (3): 469–479.

Pattie, Charles și Ron Johnston. 2000. ”People who talk together vote together: an exploration of contextual effects in Great Britain”, *Annals of the Association of American Geographers* 90 (1): 41–66.

Pattie, Charles și Ron Johnston. 2003. ”Local battles in a national landslide: constituency campaigning at the 2001 British general election”, *Political Geography* 22 (4): 381–414.

Pattie, Charles și Ron Johnston. 2003. ”Anglo-American electoral geography: the emergence of a sub-discipline”, *Espace* 21 (3): 443–452.

Pattie, Charles și Ron Johnston. 2004. ”Party knowledge and candidate knowledge: constituency campaigning and voting and the 1997 British general election”, *Electoral Studies* 23 (4): 795–819.

Pattie, Charles și Ron Johnston. 2008. ”It's good to talk: talk, disagreement and tolerance”, *British Journal of Political Science* 38 (4): 677–698.

Pavel, Dan. 2010. *Democraţia bine temperată. Studii instituţionale*. Iași: Polirom,

Pop-Eleches, Grigore. 2008. ”A Party for All Seasons: Electoral Adaptation of Romanian Communist Successor Parties”*, Communist and Post-communist Studies* 41 (4): 465–479.

Pred, Allan. 1981. ”Social-reproduction and the time-geography of everyday life”, *Geografiska Annaler* :65 (B): 5–22.

Pred, Allan. 1984. ”Place as a historically contingent process: structuration and time-geography of becoming places”, *Annals of the Asociation of American Geographers* 74 (2): 279–297.

Preda, Caterina. 2008. ”The Europeanization of Romanian Political Parties: The Ideological Level”, *Studia Politica* 6 (2): 357–402.

Preda, Cristian. 2013. ”Partide, voturi și mandate la alegerile din România (1990–2012)”*, Studia Politica* 13 (1): 27–110.

Preda, Cristian și Sorina Soare. 2008. *Regimul, partidele și sistemul politic din România,* București: Nemira.

Presada, Florina. 2011. ”Buna guvernare și Ferentari”, în *Comunități ascunse – Ferentari,* coordonat de Florin Botonogu. București: Expert.

Prescott, John. 1959. ”The Function and Methods of Electoral Geography”, *Annals of the Association of American Geographers* 49 (3): 296–304.

Rivière, Jean. 2012. ”Vote et géographie des inégalités sociales: Paris et sa petite couronne”*,* în *Métropolitiques,* disponibil la https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01576576/document, accesat la 4.04.2021.

Rowley, Gwyn. 1969. ”Electoral behavior and electoral behaviour: a note on certain recent developments in electoral geography”, *The Professional Geographer* 21 (6): 398–400.

Rufat, Samuel și Bogdan Suditu. 2008. ”Bucarest, faire la ville entre héritages et mimétisme”, *L'Espace géographique* 37 (4): 327–337.

Rufat, Samuel. 2009. ”Estimation relative de la vulnérabilité urbaine à Bucarest”, în *Mappamonde* 95, disponibil la https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-02020454/document, accesat la 4.4.2021.

Rusu, Mihai Stelian. 2020. ”Political patterning of urban namescapes and post-socialist toponymic change: A quantitative analysis of three Romanian cities”, *Cities* 103.

Sartori, Giovanni. 1969. ”From sociology of politics to political sociology”, *Government and Opposition* 4 (2): 195–214.

Scala, Dante și Kenneth Johnson. 2017. “Political Polarization along the Rural–Urban Continuum? The Geography of the Presidential Vote, 2000–2016”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 672 (1): 162–184.

Scott, Allen, John Agnew, Edward Soja și Michael Storper. 2001. ”Global City-Regions”, în *Global City-Regions: Trends, Theory, Policy*, coordonat de Allen Scott, 11–32. pentru citare am folosit o copie a capitolului, disponibilă la https://www.researchgate.net/publication/265192243_GLOBAL_CITY-REGIONS_AN_OVERVIEW, accesat la 4.4.2021;

Shelley, Fred. Ron Johnston și Peter Taylor. 1990. ”Developments in electoral geography”, în *Developments in Electoral Geography* coordonat de Fred Shelley, Ron Johnston și Peter Taylor, 1–11. Londra: Routledge.

Shin, Michael și John Agnew. 2002. ”The geography of party replacement in Italy, 1987–1996”, *Political Geography* 21 (2): 221–242.

Siegfried, Andre. 1913. *Tableau politique de la France de l'ouest sous la troisième républiqu*e. Paris: A. Colin.

Siegfried, Andre. 1949. *Geographie Electorale de l'Ardeche.* Paris: A. Colin.

Smith, Neil. 1987. ”Dangers of the Empirical Turn: Some Comments on the Curs Initiative”, *Antipode* 19 (1): 59–68.

Soare, Sorina, Mariana Popescu, Sergiu Gherghina și Mihail Chiru. 2013. *Stable or Fluid? Making Sense of Party System Changes in Post-Communist*

Romania, lucrare pregătită pentru *ECPR Joint Sessions of Workshops*, Mainz. disponibil la https://ssrn.com/abstract=2635965, accesat la 4.4.2021.

Soare, Sorina. 2014. "Post-comunism, partide și democrație" în *Democratizare și consolidare democratică în Europa Centrală și de Est*, coordonat de Sergiu Gherghina și Sergiu Mișcoiu, 167–198. Iași: Institutul European.

Soja, Edward. 1980. "The Socio-Spatial Dialectic", în *Annals of the Association of American Geographers* 70 (2): 207–225.

Soja, Edward. 2010. "Regional urbanization and the end of the metropolis era", în *The New Blackwell companion to the city*, coordonat de Gary Bridge și Sophie Watson, 679–689. Cambridge: Blackwell.

Soja, Edward. 1989. *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. Londra: Verso Press.

Soja, Edward. 1996. *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other-Real-Imagined Places*. Oxford: Blackwell.

Stanek, Lukasz. 2011. *Henri Lefebvre on Space: Architecture, Urban Research and the Production of Theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Stănescu, Iulian. 2014. *Puterea politică în România. De la comunism la noul capitalism*. București: Pro Universitaria.

Stănuș, Cristina, Daniel Pop și Dragoș Dragoman. 2021. " Changing urban system, changing urban policy: Romania since 1989" în *A Modern Guide to National Urban Policies in Europe*, coordonat de Karsten Zimmermann și Valeria Fedeli, 195–515. Edward Elgar Publishing.

Stenning, Alison și Kathrin Horschelmann. 2008. "History, Geography and Difference in the Post-socialist World: Or, Do We Still Need Post-Socialism?", *Antipode* 40 (2): 312–335.

Storper, Michael și Allen Scott. 2016. "Current debates in urban theory: A critical assessment", *Urban Studies* 53 (6): 1114–1136.

Suditu, Bogdan. 2009. "Urban sprawl and residential mobilities in the Bucharest Area – reconfiguration of a new residential geography", *Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography* 3 (2): 79–93.

Suditu, Bogdan. 2011. *Mobilități și strategii rezidențiale urbane și periurbane. Studiu de caz – București*. București: Editura Universității din București.

Ștefan, Laurențiu și Răzvan Grecu. 2014. ”The «Waiting Room»: Romanian Parliament after 1989” în *Parliamentary Elites in Central and Eastern Europe. Recruitment and Representation,* coordonat de Elena Semenova, Michael Edinger și Heinrich Best, 194–217. Oxon: Routledge.

Taylor, Peter și Colin Flint. 2000. *Political geography: world-economy, nation-state, locality*. Harlow: Pearson Education.

Tănăsescu, Gabriela. 2015. ”Despre personalizarea și prezidențializarea politicii în România”, *Sfera Politicii* 185: 102–114.

Thrift, Nigel. 1983. ”On the determination of social action in space and time”, *Environment and Planning D: Society and Space* 1 (1): 23–57.

Tiemann, Guido. 2012. ”The nationalization of political parties and party systems in post-communist Eastern Europe”, *Communist and Post-Communist Studies* 45 (1–2): 77–89.

Tismăneanu, Vladimir. 2005. *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*. Iași: Polirom.

Tobler, Waldo. 1970. ”A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region”, *Economic Geography* 46 (2): 234–240.

Wacquant, Loïc. 2007. ”Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality”*, Thesis Eleven* 91 (1): 66–77.

Walks, Alan. 2005. *“*Place of residence, party preferences, and political attitudes in Canadian cities and suburbs”, *Journal of Urban Affairs* 26 (3): 269–295.

Warf, Barney și Jonathan Leib, coordonatori. 2011. *Revitalizing electoral geography*. Farnham: Ashgate.

Weaver, Russel. 2014. ”Contextual Influences on Political Behavior in Cities: Toward Urban Electoral Geography”, *Geography Compass* 8 (12): 874–891.

Young, Craig, Duncan Light și Daniela Dumbrăveanu. 2017. ”Public space, memory and protest during post-socialist transformation: the emergence of Piața Universității (University Square), Bucharest, as a space of prostest”, în *Public Space: Between Reimagination and Occupation*, coordonat de Svetlana Hristova și Mariusz Czepczyński, 75–89. Londra: Routledge.

Zarycki, Tomasz. 2015. "The electoral geography of Poland: between stable spatial structures and their changing interpretations", *Erdkunde* 69 (2): 107–124.

Alte surse (hărți, sondaje, presă ș.a.)

Beckett, Andy. 2016. "From Trump to Brexit, power has leaked from cities to the countryside", în The Guardian, disponibil la adresa https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/dec/12/trump-brexit-cities-countryside-rural-voters, accesat la 5.4.2021;

Hărți Google, disponibil la https://www.google.ro/maps.

Google Earth, disponibil la https://earth.google.com/web.

Soft-ul GeoDa, disponibil la http://geodacenter.github.io.

Iohannis, Klaus. 2014. *Pas cu pas.* București: Curtea Veche.

Iliescu, Ion. 1995. *Momente de istorie.* București: Editura Enciclopedică.

IRES. 2016a. sondajul *Partidele politice din România- percepții și reprezentări* realizat pe un eșantion național. Rezultatele sunt disponibile la adresa http://www.ires.com.ro/articol/312/partidele-politice-din-romania---perceptii-si-reprezentari, accesat la 5.4.2021.

IRES. 2016b. sondaj exit-poll la alegerile locale din 2016 în București realizat pe un eșantion reprezentativ pentru București, disponibil la https://www.scribd.com/doc/314974136/IRES-EXIT-POLL-Alegeri-Locale-2016-Analiza-votantilor, accesat la 5.4.2021.

IRES. 2016b. sondaj exit-poll la alegerile legislative din 2016, disponibil la https://www.scribd.com/document/334085924/Alegeri-parlamentare-2016-Analiza-profilului-votantilor, accesat la 5.4.2021.

Lyman, Rick. 2016. "Like Trump, Europe's Populists Win Big With Rural Voters", *New York Times*, disponibil la https://www.nytimes.com/2016/12/06/world/europe/europe-poland-populism-rural-voters.html, accesat la 5.4.2021.

Wilkinson, Will. 2017. "Why does Donald Trump demonize cities?" *The Washington Post*, disponibil la https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2017/03/17/why-does-donald-trump-demonize-cities/?utm_term=.2ec069a432a8, accesat la 5.4.2021.

BBC. 2016. *EU referendum: The result in maps and charts*, disponibil la https://www.bbc.com/news/uk-politics-36616028, accesat la 5.4.2021.

Rezultate electorale pentru București și național, disponibil la http://www.roaep.ro, accesat la 5.4.2021.

Statistici sociale, economice, demografice pentru București și național, disponibil la http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table, accesat la 5.4.2021.

Institutul de Statistică Generală a Statului. 1939. *Anuarul Statistic al României din 1937–1938*, București: Imprimeria Națională.

Borroczyn, Rudolf. 1852. *Planul Bukureștului,* disponibil la adresa: https://www.uauim.ro/departamente/itcp/documentatie/, accesat la 4.5.2021.

Institutul Geografic al Armatei. 1899. *Planul Orașului Bucuresci*, disponibil la adresa: https://www.uauim.ro/departamente/itcp/documentatie/, accesat la 4.5.2021.

Institutul Geografic al Armatei. 1911. *Planul Orașului București*, disponibil la adresa: https://www.uauim.ro/departamente/itcp/documentatie/, accesat la 4.5.2021.

Institutul Cartografic Unirea. 1938. *București – Municipiul și împrejurimile*. Brașov.

Adevărul. 2016. *De ce nu simţim că a început campania electorală. Opinia specialiştilor*, disponibil la adresa http://adevarul.ro/news/politica/de-nu-simtim-inceput-campania-electorala-opinia-specialistilor-1_5734acd65ab6550cb8e016dd/index.html, accesat la 5.4.2021.

Digi24.ro. 2016. Campanie electorală fără final, disponibil la adresa http://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/alegeri-parlamentare-2016/campanie-electorala-fara-final-627698, accesat la 5.4.2021.

Activenews. 2014. *Monica Macovei vrea să elimine orele de religie din şcoli. Atac dur la adresa Bisericii Ortodoxe*, disponibil la adresa https://www.activenews.ro/prima-pagina/Monica-Macovei-vrea-sa-ELIMINE-orele-de-RELIGIE-din-scoli.-ATAC-DUR-la-adresa-Bisericii-Ortodoxe-66305, accesat la 5.4.2021.

Hotnews. 2015. *Parlamentul a votat guvernul tehnocrat*. Disponibil la adresa http://www.hotnews.ro/stiri-politic-20599732-livetext-parlamentul-voteaza-guvernul-ciolos.htm, accesat la 5.4.2021.

România Liberă. 2015. *PNL ar avea majoritatea în Parlament dacă duminică s-ar organiza alegeri*, disponibila la adresa http://romanialibera.ro/politica/partide/pnl-ar-castiga-alegerile-parlamentare-daca-duminica-s-ar-vota-368529, disponibil la adresa 5.4.2021.

Expert Forum. Aplicația online *Harta primarilor clientelari.* https://expertforum.ro/primari-clientelari/#articol, accesat la 5.4.2021.,

ROMANIA

UNIVERSITAS • NAPOCENSIS

PRESA UNIVERSITARĂ

ISBN 978-606-37-1240-1